# DE OPTIMA PRAEDICENDI RATIONE,

LIBRI SEX:

Item

Iudicij operum Magni Hippocratis, Liber vnus.

LVDOVICO LEMOSIO PHYSICO, AC MEDICO AVTHORE.

VENETIIS Apud Robertum Meietum, M D XCII.

# PRÆSTANTISS.MO

## AC ERVDITISSIMO VIRO EVSTACHIO RVDIO MEDICO AC PHILOSOPHO

Robertus Meietus S. P. D.

CVM hic Lemosij præstantissimi Medici libellus de prædicendi in singulis morbis ratione, quæ caput est, vel ipso testante Galeno, atque Hippocrate in ar-

te Medica, a me denuo post tran salpinos, typis Italicis esset impri mendus, tu mihi potissimũ vnus, & princeps m ecum animo volutanti occurristi, D o c t i s s i m e R v d i, qui suo quasi iure a me sibi huius elegantisśimi Libri titulum vendicaret, & tua, & mea, & ipsius Libri causa. Tu enim, cum diuinitus de me sis meritus, qui tua mihi arte sæpius bona valetudinem amissam recuperasti, & in omnibus meis temporibus, vbi tua opus fuit opera, ac arte, libentisśime affuisti, et is sis in hac arte Medica, vt nostri huius tẽporis, & huius ætatis, ac propè memoriȩ si non princeps, nulli certe secun-

ſecundus meritò dici, ac nuncupa ri poſſis: neque enim per dubias laudes mea errat oratio, ſed ſcriptorum tuorum, quibus videris Medicinam tāquam alteram Euridicen prope ab inferis reuocaſſe, elegātiſſima, & doctiſſima monumenta, vel cum ipſa antiquitate comparanda teſtantur, non ſine ſcelere à me prçteriri poſſe videbaris, quin aliquo publico teſtimonio, ac monumento teſtatam apud omnes homines, & omnem etiam poſteritatem, ſi fieri poſſet, relinquerē meam in te animi inductionem, atque gratum, ac memorem pro tot immortalibus in me collatis beneficijs animū: Ego

vero nefario propè scelere obstrin gi me, ac obligari putassem, si com misissem, vt à me pręteritus videri posses, quod .n. dici, aut excogitari ingrato animo scelus maius potest? quo (vt ille eleganter dixit) nihil peius terra sustinet, quę turpior inuri homini honesto potest nota, atque macula? nam cętera quidem vitia, atque peccata habent aliquam, vel ætatis, vel imbecillitatis humanæ, vel imprudentiæ excusationem, hoc solum vitium hoc vitio est magis vitiosum, quod excusari vitium non potest: ipse vero Liber cum eam in arte Medica partem, atque materiam tractet, quæ penè totum

est,

eſt, & ex qua diuinitatis ſibi no-
mē ſo et Medicus cōparare, teſte
Galeno, & Hippocrate, prędicen-
di nempè rationem, & prognoſti
cum, eiusq́; ſit auctoris, qui maxi-
me excellat, & qui ſummam in-
duſtriam, atque diligentiam, in
hoc opuſculo pangēdo oſtēderit,
nō ſub alio debuit, aut melius po-
tuit, quàm ſub tuo celeberrimo
nomine diuulgari, qui & in omni
Medicina ita excellis, vt nemo tibi
præſtet, & in hac potiſſimum, ex
qua ſępius diuini hominis, atque
ingenij nomen, es adeptus, vt a-
pud omnes illuſtrę, ac notū iam
ſit nomen tuum, & immortalita
tem quaſi quandam in terris tum

 ſcri-

ſcriptorum non vulgari,ac contri ta, ſed recondita,& exquiſita maxime doctrina,tum medendi pręſtantia ſis conſecutus. Accipe igitur hoc munuſculum ea animi inductione, qua datur, & fac interim, vt nos tuorum ſcriptorum editione conſolere, neq; diutius teneas expectatione ſuſpenſos, & pręſertim Libri de Febribus, quem conſequi primum abs te editum,& à nobis impreſſum, par eſt,cuius tanta eſt expectatio, ex prioris lectione, tantum deſiderium concitatum, apud omnes homines, qui hoc Medicinæ ſtudio delectantur,vt dies præ cu piditate anno longior videatur, &

ego crebris illorum vocibus concitatus prope ſingulis diebus præ cupiditate conſeneſcam, nam vt præclare ille Græcus Poeta cecinit οἱ ποθέοντες καὶ ἐν ἤματι γηράσκουσι cupientes vnica etiam die conſeneſcunt, quod etiam eo libentius debes facere, ac celerius, quod iam tibi non videtur amplius integrum editionem remorari, cum multis ſis pollicitus, te id facturum, & aliorum nunc edantur de eadem materia libri, quibus æquum eſt te par pari referre.
Vale. Id. Febr. M D XCII.

# AD
# LECTORES.

MEVM hoc fuit semper institutum, vt quoad possim, rei literariæ, studiosisq́; prodesse, neq; vlli parcerem impensæ, aut labori, in his, quæ commodo alicuius artis professoribus esse possent. Quare cum ad manus meas peruenisset hic libellus LEMOSII, qui artem prognosticam, quæ in Medicina vniuersa tanquam præcipuum lumen elucet, & familiam profecto ducit inter omnes, operæprecium me facturũ sum arbitratus, si eum denuo typis imprimẽdum curarem, quo haberent Itali Medici, vnde in hac medica quasi diuinatione exercerentur, ac edocerentur: cum enim longe remotis in regionibus fuerit impressum, non poterat nisi magnis sumptibus, & vix haberi, nam vnũ hoc exemplar, quo ego sum vsus, visum est hactenus in Italia: Accipite igitur studiosi Lectores meum hoc munu-

*sculum (ita enim libet appellare, cum quasi vobis muneri datum videri poßit, si quadruplo minori impensa parari poßit.) Et boni consulite meum hoc vobis gratificandi studium, ac desiderium, cui vt satisfaciam, curabo, vt quamprimum alia quoque multa ex nostra prodeant Officina, quæ omnium artium poßint prodesse studiosis, & potißimum in hac Medica, cuius causa maxime volo. Valete.*

# FRANCISCI SANCTII
## BROCENSIS
## RHETORICES, GRAECAEQVE LINGVAE IN ACADEMIA SALMANTICENSI DOCTORIS,

Ad Lodouicum Lemosium de suis veris prædictionibus.

*ARtis te Medicæ docet peritū*
*Ante omnes satis hic libellus, index*
*Ter magni ingenij tui ò Machaon,*
*AEtatis celebrandæ iure nostræ.*
*Vatem te quoque præcinit verendum*
*Doctrinæ grauitas: potes futura*
*Qui nos non dubijs docere signis;*
*Et pensum properantis indicare*
*Clothus; reddere nosq. certiores.*
*Tum prædicere, si mali quid instat.*

*Hem*

*Hem, miramur? vtrunque præstat autor*
*Artis fatidicæ: nam Apollo vates*
*Est, idem Medicus: neget quis ergo*
*Sub tanto, Ludouice, te magistro*
*Vitalem didicisse ferre opem ægris,*
*Fatalem pariter referre summam?*

# DE OPTIMA PRAEDICENDI RATIONE, LIBER I.

LVDOVICO LEMOSIO AVTHORE.



## *Quàm sint necessariæ Medicorum prædictiones. Cap. I.*

SVBIECTVM huius operis, homo est: finis, sanitas: ratio formalis, curatio: modus curationis, precognitio morbi, quā prognosticon Græci vocant. Via & ratio indagādæ præcognitionis est à posteriori, nimirùm à signis, quæ nos manu ducunt ad prædicēdum, quæ morbis sunt euentura. Prædictio autem non tantum est futurorum, sed præsentium etiam, atque præteritorum, vt palàm Hippocrates in principio prognosticorum demonstrauit, dicens, præsentiens enim & prædicens coram ægro præsentia, præterita & futura: quæque infirmi omittunt, enar-

rans, creditur agnoſcere magis ægri curationem. Quibus verbis Hippocrates ad omnia tẽpora prędictionem retulit: quemadmodũ etiã docuit lib. 1. de morb. vulg. ſect. 2. aph. 48. præterita, inquiens, dicito, præſentia cognoſcito, prædicito futura: vbi quoque Galenus aduertit, veluti lib. 1. de præſ. ex pulſ. cap. 1. circa tria tempora præſagitionẽ verſari. At re vera prædictio ſolùm futurorum eſt: præſentium autem cognitio, ſicuti præteritorum memoratio: quę parum ægrotanti confert, ſed Medico volenti oſtendere gloriam ſuam coram ægrotantibus, vt inde magis admirabilis videatur, quò promptiùs ad ſe ægrotantes alliciat ex diuinatione præteritorum. Veluti plerique Medici noſtris temporibus cum ruſticis facere ſolent, ex putrido lotio inſpecto tanquàm ex tripode omnia, quæ præterierunt falſo diuinantes, vt ſapientiores videantur, & maiorem inde quæſtum venẽtur, quæ etiam præſentia ſunt, aliquo modo coram ægrotantibus prædicimus; vt, exempli cauſa, dolore lateris quiſpiam correptus eſt, cùm primùm ingreſſus eſt Medicus, pungentẽ eſſe dolorẽ inuenit. Itaque ab hoc ſigno facta coniectura, poteſt de alijs loqui, & ægrum interrogare, veluti tuſsim, difficilem ſpirationem, febremq; adeſſe iam, aut ſubſequi debere, Quod reſpiciens Hippocrates lib. 6. de morb. vulg. ſec. 7. aph. 14. dixit, à quo vnum, ſic cætera, id eſt,

qua

qua ratione Medicus vnum ſymptoma comperit,eadem,de cæteris iudicium faciat. Galenus autem cap.7.lib.artis Medicæ,de ſignis ſalubribus agens,inquit, ſunt autem & ex ijs ſalubria, & quidem, & quæcunque præſentem indicant ſanitatem,& futuram prænuntiant, ac præteritam memoriæ ſubijciunt. Et ſubdit, vocantur autem nõnunquã à vetuſtioribus Medicis hæc omnia ſigna prænuntiatiua, quamuis præſentium ac præteritorum ſint indicatiua. Vſus vero non paruus eſt ex prænuntiatiuis atque indicatiuis,minor autem ex ijs,quæ memoriæ ſubijciunt. Prædictio ergo propriè eſt futurorum prænotio: quæ dum animo concipitur,prognoſticum dicitur, cùm verò præſentibus explicatur, prorrheticum, vt in principio prorrhetici declarat Galenus dicens, Præſenſio àutẽ in anima eſt noſtra,prædictio vero eorum, quæ ſunt præcognita per vocem efficitur: conſtatq; non alia quidẽ in anima nos opinari, alia vero prædicere. Sunt ergo prorrhetica quæ ſunt in voce,eorum, quæ ſunt in animo, prognoſticorũ, notæ: & quemadmodum quæ animo concipiuntur,res ſunt vniuerſæ, ſic prognoſtica vniuerſalia ſunt: & quæ ſenſu percipiuntur,ſunt res ſingulæ,ſic prorrhetica,ſingularia ſunt,vt in ſequẽtibus clariùs demonſtrabitur. Quantum autem huiuſmodi prædictiones ſint Medico neceſſariæ,ſatis perſpicuè in vtriſque prædictionibus,

aphorifmis, & coacis prænotionibus Hippocrates demonftrauit. Primùm enim, cùm homines quæ illis eueniunt Medico præcognita vident, non folùm artem extollunt, illiusque profeffores vnicè admirantur & fufpiciũt, fed etiã huic libentiùs parent,&,vt inquit Hippocrates, audentiùs fe illi committunt, ad omniaque fuftinenda paratos fe exhibent,& illum in oppugnãdo morbo ftrenuè iuuant. Quapropter fi vnà cùm Medico ægrotantes morbis fortiter reluctentur, fieri non poteft, quin falutaris confequatur curatio, atque è corpore omnino propulfetur morbus. Ex hac nãque fide,quã ægrotus de Medico fufcepit propter prædictiones, nafcitur maior obedientia ægroti ad remedia fufcipienda, quæ magnam vim habent ad morbos curandos. Ad hanc igitur ægroti obedientiam comparandam Hippocrates dicebat. Et prædictiones effe vtiles, atque omnino ægroto admirationi effe Medicum. Ita fanè, inquit Galenus li.6.de morb.vulg.fect.4.com.8. Et apud nos Pergami à Deo fanatos & obfequentes cernimus, illis plerunque per quindecim dies integros vt à potu penitus abftinerent imperanti, qui profectò nulli Medico, id iubenti obtemperaffent: nam ad ægrotum omnibus iufsis obedientem reddendum magnam vim habet, fi pro certo fibi perfuaferit magnam inde vtilitatem prouenturam. Hac fanè de caufa fuit cura-

tus

tus Eudemus Philoſophus à tribus quartanis, quarum ſolutionem prius Galenus prędixerat, vt ipſe cap.3. de præcog. ad Poſth. enarrat. Ex illa quoque longa hiſtoria, quam Galenus ca.7. lib.5. de locis affectis cum Glaucone Philoſopho excepit, circa curationem illius Medici Siculi, qui inflammatione iecinoris laborabat, cōſtat, ipſum Galenum ob ſcientiam prædicendi diuinum appellatum: quam gloriam de induſtria adipiſci voluit Galenus, vt clarum nomen apud omnes in medicina haberet. Et imperitos eos medicos eſſe cenſet, qui non dant operam, vt de ipſis magnam opinionem in medendo habeant, & vbi nacti fuerint occaſionem arripiendi huiuſmodi gloriam, eam non conſequantur. Etenim cap.5. lib. de præcog. ad Poſt. ipſe Galenus ex curationibus & prædictionibus ab illo dictis, inquit, Creuit ſimul gloria noſtra, & c.8. eiuſdem libri, ſcribit Boethum, ſummis laudibus ipſum extollere, & ex illa curatione, in vxore Boethi facta, dono dedit ei quadringentos auréos, vt non ſolum de gloria, ſed de mercede quoque gloriari velit. Hippocrates quoque libro ſecundo de fracturis com.1. docet, non ſolùm medicum oportere edere opus ſuum celeriter, infatigabiliter, & expedite ad vſum ægrotantis, ſed etiam concinnè, ad famam apud imperitos augendam. Vſq; adeò id præſtare vult Hippocrates ad animos ægrotorum concilian-

 dos,

dos, quòd ipsis gratificari iubeat, & quæ delectant, dummodo, minimè lædant, negāda haud esse scribat lib. 6. de morb. vulg. sect. 4. com. 8. Et aph. 28. lib. 2. vbi quoque introitus Medici ad ægrum, & sermones gratos esse cupit, & medicum loquacem fugiat & condemnet. Medicus enim loquax alter ęgrotanti est morbus. Quæ igitur necessaria ad medendi rationem existūt, hæc tantum Medicus loquatur. Duros subinde sermones caueat Medicus, neque eos, qui supra modum insulsi ac ignaui sunt imitetur, qui ad quæuis interrogata ægro duriter respondent. Qualem fuisse Callianacten Medicum referūt: is enim interrogatus aliquādo ab ægroto num moreretur Homerico carmine respondisse dicitur.

Mortuus est, & Patroclus, qui te multo melior fuit. Laboret ergo Medicus, vt omnibus modis ad se alliciat ægrotantes, ad consequendam eorum maiorem obedientiam, & maiorē apud illos famam, & opinionem comparandā. Cæterum aduersus ea, quæ hactenus diximus, videtur Galenus scribere cap. 1. li. 7. de morbis medendis, ubi sic ait, Ego vero (haud scio qua ratione) ab ipsa vsque adolescentia mirificè, siue inspiratus, siue furore percitus, siue quomodocunque dixisse libet, & vulgi famam cōtempsi, & veritatis scientiæque studio flagraui, nullam esse hominibus nec honestiorem, nec diuiniorem

niorem possesionem ratus. Quibus sanè verbis vulgi famam contemnit Galenus, quam in alijs locis aucupandam esse tradidit. Ergo Galenus ipse hanc controuersiam respiciens lib. 2. de medica trina com. 1. eam sic dirimit: Concinnitas verò, quæ, sicut deinceps ipse dixit, inspicientibus voluptatem affert, ex superabundanti appendice Medico adiuncta est, ad famam apud imperitos augendã. Cui qui studiosus gloriæ est, succumbit, vt amator ancillarum: qui verò hominum est studiosus, non succumbit ille quidem gloriæ, sed conciliare sibi eam nihilominus studet: datque operã, vt laudetur, quo maior ei ab ægrotantibus fides adhibeatur: ita enim fit, vt magis obedientes eos habeat, id qđ in vtilitatem maiorem ipsorum cedit. Nã huic apud vulgus & imperitos gloriæ acquirẽdæ nõ Medicus tantum, verum etiam Philosophus studere consueuit: quippe cùm si in honore & admiratione sit, magis prodesse ipsis posit, qui & imitari magis ea, quæ agit, & parere ijs, quæ iubet, perinde ac Dei alicuius mandatis parati sint. Hæc ille. Quibus clarè docuit in quem finem gloria est à Medico venanda, & vilifaciẽda: vt sui uoti compos euadat. Adde quoq; dictis, quòd ex prædictione, uulgi infamiam, & calumnias mortisque crimen, quod illi ab imperitis imputabitur, facilè euitabit medicus, qui in hac parte medicinæ probè instructus, omnes

euentus, mortemque prænũciabit. Item, quòd remediorum authoritatem conseruabit ac retinebit, dum illis vtetur, in ijs solùm, quibus ea ꝑ futura prꝗuidet: in illis autẽ, quos morituros prænoscit, ne ipsa infamet, haud utetur, memor consilij Galeni, qui in quibus desperata omnino salus est, imprudentis esse consilij, inquit capit.9.lib.11.de morb. med. apud uulgum infamare præsidia, quæ alijs fuere saluti. Atq; hinc est, quòd idem aph.29.li.2.dixerit, deploratos non esse curandos, sed ab ijs potius abstinendũ, & morbi finem prædicendum. Præterea quia medicus prædictionis peritus multò ante tempore, ut imminentibus malis corporis obuiam eat, se parabit, adeoque ne quædã uitia prorsus accidant, prohibebit, nonnullorum autem magnitudinem arcebit, in summa, singulis periculis, perinde atque peritissimus nauta futura tẽpestate rectissimè prospiciet. Cũ itaque ad cõsequendam laudem, atque admirationem medico multum conferat, aliasque non paucas utilitates afferat medico hæc pars medicinæ, quæ rationem prædicẽdi docet præclare dixisse Hippocratem constat, optimũ esse, ut medicus prouidentia utatur, & prædicendi scientiam sectetur. Etenim prædictio famæ medici summè necessaria est: curatio uerò saluti ægrotantis conducit. Cum autem fama propria fere non sit minoris habenda, quàm uita aliena, iure optimo

Hippo-

Hippocrates ſcientiam præſagiendi magni facit idcircò à Galeno lib. 1. de dign. pulſ. cap. 1. appellatur hæc pars medicinæ honoratiſsima. Et lib. 3. de articulis com. 103. inquit Hippocrates, Dare ſiquidem operam debemus, vt quæ curabilia ſunt, incurabilia non euadant: intelligendo quopacto ne ad incurabile deueniant, prohibenda ſunt. Incurabilia verò intelligenda etiã ſunt, vt ne maximè offendant. Prædictiones autem ſplendidæ, & glorioſæ ex eo exiſtunt, quòd dignoſcimus, quo, & qualiter, & quando deſinere aliquid debeat, ſiue in curabilem, ſiue in incurabilem affectionem conuertatur. Medicum ergo, vt inquit Hippocrates, vti prædictione optimum eſt.

## *Medicum poſſe, quid ſingulis ægris euenturum ſit prædicere. Cap. II.*

CVM primùm Galenus ſe Romam contulit, Medicos offendit, qui portentum ac monſtrum eſſe, ſi quid prædiceretur ægrotantibus dicerẽt, & Medicum prædicentem deceptorem, deluſorem atque vatem appellarent, propterea quod admiranda illis videbãtur prognoſtica, ob ipſorum ignorantiam, non quia admirationem vllam haberent, aut difficilia cognitu hiſce, qui legitimè artem medicã exercuerint. Cæterum illi non ex medica facultate, verùm

ex diuinatricibus ſcientijs, prædictiones Galeni fuiſſe mentiebantur. Interrogati enim à quibuſdam quaſnam ſcientias diuinatrices dicerent, interdum augurium, interdum extiſpiciũ, nonnunquam coniectutricem, aliquãdo mathematicam reſpondebant, vt ipſe Galenus cap. 3. lib. de præcog. ad Poſth. refert. Neque ſolùm illi Medici prædictis contumelijs erant contenti, ſed etiã inſidijs bonos Medicos, & in arte prædicendi peritos petebant, & perſequebantur, clàm primùm veneno necantes, vt iuuenẽ quendam ab eis Medicę artis opera prudenter Romæ exercentem cum duobus famulis, quos ſecum adduxerat, ſublatum fuiſſe teſtatur Galenus: deinde calumnijs, id quod Quinto contigit, qui licèt omnes ſui tẽporis Medicos excelleret, vrbe tandem eiectus eſt. Nunc autem, cũ Medici iam plures futurorum ſint præſagiendorum facultatem adepti, non amplius quærunt vulgares, vtrum præſenſio futuri euẽtus aliqua conſtare queat, an nequeat, ſed deinceps omnes veluti de re poſsibili habent, rogantq; Medicum, quodnam præfiniatur tẽpus morbo ſoluendo. Medicorum autem prædictiones, vt ait Hippocrates lib. 2. prædict. natrantur multæ, & variæ, & admirandæ, quales ego quidem neque ipſe prædixi, neque alium aliquem, prædicere audiui. Sunt autem aliquæ ex ipſis huiuſcemodi. Hominem perniciosè affectum eſſe, & Me-

dico

dico ipſum curanti, & alijs videri: verùm alterum Medicum ſuperueniſſe ac dixiſſe: Non peribit hic homo, verùm cæcus euadet. Item ad aliũ, qui omnino malè habere videbatur, ingreſſum prædixiſſe, hominem quidem euaſurum eſſe, verùm manum claudam habiturum, & ad alium quendam, qui ſimiliter ſuperſtes fore non putabatur, dixiſſe, ipſum quidem ſanum fore, uerùm pedum digitos nigrefactos putrefactione corrũpendos eſſe. Et aliæ huiuſcemodi prædictiones in tali prædictionis ſpecie dicuntur. Alius autem prædictionis modus eſt, ementib. ac negociationes tractantibus prædicere, alijs mortem, alijs inſaniam, alijs alios morbos. Et paulò poſt ſubdit. Ego verò talia quidem non vaticinabor. Verùm ſigna ſcribam, ex quibus & ſanos futuros homines, & morituros coniectare oportet: & tum breui tempore, tum longiore, ſanos futuros, aut perituros. Hæc ille. Non enim quæcunque ſunt circa ægrotãtes oritura, præſagiri poſſunt, quoniam neceſſariam generationem non habent. Tumultus ergo ex vicinis per noctem, & canes latrantes, & iniucundi quidam nuncij inſomnes ægrotos reddunt, quorum nullum neque generationem habet neceſſariam, neque firmam diuinationem. Num igitur, quæcunque morbi ratione efficiũtur, dèfinitam generationem certamque præcognitionem habebunt? an nec hæc vniuerſa? poteſt

teſt enim ſuperfluus intra corpus humor aliquis in particulam neceſſariam vitæ quampiam repente influere: quemadmodum alius rurſus ex parte principe in viliorem tranſire: enim vero, eum qui in præcipuam illatus eſt, ſummum periculum: qui non in primariam partem tranſmigrauit, ſubita atque inexpectata ſalus laborantis neceſsariò conſequetur. Huiuſmodi igitur ſtatutum ipſum hoc tantum prænoſcas, licet nempe inconſtantiam lubricitatemque non tamen, quò terminaturus morbus ſit, exactè comperias. Quod Hippocrates reſpiciens apho. 19. lib. 2. dixit, acutorum morborum non omnino certæ ſunt prænunciationes, aut ſalutis, aut mortis. Quibus verbis monet Hippocrates, ne in acutis morbis temerè prædicemus, quod in ijs, neque ſalutis neque mortis ſatis tutæ ac certæ ſint prenunciationes, ob ſubitas, quæ in illis cõtingunt, mutationes humorum morbos acutos efficientium, naturam ſequẽtes, & quia humor moleſtans ex alijs in alias partes transfluit, à partibus nimirum principatum obtinẽtibus ad ignobiles, & ab ignobilibus ad principes. Quare non mirum, falli interdum etiam bonos Medicos. Nam dum arbitrantur humores in principe aliqua parte hærentes mortem allaturos, mox in aliam partem ignobilem tranſlati, ægrũ à periculo immunem reddunt. Vt ſi quis peripneumonia exitiali laborans, repente facto ad

cru-

crura abſceſſu liberatur: & contra accidit, vt humores in aliqua parte ignobili inhærentes, nihil mali inferre videantur, ſed confeſtim in ipſa iudicatione ad principem aliquam partem delati, mortem inferunt. Tantas, motus ij temere euenientes poſſunt efficere in corporibus noſtris, mutationes. Non igitur certæ ſunt prænunciationes in morbis acutis, quia fallunt, quanquam rarò. Ideò dixit Hippocrates, non omnino, ideſt, non in omnibus. Quapropter huic, qui tutò prædicere de ægris acuto morbo laborantibus volet, obſeruandum in primis erit, ne quid temerè prænunciet, hoc eſt, antea quàm euidens aliquod ſignum eluceſcat: neq; ſtatim inter morbi initia iudicium ferre de morbi exitu audeat. Hinc eſt, quòd glorietur Galenus ſe nunquam in prædicendo aberraſſe. Ego vero etiam, inquit li. 1. de morb. vulg. ſect. 3. com. 17. hanc ſpeculationem cum apud Eudemum Philoſophum prædicerem, qui tribus tenebatur quartanis, primam de illis receſſuram primum, quæ certis diebus inuadebat: & poſt totidem circuitus ab hac depulſa, alteram certo die: ſimiliq́ue modo cùm poſteà tertiam prænunciarem, ex diuinandi arte hæc prædicere iactabãt, non ex medica ſpeculatione: tametſi vates nunquam vidiſſent vera Romæ de ægris prædicentes. Nam illorum, qui alijs in vrbibus ſunt, nullum feci periculum. Nos (quod deo approbante dicam)

proſperè, vel infeliciter ceſſura ſint, circa ægrotantes profitentur. At Medicus non ita prædicit futurum, verùm ſeptimo, verbi gratia, die, ſi omnia, vt oportet, agantur, ſolutum iri morbũ: vbi verò quicquam admiſſum eſt, ſi paruus quidem error hic ſit, relabi ſolutionẽ ex ſeptimo in nonum poſſe: ſi maior, in vndecimum: ſi multò maior, in decimum quartum; ſi per quam magnum, periculum pro certa ſalute ſecuturum. Tantum autem ijs occaſionibus tribuit Galenus, vt non vereatur dicere lib. 6. de morb. vulg. ſect. 8. aph. 40. Stheneum cuſtodem palęſtræ Abderis, ob aquæ potum obijſſe: & alterum illum virum, quia intempeſtiuè cœnatus erat, perijſſe quoque vt ipſe refert lib. 1. de morb. vulg. ſect. 3. com. 29. Hæc omnia reſpiciens Hippocrates aph. 1. lib. 1. tum ad rectè curandum, tum etiam ad rectè prædicendum dixit: Neque ſolum ſe ipſum præſtare oportet opportuna facientẽ, ſed & ægrum, aſsiſtentes, & exteriora: ideſt, primũ in curãdo, & præſagiendo Medicus opportuna faciat, æger obediat, qui adſunt & ei ſeruiunt, nihil erroris cõmittant, & omnia, quæ illi offeruntur optima ſint. Ijs ergo omnibus vbiq; obſeruatis Galenus verax in prædictionibus fuiſſe gloriatur. Nunquam tamen hallucinari, ſupra captum hominis eſt: ſed quàm minimũ aberrare, ſolius artificis eſt, vt idem docuit prognoſtico. 41. lib. 3. & li. 6. de morb. vul. ſect. 1. co. 16.

Præ-

Prædictiones, inquit, aut veraces esse in perpetuum decet, aut rarò mētiri, nam rarò veritatē assequi & plerunque aberrare nequaquam artificiosum est. Ratio autem huius difficultatis multiplex est, vna, quoniam hæc medicinæ pars etiam ducitur signis & coniecturis, quæ cùm ex similitudine aliorum ducantur, non mirum, si posint fallere, non quemuis, sed peritisimum Medicum. Quod Hippoc. animaduertens lib. 6. de morb. vulg. sect. 8. aph. 36. dixit, similitudines præstantibus etiam Medicis errores, & dubitationes afferunt: causa verò ipsa econuerso. Scio autem difficile esse etiam intelligēti ratiocinādo vias cognoscere. Gal. in com. ita inquit, vt in philosophia magnos viros, & clarisimos philosophos scimus esse deceptos in similitudinibus non ritè discernendis, ità etiam in medicina vsuueniat, necesse est. Neque enim rationum similitudines agnoscere possunt ij, qui aliquid eorum, quæ vitam humanam attingunt, temere pronunciant, idque faciunt, aut opinione sapientiæ, quam sibi arrogant, aut honoris, aut quæstus gratia. Vt autē intelligeremus, quàm acri studio debeamus laborare, vt ne nos similitudines fallant, scripsit hanc rem non modo vulgaribus, ignarisque hominibus errores, ambiguitatesque afferre, sed optimos etiam Medicos, & valde exercitatos in errorem induxisse. Causa igitur spectanda est, qua cognita, fiet, vt

minus

minus labamur, minus decipiamur, & firmiore coniectura curationem simus adhibituri. Videtur tamen quasi excusationem quãdam subiungere, cũ ait, scire se, quàm difficile sit, rationes curationum omnes cognoscere, quæ videntur varijs in rebus consistere. Hæc ille. Quæ etiam ad difficultatem prædicendi, veluti curandi accommodari possunt: vtrobique enim par ratio est: propterea quòd signis & coniecturis in curando & præsagiẽdo ducimur. Altera ratio est, quoniam prędictio versatur circa tres difficillimas, continuam nimirum librorum lectionem, frequentem ægri visitationem, & memoriã omnium signorum in morbo apparentium, veluti Galenus cap. 13. li. 1. de crisibus, ita docet. Hęc igitur non solum legenda sunt in Hippocratis libris, sed & memorãda sępius, atque obseruanda in ęgrotantibus, nam ex continua inspectione exquisitam eorum potestatis habemus notitiam. Et prorrhetico. 48. lib. 3. inquit, meditatio nem quoque eorum, exercitationemq; in epidemijs perdidicisti. Lectis autem aut semel, aut bis talibus, vt memoriæ tuæ confisus à reliquo temperes, non oportet. Vix enim eam tum facilem, tum promptam habebit, qui etiam assidue in omnibus versetur commentarijs. Hinc prudentissimè dixit Hippocrates lib. 3. de morbis vulg. sect. 3. in vltimis verbis, & libro de diebus decretorijs in principio, hæc verba, Magnã

artis partem esse arbitror de ijs, quæ rectè scripta sunt posse considerationem facere ac iudicare. Qui enim hoc nouit,& his vtitur, non mihi videtur in arte multum falli. Ergo in libris de morbis vulg. Aphorismis, prædictionibus vtrisque,& coacis prænotionibus te versatum esse oportet, & quid Hippocrates vbique velit intelligere. Ingressu etiam vtere frequenter, visita diligentius, his quæ à deceptis per errorem fiunt, occurrẽs, vt mutẽtur. Facilius enim cognosces, simulq; expeditior eris. Instabilia. n. sunt quæ in humidis consistunt, vt ait Hippocrates in libro de decenti ornatu. Tertia ratio est, quia difficillima est mutua collatio signorum in numero,& multò difficilior in dignitate, veluti Galenus demonstrauit cap. 13. lib. 1. de cris. Et ca. 13. lib. 1. de diebus decretorijs, & prognostico. 55. lib. 2.& prognostico. 37. li. 3. & prorrhetico. 17. lib. 2.& prorrhetico. 2. lib. 2.& lib. 4. de ratione victus. 62. Quarta ratio, quoniam monstra eueniũt in medicina, quemadmodum & in natura, vt Auerroes cap. 21. lib. 7. coll. annotauit. Desertos nanq; à Medicis multos cõualuisse scimus, idque quotidie experimur, vt quos indicijs lethalibus animaduersis damnarint Medici, reuiuiscant. Multosq; ego præterea Xeritij, medicinam factitans, è mortis faucibus ereptos, quib. iam ad funus necessaria parata erant, Alfonsum Gometium Malauerum patricium virum & do

minam

minam Beatricem Guerrero virtute & genere nobilem,ac plerosque alios, vidi. Iuratus quoque testis esse possum, Didacũ Hernandez Medicum, & socium in eadem ciuitate meum virũ in medicina longa experientia donatum,lethali febre correptum, cui signa omnia, symptomataq; lethalia aderant, vt ijs prementibus actum esse de illo omnes crederent. Cũque ægrũ ferè sine pulsu sine voce,soporatum, frigidè sudãtẽ, floccos vellentem, planeq; moribundum cernerem, moriturumq; in momenta singula sanxissem, cœpit ille tamẽ sensim veluti è veterno excitari, vires, vocemq; exiliter recipere, quibus ille in vitam redijt, firmaque est potitus posteà sanitate. Quæ omnia respiciens Hippocrates libro 2.prædictionum dixit,consulo autẽ,vt quã prudẽtissimè agant, tum in reliqua arte,tum in huiusmodi prædictionibus, illius probè memores, quòd si cui successerit ꝑdictio,is apud ægrotum intelligentia præditum in admiratione adfuerit. Si verò quis aberrarit, supra hoc quod odio habetur,fortasse etiam insanire videbitur. Quapropter iubeo vt tũ alias omnes, tum has prædictiones prudenter faciant, quãquam sanè & audiam, & videam, neque iudicare rectè homines ea,quæ dicuntur, ac fiunt in arte, neque narrare. Hæc Hippocr.Cæterum in morbis longis ac diuturnis non adeò irritari solet, quæ nostrum corpus gubernat natura, neque adeo mo

bilis eſt cauſa morbifica. Quo circa in ijs prædictiones longè tutiores ſunt. In morbis autem ortis ex noua occaſione prædictio certior eſt, quàm in his, qui paulatim gignuntur in corpore, vt Hippocrates lib. de nat. hum. com.2.tex. 17.tradidit, quia in priore genere morborum cognoſcitur quãta ſit morbi cauſa: ea autem cognita, præſagitio manifeſtior euadit.

*Quòd Hippocrates in ratione optima prædicendi cæteris omnibus ſit præferendus, atque imitandus. Cap. III.*

CVM multos eſſe conſtet tum Græcorum, tum Arabum, tum etiam alij, qui de prædicendi ratione præcepta continentes commentarios poſt ſe reliquerunt, nullus tamen ita exactè, perfectè & veraciter illam docuit, & exercuit veluti Hippocrates ille magnus, qui diuinus ob admirabilem præſagiendi peritiam à veteribus fuit appellatus: quo ſanè nomine non raro illũ Galenus eius interpres, appellat. Quũ verò aliorum medicorum ſcripta omnia, ceu riuuli quidam ex Hippocrate, tãquam vberrimo fonte promanarint, ex hoc magis, quàm alijs præcepta de optima prædicendi ratione petenda erunt, vtpotè in quo nihil eſt perplexum, aut ſophiſticum, ſed omnia aperta, candida, & optima ratione tradita. Præ reliquis autem ſuis libris

bris

bris vnicè ad præſagiendum rectè cõducunt ij, quos de prognoſticis inſcripſit: in quibus ratio nem præſagiendi in morbis acutis perfectiſsmè docuit, tanti enim ſemper fuit habita horum librorum doctrina, vt nullus hactenus eos calum niari ac ſugillare auderet, vt cap.6.lib.3. de difficult.reſp. Galenus tradidit. Etenim ex cæteris Hippocratis operibus quædam ſunt obſcura, alia verò incompleta: hoc autem prognoſticorũ opus perfectum, & perſpicuum eſt, vt lib. 3. de morb.vulg.ſect.3.com.75.& lib. 2. de difficult. cap.4.indicauit Galenus. Adde, quòd hanc ſolam medicinæ partem Galenus non ſeparatim docuit: & tamen dixit ſe perfectè artem præſagiendi tradidiſſe, propterea, quod exiſtimauit nihil hac parte Hippocrati deeſſe, quod non abſoluiſſet, & Galenus declaraſſet, vt li.3.de mor. vulg.ſect.1.com. 4. inquit. Item Galenus lib. 2. de diebus decret.cap.1.ait, Hippocratem eſſe cę teris fide digniorem, & omnium conſenſu decernendi peritiſsimũ, quare in præſagiendo nul lus auſus eſt ſentẽtiam Hippocratis immutare, veluti in curando multi hactenus fecere. Addidit vero in hac parte Galenus ex pulſibus præſagitionem, quam Hippocrates non attigit, vel quia non nouerat, vel quia non magni momenti exiſtimauit, vt Galenus cap.11. lib. 3. de criſ. tradidit. Et ca.12.lib.de præcog. ad Poſthumũ, inquit. Tu vero mi poſthume ſcis omnia me ab

Hippocrate dicta monstrasse, quæcunque hisce de rebus conscripsi,& te vidente prædixi, nihil præter pulsuum scientiam adijciens, quam etiã solam Hippocrates non attigit. Hanc enim ipsum secuti, alio aliud addente, vsque ad nostra tempora absoluerunt. Exactam siquidem notitiam affectuum corporis cognoscere, quid futurum sit in ægris, est præcognoscere: licet omniũ quorũ ad nos memoria peruenerit, primus nomen pulsus Hippocrates literis prodiderit, vt c. 2.lib.1.de puls.diff. Galenus scripsit. Quæ reliqua sunt in prædictionibus & coacis prænotionibus, errorib. sũt plena, Galeno lib.3.de mor. vulg.sect.2.com.1.asserente. Nam quòd in prædictionibus, & coacis præsagijs habetur veri, hoc vniuersum (id quod ego in com. in prædictiones, ostendi) ab Aphorismis, præsagijs, & vulgarium morborum libris authores istorum librorum mutuauerunt,& in istos libros retulerunt: eodem lib.3. de morb. vulg. sect. 1. com. 29. teste. Prorrhetica enim, Hippocratis non sunt, vt Galenus inquit prorrhetico.4.& 5.li.1. & pror.59.lib.2.& pror.12.li.3.& cap.4. lib. de præcog. ad Posth. Et ex omnibus locis sat erit vnum referre ex prorrhetico. 18. lib. 2. vbi ita inquit Galenus. Quod sæpius iam & anteà dictum est, dicam & nunc. Qui librum hunc composuit, videtur quidem eiusdem cũ magno Hippocrate esse artis: sed ipso longè est inferior:at-

que

que ob id quidam librum hunc Draconis Hippocratis, alij Thessali esse putauerunt. Duo siquidem magni Hippocratis filij fuisse perhibentur, Draco & Thessalus: quorum vtriusque rursus filius Hippocrates. Item liber prorrhetic. non habet vniuersale prorrhetic.7.lib.3.Hippocrates autem & vniuersalia & particularia docet,ibi demprorrhetic.16.Medicus ergo,qui velit rectè, & vt decet morborum euentus presagire,tenetur non solùm prognostica, sed & prorrhetica, & coacas prænotiones iterum ac iterũ legere. In alijs enim medicinæ partibus sat erit capita rerum memoriæ mandasse: in hac verò omnium signorum numerus, & vigor perpetuò memorandus, nisi velimus crebrò errare. Etenim Hippocrates prius sibi ipsi singularia annotauit in epidemijs, ex quibus posteà uniuersalia decerpit,vnde scientia predicẽdi fuit orta, quam in prog.Et Apho.Hippocrates ipse tradidit. Neque enim in prognostico, aphorismisq́ue, & libris de fracturis,articulisq́;, neq; in libro de victus ratione in morbis acutis, neque in libro de capitis vulneribus, inquit Gale. prorrhetico.8 lib.1. vllo pacto nominis meminisse videtur, sicuti neque in alijs libris præterquam epidemiorum.In quibus dũtaxat propositum est, vt docta vniuersaliter, perquirat per ea,quæ particulariter in vnoquoque ægroto videntur. Libri ergo de morbis vulgaribus com-

mentaria magis, quàm opera Hippocratis videtur. Et cap. 6. lib. 2. de diebus decretorijs inquit Gale. Demonstratum enim nobis sępiùs est, epidemiorum libros prognostico prius & Aphorismis scriptos esse, quòd memoriam rerũ prius obseruatarum suggerant. Ergo Hippocrates in prædictis libris scientiam prædicendi docuit ꝑ signa, per dies decretorios, & per crises, de quibus singulatim dicemus, vt veram prædicendi methodum ex Hippocrate omnibus notam faciamus. Quare cùm Hippocrates nihil, quod ad hanc rem rectè intelligendam faceret, prætermiserit, ipse præ cæteris est imitãdus, cui adiungemus eius fidum interpretem Galenum, quem nobis Deus dedit ad Hippocratem explicandũ, quo si Hippocrates caruisset, actum de illo esset. Quæ tamen causa erit, cur pleriq; Medici in libris Hippocratis versati, & in signis prognosticis instructi in prædicẽdo ferè semper aberrẽt? An quia phantasia carent, quæ est veluti quædã ratio particularis, quæ speciem cum specie componit & cõparat? Cùm enim summa totius prædictionis (vt in sequentibus dicemus) in comparatione signorum ad vires nostri corporis sita sit, qui phantasia, seu imaginatione caruerit, necessariò sequetur, vt prædicendi scientia quoq; careat. Neque enim dicimus aliquem phantasia carere, sed tali, qua est opus ad rectè componendum, & comparandum. Vnde homines, qui

tali

tali phantaſia ſunt prædi ti imaginatiui appellantur: de quibus Quintilianus cap.3. lib.*6.* & cap.3.lib.8.& cap.7.lib.10.

*Quòd oportet medicum naturę operum gnarum eſſe. Cap. IIII.*

QVARE circa prognoſtica Hippocratis & alios eiuſdem libros,medicũ exercitatum eſſe oportet,& naturæ opera noſſe.Naturę enim ſunt morborum medicatrices, vt idem Hippocrates, dixit lib. *6.* de morb. vulg. ſect.5. tex.1. Cæterum per naturam intellexit Hippocrates, eam,quam Ariſtoteles animam vegetatiuam in plantis,& potẽtiam vegetatiuam in homine appellat. Hæc enim concoquit, ſecernit,& expellit humorem noxium. Hæc ergo eſt, quæ curat morbos: medicus autem huius naturæ eſt miniſter.Et hoc eſt,quod cap.87.artis medicæ Galenus voluit docere,dicens, horum omnium natura opifex eſt,Medicus verò miniſter.Proinde cùm Medicus ſe naturæ tantum miniſtrum eſſe ſciat, ſummo ſtudio huius actiones conuenientes ſcrutetur,vt eas in tẽpore adiuuare ſua opera & ſingula probè adminiſtrare queat. Adiuuare igitur naturam oportet ad ſalutem decertãtem aduerſus morbum. Sic enim natura,vbi, Medicum ea, quæ oportet facientẽ auxiliarium accepit, & ipſum ægrotantẽ obedientem, & nihil

hil in dięta delinquentem, morbum facile superabit. Oportet autem cooperari etiam ministros, & extrinseca, quò nihil his, quæ rectè fiũt resistat. Quod respiciens Hippocrates dixit, neque solùm se ipsum præstare oportet opportuna facientem, sed & ægrum, & assistentes, & exteriora. Quorum verborum hunc sensum existimat Galenus. Si quis, inquit, aliquando diiu dicaturus est, quæ in libris aphorismorum scribuntur, quantũ habeant veritatis, non solum se ipsum præstare debet, opportuna facientem, & nihil, quod ægro conducere possit prætermittẽtem, sed & ipse æger parere Medico debet, & in nullo proprię indulgere voluptati. Ministri etiã idonei assideãt oportet, & exteriora omnia adsint apparata. Nam propter illa plerunque, vel præcognitionem, vel curationem, vel vtrãq; interrumpi contingit. Exteriora autem sunt habitationes idoneæ, vel turbarum plenæ, vel turba vacantes. Præterea quæ nunciantur & aguntur, quæ iram aut tristitiam, aut aliquem alium affectum ægrotanti infligunt, ad hæc illa, quæ noctu somnum interrumpunt, quæ propè infinita sũt. Si igitur, inquit, hæc omnia benè & rectè se habuerint, nihil eorum, quæ in aphorismis conscribuntur, falsum esse inuenietur. Multò tamen latius idem Galenus hanc aphorismi partem declarat ca. 11. lib. 1. de diebus decretorijs in hũc modũ dicẽs, Appareat enim euidenter in quar-

tô die bonum ſignum, nullius periculi circa ægrotum ſit ſuſpicio, fieri non poteſt, quo minus ſeptimo die fiat iudiciũ, ſi nihil extrinſecus peccatum fuerit. Quænam igitur ſunt, quæ cõmittuntur peccata? Quædã ſanè ab ipſo ægroto videlicet: quædam à Medicis his admirandis, putantibus, niſi quis introgreſſus ad ægrum, deinde ſuccingens ſe, vel cataplaſma impoſuerit, vel perfuderit, adufferit, vel Clyſterẽ indiderit, vel venam inciderit, vel cucurbitulas adiunxerit: vel cõfricuerit, vel nutriuerit, aut huiuſmodi aliud factitauerit, nihil ab ipſo geſtum eſſe artificioſum: hi enim, quoties ad ægrũ accedunt, toties peccant. Non igitur iudiciũ in ſeptimo die, ad quem paratum erat fieri poteſt, tot intereà erroribus admiſsis. Quandoquidem naturæ motus ſtatutis periodis pro ſui ratione contingit: interim ab exterioribus peccatis circuitus ſeruare prohibetur. Sic itaque Hippocrates vndequaque admirabilis inquit. Natura omnino ſufficit. Peccatum in hanc extrinſecus cataplaſmate, inunctione, & totius & partis inſperſione. Sic etiam Medicum naturæ miniſtrum appellat, re vera Medicum, non pharmacopolam quendam ex triuio. Tantum enim hic à iuſta naturæ miniſtri appellatione abeſt, vt etiam maximè contrarium nomen ipſi magis cõueniat: inimico videlicet & naturæ ipſius & ægrotantium hoſti iure appellato. Quapropter

propter nos merito, cum quispiam de ægro aliquo euẽtum iubet prædicere, cum distinctione id facimus, dicentes: huic morbus soluetur isto die, primum, si victus ratione à nobis, non alio quodam Medico regatur: deinde si nihil ipse peccet, & faciat, quę iniungũtur, omnia: postremò si nullus magnus extrinsecus error admissus fuerit. Quæ iam exteriora peccata sint, (quoniam hoc quoque diffinire pollicitus sum) opportunum erit dicere. Vt, si æger incendio domus accidẽte, aut latronibus inuadentibus, aut fluuio inundante, subito cogatur fugere, quanta ei noxa aduenerit, quorsum attinet referre? Simili modo, si tegmen aliquod delapsum, vel parietem sentiens extimescat, simul & fugam repente moliatur. Item si per tegulam quippiam defluat, vel pluuia copiosior oborta capiti ęgrotantis incidat, vel alius etiam quomodocunque ipsum irrigauerit, vt locum mutare, vigil esse, & timere cogatur, & hoc non mediocrem ipsi offensam inducit. Eodem pacto vicinorũ tumultus, vel alia quædam talis vigiliæ causa eueniẽs, aut nuncium aliquod triste, pro noxę ipsius magnitudine etiam prędictionis perfectionem corrumpit. Vigilię siquidem propter ipsum morbũ intra prædictionem & crisim ęgris aduenientes nihil pręsagia offendunt. Quę verò extrinsecus inopinata veniunt, horum nihil Medicus pręcognoscit: vnde nec futurã inde offensam conijcere

re poteſt, nec prędictioni ſecundũ morbi rationem factę adijcere. Hęc itaq; ipſa Hippocrates ſtatim in aphoriſmorum principio prępicit inquiens, oportet non ſolùm ipſum, quę res poſtu lat, facere, verum etiam ęgrum, aſsidẽtes, & exteriora. Si nanque, diſquirere quippiam, & indagare ex noſtris cogitas, ipſe primùm opportu na facito vniuerſa. Deinde ęger in omnibus prę cipienti obtemperet, nihilque ex intemperãtia peccet. Poſtea ij, qui adſunt ei; nihil erroris com mittant, vel iram ob delicta cõcitent, vel triſtitiam ex intempeſtiuis nuncijs afferant: vel offenſam, quòd imperfectius in re adminiſtranda ſe gerant: ſed apparatus omnis ante iudicij tem pus prompte ſtatuatur: obſonia pulchre parentur: miniſterium inculpatè exhibeatur. Inſuper quartum genus eorum, de quibus rationem ha bendam iuſsit, appoſuit, nomina ipſorum vno complexus nomine, exteriora, multiforme licet exiſtat: atque hoc culpa vacet. Etenim pluuię, tonitrua, fulgura, vicinorũ tumultus, canum latratus, inſultus latronum, domus ruina, defluẽs aqua, fluuius irruens, incendia, ictus, atque eius generis vniuerſa exterioribus attribuũtur. Hęc igitur quatuor genera, quorũ partes etiam ſunt diuerſę, dum naturę motus impediunt, ſubindè circuituum ordinem deſtruunt: quoniam, vbi quartus dies euidens iudicij ſignum attulerit: ſi neque Medicus quid peccauerit, neque ęger,

neque

neque miniſtrorum quiſpiam, imo ſi neque extrinſecus error admiſſus, ſit ſeptimo die neceſſario criſis futura eſt: itē Hippocrates lib. 1. de morb. vulg. ſect. 5. tex. 51. inquit, Ars, his tribus conſtat, morbo, ęgro, & Medico artis miniſtro. Aegri eſt vna cum Medico morbo reluctari. Ijs poſtremis verbis quid aliud Hippocrates docet, quàm nō ſolum Medicum ſeipſum pręſtare oportere, opportuna faciētē, ſed etiam & ægrū? Quod autem non parum & aſsiſtentes & exteriora iuuent, idem Hippocrates docet lib. 6. de morbis vulg. ſect. 2. tex. 43. dicens, circa ęgrotantē adminiſtratio, & de morbo interrogationes, quæ narrat, qualia, vt accipiendi ſermones, quę ad ægrotātes, quæ ad aſtantes, quæ ad externos. Et Galenus in loci illius enarratione, inter alia multa, quæ huic noſtro inſtituto ſunt accōmoda, hæc inquit, Nam plurimi periculoſi morbi ægrotos Medicis morem haud gerētes necant; quandoquidem perpauci admodū alioqui prorſus mortiferi ſunt, ſi neque Medicus erret, neq; ægrotus, neq; miniſtri, neque aliud quicquam extrinſecum fortuito noxium incidat. Denique Hippocrates libro de ornatu decēti. hanc ægrotantium inobedientiam ſic refert, Obſeruare autem oportet ægrotorum quoque peccata, per quę multi ſæpe mentiti ſunt in aſſumendis his, quæ ingerenda exhibentur, poſtque exoſas potiones nō accipientes, aut pharmacis datis, aut

alia

alia curatione adhibita, perempti sunt. Et factũ quidem hoc non ad ipsorum cõfessionem vertitur, verùm Medico culpa imputatur. Hæc & multa alia ad hanc rem attinentia illic Hippocrates tradit, vbi recurrat lector, veluti, & ad librum de ijs, quæ in medica trina fiunt com. 1. tex. 6.

## *Quod citra prænotionem morbi fieri nequit, vt probè cures.* *Cap. V.*

INTER alias prædictionis vtilitates vna erat præcipua, vt morbus præcognitus facilius curetur: vbi enim Medicus agnoscit exquisita ratione affectionem ægri, quosdã prohibebit affectus, qui eam assequi solent: quorundã prohibebit magnitudinem: omnibus vero in cõmune rectè prospiciet & præcauebit, quemadmodum bonus gubernator per futurã tempestatẽ: item symptomata ventura minus timet æger, quoniã tela præuisa minus feriũt. Victus quoq; ratio, quæ est melior curationis pars, nõ potest rectè præscribi, nisi status morbi fuerit ex ipsius specie præcognitus. Nisi quis enim ad hunc respiciens statum, ab initio, victus modum adhibuerit, fieri non potest, quin magnum malum aliquod afferat ægrotanti, vt Galenus cap 13. lib. 1. de crisibus aduertit. Quod ante docuerat Hippocrates aph. 9. & 10. li. 1. ex quo innotescit

non

non alium quendam esse, qui exactè præsagiet, alium, qui rectam victus rationem instituet, sed in eundem, vtramque medicinæ partem conuenire necessarium, nisi alterum ab altero corrumpendum sit. Quod sanè peccatum in victus modo, quodlibet, (sic autem nunc nomino vniuersam morbi curam) iudicium impediat, abundè ostendimus. Quòd autem nec victus ratio proba, sine status morbi & crisis præsagio institui posit, in medendi methodo declarauimus. Si igitur hæc mutua opera perpetuò indigent, non alius quispiam Medicus rectè curauerit, alius exactè præsagiet: verum, quicunque optimus fuerit, is præsagiet vnà, & curabit. Vnica nãque ratione & præsagire & cõmodè mederi fas est, vti Gal. lib. 1. de diebus decret. cap. 11. & cap. 9. lib. 3. de sanit. tuenda, adnotauit. Hinc Hippocrates in prognostico dixit, *ita* curationem optimè molieris, prænoscendo ex præsentibus futuras affectiones: fieri enim non potest, vt ægros omnes sanos faciat propterea quod,

*Non est in Medico semper releuetur vt æger,*
*Interdum docta plus valet arte malum.*
*Afferat ipse licet sacras Epidaurius herbas,*
*Sanabit nulla vulnera cordis ope,*
*Tollere nodosam nescit medicina podagram,*
*Nec formidatis auxiliatur aquis.*
*Cura quoque interdum nulla est medicabilis arte.*
*Et si sit, longa est extenuanda mora.*

Quemad-

Quemadmodum lib.1.de Ponto Ouidius cecinit. Etenim melius esset omnes perlanare, q̃ prẹsentire futura. Cum homines intereant, alij priusquam adhibeant Medicum ex vi & magnitudine morbi, veluti illi, qui forti apoplexia tenentur, Nonnulli adhibentes Medicum statim moriuntur, vt qui angina corripiuntur. Quidam diem viuentes vnũ aut paulò plus temporis, antequàm Medicus arte repugnet, veluti illi, qui veneno assumpto periere: phrenitis etiã quandoque intra diem tertium interemit, vt cõtigit illi phrenetico li.3.de morb.vulg.sect.3.tex.75. & tertiana in accessione tertia, adolescentem quendã, qui sibi videbatur in quarto die benè habere, enecauit, vt narrat Gal.prorrhetico.17. lib.2. Cæterũ licèt Medicus omnes morbos nõ sanet, non proinde dãnãdus est, dummodo nullum peccatum in medendo committat. Quod respiciens Arist.cap.1.lib.1. Rhet.& cap.2.lib.1. top. dixit, Habebimus autẽ perfectè methodũ, quando perinde habebimus ac in rhetorica, & medicina, & huiusmodi facultatibus: hoc autem ex ijs, quæ contingunt, facere quæ eligimus. Nã neque rhetor omni ex modo persuadebit, neq; Medicus sanabit: sed ex ijs, quæ cõtingũt, si nihil omiserit, sufficienter cum disciplinam haberè dixerimus. Neque etiam sequitur, sanitatem nõ esse medicinẹ finẽ: quod Alexãder Aphrod. lib.1. quæst. Nat. cap.9. dubitauit, quo in loco

C hæc

hæc tradidit quòd in medicina & omni coniecturali arte finis eſt agere ea, quę artis sũt: propoſitum autem eſt aſſequi intentum. Itaque diſtant in illis propoſitum, & finis, licèt in artibus certis non diſtinguantur. Aut aliter dicendum eſt, quòd propoſitum & finis ſemper ſunt idem, vt ſanitas in medicina: opus autẽ aliud eſt, exercere nimirum artis præcepta, quãuis non ſanet. Quare Galenus lib. 11. de morb. med. cap. 12. prætulit illam definitionem medicinæ, additio, & ſubtractio, quæ per opus datur, ei, quæ per finem, qualis eſt cõſeruatrix ſanitatis, & morborum curatrix.

*Præſagiturus Medicus neque in tenebris, neque à capite ægri reſidere debet: ſed illuſtri loco aduerſus ægrum, vt omnes, notas ex vultu quoque cubantis perſpiciat. Cap. VI.*

QVEMADMODVM artis medendi primum principium eſt: contrariorum contrariæ ſunt curationes, à quo omnem curationem Medicus incipere debet: ſic à ſimilibus & diſsimilibus pars medicinæ, quæ ad futura prædicenda ſpectat, exorditur, veluti Galenus enarratione prima com. 1. ſuper librum Hippocratis, de ijs, quæ in medica trina fiũt, ſcriptum reliquit, vbi Hippocrates ſic ſcripſit: Similia, an diſsimilia ſint à principio inſpiciẽdum, ex maximis, ex facillimis,

cillimis, ex his, quæ omnino quocunque modo cognoſcuntur. Perinde ac ſi ita dixiſſet, Aegrotãtium corpora ſtatim à principio cognoſcere, ac diſcernere debemus, in quo ſimilia ſanis, ac valentibus, in quo item diſsimilia ſint: ſi enim ita fecerimus, ex maximis facultate, cognitu vero facillimis morborũ ſignificationes ſumem⁹. Sciendum enim eſt non alia eſſe maxima, & alia facillima: quippe cum iiſdem ſignis contingat, vt facultate maxima, dignotione facillima ſint. Hoc enim principia cuiuſq; artis habent, vt ſint facultate maxima, mole vero minima, Ariſtotele cap. vlt. lib. 2. Elench. authore, & cognitu quoque facillima. Nã quis aberrabit à ianua? vt ab eodem Ariſtotele de principiorum cognitione loquente cap. 1. minoris Alpha primæ philoſophiæ dictum eſt. Hinc eſt, quòd Plato lib. 6. de legibus cùm laudaret adagium id, quod dici ſolitum eſt, principium dimidium eſt totius, ipſe maximum adiunxerit: principium, inquiens, vniuſcuiuſq; operis maximum eſſe, & alij nonnulli partem nõ modò dimidiũ totius eſſe principium, ſed amplius etiã quàm dimidium eſſe, dixerunt: partẽ, vel totum ipſum eſſe poteſtate aſſeruerũt. Et Ariſt. cap. 7. li. 1. Ethic. principiũ, inquit, plus q̃ dimidium eſſe totius videtur: & eorum, quæ quærũtur complura, per ipſum manifeſta fieri ſolent. Quòd ſi de aliquo principio hæc, quæ ab Ariſtotele, & Platone dicuntur,

dici debent: maximè de hoc, quod ex Hippocrate modò desumimus. Et hoc ipse Hippocrates prognostico.7.lib.1. declarat ita dicens. Caui oculi, atque astricta tempora, & eiusmodi cętera, quæ deinceps numerantur: nam hæc & maximam habere vim ad præsagiendum, nemo est qui nesciat, qui vel mediocriter in tractatione artis versatus est. Et facillimã dignotionem exhibere, omnes etiam imperiti artis non ignorant: quippe cum vbi quis statim ad ægrotum ingreditur, nulla alia corporis pars prius cõtẽplanda se offert, quàm facies. Si igitur æger sibi ipsi conferatur, vt iussit, & certior dignotio habebitur, ex maximis simul ac facillimis exordio artis facto, ipsius negociũ tractabitur. Quapropter Hippocrates prognostico.1.lib.1. dicebat, considerare conuenit hunc in modum per morbos acutos, principio vultum ægroti, sit ne similis bene valentium, potissimũ sui, ita enim optimus erit: si verò quàm maximè contrarijs similis sit, vitiosissimus est. Itaque considerandum monet vultum ægroti inter initia, similis ne, an dissimilis, bene valentium sit, sed potissimum sibi. Ob quam causam Medicus neque in tenebris, neque à capite ægri residere debet: sed illustri loco aduersus eum, vt omnes notas ex vultu quoque cubantis perspiciat, veluti Celsus ca. 6. lib. 3. docuit. Quantum ergo conferat ægroto, vt Medicus ipsum in sanitate cognoscat, ex

ijs clare intelligitur: qui namque Medicus simi litudines has cognouerit fallet, & non falletur. Plato in primo de republica, Primùm, inquit, debet ille, qui alios fallere, se à nullo falli vult, similitudinem rerum optime tenere: latissimè hoc ipsum demonstrat Plato in Sophista, in Ciuili, in Philebo, & in Phædro. Multò adhuc latiùs Galenus per vniuersum librum nonum de Hippoc. & Pla. decretis, vt ferè nulla in eo linea reperiatur, in qua hoc principium non cõmendet: neque solùm, vt necessarium ad præsagiendum, verùm etiam ad curandum. Hippocrates etiam optimè tractauit de simili & dissimili, in prognosticis, in medica trina, in libro de articulis com. 1. tex. 34. Fueruntque ipse & Plato similium & dissimilium inuentores, vt Galenus lib. 9. de ipsorum decretis, scripsit. Neque Aristoteles cap. 14. primi topici, principium hoc omisit, quippe qui ex similium & dissimilium inuentione, omnem quæstionem nos posse concludere doceat. Quod si bonis & eruditis Medicis similitudines errores, ambiguitatesque pariant, Hippocrate lib. 6. de morb. vulg. sect. 8. tex. 39. testante: & Galeno Aph. 2. lib 4. confirmante: id autem principijs vsu venire non soleat, circa quæ minimè errare contingat, dicẽdum est Hippocratem hic loqui de symptomatum multitudine, quæ non solum vulgaribus, sed bonis & eruditis Medicis imponit. Verbi gratia, colico

ſiquis infeſtatus cruciatu, ſimilitudine ſymptomatum ductus, eadem omnibus remedia adhibeat: dictu mirum quantum incõmodet: quòd nimirum, variæ, cur dolores iam dicti accidant, cauſæ ſint, quæ ſanè diuerſas quoq; curationes, non obſtante quòd ſymptomata ſimilia ſint, exigunt. Alia ſiquidem medicamenta doloris requirit, vbi ob flatuũ multitudinem: alia, ſi propter flauam bilem inteſtina erodentem: alia, ſi ob craſſam pituitam excitatur. Atque hoc eſt, quod ab Hippocrate lib. 6. de morb. vulg. ſec. 3. tex. 20. & 24. & lib. 2. eiuſdem nominis ſec. 1. ad finẽ, dictũ eſt, Naturam, ſcilicet, à primo ortu, laborantis eſſe cognoſcendam: ex qua nam cauſa laborat, & per multos ſermones paulatim cognitos, euidentes ſimilitudines, & quæ diſsimilitudines eſſe videantur ſpeculari. Coguoſcẽda eſt igitur prima morbi occaſio, ne ſimilitudine aliqua decepti in noxas inemẽdabiles deueniamus. Cognoſcẽda eſt etiam vniuſcuiuſque propria, in ſanitate, natura, vt in ægritudine partes affectas optimè cõferre poſsimus. Quod Hippocrates reſpiciens lib. 1. de morb. vulg. ſect. 3. in primis verbis, ſic ſcripſit, morbos dignoſcimus docti, ex communi omnium natura, & cuiuſque propria. Refert Gal. hãc ſentẽtiam lib. 1. ad Glauc. cap. 1. & prog. 5. lib. 1. Nam & hoc vnũ de dogmatibus Hippocratis eſt, vt non ſolùm de communi natura omnium, ſed etiam de pro-

pria vniuscuiusque, quæ certior est, præcepta artis considerentur. Quando enim in prognosticis, in libro de articulis, de fracturis, de vulneribus capitis, de Medici officio, conferri partes affectas censebat, cum bene valentibus, non alienas intueri consulebat, sed eius, qui affectus est. Quia verò omnium hominum ante non cognoscimus naturam, sed neque opinantes sæpe ad ægrotos ignotos accersimur. Quodnam principium cognoscendorum morborum præsagiendorumque instituemus? Quod nam? Ipse Hippocrates prudentissimè omnium bonorum author à Galeno appellatus, & qui neque fallere neque falli potest (vt de eo Macrobius c.6. in li. 1. de som. Scip. scribit) eodem loco superius adducto ipsum instituit, atque docuit, dicens, ex morbo, ęgro, oblatis, offerente. Nam faciliùs ex his, vel difficilius. Præterea ex vniuerso & singulari cœli statu, & singulis locis, ex consuetudine, ex victus ratione, vitæ genere, ætate cuiusq; vnà cum sermone, modis, taciturnitate, imaginationibus, somnis, vigilijs, insomnijs, qui & quando, & vellicationibus, perfrictionibus, lachrymis, accessionibus, deiectionibus, vrinis, sputis, vomitionibus, & quę, ex quibus, in quos, successiones morborum, & qui abscessus in exitium & iudicium. Sudor, rigor, algor tussis sternutaměta, singultus, spiritus ructus, flatus, silětes, strepětes, sonori, sanguinis eruptiones, hæ-

morrhoidis, ex his consideres, quæ per hæc accidunt. Hæc vtinam legissent, qui nihil non ex lotij inspectione, prædici posse putant. Qua sanè dementia magna in Hispania vulgi pars agitatur, dū ex vnius lotij inspectione de tota morbi constitutione, Medicum posse exquisitè pronunciare arbitrantur. Sed huic errori occasionem dederunt inepti quidā nebulones, potius, quàm Medici, quib. vulgari simplicitate, quod illis, ex ea re esse: quæstus vberrimus hoc pacto abuti placuit, vt omnia, quæ ex lotio prædicta fuissent, indubitata esse voluerunt. Id quod nō eo dixerim quasi vrinæ inspectionem inutilem existimen (id enim veterum Hippocratis præsertim & Galeni decreta esset declamare) sed abusum potius damno, quod ex vno signo tanquam omnibus simul iunctis de morbi essentia pronunciare audent: eo sanè abusu sublato, vrinæ inspectio optima erit.

*Non cuius medicinam profitenti valetudinis desiderio statim credatur, solis Medicis occidendi impunitate relicta. Cap. VII.*

MVLTI ambigunt, num orator sit Medico præferendus. Verùm iudicij modus ex rationibus accipiendus est. Necessarius enim magis Medicus est. Nā sane orator quisque sibi esse potest, actiones enim, quæ legibus temperan-

tur

tur, à voluntate nostra pendent: at valetudo nequaquam. Præterea in ciuitate regenda morali tantum philosophia opus, in qua moderator ille populi, vt rempublicam sapienter tractet, exercitatũ esse satis est; in Medico vero nulla potest esse perfectio sine illa encyclopædia, quæ homini viam munit ad felicitatem. Socrates apud Platonem in Gorgia, optimã rem esse, ait, omnium, prosperã esse valetudinem: secundo egregiã formam: tertiò diuitias, & vt Poetę verbis vtar, nulla fraude quæsitas. Vnde Amphion Sycionius apud Athenęum. li. vlt. dipnos. ita dicebat.

*O beata sanitas te præsente amænum,*
*Gratijs ver floret: absque te nemo beatus.*

Et Horatius lib. 1. epist. sanitate nihil melius, neque commodius, in hac vita esse in hunc modum asserit.

*Si ventri benè, si lateri est, pedibusq; tuis, nil*
*Diuitiæ poterunt regales addere maius.*

Aristoteles cap. 5. lib. 1. Rhet. adeò sanitatẽ commendat, vt partem esse fœlicitatis conceptis verbis affirmet. Nam sanitate quid præstãtius? aut quid absque illa optimè facere posſis? Hanc nec cum omnibus Crœsi diuitijs, aut auriferi Tagi arenis cõmutare iure poteris. Quam si quis amittat valetudinis desiderio, nõ cuiuis medicinam profitenti credatur, nisi ei, qui doctus in præceptis medendi & præsagiendi, atque exper-

tus in remedijs describendis per multos anteà annos fuerit. Caueant igitur viri prudentes ab his Medicis triobolaribus, quorum tota ars ex vrinæ inspectione dependet: & qui nihil aliud quàm perniciosas in medendo fraudes habent, quibus loculos decumbentium exhauriūt, mortemque ęgrotantium intempestiuam accelerāt. Et vt inquit Hippocrates, toties peccant, quoties ad ægros accedunt. At vnde tot pseudomedici? quia soli medicinæ, vt Hippocrates in sua lege testatur, nulla pœna in rebus publicis statuta est, præterquam ignominiæ. Verum hæc ipsa non afficit, nec contingit eos, qui ex composito personam ipsius induerunt: simillimi enim huiusmodi Medici sunt personis, quæ in tragędijs introducuntur. Quemadmodum enim illi figuram quidem & habitum ac personam eorum, quos referunt habent, illi ipsi autem verè non sunt: sic & Medici quidem fama quidem & nomine multi, re autem & opere valdè pauci. Hinc est quòd cum medicina omnium artium fuerit præclarissima, iam eò res deuenit, vt omnium artium longè vilissima censeatur, tum propter ignorantiam eorum, qui eam exercent, cū etiā ob vulgi ruditatem, quòd tales pro Medicis iudicet & habeat. Quæ cùm Plinius cap. 1. lib. 29. exactè inspexisset, ita scriptum bellè reliquit: itaque Hercule in hac artium sola euenit, vt cuicunque Medicum se profitenti statim credatur,

cùm

cùm ſit periculum in nullo mendacio maius,nõ tamen illud intuemur. Adeo blanda eſt ſperandi pro ſe cuique dulcedo. Nulla præterea lex, quæ puniat inſcitiam capitalem, nullum exemplum vindictæ. Diſcunt periculis noſtris & experimenta per mortes agunt, Medicoq́; tantum hominem occidiſſe, impunitas ſumma eſt, quin imò tranſit in cõuicium, & intemperãtia culpatur, vtroque qui petiere arguũtur. Hæc Plinius, Philomenes iunior, Stobęo referente ſer. 102. ita dixit. Quis nam hic eſt? Medicus. O quàm malè habet quiuis Medicus, ſi nemo malè habuerit. Soli Medico, & Aduocato occidere licet impunè. Vnde autem hæc Medicorum impunitas aduenerit, non grauabor hic enarrare. Grauis peſtilentia Romanis cum incępiſſet, & maxima trepidatio vrbem terreret, per legatos oraculum Apollinis conſultum fuit. Nam Romani de ægrorum ſalute augures conſulebant, vt Cicero. lib. 1. de diuinatione, & Galenus lib. 1. de morb. vulg. ſect. 3. com. 17. & lib. 1. ac. 3. de ratione victus, aſſerit. Reſpõſum igitur eſt, vt Aeſculapium Epidauro accerſsirent, nobiliſsimiq; legati cum ſimulacrum Dei petitũ ad Epidauros miſsi eſſent, ſtupentibus admiratione, Deus in Draconem verſus per mediam Epidaurũ lapſus nauem legatorum conſcendit, cum quibus vectus Romam, vt delatus eſt, inſulã Tyberis ingreſſus eſt, ibiq; ſe virgultis occuluit; qui locus

Draco-

Draconis vocatur. Ouidius lib. 15. Metam. historiam hanc plenissimè narrat. Cũ igitur deũ Aesculapium in serpentis formam ob pestem sedandam Romam decem legati ex Epidauro traxissent: Serpenti multa inesse remedia, testante cap. 4. lib. 29. Plinio, creditur: & ideo Aesculapio dicatur, atq; (Anguis paulò post, ait) Aesculapius Epidaurio Roma aduectus est, vulgoque pascitur, & in domibus. Liuius tamen decada decima lib. 1. Aesculapium ad Romam venisse negant, sed solùm Aesculapio vno die supplicationem fuisse traditam, qua lues illa sedata fuit. Verba eius hæc sunt: Multis rebus lætus annus vix ad solatium vnius mali, pestilentiæ vrentis simul vrbem, atque ægros suffecit: portentoque tam similis clades erat, & libri aditi, quinam finis, aut quod remedium eius mali à dijs daretur, inuentum in libris, Aesculapium ab Epidauro Romam accersendum: neque eo anno, quia bello occupati consules erãt, quicquam de ea re actum: præterquam ꝙ vnum diem Aesculapio supplicatio tradita est. Hæc ille. Quicquid tamẽ illud sit, hoc certò affirmare possumus, qđ post sedatam per deum Aesculapiũ pestem, hoc Medicis fuit concessum, vt inuiti in iudicium deduci nequeant: vt in l. Medicos. C. de professorib. & Medicis. habetur. Verùm si consultò Medicus medicamentum, aut aliquod quoduis auxilium alicui dederit, quod Hippocrates in suo iu

re

re iurando detestatur, argui & puniri iure optimo debet. Quamobrem Solon apud Galenum in magna præfatione prognostici hanc legem Areopagitis dedit: Interstingant, perpẽdantq; iudices Areopagitæ, num cõueniet, num cędes, vulnus, incendium, prouidentia commissum sit: & item medicamentum si quis adhibens intere mit, hæc lex. Tuam modo, lector optime, obtestor fidem dic, quæso, quot hominum millia medicamentis, venę sectionibus, atque multis alijs instrumentis Medicos ineptos occidisse credis? Numerus enim omnem fidem superat. Quis nõ ab imo pectore ingemisceret, medicinã tam sacrosanctum Dei donum auaritia, & ignorantia pseudomedicorum in hominum perniciem con uerti? salutare summi Dei donum, anus vatidicas, sicophantas quoque & Agyrtas, suis imposturis, arte magica, & idolatria, superstitionib: ac incantamentis, ita prophanare & conspurcare, vt nulla sit artium, quæ tot impijs scateat superstitionibus? Quis pius bónusque æquo feret animo? Certè nullus: nisi præfecti, aut magistra tus munerum deuoratores, qui accepta turpi pecuniola, hæc medicinæ monstra in perniciem subditorum alunt, fouent, & tuentur. Quibus solis fas est subditorum marsupia fœnore exhau rire, & hominum corpora per medicamẽta inexperta, vita vel sanitate saltem, expoliare, & sollicitos ægrotum animos, eorum incantamentis

&

& sceleratis superstitionibus à veri Dei cultu, qui omnes sanat langores, ad idololatriã, perfida recuperandæ sanitatis spe, deflectere. Sed dabit Deus ijs quoque finem.

*De ijs, quæ Medicus tenetur prædicere. Cap. VIII.*

HIPPOCRATES libro de diebus decretorijs in principio, & lib. 3. de morb. vulg. sect. 3. in fine, docet, quænam sint illa, quæ Medicus tenetur cognoscere ac prædicere in hunc modum dicens, singulos autem temporum anni status perdiscere est operæpretium, & morbos, quid boni habeat status, vel morbus cõmune: & qui longus morbus & lethalis, qui longus & sanabilis, qui acutus & lethalis, qui acutus & sanabilis. Hæc ille. Quibus verbis hæc præsagiẽda docet primùm temporum status, seu constitutiones. Deinde, quę temporum mutationes pariãt morbos, & qui illi sint, & quid boni, vel mali illis afferant. Tertiò quis longus morbus sit, & lethalis, & qui longus & sanabilis. Quartò qui sit acutus & lethalis, & qui acutus & sanabitur. Hæc in summa prædicere oportet, licèt in sequentibus particulares magis prædictiones docebimus. Constitutio ergo, seu apud Hippocratem lib. 3. de morb. vulg. sect. 3. in præf. est cuiusque rei forma, speciesve. Quæ non simplex est, sed multiplex. Aliquando enim est forma morbi,

bi,ſecundum quam ex talibus,tantiſque tempo ribus vniuerſalibus conſtituitur, vt Gal. cap.4. l.1.de criſ.docet, vbi citat Hippocratē, qui lib. 1.de morb.vul.ſect.3.tex. 1. & 10. diuerſos febrium modos declarat, & Galenus in com.inquit, per modos formam intelligit morborum. Eſt etiam conſtitutio temperamentum aeris præter naturam, quæ ab interpretibus Hippocratis tempeſtas ſolet appellari, vt eam à morborum conſtitutione diſtinguant : vnde lib. 1. de morb.vulg.tres morborum tempeſtates deſcribit Hippocrates. Quando autem abſolutè cōſtitutio,ſeu ſtatus in libris Hippocratis reperitur,ſemper de eo ſtatu intelligitur, qui tertia pars morbi & deterior eſt,quo modo accipitur apud Hippocratem aph.12. lib. 1. dum inquit, Acceſsiones verò & cōſtitutiones:ſic enim Galenus in com. vult intelligendum eſſe. Et licèt de omnibus ijs ſignificatis in hoc opere ſuis in locis dicendum eſt,hic de cōſtitutione dicam, prout ſignificat temporum tempeſtatem. Quā in partes quatuor diuidit Hippocrates in apho riſmis,vt aduertit Galenus aph.14.lib.3. Cæterum lib.1.de morb.vul. ſect.1. com.1. aduerſus Quintum diſputans Galenus inquit, Hippocra tem in Aphoriſmis quatuor tantum differētias tempeſtatum deſcripſiſſe, quāquam longè plures ſint. Plures autem, quàm quatuor eum cognouiſſe,ex libris de morb. vulg. ſatis conſtat,

vbi

vbi multas alias tẽpeſtates cõnumerat, de quarum ordine ibidem Galenus meminit dicens, atque in ſeptem tempeſtates, qui annum diſtribuunt, æſtatem ad canis vſque exortum protendunt. Ab hoc ad Arcturi ortum, oporam. Atq; ijdem hyemem in tres partes diſſecant: cuius, ſub ſolſtitium tempus, medium conſtituunt de extremis duobus, primum ſementem, poſtremã inſerendi tempus. Nam hoc illi pacto appellãt iſta. Et quidem in libro de ſeptimanis, qui Hippocratis nomen præfert, in ſeptem partes diuiſum annum inuenias: ita vt autumnus & ver integra conſtent, & indiuiſa: diuidantur autem in partes tres hyems & in duas æſtas. Quatuor autem in aphoriſmis tantum referre placuit, tanquam cæteris frequentiores, & vt eſſent veluti exemplum reliquarum. Sed de ijs omnibus longam habes diſputationem lib.4.de mor.medendis, illic recurre, ſi vberius & ad vnguẽ rem hãc ſcire deſideras. Ceterum humiditate, calore, frigore, & ſiccitate tempora anni mutuo diſtãt. Nam hyems quidem humiditate alijs, frigoreq; præſtat, æſtas item calore & ſiccitate: ver planè in medio eſt vtriuſque. Nam in vtraque oppoſitione neutrum alteri illic præſtat, neque ſicco humidum, neque calido frigidum. Ver autẽ eſt ambarum æquilibrium oppoſitionum, æquabilitaſque horarum omnium totius propè diei & noctis, atq; nulla in illis ſit magna immutatio,

aut

aut exuperantia, cuiuſcemodi conſpicias in autumno. Hic.n. de matutino frigus viget, circa meridiem magnus æſtus, qui rurſus ad crepuſculum veſpertinũ tranſit in algorem: dominatur tamen in eo ſiccum humido & frigidum calido. Habes temporum anni temperamentum: quæ ſi ipſum ſeruent ſtata tẽpora ab ipſo Hip. ſcimus vocari ea, quæ propriam temperaturam ordine ſortiũtur. Atque ita etiam ipſe annos ſtatos, ac certos vocat in libro de aere, aquis, & regionibus eos, qui conuenienter ratione procedant. Ac ſi autumno fiant pluuiæ, hyemſque moderata, nec valde ſerena nec frigore excedens, & vere, atq; æſtate imbres tempeſtiui fiant, hunc annum forè ſaluberrimum, veriſimile eſſe, ait Hippocrates. Cum vero tempora ſtatim anni progreſsionem nõ ſeruarint, tunc Hippocrates lib. de hum. tex. 11. incõſtantia vocat, & morbos in ipſis exortos pari modo inconſtantes nominat: ac ſupra eoſdem difficiles iudicatu, nunc vacantes iudicatione in eãdem ferè ſententiam appellat: vt eos non rectè, ſed malè iudicari intelligamus: quod nihil aliud eſt, quam vt vel cũ malis ſymptomatis iudicentur, vel poſtea repetant. Porro mutatio hæc, vt inquit Gal. aph. 14. lib. 3. vel parua eſt, vel valde vehemens: aut media, & vnaqueque tantum incommodi afferet, quantum à propria temperie fuerit ſeparata. Quicunque ergo (inquit Hippocrates in prin-

cipio libri de aere aquis,& locis, artẽ medicam integrè assequi velit, primùm quidẽ temporũ anni rationem habere debet, quãtum potentia quodlibet eorum valeat: non enim simile quicquam in illis existit: verum differunt inuicem propter varias, quæ in eis fiunt mutationes. Et paulò post, quod si cui hæc sublimiora videantur, is si ab hac sententia discedat sanè non minimam partem cõferre ad rem medicam ipsam astronomiam, sed omnino plurimam, cùm vna cum temporibus & ventriculi in hominibus im mutentur. Huc igitur respiciens ipse Hippocrates in principio prognostici dixit, oportet igiẽ agnoscere talium naturam affectionũ, quantum supra vires corporis sit pariter & si quid in morbis diuinũ habetur, illius quoque ediscere prouidentiam. Galenus in com. ad hũc locum probat per illud verbum, diuinum aerem nos ambientem Hippocratem intelligere: cùm mortalibus vitæ, & morborum ægrotis, solus is sit auctor, vt libro de flatibus, inquit idem Hippocrates. Quare ad finem lib. 3. prognostici addidit, oportet quoque impetum populariter grassantium morborum cito cõsiderare, nec non tenere temporis conditionem. Quoniam verò de ijs temporum constitutionibus, & earũ prædictionibus abũde Hippocrates egit lib. 3. aph. in lib. de morb. vulg. in libro de aere, aquis, & locis, ideo in prognosticis earum nõ meminit: & nos

etiam

etiam ad prædicta loca studiosum lectorem ablegamus. Videamus modò quinam sint morbi acuti, & longi, & qui lethales, & salubres, vt intelligat Medicus, quid præsagire teneatur. Ille enim melior Medicus vocatur, qui plures sanat, & minus errat, vt Galenus in prog. ait. Pulcherrimum siquidem est, vt nullum prorsus errorem in arte committamus. Sin autem alicubi errare contingat, ea in parte id esse debet, vnde minus damnum resultat: vbi vero nocumentum alicuius momenti extat, ibi minimè peccandum est, velut idẽ Galenus in lib. de ijs, quæ in medica trina fiunt com. 2. enarr. 6. scriptũ reliquit. Hoc tamen Galeni præceptum perpetuò verum non est, quoniam doctissimo Medico, & in arte diligentissimo contingere poterunt ægri morituri: imperitissimo verò illi, qui sanitati restituendi sunt. Verùm si Medico ignaro contingant ægri morituri, citiùs occumbent, quàm si in probi ac docti Medici custodiam incidissent. Fieri enim non potest, vt ægros omnes atque eos potissimum, qui morbo aliquo acuto tenentur, curet Medicus. Quod Celsus respiciens, cap. 1. lib. 3. dixit, magis tamen ignoscendum Medico est, parùm proficiẽti in acutis morbis, quàm in longis. Hic enim breue spacium est, intra quod, si quod auxilium non profuit, æger extinguitur: ibi & deliberationi & mutationi pater tempus, adeò vt raro si inter initia Medicus accessit, ob-

ſequens æger ſine illius vitio pereat. Longus tamen morbus cum penitus inſedit, quod ad difficultatē pertinet, acuto par eſt. Et acutus quidē quò vetuſtior eſt, longus autem quò recentior, eò facilius curatur. Vnde Hippocrates lib. 1. de rat. vict. tex. 8. eos Medicos magis laudat, qui in morbis acutis minus delinquūt. Maximè autem, ait, Medicum laudauero, qui in morbis acutis, vi quorum plurimi enecantur, inſigniter pręcæteris in melius procedat. Et libro de veteri medicina, Medicum nimium laudat, qui parum delinquit. Et quemadmodum in morbis acutis curandis, ſi error contingat, magis quàm in longis ignoſcendum eſt, ita & in eorum prædictionibus fiet. Morbos igitur diuidunt Hippocrates & Galenus in diutinos ac breues. Diutinus ſeu longus morbus eſt, qui præter id, quòd periculo vacat viceſimum tranſcendit diem: ita enim Galen. prognoſtico. 25. lib. 3. inſinuare videtur, dicens, cùm antea & iam de morbis diutinis diſſereret mētionem habuit vigeſimi diei, propterea quòd ad hunc vſque diem extentus morbus nondum diutinus exiſtat. Qui igitur ſuaptè natura viceſimum diem tranſcendit diutinus morbus appellatur. Breuis autem eſt, qui citò terminatur ac finitur: & duas habet partes, ſiquidem alius eſt mitis, vt febris diaria: alius verò eſt acutus, qui præter id, quòd celeriter iudicatur, ſtatim magnitudinem habet, veluti Galenus

lenus Apho.19.lib.2.& cap.13.lib. 3. de diebus decret.demonſtrat.Iam verò inter ipſos acutos vocetur iam peracutus morbus, qui ad ſeptimũ vſque diem extenditur, qui longiùs procedit ſimpliciter acutus. At hic quoque differentiæ in peracuto memoria tenendæ ſunt.Etenim exa ctè peracutus is eſt,qui quintum diem attingit: non exactè qui ad ſeptimum vſque poducitur. Eadem ratione inter acutos, alius exactè acutus,qui vſque ad decimum quartũ porrigitur: non exactè verò, qui ad viceſimũ vſque durat, quanquam & ipſe acutus ſit. Adhuc aliud morborum genus,quod ex delapſu acutum ad quadrageſimũ vſq; diem peruenit; verba ſunt Galeni cap.12.lib.2.de diebus decre.quæ minutatim ex alijs Hippocratis, & Galeni locis sũt explicanda. Exactè peracutus is eſt,qui quartum diem attingit,quem Galenus Aph.7.lib.1.dicebat, eſſe qui ſtatim in ſummo vigore conſiſtit: & idem voluit Hippocrates libro de iudicationibus,dicens,lethaliſimæ verò & ſignis horrendiſsimis frementes febres, quarto die,aut prius occidũt.Hoc morbo perijt in Thaſo Philiſtes:& Anginoſa illa, quæ apud Bitonem, erat: & Caluus in Lariſſa: & Pericles in Abderis iudicatus eſt. Non exactè peracutus eſt, qui ad ſeptimum vſque producitur: cuiuſmodi eſt angina, cholera,tetanus: hos dicebat Galenus Aphor. 36.lib.4. ſtatim primam acceſsionem vehemen

tiſsimam habere, & ex ſudore plurimo tertia, aut quinta die iudicari, nõ autem quarta: quos etiam, medicari, eadem, ſi materia turgeat, die Aphor. 10. lib. 4. Hippocrates mandabat. Qui & acutiſsimi morbi ab Hippocrate lib. j. de morb. vulg. ſect. 3. tex. 3. appellantur. Vbi inquit, Sunt autem acutiſsimi, maximi, grauiſsimi morbi, at que præ cęteris omnibus lethales in continua fe bre. Et Galenus in com. acutiſsimos dicit eos, qui pauco tempore diſcernunt, maximos, validiſsimos, grauiſsimos, qui cũ periculo ſunt cõiuncti: quod interpretans ipſemet præ cęteris omnibus appellauit illos lethales. Hęc Gal. Hoc morb. perijt Philiſcus, qui propè muros habita bat, & adoleſcẽs, qui decumbebat in mendaciũ foro, & alij multi. Inter acutos etiam morbos alius eſt exactè acutus, qui vſque ad decimum quartum porrigitur. Hinc Hippocrates Aphor. 23. li. 2. dixit, acuti morbi in quatuordecim diebus iudicantur: idem repetit in libro de Coacis prænotionibus, in quo etiam hæc verba ſcripſit: Morbi verò graues & acuti quarta & decima die diſcernuntur: idem & libro de iudicationibus. Qui autem ſint iſti morbi acuti, idem Hippocrates libro de affectionib. ita declarat, pleuritis, peripneumonia, febris ardens, phrenitis, hi morbi acuti vocantur, & fiunt maximi quidem, & fortiſsimi hyeme: fiunt autem æſtate, verùm minus, & molliores. Idem etiam Galenus

Aph. 12. lib. 1. & cap. 9. lib. 3. de diff. resp. interpretatur. Non exactè acutus ad vicesimum vsq; durat, inquit Galenus cap. 12. lib. 2. de diebus decret. Et in prog. 25. lib. 3. ait, cũ anteà & iam de morbis diutinis differeret mentionẽ habuit vicesimi diei, propterea quòd ad hunc vsq; diẽ extentus morbus nondum diutinus existat. Et idem ex Aph. 24. lib. 2. colligi elegantissimè potest: propterea quòd vigesimum diem considerandum esse, scripsit. Adhuc aliud morborum genus, quod ex delapsu acutum ad quadragesimum vsq; diem peruenit, quod Galenus Apho. 23. lib. 2. in hunc modum explicat. Est autem & harum imperfectarum iudicationum terminus vlterior, vltra quem non fieri progressus potest, dies quadragesimus. Quicunque igitur morbi intra diem decimum quartum integrè iudicantur, hos solet Hippocrates acutos simpliciter nominare. Quicunque verò imperfectè iudicati seruati fuerint in sequentium iudicatoriorum dierum aliquem vsque ad quadragesimum, hos non solet simpliciter acutos nominare, sed appellatione composita his omnibus verbis, acuti qui in quadraginta diebus iudicantur: verũ manifestiùs illi declarant, qui eosdem morbos acutos ex decidẽtia vocant. De ijs igitur in prognostico. 25. lib. 1. scribit in hunc modum: oportet autem existimare spirandi facilitatem magnam habere tum ad salutem in omnibus acutis mor-

bis: quicunque febres habent adiunctas, & in quadraginta diebus iudicantur. Et hoc ipsum voluit Hippocrates in libro de affectionibus, vbi ait in hunc modum, iudicatur autem breuissimus quidem in diebus quatuordecim: longissimus verò in duobus deuiginti. Et libro de diebus decretorijs ad finem, Cęterum de iudicatorijs diebus etiam iam à me anteà dictum est. Iudicātur autem fortes quarta die, septima, vndecima, decimaquarta, decimaseptima, vicesima prima. Ex his autem acutis, quædam etiam trigesima, deinde quadragesima, postea sexagesima: cū vero ad hos numeros accesserint diuturna febriū constitutio fit. Huiusmodi igitur morbi acuti ex decidentia, ex delapsu, & ex commutatione, à Galeno appellari solēt: prout prognostico. 25. lib. 1. & cap. 12. lib. 2. de diebus decret. explicat. Talem morbū acutum ex delapsu passus est Anaxion lib. 3. de morb. vulg. sect. 3. qui cum morbo acuto, nimirū pleuritide infestaretur, & in decima quarta die non repurgaretur, tandem trigesima quarta, toto sudauit corpore, cessauit febris, in totū est iudicatus. Dubitabit tamen hic aliquis, an vnus & idem morbus poterit dici exacte peracutus, & peracutus, item acutus simpliciter, acutus nō simpliciter, & acutus ex decidentia? Poterit sanè. Febris namque ardens, & cōtinens febris, si cum inquietatione cōiuncta sit, ad quartum terminabitur. Eadem, si cum

ſi cũ vigilijs,aut capitis dolore aut delirio,continuis, fiat, intra ſeptimum. Febres item continuæ, quarũ in die quietiori ſymptomata ægrotantem vtcunque moleſtant, ad vndecimum. Quarum verò apud inclinationem febris ſymptomata omnino euaneſcunt ad quartum decimũ. Si verò adhuc ſymptomata remiſsiora ſint ad vigeſimũ vſque: quæ omnia ex libris de morbis vulg. in multis ægrotis vera eſſe reperies. Hinc Galenus cap.13.li.2.de diebus decret.dubitat, cur, quoſdã, qui acuto morbo laborarãt, decimoſeptimo, & vigeſimo iudicatos eſſe cognouimus,vti in ipſis epidemijs inuenire licet: in aphoriſmis verò decimum quartum diem terminum ipſis acutis conſtituerit? Et reſpondet ex vehementia & remiſsione ſymptomarum,in hoc vel illo die morbos acutos iudicari. Quare Eraſinus lib.1. de morb.vulg.ſec.3.re vera quarto die perijt à ſymptomatũ ſæuitia aucta: licèt quinto obijſſe dicat Hippocrates. At Eraſinus, inquit Galenus,quanquam omnia grauia haberet,ad diem tamen quintum mortem produxit, quòd die primo mediocriter haberet. Vnde eſt de eo ſic ſcriptũ ad verbũ: diem primum quiete tranſegit. Quintus itaque ab initio,quo deceſſit, non adnumerato primo, quartus efficitur. Illud etiam eſt aduertẽdum, omnes dictos morbos in eo conuenire, quòd acuti vocentur, ſiue enim quarta die,ſiue ſeptima, ſiue decimaquarta,

ta, siue vigesima terminentur, omnes acuti terminantur. Verbum igitur hoc, acutum, generale omnibus est. Et ne hæc fingere videamur, audiamus Hippocratem aph. 19. lib. 2. Ita dicentẽ, Acutorum morborum non omnino certæ sunt prænũciationes, aut salutis aut mortis: vbi nomine acutorum morborum omnes eos, quos supra descripsimus asserente Galeno, intellexit. Item aph. 4. lib. 1. sub illis verbis, in acutis verò in quibus non conuenit, periculosos eosdem intelligere voluit. Præterea aphor. 24. eiusdem libri idem clarius scriptum reliquit, quippe qui in hoc ipso aphorismo, quo nam pacto in acutis passionibus medicinis purgantibus vti oporteat, docet, quas valdè acutas aphor. 10. lib. 4. appellauit. Iam & in prognostico. 1. lib. 1. multò sanè euidentius idipsum Hippocrates ostendit, cùm considerare autem per morbos acutos, dixerit, per quos eos intellexit, de quibus in libris illis disseruit. Constat autem omnia ferè genera morborum acutorum in ijsdem illis libris Hippocratem percurrisse. Quid moror? Aut quid multis opus est? Nonne tres fecit Hippocrates, authore Galeno, qui quartum non admisit in procemio libri quarti eiusdem operis, de victu morborum acutorum? atq; an non sub nomine morborum acutorum, omnes præter diutinos, intellexit, cùm de illis agat? Nemo id inficias ibit, Conueniunt etiam omnes morbi acuti in

eo,

eò, quod febrem inseparabilẽ habeãt, quemadmodum Gal.aph.7.lib.1.& cap.vlt.lib.3.de diebus decr. & li.1. de ratione victus com.8.dixit. Quod si contrarium videatur Gale.docere li.1. prog.25.& aph.19.lib.2.& aph.30.lib.5.vbi insinuat multos esse morbos acutos febre carẽtes, dicendùm est, quòd si morbus acutus habuerit febrẽ, illa erit inseparabilis à talis morbo: fieri tamen potest, vt morbi acuti, veluti apoplexia, tetanus, & alij, febre careant. Conueniũt etiam morbi acuti in causa, à qua fiũt: nam frequentiùs à bile fiũt, vt Arist.sect.1.quæst.6.scripsit: cui subscripsit Galenus lib.2.progn.46.& apho.19.lib.2.& apho.24.lib.3.& aph.32.lib.7.Anaxagoras etiam, referente Aristotele cap.2.lib.4. de partibus Anim. fel esse morborũ acutorum causam, opinatus est. Quamobrem subiunxit, Aristoteles, pulchre à veteribus dicitur illis, qui causam, cur diutius viuatur, fellis vacuitatẽ esse aiunt, argumẽto ex solipedum, ceruorumq; genere deducto: hæc enim & felle vacant, & diu viuunt. Verùm hic Aristoteles non pro humore accepit fel, sed pro bilis receptaculo, seu folliculo, quo homines carentes, longæuos appellauit ibidem, & cap.23. lib.2. de syllogismo. Plinius etiam cap.37. lib.1. Neque per bilem intelligas omnes humores simul coniunctos, veluti accepit Hippocrates & Galenus enarrat aph.15.li.2. & aph.42.lib.7. & lib.de nat.hum. cõ.2.tex.22.

sed

ſed humorem biliosum ab alijs diſtinctum. Conueniunt denique morbi acuti in prædictione, ſiquidem acutorum morborũ non omnino certæ ſunt prænũciationes, aut ſalutis, aut mortis, vt ſupra oſtenſum eſt. Nunquid autem æger ſeruabitur ex morbo an morietur, è tribus potiſsimum rebus dignoſci poteſt: nempè ex ſpecie, magnitudine, & more morbi. Ex ſpecie, dum cõſideramus, num ſalutaris ſit morbus, adeoq; à natura, vel arte vinci poſsit, aut lethalis, qui naturæ vires, & artis præſidia ſuperet. Sic è diaria febre, tertiana intermittente, alijsque omnibus eius generis febribus, quòd ſalutares ſint morbi, ægros ſeruari facilè eſt præſagiri. Cõtra, mori ex vehementi apoplexia, hydrope, peripneumonia, phrenitide, & id genus alijs morbis, quòd ſuapte natura lethales ſint. Species autem morbi quælibet ex ijs cognoſcetur ſymptomatis, quæ propriam cuiuſque naturam complent. Verbi gratia, ſufficiet enim exemplo rem declaráſſe, pleuritis ex dolore lateris pungẽte, ſpirandi difficultate, tuſsi, & febri, quæ tamen illi eſt cum cæteris phlegmonibus communis, deprehenditur. Quare qui ſpeciem morbi è proprijs, vt iam pleuritidis exemplo mõſtratum eſt, ſymptomatis cognouit, is facile iudicabit, num hominẽ extinguet, vel potius propelletur. Ex magnitudine, ſeu vehementia etiam exitus morbi dignoſci poteſt. Nam & ſi interdũ morbus ſua-

pte natura ſalutaris ſit, tamen vbi inſignem magnitudinē aſſumit lethalis eſt. Sic vulnera, quæ ſuapte natura ſalutaria ſunt, propter magnitudinem fiunt lethalia. Quod de vulneribus diximus, id ad reliquos etiam morbos propemodū omnes transferri poteſt, vt qui ob vehemētiam ac inſignem magnitudinem lethales euadant. Cognoſcitur autem hæc ipſa è multitudine, & vehementia propriorum ſymptomatum. E morbi more quoque, num æger ſeruabitur, aut morietur cognoſci poteſt. Morem autem ſiue modum non vocamus, niſi eſſentiam, aut differentiam morbi, prout ſcilicet mitis, placiduſve aut malignus ſit. Atque mos vtique morbi plurimū momenti habet in prædicendo morbi exitum, vt Gal. veluti reliqua duo cap. 3. lib. 1. de criſ. explicauit. Num verò morbus longus, aut acutus euadat, ex ſignis coctionis, & cruditatis cognoſcetur, vt in ſequentibus latè demonſtrabitur.

### *De morborum temporibus dignoſcendis, & ſtatus præcognitione.* Cap. IX.

MORBI tempus, vt inquit Galenus cap. 1. lib. de morb. tem. & cap. 1. lib. de totius morbi temp. nihil aliud eſt, quàm pars, aut ætas morbi, quæ ſucceſsionis viciſsitudine mutatur, metaphora ab animantibus ſumpta. Quemadmodū. n. hæc ipſa genita ad vigorem vſque augentur,

gentur, inde iam contabeſcere incipientia, ad extremam vſque corruptionẽ declinant, ſi omnes ætates pertranſierint: ita quoque ſinguli morbi à prima eorum cõſtitutione ad vigorem vſque increſcunt, dum pro augmẽti prioris portione decreſcentes omnino diſſoluantur. Tempora itaque appellantur, quòd ſucceſsione quadam, vt tempus, ſuas partes morbus adquirat. Aetates verò, quòd quemadmodũ ætatum curſu animal, ſic morbi temporum viciſsitudine immutentur. Atque horum temporum cognitionis vtilitas varia & multiplex eſt. Nam cùm curationem morborum in primis ob morbi tempora variari contingat, alia enim in principio morbi, alia in eius incremento, alia denique in alijs morbi partibus cõueniunt, nemo morbos rectè curabit, niſi horum tempora perfecta habeat. Quod Hippocrates aph. 1. lib. 1. animaduertens, dixit, occaſio præceps, id eſt opportunitas faciendi, & nõ faciẽdi eſt præceps, ideoq; intelligenda eſt diligẽtiſsime à Medico, ne pertrãſeat talis occaſio ad remedia opportunè adhibenda hoc aut illo tẽpore. Eſt enim tam præceps, ac labilis talis occaſio, vt meritò Hippocrates ad Crateuam dixerit, Ab omni equidem arte, aliena res eſt dilatio, verùm maximè à medicina, in qua dilatio eſt vitæ periculum. Cuius ſane rei rationem idẽ Hippocrates libro de ornatu decẽti docet, inſtabilia, dicens, eſſe quæ in

humidis

humidis cōſiſtunt,quæ aut natura,aut fortuna, ideſt,occaſione præterita, tranſmutari poſſunt, qua propter crebro Medicus ægros inuiſere debet.Et libro illo,quem Præceptiones inſcripſit, ita inquit Hippocrates tēpus eſt,in quo occaſio eſt, occaſio verò in qua tempus nō multum: medella tempore aliquando,etiam occaſione contingit. Et lib.primo de morbis,ſic ait,Temporum autem occaſiones,vt in ſumma dicam,multę ſunt, ac variæ in arte, quemadmodum morbi & affectiones,& horum curationes.Maxime verò repentinæ ſunt,in his,quibus animo defectis opitulari oportet, & qui neque vrinam, neque ſtercus egerere poſſunt: & qui ſuffocantur, & ſi mulierem parietem, aut ſauciatū liberare oportet,& quæcunque eiuſmodi. Et hæ quidem occaſiones repentinæ ſunt,& paulò poſterius non ſufficiunt: pleriq; enim paulò poſterius pereūt. Occaſio verò eſt ſi horum aliquid perpetiatur homo, & qui antequàm animā efflet opituleť, hoc totum ex occaſione opitulatur. Eſt igitur fermè hæc occaſio etiam in omnibus alijs morbis. Semper enim in quocunque ſanè quis opitulatur tempore ex occaſione opitulatur. Quicunque verò morbi, aut vulnera nō ad mortem tendunt,ſed temporarij ſunt,ac periculoſi, doloreſque in ipſis fiunt: verum poſsibile eſt, vt ceſſent,ſi quis rectè medeatur: his ſanè nō proſunt auxilia à Medico adhibita,cùm adhibeanť.

Nam

Nam & non præsente Medico vtique cessassent. Alij vero morbi sunt, quibus occasio est, vt curentur, matutina diei hora, nihil autem refert, an valdè manè, an paulò posterius. Alij morbi sunt, quibus occasio est nec vt semel in die curentur, nec refert quo tempore id fiat. Alij per tertium ac quartum diem curãtur, & alij semel per mensem, & alij per tertium mensem, nec refert an idipsum in tertij augmento, vel fine fiat. Tales itaque occasiones, in quibus non aliam, quàm hanc certitudinem habẽt. Hactenus Hippocrates. Quibus sanè verbis quantum cognitio temporum morbi ad rectè curãdum faciat, satis superque explicauit. Hinc Galenus cap. 1. lib. 1. ad Glauc. inquit, Tẽporis occasio præ omnibus est cognitu difficillima, quæ cùm præceps sit, plerunque etiam Medicos præcellentes aberrare facit. Nam Medicinæ certo tempore exhibitæ iuuant, intempestiuè verò maximè lædere possunt, eodem Galeno cap. 3. lib. 3. de temper. teste. Ob eam sanè causam ait Galenus cap. 2. lib. 12. de vsu part. cùm Hippocrates ipsam medicinæ artem longam esse dixisset, subdidit, occasio autem præceps, quod nisi occasio præceps esset, sed latitudinem haberet magnam, nequaquam longa esset. Et propter hãc difficultatem scripsit Hippocrates ad Democritum, dicens, Ego enim ad finẽ medicinæ non perueni, etiam si iam senex sim. Huc etiam idem Hippocrates respi-

respiciens dixit apho. 1. lib. 1. experimētum periculosum. Si experimentum est, cur periculosum? Quia si Medicus curat podagricam passionem, & inueniat præsidium expertum in podagricis, & nesciat, vtrum initijs conueniat, an in augmento, an statu, an in declinatione: & si in statu conueniat, & illud in augmento exhibeat, fallit sanè experimentum, & periculosum est. Occasio igitur, & tēpus opportunum idem sunt. Tempus autem opportunū recta cognitio temporum morbi reddit: vnumquodque insuper tēpus suam habet latitudinem, vt in curandis morbis quotidie experimur. Confert etiam hæc cognitio, vt inquit Galenus cap. 8. lib. de totius morbi tēporibus, ad futurorum prædictionem. Nam quo tempore mori possit, aut sanari, & quādo periculum effugerit æger prouidebit, qui morbi tempora nō ignorabit. Neque enim in quacūque morbi parte finiri possunt morbi, aut vita extingui: cum nemo inuadente, aut inclinante morbo pereat. Quin etiam victus rationem in nullo morbo rectè instituet, qui eius tempora, præsertim vigorem, à quo cibādi consilium petitur, ignorauerit: postremò, quod inde iudiciorū bonitas, aut malitia cognosci possit. Nam vigor morbi, iudiciorum omnium regula est, quòd in eo non nisi optimum iudicium fiat. Proinde quantò crisis vigori proximior, tantò melior erit. Contrà, quanto magis ab eo

E distat,

diſtat, peior, vt lib.3.de criſ.cap.5.Galen. fuſius docet. Hinc eſt, quòd vigor morbi Medico præ alijs temporibus potiſsimùm dignoſcēdus eſt, vt Galenus cap.3.lib.1.de criſ. inquit in hũc modum, generoſi Medici, atque arte Hippocratica digni eſt officiũ, futurũ ſtatum præcognoſcere, cùm omnem victus rationē ad ipſum inſpiciēs, inſtituat. Eadē ratione principium morbi atque augmētum, nō vbi iam perfecta ſunt, ſed multò ante præſtabit cognoſcere. Et cap.9.eiuſdem libri, non ſolùm ingruentem ſtatum oportet Medicum cognoſcere, ſed præcognoſcere. Primò quod ſine vigoris præcognitione vtrum iudiciũ futurum ſit nec ne, & quum ſit, quale ſit ſciri nequeat. Deinde vigor hoc nomine maximè præcognoſcēdus venit, quia niſi in vigore iudicium morbi obtinuerint, vt in declinatione abeant, fieri nequit. Denique vigoris tempus Medico ideo præcognoſcēdum, quòd ſi moriturus eſt æger aut nō, nemo ſciet, niſi vigoris tempus præcognouerit. Reliqua de temporum morbi diuiſione, & de numero eorum, diſputatione ſecunda, lib.2.de morbis medendis, leges.

## *De temporibus vniuerſalibus morborum.* Cap. X.

SCIRE autem operępretium eſt, alia quidem eſſe particularia acceſsionũ ſingularium tempora, alia vero in vniuerſum totius morbi, & ꝙ plures

plures ſane in intermittentibus ſunt eiuſmodi inuaſionum partes, pauciores in continuis, quæ ex dierum interuallo acutius premunt, duplo autem minores in continentibus febribus, quæ æquali vſque ad exitum tenore affligunt, numerantur. Salubres autem morbi quatuor tẽpora vniuerſalia habent, quæ cruditatibus & coctionibus optimè inter ſe diſtinguũtur. Nã exitiales quidam in principio, quidam in augmento, quidam in ipſo vigore perimunt. Ex ijs enim nullus quatuor tempora habet. Si quidem fieri nequit, vt vigore elapſo, diminutoque morbo, victaq; illius vehemẽtia, homo in declinatione eius pereat, vt latius lib.3.de criſ.cap.5.Galenus oſtendit. Quanquam enim interdum morbus, cùm moritur homo, leuior eſſe appareat, non tamen tunc vera eſt declinatio, ſed falſa potius, & ficta, vtpotè quæ à natura vincente nequaquam accidat. Neque enim alia de cauſa tunc declinare videtur morbus, quàm quod virtus iam euicta non amplius morboſis reluctetur. Cæterùm, vt de ſingulis ordine agamus, principium varie à Medicis vſurpatur, nempe trifariam. Primò pro prima inuaſione morbi exacta, & impartibili, & quæ latitudinis expers eſt. Secundo pro ſpatio temporis, antequam inuadat ſecũda acceſsio. Tertio pro toto eo tempore, quo nullæ coctiones in excrementis apparent. Horum modorum primus eſt reijciendus omnino à Me

 dico,

dico, propterea quòd sub sensum nõ cadat, quē Medicus non transgreditur, vt cap. 8. lib. artis medicæ, inquit Galenus: & Aristoteles cap. 7. lib. 3. de cœlo. Secūdus inartificiosus est: quoniam principium secundum latitudinem communi quadam & prompta imaginatione, in qua nullum adhuc est artificiū, in prima accessione continetur. Atque idcircò quædam statim, cum incipiunt, statū accepisse dicuntur, quemadmodum in lib. 1. de morb. vul. sect. 3. tex. 10. vbi inquit Hippocrates, statim enim cõtinua est, quibus incipiēs florescit, ac viget. Nam verbum id, incipiens, hoc loco non dicitur de vero morbi tempore, alioqui repugnaret ei florescere, atq; vigere, sed de eo, quod subsequitur principium, exquisitè dictum, quod, vt plurimum, ad tertiū extēditur diem. Vt plurimum, inquam quia ad quartum vsque diem etiam prorogari potest, vt prorrhetico. 1. lib. 1. & aph. 12. li. 1. aduertit Galenus. Quarè verò frequentius tertia die terminetur hoc principium declarādum est: quoniā morbi acuti vt retrò dictum est, magna ex parte biliosi sunt, qui per tertium diem repetūt, cuius periodi finis principium morbi hoc modo appellatur: quo sanè etiam accipitur & ab ipso Hippocrate prog. 5. lib. 1. Tertius modus artificiosus est, & primum morbi tempus significat, cùm morbum in quatuor diuidimus tempora, principium, incremētum, statum, & declinatio-

nem:

nem : & hoc principium tandiu durat, quandiu nō apparēt ſigna coctionis : & ita numero dierū finiri ac terminari non poteſt hoc principiū. idcirco vnicuique morbo ſuū proprium initiū eſt : & ſic ad multos etiam quaternarios porrigitur, & etiam ad menſes in ægritudinibus, quæ tardè concoquuntur. Cæterū perfecti, & iam abſoluti principij euidentiſsimum, ac firmum admodum ſignum, concoctio manifeſta exiſtit. Porro augmētum vt Gal. inquit cap.3.lib.1. de criſibus, principium ſtati excipit & ad vigorem vſq; durat. Quod tribus cognoſcitur rebus, nempe hora, in qua fit acceſsio, eiuſdem lōgitudine & magnitudine. Ex hora quidem in qua fit acceſsio, ita cognoſcitur augmentum. Si acceſsio maturius inuadit, & pluſquam proportio poſtulat anteuertit, certiſsimum hinc argumenti iudicium colligitur. Ex longitudine hoc modo. Si acceſsio anteuertendo in longius extenditur tempus, augmenti notam eſſe nemo nō animaduertit. Ex magnitudine hac ratione. Si acceſsio vehementius afflixerit, manifeſtè augmentum morbi adeſſe conijcimus. Proinde acceſsio plurimo tēpore anticipās, hoc eſt, conſuetam inuaſionis horam anteuertens, & longiùs & multò etiam vehementiùs affligens, ſtatu dignum ac certum morbi habentis acceſsionem, & per circuitus redeuntis, incrementum indicabit. Status eſt vehementiſsima morbi pars, cap.1.lib.1.

de crif. Qui cognofcitur, vt cap.3.eiufdem libri ait Galenus, vbi hæc omnia in vtrifq; accefsionibus æqualia, & fibiipfis perquam fimilia fuerint, ac in eodem ftatu manferint, perfeueraueríntque. Declinatio autem contrarijs augmẽto fignis cognofcitur: nẽpè fi tardius, quàm confueuerũt antea accefsiones inuadant, fi breuiori tempore durant, & prioribus meliores fiant, minusq́; afflixerint. Poffunt autem alij morbi, qui per circuitus nõ inuadunt, ex fymptomatũ vehementia vel remifsione, num in vigore, aut declinatione fint, cognofci, iuxta illud Hippocratis apho.30.lib.2.circa initia & fines, omnia imbecilliora, circa vero ftatum omnia fortiora. Quibus autem notis hæc quatuor tempora in falubribus morbis diftinguantur, exemplo inflammationũ, febrium, & vlcerum quoq; declarat Galenus cap.3.lib.de totius morbi temp. incipit namq; in inflammationibus per totum id tẽpus, per quod fluxio fanguinis ad particulam deriuatur, latè meatus omnes & cauitates diftendens (talis enim inflammationum generationis eft modus) cùm autem putrore, fanguis qui influxit, corripitur & fundi incipit propter calorem quãuis defluxio quieuerit, inflammationis tunc incrementum eft. Vbi autem cruor in pus conuertitur, inflammatio viget, quo tem pore & dolores augentur, & febres magis accidũt. At cùm exacte fuppuratio, vel perfecta eft,

vel

vel digesta remedijs, & discussu per halitum materia concesſit, ad declinationem maturasse inflammationem manifestum est. Nam & accidentia releuantur, & omnia leuius,& mitius se habere circa ægrũ videntur. Cæterum in febribus sic distinguũtur. Totum id tẽpus,per quod morbus permanet incoctus,principium est. Cùm autem cruditatis signa remittũtur,& incipit ægritudo concoqui,augmẽto id tempus asſignatur, quo coctiones in dies, & cõtinuò magis procedunt. Vbi verò omnibus numeris absoluta concoctio est,statum id tempus esse dicimus. Cùm autẽ accidentia mitiora iam sunt,& leuior morbus, declinationem aduenisse asserimus. In vlceribus distinctio accipietur hoc modo. A principio multę,& tenues, & crudę sanies in particulam vlcere obsessam influunt, processu pauciores, & crasſiores. In statu non iam serosæ illæ humiditates ab vlcere destillant,sed tabo, & pure quodã tenui membrum apparet cõspersum, cuius cùm fuerit minuta quantitas, & crasſitudinem fuerit adeptum, declinationem vlcerum adesse nequicquam ambigendum est. In inflammationibus acutorum sic hæc tempora discernemus. Incipiẽte malo multa,& tenuis,& acris, & mordax ad oculum defluxio deriuatur. Profectu temporis minor,sed tamen crasſior. In statu lippitudines quædam (quas lemas vocant) adeo lentæ,& crassæ conspiciuntur,vt genas glu

tinent, & vix oculos aperire ſinant. Vbi verò declinatio adeſt, lippitudo cum craſſeſcit, tum ſeipſa minor euadit. In deſtillationibus ad fauces,& ad nares hęc omnia tempora ſic erunt diſtinguenda. Sub principium multa,& tenuia, & acria, & incocta purgãt,& educunt. Pauciora & magis craſſa cùm morbus increuit. In vigore autem nondum iam ſtiriam, quæ naſo propẽdeat, ſed mucum craſsiorem emungunt. Poſtremò id quòd emungitur, multò minus & craſsius & albopallidum eſt. Ita igitur in omnibus ſe res habere cognoſcitur. Circa principia omnia cruda ſunt, & incocta,& quãtò morbus principio propior eſt; quantò autem ad ſtatum magis accedit, decoctior omnino redditur. Nam in coctionibus, quæ à natura fiunt craſsities ſubſtantiæ plurimum commutari ſolet, vtpote quæ humores quoſcunque ad nutritionem ſolidarum particularum conuertere ſemper enitatur. Quo fit vt coctiones ſemper ingroſſent tum vrinas, tum alui excrementa: in ijs, qui nõ coquunt, adhęc & expuitiones, in ijs, qui à pulmonia, vel à pleuritide laborãt, ſed & purulentiam in vlceribus, & lippitudines in oculorũ epiphoris, præterea &pituitates in defluxionibus,& deſtillationib⁹, vel grauedinibus, ad nares. Omnia hæc quippe principio cruda & tenuia viſuntur, cùm autem coctiones procedunt, craſsitudinem ſubſtantiæ induunt,& acquirunt.

De

## *De particularibus morborum temporibus.* *Cap. II.*

PARTICVLARIA verò tempora ſunt minores partes, in quas ſingulæ acceſsiones diuiduntur. Acceſsio autem nō eſt niſi tempus deterius totius circuitus, quòd à prima inuaſione vſque ad intermiſsionē exiſtit. Circuitus autē, qui Græcis periodus vocatur, non eſt niſi repetitio, ſiue reditus ab eodē ad eadē per ordinē, & circulum quendam factus. Vel breuius, ſimilis ad idem reditus, hoc eſt, vniuerſum temporis ſpacium à primo ſtatim inſultu vnius vſque ad inſultum alterius acceſsionis. Cuius quidem temporis duæ ſunt partes. Vna, quæ deterius eius tempus comprehendit. Altera, quæ remiſſionem, ſiue declinationem, & quietis tempus amplectitur. De quibus Gal. c. 3.lib. 1. de criſ. Cęterum Gal.c.2.eiuſdem & lib.de morborum temp.cap.5.& 8.in febribus intermittentib. ſex particularia tempora conſtituit. Primum quidem tēpus eſt, quo vel perfrictionibus, vel horrore, vel rigore per membra eunte ſubito corripitur æger, & moleſtijs quibuſdam capitur, & ęgrè fert, & contrahi in ſe, & horrere incipit. Secundum eſt inęqualitatis tempus, per quod calor cōtra tendit, & ab alio ad extimas partes reuocatur, quoad per totū ſit ęquabili diſtributio

ne

ne diffusus Tertium est incrementi tempus, cū calor iam per omnia sparsus, vires continuo suscipit,& successiuis incremētis adaugetur.Excipit post hęc vigor,cū calor inęquali tenore perstat,deinde declinatio, cum omnia hæc iā declināt,& calor fit minor, & per halitum digeritur, relinquensq; thoracis partes ad summos pedes paulatim descendit, sextumq; tempus infebricitationis,& quietis suscipit, quod ad reliqua tēpora subsequitur. In febrib. autem continuis, quæ accessiones capiunt,quinque tēpora reperiuntur: nam cætera omnia ferè sunt paria,præterquam quòd ad infebricitationem non terminantur. In ijs igitur quærigorem, vel horrorē, vel perfrictionem inuadentes faciunt,facilis est priorum illorum temporum ab alijs dignotio. Sed tam in ijs, quàm in quibus nulla fit, cū ingruūt,accessionis significatio,tēpus illud,quod ad quietem sequitur, & quæ qualitatis statum, præclarè systole,id est,pulsus contractio,circunscribit.Nam etsi quædam sint,quæ nec frigoris, nec rigoris imprimunt sensum,nec significationem faciunt, quod est ceu quoddam classicum antecedens futuræ febris:in omnibus ijs tamen pulsus intrò citatiores,& frequentiores manifestò conspiciuntur, quamuis & tardior & rarior non parum appareat dilatatio. In febrib. autē cōtinentib. quæ nec frigere, neque horrere cōpellunt,tres dumtaxat partes reperiuntur. Nā

calor

calor à principio ſucceſſiuè adaugetur quoad in ſummum vigorem perueniat. In ijs ſiquidẽ tria integra tempora perfectè pereunt: non enim ſignificationem, inuaſionemve cõmittunt, nec calor à principio intus colligitur, nec mox inæqualiter diffunditur, nec quies aliqua conceditur, ſed confeſtim ab initio annotationem acceſſionemve incompreſſam faciunt, hoc eſt, eam in qua nequicquam arteriarum ictus reciprocant ad interna. Cęterum quoniam Aetius ſer. 1. tetrab. 2. cap. 11. 12. 13. & 14. particularia tempora cuiuſque acceſſionis ex Galeno lib. 2. de criſ. perſpicuè ſuis notis, breuiterque depingit, non erit incommodum hic ea referre. Principium, inquit, febrilis exacerbationis, fermè eſt contractio extremarũ partium omnium, & maximè naſi. Et quandoque etiam frigiditas totius corporis: & aliquando tuſsicula parum irritans, vna cum frigiditate irruens; Item oſcitatio, & partiũ corporis extenſio, aut nauſea, aut vomitus, aut animi deliquium, & capitis dolor, aut alterius cuiuſdam partis, & in profundum ſomnum delatio: pulſus inſuper paruus, & cõtractus, tarde feriẽs ac reſidens. Et ſymptomatum ad pręſentem morborum concomitantium irritatio. Iuxta augmentum exacerbationis, aliorum quidem accidentium incremẽtum, & vnio accedit, contractio verò & frigiditas ceſſant: & pulſus inæqualis emicat: & corpus caleſit quidem, verùm

rùm non exactè. Iuxta vigorẽ exacerbationis, calor æqualiter diffunditur, & particulatim distribuitur, per totum corpus: & pulsus totã augmenti magnitudinẽ accipientes, ad subiectę materiæ proportionem extenduntur, itemq; reliqua exacerbationis accidentia. Tunc verò iam tempus est ęgroto potum dare. Declinatio est vbi incipiunt aliqua, aut omnia prædicta accidentia minui: & pulsus ad ordinatum quodammodo motum deueniunt. Aliquãdo verò & humores exsudant: & calor nimirum contabescit. Quandoque etiam somni boni concurrunt, si longum tempus inter accessiones futurum est veluti in puris remissionibus fieri solet. Contingit enim in quibusdam morbis, vt exacerbatio posterior prioris declinationem excipiat, velut in febribus continuis apparet.

DE

# DE OPTIMA PRAEDICENDI RATIONE, LIBER II.

## LVDOVICO LEMOSIO AVTHORE.

### *Quid sit signum, & quot genera signorum.* Cap. I.

MORBI in intimo corporis recessu conditi, qui neque cerni, neque sensu vllo percipi possunt, solis signis intelliguntur, quib. tanquam rerum indicijs mens recta ratione ducitur, & in recō dita penetrans, quæcunque magna obscuritate inuoluuntur sic aperit, vt oculis ea cernere videatur, veluti Aristoteles cap. 1. lib. 1. de anima, dixit: cùm animæ essentiam perscrutaturus, eā per signa, ideſt, operationes, ac effectus rimatur. Tanta eſt enim signorum necessitas, vt his sublatis medicinæ fundamenta corruant, à quibus semper in philosophia naturali, nedum in medicina

medicina auspicandum est, vt cap.6.lib.1.de Histo.Anim.tradidit Aristoteles. Signum autem, vt Aristoteles cap.27.lib.2.de syllogismo: & in Rhetoricis cap.22.lib.2.nil aliud est, quàm rei, quæ contingere debet, dignotio. Vel, signū est, id, quo cognito aliud, quod ignotū nobis erat, deprehenditur. Porrò signum ab indicio differt, prognostico.41.lib.3. quòd indicium dicatur de eo, quod perpetuum est, vnū quodlibet indicans: signū verò quod non necessariò nec assiduè, sed magna ex parte indicat, vt etiā prorrhetico.3.& 59.lib.2.indicat Galenus. Signum itē rursus ab indicio differt. Nā quod ex obseruatione est, signum: quod verò ex demonstratione, indicium certum dicitur. Signa autē genere duplicia sunt: demonstratiua, & prognostica. Demonstratiuis præsens indicatur morbus: quæ suas partes habēt. Alia enim sunt propria, & inseparabilia, quę pathognomonica, dicūtur, & quæ propriam rei essentiam perpetuò concomitantur: & constituunt, vt sunt in pleuritide, acuta febris, spirandi difficultas, tussis, punctio lateris, veluti Galenus Aph.12.lib.1.& lib.3.de morb.vulg.sect.3.com.34.& prorrhethico. 4. li. 1.docet. Alia dicuntur signa assidentia, quæ aliàs cum morbo inuadunt, aliàs superueniunt, aliàs neque omnino adsunt: proinde neq; propria, neq; inseparabilia sunt, sed multorū communia sunt, vt locis citatis & ca.5.lib.1. de cris.

Gelenus

Galenus tradidit. Signa verò prognoſtica non continuo,vt morbus inuadit, ſed aliquãto poſt tempore ſe proferunt: hincq; mox apparentia, & ſuperuenientia nuncupari ſolent. Ea genere quidem triplicia ſunt,alia coctionis,& cruditatis,alia ſalutis,vel mortis,alia decretoria. Et in vno quoq; genere alia ſalubria, alia inſalubria, alia neutra,de quibus minutatim erit dicendũ. Coctionis quidem & cruditatis ſigna ſunt, alui excremẽta,ſputa,& vrinæ:ſalutis ac mortis sũt, quæ cùm illis excernuntur, & in toto apparent corpore. Iudicationom verò nõ eſt vnum proprium, præcipuumq; genus ſignorum : ſed alio in tẽpore, & in alio morbo erunt critica ſigna, in alio vero affectu, aut alio morbi tempore erunt,vel ſymptomata,vel praua ſigna,aut nullo modo critica. Quocirca Hippocrates in ſecundo de morbis vulgaribus libro rectè cenſuit,critica non iudicantia, partim mortalia eſſe, partim difficulter iudicare. Ac ſigna quidem concoctionis bona ſemper ſunt, cruditatis, non bona.Nam ſi capitis dolorem,aut delirium,aut reſpirationis difficultatem, aut grauem ſoporẽ ſubeſſe videas: in ijs nihil firmum, nec bonum, nec malum prænoſcere poteris:ſicut nec etiam, ſi intuearis ſudores,aut copioſam alui,aut lotij excretionem,aut ſanguinis è naribus, aut ex utero,aut hęmorrhoidibus effluxionẽ. Imo verò ne ſi tumores quidem ſecundum aures, aut

alios

alios abſceſſus perſpicias. Cauſa eſt, quia hæc omnia & critica, & non critica eſſe poſſunt, Et ideò Galenus ca. 83. lib. artis medicę hæc ſigna critica, neutra appellauit. Atq; id quidem duobus modis, vel quòd nullo modò, vel quòd male iudicationem faciant. Alterum verò genus eſt non modo ſignorum, quæ critica ſint, ſed quæ etiam cauſarum vim habeant. Hoc genere continentur vomitus, alui deiectiones, vrinę copia, ſudores, ſanguinis profluuia, tumores ſecũdum aures, atq, abſceſſus. Iam verò aliud quoque genus comperies, eorum, quæ vno eodemq́ue tempore & ſigna erũt & ſymptomata. Hocq́ue genus neque iudicationem affert, neque æquè, atq; illud, quod in coctionibus verſatur, fidum eſt, neque omnino infidum: ſed in hoc genere quædam ſemper bona ſunt, quædam mala. Quod Hippocrates declarauit, cũ dixit, mentem conſtare, rectéq; ſe ad ea, quæ offeruntur, habere, bonum. Facilis quoq; reſpiratio, & integritas pulſuum in bonis habetur. Ita etiam facilis tolerantia, & facies beneuolentium faciei ſimilis, & decens decubitus, & corporis æqualitas boni conſulitur. Horum contraria, in malis ſtatuenda ſunt: quæ omnia ſunt in prognoſticis ab Hippocrate ſcripta diuinitus. Itaque ſigna coctionis fida omnino ſunt, ſiue ſint in morbis venoſi generis vrinæ, ſiue in morbis vẽtris, deiectiones, ſiue in morbis thoracis, ſputa. Signa

verò

verò decretoria omnia infida sunt, siquidē ex se nullā habent certitudinem, quoniam eademmet signa, quæ ostendunt bonam crisim, ostendunt etiam malam, vt capitis dolor, morsus ventriculi, tremor labij inferioris, tam bonū quàm malum vomitum antecedūt. Signa verò salutis vel mortis, neq; sunt signa coctionis, neque signa crisis, quæ non habent parem cum signis coctionis certitudinem, neque adeò sunt infida, vt signa decretoria, verùm bona ex ijs semper sunt bona, & mala semper significant malum, vt cap. 14. lib. 1. de crisibus Galenus scripsit. Hippocrates etiam prognostico 39. lib. 3. inquit. Probè verò peritum esse oportet de indicijs certis, ac signis alijs: sciēdumque, vt quouis anno, & quouis tempore, mala malum, bona bonum, denunciant. Qui locus Hippocratis est intelligendus de signis coctionis, & cruditatis, & etiā de signis salutis, & mortis. Signa verò decretoria, cùm nihil certi pronuncient, de illis non est Hippocrates intelligendus. Quod si Galen. cap. 14. lib. 1. de cris. loquēs de signis prognosticis, dicat, Quædam in vrinis, & alui excrementis, & sputis apparent, qualia sunt coctionis & cruditatis. quædam in dispositione totius corporis inueniuntur, vt signa salutis & mortis: quædam in animalibus & naturalibus operationibus, vt iudicatoria, hæc vero non omnia fidelia sunt in omnibus morbi tēporibus: & paulo post, sub-

F iungit

iungit de signis salutis,& mortis: Atq; hęc quidem esse talia vt plurimum omnibus inest, ex quo loco facile colligitur argumentum, Si vt plurimũ huiusmodi signa sunt fidelia, nõ igitur bona semper bonũ, & mala semper malum pronunciabunt, dicendum est signa bona, & mala semper talia esse, qualia dicuntur, si per se sola considerentur: & secundum naturam vniuscuiusque signi: si verò expectetur morbi euentus, in quo ipsa apparent, vt plurimum talia sunt, propterea quòd contingit, vt à validioribus signis contrarijs vincantur. Si cui enim conualescendum est, inquit Galenus prog.56.lib.2.Omnia bona indicia adsint, necesse est: si moriendum, vel vnum adsit malum, sufficiet. Hoc nãq; sua malitia cætera bona euincit, vnde mors necessario sequitur. Quod respiciens idem Galen. prog.37.lib.3.monet, vt non solùm in prędicendo signa bona cũ bonis, ac mala cum malis, sed etiam mala cum bonis conferantur, & per hanc comparationem certiùs adhuc multò de morbi euentu pronunciabit Medicus. Et quamquam vnum signum exitiale superet multa bona, non idcirco censendum est, prædictionem hanc esse altera certiorem: æqualem enim vim habẽt saluberrima signa ad præsagiendum sanitatem, & lethalia ad præsagiendum mortem. Imò verò prænotio crisis optimæ multũ habet scientiæ, & firmitudinis, non optimæ uerò & adhuc magis

prauæ

prauæ incertitudinis,& coniecturæ, vt lib.3. de crisi.cap.5.& 10.inquit Galenus.Sicuti enim inquit, in his est plurima certitudo & coniectura,ita in bonis scientia, & firmitas præualet. Causa huius rei hæc est; quoniam salus cognoscitur per coctionem, mors verò per cruditatē: illa est certior: hæc verò incertior. Item signū ex habitu sumptum certiùs multò est eo, quod ex priuatione habetur. Quod respiciens Auicenna lib.4.par.2.sect.1.cap.3. claudēs signa optima,dixit,Et non fallit hoc. Et de prauis, subiunxit, O quanta timorosa vidimus signa, & de profunditate somni,& casu pulsus, & abscissione sudoris. Hinc Galenus prog.39.lib.3.dixit, accidentia quædam de prauis in bona, & etiam de bonis in praua, mutari. Quod intelligendū est,iuxta tempora, quibus acciderint.

## *De signis coctionis, & cruditatis.* Cap. 2.

GALENVS prog.26.lib.2.& lib.1.de cris.ca.15. ostendit, signa, quæ à concoctione sumuntur fidam,ac certam polliceri prædictionē: quoniam,vt Hippocrates inquit lib.1. de morb. vulg.sect.2.tex.47. coctiones iudicij celeritatē, futuramq; sanitatem protendunt.Cuius proloquij rationem ostendit Galenus.lib.2.de ratione victus.44.dicens,Verumtamen quoniam, & talia euincit natura, cocta quidē cōsueuit Hip-

pocrates vocare excrementa huiusmodi, quæ à natura ipsa euicta sunt, cruda verò quæ nõ sunt euicta. Hæc ille. Cum ergo in coctione natura morbum vincit, fieri non potest, quin post coctionem futura salus non adueniat. Attentus.n. semper duobus his Medicus est, velut obluctatoribus nẽpe morbo & naturæ. Ac primũ quidem euadẽdum, vel pereundum homini esse, ex robustiore dignoscendo diuinationẽ facit: deinde verò & præfiniti temporis ex eo, quòd, quãtò alter valentior, intelligat. Neque est, quod mireris, si vtriusque robur contẽplatus, inquit Galenus, cap. 18. lib. de cõst. artis victorem cõpereris futurũ. Videmus enim nõ paucos gymnasticos, ex primis motionibus, quibus inter se luctatores agitantur, qui victoriam adepturus sit, ante fari: sæpe etiam ante victoriam, succubiturum breui aduersarium, illiq; mancipium futurum. Id porro agunt, cũ alterũ altero magno quodam discrimine robustiorẽ cernunt. Itaq; sanitatem ac mortem non ex alijs meditationibus præsentiet Medicus, quã ex morbi, ac naturæ robore exactè cognoscendo. Quantum verò alter alterũ superet coctionibus, incoctionibusq; intelligitur. Has ipsas, ex proprijs excrementis, quę quidẽ in aluo sunt, per infernè sublabentia, quæ in vasis, per vrinas: per sudores verò, quæ toto corpore continentur. Sic & alias omnes, quæcunque in parte quapiam vna, pluribusve

ribusvè consistunt. Quæ in thorace quidem, ac pulmone per ea, quæ extussiuntur: quæ in vesica, vel renibus, per ea, quæ in vrinis deferuntur. Iecoris autem ima, & mesenterium quo modo prædita viribus sint, ex ijs, quæ per ima descendunt, nouetis: & per ea, quæ vomũtur, superior venter ac stomachus. Quæ per palatum, vel per nares & aures excernuntur, quo modo affectũ robore cerebrum sit, declarabunt. Enimuerò cõmune in omnibus est, non prius dissolui morbum posse, quam aliquod in decedentib. excrementis coctionis iudicium apparuerit: ita, siue aures, siue oculi, siue fauces malè habeant: vel (vt semel dicam) coctiones omnes celeritatem iudicationis, securitatem salubrem significant. Cruda autem, & incocta, & quæ in malos cõuertuntur abscessus, infectas iudicationes, vel labores, vel tempora, vel eorundem recidiuas protendunt. Quæ omnia animaduertens ipse Gal. cap.3.lib.3. de cris. in hunc modum scriptum reliquit, primum quidem, & maximum inter omnia est cõsiderare coctiones ex vrinis, & alui excrementis, & sputaminibus. Siquidem ego millies cùm, dum crises fierent, interessem, neminẽ vnquam vidi intereuntem, qui præcedentibus coctionibus crisim habuisset. Et cap.5. eiusdem libri inquit. Neque enim, vel animo concipi potest, quòd post morbi exquisitam coctionẽ crisis mala sequatur. Exquisita verò coctio fit tem

pore ſtatus: & nullum eſt mortis periculum tẽpore ſtatus elapſo, quantum iudicio aſſequi poſſum. Et tamen quidam ſunt, qui putant ſe vidiſſe multos ægrotos in declinationibus perijſſe. Sed, ſi experientiæ, vel rationi credere oportet, noui ipſos alia ratione, quàm morbi, interijſſe. Omnes ſiquidem erroribus interiere, præcipuè quidem ſuis ipſorum: ſed & aliquando medicorum. Sic quidem experientia teſtatur neminẽ vnquam vi morbi in declinationibus perijſſe, ſed adhuc magis ratio. Neq; enim poſſibile eſt, vt, poſtquam cauſæ morboſæ iam coctæ ſunt, ac iam natura ſuperauerit, æger moriatur, modò recta curatio à Medicis adhibeatur. Vbi.n. natura ſuperior euaſit, & debellauit, & reſtitit vehemẽtiori morbi conatui, &, quæ infeſtabãt, expugnauit (hoc enim eſt ipſa coctio) fieri non poteſt, vt deinceps ſuccumbat. Quòd ſi à morbo natura non vincatur, mortem ſubſequi nullo modo contingit: ſiquidẽ nil aliud mors eſt, niſi omnimoda naturę proſtratio. Vbi verò ipſa perdurat, dominatur, ac vincit, hominẽ neceſſe eſt liberari. Hæc igitur cauſa eſt, cur inter ſigna prognoſtica, quæ coctionis ſunt prę cæteris firmiora, ac certiora ſint. Verùm enimuerò pręceptum hoc non eſt tam tutum ac firmum, vt multas exceptiones non patiatur, quibus exceptis, proculdubio conſtans manebit. Prima eſt, vt poſt cõcoctionẽ ſequatur excretio. In morbis

bis enim venosi generis, vbi expultrix facultas nõ cõstiterit, fieri poterit, vt post coctionẽ non sequatur excretio. Nã licet maioris sit virtutis onus aliquod conferre, quàm eijcere, ac morbũ concoquere, quã expellere; fieri poterit, vt post coctionem natura lacessita nõ possit expellere, & inde mors sequatur. Huc respiciens Hippocrates prorrhetico.24.lib. 2. dixit, & vrinæ coctæ malę: ad quas, scilicet, nulla sequitur excretio. Galenus etiam prognostico.67. lib.2. agẽs de abscessibus pectoris, inquit, non solùm esse necesse morbum esse concoctum, sed etiam rectè creationem excerni, si in sanitatem iturus sit æger, vt latiùs Galenus cap. 8.lib. 3. de dieb. decretorijs explicat. Ijs adde, quòd si duo genera morborum coniungantur, vt inflammatio, & & febris, vnum quodque suas exposcit iudicationes, seu excretiones, vt Zoilus lib.2. de morbo.vulga.sect.2. qui post puris emanationem sudore opus habuit ad salutem, quoniã, scilicet, febricitabat. Anaxion quoque lib. 3. de morb. vulg.sect.3. præter sputorum reiectionẽ, crisim per sudorem est passus. Crastitonax verò, & ancilla pictoris li.1.de morb.vulg. sect.2. com.84. periere, quoniam licet suppuratio fuit cõcocta, causæ febrium, quæ intra venas continebantur, erant incoctæ. Quamobrem Hippocrates rectè præcipit in morbis extra venas vrinas inspicere: ileum enim patiebatur apud Tisamenũ mu-
 lier,

lier, cuius vrinas inſpiciebat Hippocrates, li. 3. de morb. vulg. ſect. 2. com. 6. & Galenus, inquit, parua igitur ex vrinis, vt ſi nt bonæ ſalutis ſic ha bentium eſt ſpes: ſed non paruum, ad exitiũ mo mentum ſi prauę ſint. Nota eſt autem huius ſen tentiæ cauſa: nam quamuis cocta ſit vrina, poteſt non ſuppurari inflammatio, & abſque ſuppuratione non liberabitur æger. At verò ſi vrina mala fuerit, peſſimum eſt indicium, quòd oſtendit naturalem facultatem minimè conſtare per corpus vniuerſum. Et quemadmodũ ſi poſt coctionem non ſequatur excretio, malum eſt, ita, ſi ante coctionem excretio fiat, damnanda. Quoniam hic eſt ordo naturæ, quẽ Galenus tra dit, Aph. 22. lib. 4. & Aph. 22. lib. 1. Primum concoquit, ſecundò ſecernit, tertio expellit. Quando igitur natura expellit, ſignum eſt ipſam viciſſe. Quando verò prius expellit, quã concoquit, arguit redundantiam excrementi, vel vires imbecilles, vel acrimoniam humoris, aut illius ma litiam, vel morbi ſęuitiam, vt Galenus ad finem lib. 4. de præſ. ex pul. & aph. 38. lib. 4. & alibi ſæpe aduertit. Hinc eſt, quod lib. 1. de morb. vul. ſect. 2. Galenus ſudores inter initia factos condemnauerit. Et lib. 1. de morb. vulg. ſect. 2. text. 35. & prorrhetico. 6. lib. 2. alui profluuia ſine coctionis notis lædere palàm docuit, dicens. Vbi multa ſit crudorum humorum copia, abſceſſus fiunt: qui parui ſi ſint, nihil conducunt: ſin autẽ

magni

magni,vires ijs non ſunt pares. Nam quod etiã hoc loco vacuationes per effluxum, abſceſſus vocet,ꝓxima oratione clarè ſignificat. Et com. 37.inquit, Qui procedunt morbi à concoctionis difficultate, & copia crudorum humorum, nullum ab excretionibus conſequuntur emolumentum. Dixit enim multum violentas confeſtim opprimere vires: at quæ tales non ſunt,nihil iuuare. Quæ cum etiam duplices ſint,nihil proficient, quæ concoctionem non habent adiunctam. Quia ſcilicet,hi etiã multi relinquuntur,nihil cõmodabit,abſque concoctione quicquam. Denique excretiones, quæ ſine coctionis notis euenire ſolent, nullo anteà coctionis ſigno indicatæ, ſymptomaticæ à Galeno Apho. 22.lib.4.appellantur. Neque qualiſcunque excretio bona eſt,ſed ea ſolũ, quæ morbo reſpondeat,& conueniat.Competet autem,ſi in ardente febre, vel ſanguis è naribus profluat, lib.1.de morb.vulg.ſect.1.tex.17. vel poſt vehementem rigorem ſudor multus,& calidus per vniuerſum corpus emanet: aut per vomitum, vel per aluũ aliquid bilioſum æger excernat. Cùm enim ardens febris, non fiat, niſi ex flaua intra vaſa putreſcente, vt omnes iam dictæ excretiones, per quas,vel bilioſus ſanguis expurgatur, vel bilioſa excrementa vacuantur, illi conueniant neceſſe eſt. Pari ratione, & febris tertiana per vomitum, & deiectionem bilioſam, & ſudores

bilio-

biliosos è toto corpore manantes indicari solet. Et sic de alijs erit dicendum. Adde quoq; vt in die iudicatorio talis excretio fiat:& ab aliquo contẽplatorio anteà sit indicata, vt progn. 22.lib.3.inquit Hippocrates. Neq; temerè adiunxi,quòd ab aliquo indice ea excretio indicetùr: quoniam perniciosa sine signis leuãtia mortem indicãt,prorrhetico.17.lib.2. de quib. infrà dicetur. Secunda exceptio est, nisi continua sit concoctio, non prænunciabit salutem, quia significat virium imbecillitatem,nõ potentium vsq; ad finẽ pugnare aduersus morbi materiã. Quare mane,& vesperi sunt vrinæ contemplandæ, vt intelligatur coctionis perseuerantia. Si verò Galenus lib.1.de diebus decret.& aph.13. & lib.3.de cris.cap.4. ex notis coctionis in prima die statim iudicat morbum extra quartum diem non solui, non perpendens coctionis continuitatem,id fecit, considerans insuper speciẽ morbi,vehementiam,& morem,quibus adiunctis non erat obscura prædictio. Cæterũ. Si tanta est vis coctionis ad salutem futurã, & celerẽ iudicationem, cur scribit Hipp. lib. 1.de morb. vulg.sect.3.tex. 24. Metonem ex quadam febre die quinto iudicatum fuisse: & inquit Galenus in com. absque vrinarũ coctione id factũ fuisse? Die quinto,inquit, è dextra nare affatim ꝓfluxit sanguis, sudauit,iudicatus est. Et de quo magis mirandũ est, quod die quarta vrinã lethalẽ,

nimirum

nimirum nigram habuerit Melon. Item adolescẽs ille, de quo Galenus cap. 13. lib. de præcog. crisim habuit per fluorẽ sanguinis narium, cùm adhuc morbus crudus esset. Anaxion quoque lib. 3. de morb. vulg. vigesimo sudauit, febre liberatus est, cùm adhuc vrinæ tenues essent. Illa quoq; Larissę virgo in eodem libro, licet tenues vrinas haberet, sudore liberata fuit. Sed quid aliũde exempla quærimus, cùm ipsi nostris temporibus in febribus præsertim puncticularibus, multos viderimus ritè iudicatos: non modò cum cruditatis, sed & cùm lethalibus signis nũc per abscessum, aliàs verò excretione, nũc sãguinis, nunc deiectione leuatos magna vi morbi: postea morbi reliquias paulatim concoxisse, & sic ad sanitatem peruenisse? Nihil igitur inconuenit, iuuari quosdam huiusmodi crisibus: licet id raro eueniat. Rara autem euentu, neque sub artis limite, nec disciplinæ alicuius comprehenduntur. Hinc fit, vt Hippocrates, & Galenus huiusmodi crises abominentur, quòd, scilicet, plerunq; malum potius & damnum afferant, quam vtilitatem.

*De ijs, quæ è pectore excreantur, nimirum sputis. Cap. III.*

COCTIONES, ac cruditates in sputis, deiectionibus, & vrinis cernũtur, de quibus singulatim

gulatim erit dicendum, hinc ſumpto initio. Signa poſt apparentia, vt ait Gal. cap. 5. lib. 1. de criſ. quędam ſunt veluti propria, quædam communia omni morbo: veluti propria vt in morbis venoſi generis, vrina, in morbis ventriculi, & inteſtinorũ, deiectio: in morbis thoracis, ſcreatio. Signa communia omni morbo ſunt, vt conſtare mente, bene cubare, & quæ ex ſomno & alijs dicta ſunt ab Hippocrate in prognoſticis. Saliua ergo excrementum eſt glandularum, quę ſub lingua reperiuntur, Gt Gal. inquit c. 6. lib. 2. de ſemine: quam lingua ſibi aſsimilat, eodem aph. 39. lib. 5. teſte. Cuius duplex eſt vſus. Vnus eſt ad ſapores diſcernendos, cum ipſa ſit guſtus medium: alter verò ad humectandum os, cum fuerit ab ipſa voce, & clamore exiccatum? Hac enim de cauſa glandulæ in multis corporis partibus, vt lingua, faucibus, oculis, vtero, & alijs creatæ fuerunt. In ore igitur eſt ſaliuæ generatio, veluti ſputi in pectore. Hoc autem duplex eſt, vnum in ſanis reperitur, quod excernitur ex pulmone per tuſsim: quo ſemper caruit Antonia Druſi, quæ nunquam expuit, vt Plin. cap. 19. lib. 7. ait. Alterum verò in ægris, quod etiam ex pulmone per tuſsim expellitur: aliquando verò per aluũ, & vrinas, vt lib. 6. de locis affect. cap. 3. inquit Galenus. At hoc nihil aliud eſt, quàm pars humoris peccantis, & morbum efficientis veluti ad finem lib. 2. de diff. febr. declarat Galenus.

lenus. Hinc ex coloribus sputi cognoscit Galenus humorem superabūdantem. Spumans quidem cùm expuitur, pituitosus est, pallidus, cum biliosus, niger, cùm melācholicus, sicut & ruber cum sanguis eò defluens purus fuerit. lib.*6*. de morb.vulg.sect.3.com.52. apho.33.lib.*6*.cap.2. lib.5.de locis affectis. Duplex autem est ægrotātium sputum, vnum bonum, alterum, non bonum. Quod bonum est tale est, quale est hominum integra valetudine agētium. Sputum enim cum fuerit exquisitè simile illi, quod euenit sanis, integram sanitatem instrumētorum, quibus vis spirandi est demandata, significat. cap.7.li.1. de cris. Hoc ergo vt ait Galen.aph.12.lib.1.tum perfectæ coctionis signum erit, quando album fuerit, & læue, & æquale, & consistentia neque nimis humidum, neque nimis crassum. Quòd mediocriter crassum sit, indicat esse probè coctum: quæ enim cocta sunt, crasſiora euadunt, vt Aristoteles lib.4.meteo.cap.1.tradidit, & Galenus lib.4.de ratione victus 4.& lib.7.methodi cap.*6*. Album etiam debet esse, quia natura à putrefacientibus causis prohibita non potuit asſimilationem, quam moliebatur, vt in cibo perfectam assequi: assecuta est tamen qualemcunq;, vt coloris fiat similitudo, quando substantiæ assimilari non potuit. Hinc est, quod colorem album, qualis est solidarum partium accipiat pus, sedimentum vrinæ, & sputum, quod illis respondet.

det.lib.1.de criſ.cap.18.lib.4.de ratione victus. 68.& 78.aph.47.lib.2.& lib.5.de ſimp.9. Debet inſuper ſputum eſſe æquale, ac læue, vt de vrinæ ſedimēto, & pure inquit Hippocrates. Aequale dixit, ideſt, ſibi ſimile, vt lib.1.de diff.feb.cap.6. declarat Galenus, quoniam omnes eius partes vult eundem colorem, odorem, & cōſiſtentiam obſeruare. Læue etiam, quod tactu læuorem repręſentat, vt Galenus prog.21.lib.2.explicat. Si ergo ſputū circa initia ſtatim appareat, morbum abbreuiat: ſi verò poſtea appareat, producit. Circa initia, inquit aph.12.lib.1.id eſt, primis tribus diebus, ſtatim, id eſt, copioſe, vt ipſe Galenus cap.7.lib.1.de criſ. & lib.1.de ratione victus.32.& lib.1 de morb.vulg.ſect.3. com.10. interpretatur. Et hoc eſt, quod prognoſtico.43. lib.2.dixit Hippocrates in hunc modum. Screatio in omni dolore, qui affligat circa pulmonē, & coſtas, citò, promptèque ſcreetur, neceſſe eſt. Vbi verbum, citò, ſignificat inter initia ægrotationis: prompte verò pro eo, quod eſt facilè ac propenſe dictum. Cùm enim ita redditur ſputū aliquantulum iam concoctum eſt, ideo craſsius, & facilius expuitur: quod enim planè tenue eſt, & incoctum in parte figitur, & non expellitur. Tuſsiet igitur ſtatim homo, non tamen omnino ſtatim ſpuet: ſed ſiquidem multum, ac craſſum ab inflammatione defluxerit, cum tuſsi expuet, ſi vero paucum & tenue, irritabitur quidem ne-

cessariò, ita vt tussis moueatur : non tamen expuet, anteaquam collectum simul, atque concoctum ad multitudinem, crassitudinemque peruenerit, vt Galenus docet cap.10.lib.2. de cris. & cap.9.lib.4. de locis affectis : & cap.24.lib.1. de simp. In morbo ergo laterali principium est, quando nihil expuitur, aut humidum, aut crudum : augmentum, cum paucum, & coctum: status, quando copiosè cito, & prompte : & declinatio, cum æque coctū, in minori tamen copia & sine dolore. Et huius exemplo disce reliqua. Porrò sputum nō bonum multiplex est, spumosum, scilicet & flauū, & rufum, & rubrum, & pallidum, & nigrum. Quæ genera sputorum, non sputa propriè, sed sputamina, & expuitiones appellantur, lib.1. de cris.cap.5. Si autem prauum educitur sputamen, periculum imminere significat. Si autem malignū fuerit, mortem minatur. Sputum verò subflauum, subrufum, leniter spumans, & tenue, solam cruditatem, malum verò insigne nullum denunciat. At syncere flauum, rufum, spumosum, pallidum viscidum, rotundū periculum protendit. Omnium autem perniciosissimū est nigrum.cap.10.lib.2.de cris. Omnis enim humor purus, excepto sanguine, vitiū quoddam subesse testatur, quippe qui ab inflammato calore ducat originem.prog.47.lib.2. Vnde morbus lateralis, in quo sputum cruentum eijcitur mitissimus est, in quo sanguinem non

mittit

mittit Galenus libro 6. de morbis vulga. ſect.3. com.44.& lib.3. de hum. commen.32. Quod ſi Galenus prognoſt.51.lib.2.ſputum rubrum periculũ præſagire dicat, intellexit de rubro alijs coloribus admiſto, non verò de ſyncerè rubro, vt dictum eſt. Quòd autem Hippocrates prognoſt.47.lib.2.tradidit ſputũ viride admodum, & ſpumans, malum eſſe, ſpumãs enim valde ſyncere non ſolum malum eſt, ſed cæteris deterius, cùm in gutture ebullit, quo moribũdi etiã conſtante adhuc mente raucum murmur edunt, ac ſonitum reciprocantem, cum quo nemo è morte euadit: hũc ſonitum oremon vocant Græci: Luſitani Cirrado. Hiſpani dicunt cum hunc ſonitum audiunt, ya tiene el pecho leuantado, y el gorgollo. Cum enim vocalem arteriam occludi contingat, ſpiritus, qui confertim erumpere geſtit, nactus anguſtum meatum, collapſamque fiſtulam, gargariſmo quodam prodit, ac raucum per leuia murmur efficit, ſcatebriſq; arentes deſerit artus. Conglomeratus itaque ſpiritus, ſpumaque turgida commiſtus, ſonitum excitat, reciprocãti maris æſtui aſsimilem. Neq; temere ſupra adiunxi, valde ſpumanti, quoniam ſpumãs ſimpliciter ſolam pituitæ abundantiam ſignificat.lib.de conſtitu.artis medicæ cap.17.& cap.10.lib.2. de criſ. Ergo ſputum non bonum, eſt crudum, aut periculoſum, aut lethale. Crudum ſubflauum, ſubruffum, leniter ſpumans, &

tenue.

tenue. Lethale nigrum, viride admodum, liuidum, ſpumās, valde fętidum. Periculoſum, pallidum eſt. Refert enim Galenus lib.3.de morb. vulg.ſect.1.com.4. duos cognouiſſe cū ſputo pallido ſanos, quorum alter tabidus euaſit: alter verò ſanus. Sed ipſe ſenior narrat cap.7. lib. 4. de locis, complures ſanos vidiſſe cū hoc ſputo, & omnes contabuiſſe. Sputum etiam album, glutinoſum, & rotundum periculoſum eſt, & tale interficit lib.6.de morb. vulg. ſect. 3. com. 36. & prog.46.li.2.Poſteà vero lib.4. de locis affectis. cap.8.inquit, omnes hoc ſputo citò perijſſe. Sputum etiam flauum periculoſum eſt, prog.46.lib. 2.Cur ergo prog.44. laudat ſputum admodum cum flauitie commiſtum? Et lib.1.de criſ.cap.5. legit Galenus integram ſententiam, dicēs, Sputum oportet in omnibus doloribus, qui ſunt circa pulmonē ac latera, celeriter expui ac facile, commiſtumq́; videri vehementer flauum ſputo. Quoniam huius generis ſputa perfectā coctionem ſignificant: aliàs vehementer flauum portendit periculum, vt cap.6. lib. de totius morbi temp. inquit Galenus: & reliqua, quæ ſupra cōmemorauimus.

## *De deiectionibus.* *Cap. IIII.*

EX ALVI quoque excrementis plurimùm ad dignotionem iuuamur affectuum earum

G partium,

partium, quæ ſub ſepto ſtatim ſunt poſitæ, hoc eſt, ventriculi, inteſtinorum, lactium, fellis, veſicæ, & ſimarum partium iocinoris: quòd hæ partes per eam viam ſua excrementa expurgare ſoleant. Nunc vero neque de affectuum cognitione, neq; eorum eſſentia agimus, ſed de prædicẽdi arte: quæ hinc quoq; coniecturam facit earũ partium, quas diximus. In ijs itidẽ optimũ ſtatuimus, quod & coctum dicimus, & crudum, & prauum. Optimũ depingit Hippo. prog. 13. lib. 2. dicẽs. Deiectio optima eſt, ſi mollis conſtáſq; eſt, & ea tẽpore ſecreta: quo ſecunda valetudine aſſueuit: ſi copia ex ratione ingeſti cibi eſt. Si enim talis excernitur, inferior venter benè valet. Egeſtio itaque optima, vt etiam declarat Galenus cap. 11. lib. 1. de criſ. tribus iudicatur, nempe concretione, ſiue conſiſtentia, modo, & tempore, quo reddi ſolet. Conſiſtentiam, ſecundum naturam habent, quæ nec prorſus duræ, vt lapides, nec admodũ liquidæ, vt diffluere poſſint, ſed eatenus molles ſunt, vt compactę permaneant. Eſto autem earum modus ijs, quę aſſumpta ſunt, cõueniens, ac tẽpus etiã, quo ęger excernere conſueuit. Adſint quoque & color, & odor, quibus ſecundum naturam eſſe ſolet. Miratur tamẽ Galenus cur Hippocrates has duas poſtremas notas in prædicto prognoſtico non ſcripſerit: quas cum poſteà prog. 17. addiderit, addens, vt etiã præter illa, deiectio ſit ſubruffa,

nec

nec grauè olens videtur damnare Hippocratem quod debitum ordinem non seruauerit, cũ omnes notæ bonæ deiectionis essent simul adiungendæ. Licèt idem Galenus lib. 1. de crif. aliter Hippocratem interpretetur: quoniàm per tria priora significauit ventriculum, & intestina bene se habere, per reliqua duo, etiam cætera naturalia viscera. Sit ergo deiectio substãtia mollis. Celsus lib. 2. cap. 3. mollis, sed figurata, inquit. Si tamen comparetur deiectio hominis ad reliqua animalia, humida est, quoniã humidissimis rebus vtitur, & ipse plurima humiditate abundat, Arist. sect. 10. Quæst. 60. authore. Vnde optimè Celsus dixit lib. 1. cap. 2. si qua intemperantia subest in cibatione, deterior est in potione, quàm in cibo. Cæterũ Hippocrates in suis notis non addidit, læue, vt fecit in vrina, & pure, quia per illud verbum, cõstans, intelligitur. Si vero excretionis seruetur tempus, quod fuerat in sano corpore, ex eo liquet neq; coctionis tarditatem adesse, neq; vllum potentiæ, vel retinentis, vel expellentis errorẽ. Nam si tardiùs, quàm oporteat, excernatur, coctionis, aut motus, qui per intestina defertur tarditas ostenditur: si autem citius potentiæ retinentis debilitas. Neq; enim id euenit propter robur alteratricis, cũ fieri non posit, vt, qui ægrotat, acutè præsertim, ventrem habeat robustiorem, quàm sanitatis tẽpore, cum benè cum eo agatur, si nõ

multò ſit imbecillior. Verum expulſio, quæ cõſuetum præuenit tempus, inquit Gal. ca. 2.li. 3. de ſympt. cauſ. vel de grauato ventre, veluti à multo aſſumpto: vel demorſo, & cõpuncto, veluti à mordacibus: vel tanquam alienum ac minime familiare à moliente, incidit. Non oblitis ſcilicet, nobis cum multum aſſumptũ dicimus, triplicem id habere generationem, vel propterea quòd virtus imbecillior ſit, quàm priùs, vel quòd ſupra mediocritatẽ ſit, quod aſſumptum eſt, vel vtriuſque occaſione. Extra verò iam dicta celerẽ efficit deiectionem, humidorũ quoque ac magis glutinoſorum ciborum ſumptio, vtpotè promptius delabentium: maximè ſi qui eos ſumpſerunt, poſteà lentè, inambulẽt, ita vt ij quidem concutiantur, nequaquam autẽ ante tẽpus digerantur. Seriùs autem quã ex conſuetudine excernit imus venter, vel propter inteſtinorum imbecillitatem, vel habentẽ eorum ſenſum, vel ob ciborum paucitatem qualitatemve. Quippe, quæ imbecilla ſunt, propellere non valent. At minor fit, quã pro multitudinis ratione comeſtorũ deiectio, cũ ex ijs in corpus plus eſt digeſtum. Cõtra pluſquã proſumptorũ portione deijcitur, aliàs ob digeſtionis defectum, aliàs confluentibus ſupernè aliquibus in ea, quę circa ventrem ſunt, loca. Aſsiduè autem excretiones fiunt, vel propter imbecillitatem, vel demorſum. Cęterum naturalem deiectionem ſubruffam

ruffam esse, suscipientem de iecore bilem decumbẽtem in ventrem,modicam quidem qualitate,paucam verò quantitate,clarũ est,& omnibus Medicis cõspectum. Si enim syncera, aut multa decumbit bilis, ruffam reddit, aut flauã deiectionem. Si verò nullo modo permeat, ad intestinum,vt in arquatis, cãdida deiectio erit. Horum ergo primum si circa initia, biliosiorẽ morbum ostendit: si verò declinationis tẽpore,corpus integrè expurgari, significat. Deniq; deiectio sit non admodum graueolens, quia aliàs maximã corruptelã significaret. Huiusmodi autem digestionis optimę signa magis explicabuntur, si aliquot obiectionibus, & dubijs fuerint oppugnata:quod vbi fecerimus, ad deiectiones præter naturam sermonem conuertemus. Primum ergo est cum excrementa alui solum significent ventris inferioris, & ventriculi concoctionem, vel cruditatẽ. Cùm, ijsdem excrementis, quàm sępe febres & alij morbi acuti iudicentur, & arte nostra sanentur, vt quotidie experimur. Nisi esset, quòd deiectio optima significat tres ventris virtutes vigere, alteratricem,retentricem,& expultricem,& quando talis fuerit, robur maximum in ea parte inesse significabit: & nihil in eam decumbere ex visceribus circum iacentibus. Quæ verò habet pręternaturam, significat ventrem interdum solum esse affectum, sæpe verò decumbẽtis aliun-

de materiæ in eum, indicia habet. Atque hæc multiplicia sunt, eo quòd iecur non solum sua ipsius excrementa ichorasque & humores præter naturam demittit in ventrem, sed etiam corporis totius: quandoquidem venter per id omnibus corporis partibus copulatur, ac per illud recipit excrementa earum: quæ quandoque decumbunt purgantia omne corpus, aut partem vnam, aut duas, aut plures pariter: sępe verò accidentia sint indicantia affectionem, aut corporis totius, aut partis alicuius, aut aliquarum. Quod respiciens Hippocrates prog. 16. lib. 2. dixit corpulētam reddi deiectionem, morbo eunte in iudicationem oportet. Quibus verbis cōmendat Hippocrates deiectionum crassitiem, vbi humiditas, ac tenuitas priùs fuit à principio illius symptoma: siquidem reductio ad mediocritatem sanatio est. Si ergo aquosa, & tenuis ab initio fuerit deiectio, & posteà reddatur corpulenta, id est, crassior, (quia coctionē significat) iam morbus tendit in iudicationem, & finitur. Etenim aluus in quouis morbo profluens sine quidem coctionis signis, quæ sæpius audiuisti, inquit Galenus prorrhetico. 58. li. 2. nihil iuuat. Si verò implacidius operata fuerit, præter id, quod nihil iuuat, noxam etiam attulit: cum his vero iuuat, magisq;, si contristās humor vacuetur: atque adhuc magis, si æger post vacuationem placidior sit, certiusque cum in die iudica-

torio apparuerit quippiam, quod per indicem ſignificatum fuerit. Ac lumbricos quoq; teretes eunte iudicationem morbo deſcēdere vna cum deiectione idoneū eſt, vt Hippo. prog. 18. lib.2.ſcripſit. Quem locum Paulus lib.4.ca.57. ſic declarat. Sed per febrium initia orti, ſubſtantiam ex ſubiecta corruptione retinent: in ſtatu, ex malitia morbi: in declinatione, toto ad melius mutato. Etenim Hippocrates memoriæ mādauit bonum eſſe indicium teretes lumbricos prodire cum morbus ad iudicationem tendit, qui ſubitò etiam intereunt. Aetius quoque tetrab.3.ſer.1.cap.39.ſic etiam tradidit, Circa initia enim morborum generati, ſubſtantiam ſuā ex ſubiacente corruptione capiunt: circa vigorem verò ex malitia morbi: circa declinationē autem ex permutatione omniū in melius, qui ſanè citius ſeparantur: natura enim ipſos, reliquorum excrementorum inſtar, foras propellit. Cenſentur autem peiores ex ipſis, maiores minoribus, paucis multi, & albis rubri, viuentes etiā mortuis deteriores. Hæc ille. In ijs verbis Aetij relatis ſolum id interpretatione indiget, quo pacto verū ſit viuentes lumbricos eſſe mortuis deteriores, cū præter id, quòd Auicennæ repugnet, maiorem corruptelam videantur indicare mortui, quàm viui, ideoque periculoſiores. Niſi eſſet, quòd viui ſunt deteriores ſicut ſignum, licet ſecuriores, ſicuti cauſa, euadant.

Vbi aduertendum est ex Galeno lib. 1. de cris. ca. 11. quòd significatio signi ad facultatem est referenda, veluti significatio causæ ad humoré. Loquens.n. illic Gale. de retento excremento, subiunxit, non est autē hoc neq; sicuti signum, neq; sicuti causa, bonū. Sicuti signū quidē, quoniā vim expultricē nominatam, ac propulsoriā debilē esse significat: sicuti causa autem, qm̄ ibi quędā supfluitates intus remanent, quas potius emitti oportebat. Quapropter significationes signi, & causæ possunt variari, nec semp bonū, aut malū portendere, siquidē datur in ęgritudinib9.

*Bonum, vt causa, & vt signum,*

*Bonum, vt causa, & non vt signum.*

*Bonum, vt signum, & non vt causa.*

*Malum, vt causa, & vt signum,*

*Malum, vt causa, & non vt signum*

*Malum, vt signum, & non vt causa.*

Quæ omnia in præsagiēdo maximè sunt cōside randa, & significatio signi semper anteponenda est. De bono, vt causa, & vt signum, locutus est Hippocr. in 2. parte aph. 25. lib. 5. quando dixit, erysipelas ab interiorib. ad exteriora verti esse bonū. Vbi Gal. aduertit, non solum erysipelas, sed aliud quodcunq; quod ex profundis, & principalioribus partibus transfertur ad cutem bonum esse signū, ac causam, debemus existimare. Si verò cōtra ad interiora & profunda transmutetur, malū esse, & signum & causam dicimus,

vt in prima parte aphorismi indicauit Hippocrates. Vigilia etiam admodum excedens mala est, & signũ & causa, vt aph.3.lib.2.inquit Galenus. Plurimum etiam partes ad vmbilicum & imum ventrensitas extenuari & contabescere, malum est, & tanquam causa, vt idem aph.35. eiusdem sect. docet. Hippocrates quoque aph.17. lib.6. inquit, lippientem alui profluuio corripi bonũ. Et Galenus in com. inquit, Hoc non dicitur ab eo tãquam bonum lippientium signum, sed tanquam causa: quia humorum abundantia simul euacuatur, atque ad inferiora retrahitur. Neq; illud tacendum est, apud eundem Galenum aliquando causam, & signum, ad humorem morbificum referri, vt constat prognost.49. lib.2. vbi sic ait. Porro alia ab his esse indicia vtroq; modo praua, tum quia signa, tum etiam quia causæ sunt. Signa quidem, quoties ex difficilioribus fiant affectionibus: causæ verò, quoties ipsa rursus alias committãt prauas affectiones: quibus nihil ad facultatem referri potest. Cæterum incoctum excremẽtum est tenue & album, & asperum, & humoris expers, & comestorum seruat qualitatẽ. Tenuis enim & aquosa deiectio, cruditatis indicium est prog.20.lib.2.& lib.4. de ratione victus com.4. Quæ si sub finẽ morbi contigerit & multa, lethalis est, vt Hermocrati euenit lib.3. de morb.vulg.sect.1.tex.12. Aliàs efficit, quæ cętera cruda, & inconcocta excrementa

faciunt,

faciunt,vt lib.1.de morb.vulg.sect.2.tex.46.nullum ſcilicet iudicium, aut prauum,aut dolores, aut diuturnitatem, aut mortem, aut recidiuas. Tertium prçter hæc eſt excrementorum genus, quod non ex ciborum fit diſpoſitione, ſed ex confluentibus, ad ventrem ex toto corpore ſuperfluitatibus quod aliquid poteſt indicare, veluti id quod paulò antea purum ruſum dicebamus. Sed hoc quidem,quando ruſæ,amaræq; bilis humor impermiſtus & multus ad ventrem fluxerit,exiſtit. Quod ſi itaque circa initia rufa vehementer fuerit, bilioſiorem morbum indicat.Sin in declinatione talis excernatur,corpus probè expurgari ſignificat. Viridis egeſtio,æruginoſæ bilis nota eſt, & caloris innati ſignificat extinctionem, ſeu vehementis conſumptionis indicium, veluti Galenus prog.21.lib.2.docet. Nigra deiectio ab atra bile ſyncera tingitur, veluti à cauſa materiali, prognoſtico. 22. lib.2. Et lib. 1. de criſibus cap.11. dixit eſſe indicium atræ bilis, vel ſanguinis cuiuſpiam in eo loco peruſti. Quibus verbis cauſam efficientem deiectionis nigræ explicuit. Docuit etiam duplicem eſſe deiectionem nigram: vnam, quæ fit à melancholia naturali,quæ eſt veluti fæx ſanguinis: alteram,quæ fit ab atra bile. Vtriuſque naturam declarat Galenus lib.2.de nat.facult.c.9. in hunc modum,dicens,Rurſus nigra longè malignior ea quoque quam quæ naturalis eſt,redditur.

ditur. Nomen tamen tali ſucco nullum eſt inditum: niſi quòd aliqui, vel radentem eum, vel acidum appellarunt, quoniam, ſcilicet, acris in morem aceti fit, & corpus animalis radit, etiam terram, ſi ſupra eã ſit effuſus, quandamque cum bullis veluti fermentationem, ebullitionemque excitat, vbi ſcilicet, adſcititia putredo nigro ibi ſucco naturaliter ſe habenti acceſsit. Mihique vidẽtur veterum Medicorum plerique id, quod è tali ſucco naturaliter ſe habet, quod & infra deijcitur, & ſæpe ſupra fluitat, atrum vocare ſuccum, non atram bilem. Quod verò exuſtione quapiam ac putreſcẽtia in acidã migrauit qualitatem, id atram nuncupare bilem. Hæc ille. Quibus docuit diuerſum eſſe humorem melancholicum ab atra bile. Vtraque tamen deiectio peſsima eſt, quæ ab humore fit melancholico, ita ab Hippocrate aph. 21. lib. 4. docetur, Deiectiones nigræ ſanguini atro ſimiles & ſponte procedentes, ſiue cum febre, ſiue ſine febre malæ: quòd, ſcilicet, nũquam non à cauſa mala vel frigida vel calida proficiſcantur. Quippe calor ſanguinem in iecore adurit. Frigus verò calorẽ natiuum extinguit, idque fit, vt ſubindè ſanguis nigreſcat. Quæ autem ab atra bile, ita apho. 22. eiuſdem ſectionis ab Hippocrate declaratur. Quibuſlibet morbis incipientibus, ſi atra bilis, vel ſupernè, vel infernè exierit, lethalis eſt. Generatur enim atra bilis nõ niſi ex humore melancho-

lancholico putrefacto, aut à flaua bile immodicè exusta. Quapropter si deorsum per intestina feratur, abradit ea, & exedit, dysenteriasque lethales efficit. Hinc est, quod aph.24.eiusdem libri dicat, difficultas intestinorum si ab atra bile incęperit, lethalis est. Si verò sursum impetũ fecerit, radit & exulcerat vẽtriculum ac gulam, & in cõsensum cerebrum, aliasque corporis partes rapit. De vtroque autem humore loquens Galenus cap.3.lib.de atra bile, dixit. Ego verò, cum ab adolescentulo apud Pelopem pręceptorem notas vtriusque humoris didicissem, tum eas per totam vitam meam ad id vsque temporis obseruassem, semper exacte bilis atræ humorem lethaliter excerni, nigrorũ autem euacuationem non infrequenter bonis auspicijs fieri, cõspexi: dubitat tamen Galenus, qui fieri possit, vt quod noxium est egeratur, & lethale sit, cum potiùs saluberrimum esse deberet. Et respondet aph.22.lib.4. quòd quando aliquis incipit morbus, si quid excernitur, nihil tunc excernitur naturę ratione, sed sunt omnia symptomata earum, quæ præter naturã sunt in corpore dispositionum. Quo enim in tempore à causis morbum facientibus natura grauatur, & adest cruditas humorum, tunc aliquid vtiliter euacuari est impossibile: siquidem oportet coctionem præire, subsequi verò discretionem, & postea euacuationẽ, vt bona sit crisis, siue iudiciũ.

Quan-

Quando igitur post morbi coctionem aliquis humor vitiosus excernitur, tunc corpus à natura expurgatur. Et propter hoc atra bilis, & alius humor omnis huiuscemodi, vbi signa coctionis in morbi processu apparuerint, bonam significat euacuationem. Si verò aliter excernantur sine signis coctionis, exitialis est casus. Quare cum in morbi principio semper sint signa cruditatis, mala erit humorum talium euacuatiò. Excretiones itaq; prædictæ, & si per se prauæ sunt, tamen vbi à concoctione apparuerint, bonę esse solent, si præterea cum ægri tolerantia, excernantur, vt Hippocrates aph. 47. li. 4. docet. Hinc aph. 21. lib. 4. eiusdem libri dixit Galenus, Plurimas verò huiuscemodi deiectiones in pestilenti hoc morbo longo conspeximus, quæ non magis in ijs, qui exitio proximi erant, quàm in saluandis apparebant, non tamen vel in principio, vel incremento morborũ conspiciebantur. Noxium ergo quando in principio excernitur bonum est, vt causa, malũ autem vt signũ, quoniam ostẽdit naturalis facultatis imbecillitatẽ, cuius robur indicatur post coctionẽ, excretione. Quare ab initio quidem nunquam ad bonũ fiunt huiusmodi deiectiones, vtpote magnam visceris læsionem ostendentes: ad morbos verò consistentes sequuntur sæpius, natura superfluitates expurgãte. Assumpto tamẽ medicamẽto, quod vim habeat purgandi nigra, talia deijci

nihil

nihil mirum, vt Galenus apho.21. lib.4.aduertit. Si verò liuida fuerit deiectio internarũ partium validum frigus,ac veluti mortificationem monſtrat, vt lib.1. de criſ.cap.11.indicat Galenus. Hæc vbi modica modicè permiſcetur ab atra bile, prog.22. lib.2. Quare minus mala eſt hæc deiectio, quàm nigra. Pinguis verò,vbi nihil pingue fuerit aſſumptũ, colliquatæ pinguedinis, ab igneo calore, & conſumptionis totius corporis indiciũ eſt. Sed ne in pingui deiectione error contingat,aduertendum eſt aliquot ſimilia excrementa à ventre excerni, veluti pus, humor crudus, inteſtinorum adeps, pingue aſſumptum, à quibus deiectiones morboſæ pingues differunt. Primum, quia paulatim expelluntur: quemadmodum per vrinam aphor.35. libro 7. Deinde, quod pingues deiectiones aliquid fœtent, quod in cæteris non reperitur excrementis, niſi putreant. Huius itaq; deiectionis pinguis duæ ſunt differentiæ. Vna eſt iam dicta, quæ progn.21. lib.2.& cap.11.lib.1.de criſ. deſcripta eſt. Hæc mala eſt, ſed non lethalis,alba, & fętore non manifeſto. Altera eſt colliquatio lethalis,crocea, fętore maximo prędita,quã habuiſſe Parium quendam in Thaſo refert Hippocrates lib.3. de morb.vulgarib.ſec.3.tex.72. ideoque obijt. Et de hac prognoſt.22.loquitur Hippocrates. Viſcida, & glutinoſa, niſi & hæc ex cibi natura talis ſit,colliquationis indicium

eſt.

eſt. Sed quæ quidem pinguis eſt, ex adipe fit liquato: quæ vero viſcida, ex ipſis ſolidis animãtis partibus contabeſcẽtibus, adeoq; priori deterior exiſtit. Nimis fœtida haud exiguã putrefactionem denunciat: modo illi ex cibo aſſumpto non accidat. Quippe in iam dictis omnibus egeſtionibus attendendum, num vel cibi talis naturæ, & qualitatis eas inficiẽtes fuerint: vel inteſtina ob innatam ſibi imbecillitatem defluxione laborare cõſueuerint. Stridens egeſtio (quæ ſic à ſono, ſeu crepitu, qui inter egerẽdum excitatur dicta eſt) flatuoſi ſpiritus in eo, quod egeſtum eſt copiam cum tenui aliqua humiditate, inſtrumenta verò in vnum coacta, & quodammodo compreſſa, atque in anguſtiam redacta oſtendit. Hinc eſt, quod Hippocrates prog. 24. lib. 2. dicat. Optimum eſt flatum abſque ſono & crepitu exire. Sed eum tamen præſtat cum ſono prodire, quàm ibi reuolui. Et ſic quidem prodiens hominem, vel dolore affligi, vel delirare arguit, niſi ipſe fortaſsis de induſtria crepitum emittat. Siquidem doloris magnitudine adiguntur, vt ad ea, quæ faciunt non aduertant. Cæterum ſi flatus nec minimũ abundat, & vaſa, per quæ defertur admodum ampla ſunt, in ijs ſine crepitu egreditur. Neque enim abſolutum frigus, neque vehemens calor flatus generare poteſt. Hic enim vincens ea, quæ complectitur, cibum extenuat, minimèq; ad flatuũ procrea-

tionem

tionem idoneos efficit, illud verò neque extenuat, neque conficit, neque dissoluit cibum. Calor autem parum validus, vt cibos quodammodo dissoluit, ita non exquisitè conficit, quare subinde flatus necessario exoritur. Quod in externis etiam rebus videmus. Frigidissima enim cōstitutio, ac calidissima, aerem purum & serenum efficiunt, media verò nebulas parit, vt copiosius Galenus lib.3. de symp. cau. c.2. ostēdit: & aph.11. lib.4. & aph.72. lib.5. flatus itaque si sine sonitu excernatur, optimus est, quoniā significat facultatem expultricem robustam esse, quæ ad ignobiles partes detrusit quod expellendum erat, & coctricem non valde debilem, quę multum extenuauit. Si verò cum sonitu excernatur, maior imbecillitas concoctricis significatur: melius verò est, quóties erumpit cum sonitu, quàm si condatur ac reuoluatur. Si autem causa flatus est robur expellendi, præstat maior sonus, & si causa est flatus, crassitices, deterior est. Qui autem inuoluntariè excernitur pessimus est: nonnulli enim flatum cum sonitu, deuorato pudore, excernunt. Alij verò diligerent prius mori, quàm aliquid tale committere. Hos igitur quoties audiētibus multis demittunt flatum, scire oportet è duobus alterum, aut nō satis intelligere, quæ gerant: aut propter vehementiam doloris agere aliquid cōtra arbitriū, & voluntatem. In alijs verò, qui præsentes par-

uipen-

uipendant, nullum malũ significare flatum cũ sonitu censendum est. Spumosa deiectio fit, vbi aliquid, quod feruet, vel flatuosus spiritus cum humiditate pugnat. Id quod manifestum fit ex ijs, quæ elixantur, & ex mari quod à vento violenter agitatur. Nam in hoc vehemens ventorum flatus, aquã in multas tenues partes illam concutiendo atterit: in illis nimius calor spumã excitat. Galenus prog.20.lib.2.posuit aliud exemplum, in lebete ex polentis præ copia caloris, vbi legendum est, in lebetibus ebullientibus, aliàs, quid Galenus velit dicere, prorsus ignorabis. Cæterum spumosæ deiectiones deteriores sũt, si sequãtur ad alias leuiores, veluti omne malum symptoma deterius si leuiori succedat: indicat enim morbum adhuc futurum grauiorem. Quod autem Galenus scripsit prorrhetico.1.lib.3. nunquam vidisse spumãtem deiectionem sine febre exacerbata, nõ aduersatur eidem Galeno prorrhetico.21.lib.1. dicẽti, talem deiectionem ostẽdere bilis feruorem, quia non necessariò febris in posterum acrior est futura, licet in tempore spumanti deiectioni semper iungatur febris acris. Quòd autem spuma, tum propter frigiditatem, tum propter caliditatem fiat, indicium faciunt tum venti in aquis ipsis spumã concitantes, tum efferuescens ea, quæ in lebete est caliditas, cuius etiã causas aph.43. lib.2.& aph.30.lib.7.& prog.47.lib.2.inuenies.

H Varia

Varia egestio, corpus varijs ac multiplicibus affectibus obnoxium esse, & ijsdem quidem diuturnis & malignis significat. Quare temporis spacium ad concoctionem requirunt, vt fusiùs c.11.lib.1.de cris.& prog.23. lib.2.declarat Galenus. Quòd si Hippocrates aph.14.lib.2.dixit. In profluuijs alui mutationes excrementorum iuuant: intellexit de coloribus bonis & non de prauis, & ideo statim subiunxit, nisi ad mala mutatio fiat. Et aph.21.lib.4.iterũ repetit, & quanto colores praui fuerint, deterius. Quare si mutatio fiat aut in colorem nigrum, aut liuidum, aut colliquationis, & putredinis signa adsint, tunc enim exitium potius, quàm salutem significabunt. Assumpto etiã medicamento quod vim habet purgandi nigra, talia deijci nihil mirum. Sic igitur multi deiectionum colores pręter naturam, sponte quidem euacuati, multarum atq; malarum in corpore dispositionum sunt signa: à medicamẽto autem ducti vim habente plures humorum species euacuare, nihil absurdum significant, veluti Galenus aph.21.lib.2 mõstrauit. Sed de deiectionibus satis.

## *De vrinis, Quid vrina, & eius vsus.* Cap. V.

VRINA, vt ait Galenus lib.3. de morb.vulg. sect.1.com.6.& lib.1.de natu.facul. cap.15. non est nisi sanguinis excrementum in caua vena con-

na contentum,& à renibus attractum,atq; hinc per vrinarios meatus delatum. Vel breuius, Vrina est sanguinis colatura, siue serosior eius pars à renibus attracta. Esse autem vrinam, sanguinis totius excrementum, & non renum, ostendunt aliquot vini congij à quibusdam poti,& emicti, vt Galenus cap.vlt. lib.1. de facult. natu. docet. Hinc est,quòd non in renibus,sed in hepate gignatur vrina: postea verò iu venis elaboratur, quarum auxilio fit, vt perfectam formam suscipiat, vt tradidit Galenus cap.12.lib.1.de sanit. dicens, Quòd autem in venis & arterijs excrementum aceruatur, eiusmodi planè est, quale in lacte concreto serum. Et apho.77. lib.4.dixit, Cùm enim ex venis vrina veniat,in renibus autem percoletur,in vesica verò aggregetur: quicquid in ea præter naturā apparuerit, aut venas, aut renes,aut vesicam malè se habere indicabit. Vt hinc omnibus perspicuū euadat, de ijs, quæ in iecore,vasis,renibus, vesica ac meatibus vrinarijs sunt,nullū planè neque manifestum,neq; euidens haberi signum, præter solam vrinam. Quod respiciēs Galenus prog.26.lib.2.Et prorrhetico.2.lib.2. in hunc modum scripsit. Vrinæ partium hepatis, renumq; & vesicę affectiones indicant,vasorumque sanguinem cōtinentium, & virtutis succos generātis, tum robur,tum imbecillitatem. Et in prognosticis, Vrinę,inquit, non iudicāt in morbis, qui sine febre affligunt,

aut in cerebro, aut in membranulis, aut in thorace, aut in pulmone: tanta autem eſt vis vrinę in febribus acutis, vt ſoli ipſi credendum ſit, vt ait Galenus lib.6.de morb.vulg. ſect.1.com.10. Proinde ad iudiciorum dignotionem, & prædictionem, quandoquidem cōcoctionem, aut cruditatem eorum, quæ in vaſis cōtinentur, cap.7. lib.2.de diff.febrium, ſummè conferre ſolet, vt non temere Galenus cap.12.lib.1.de criſ. de vrinis tractationē inſtituerit. Quapropter reprehenſione digni ſunt, quotquot in vniuerſum vrinarum inſpectionem atque cognitionē tanquā incertam, & inutilem damnant. Hac enim ratione non tantam Hippocratem & Galenum, qui multis in locis harum mentionem faciunt, tanquàm eos, qui rem nullius vſus attigerūt, & interdum ex profeſſo tractarunt, irrident, ſed & rationi, & experientiæ aduerſantur, quæ vrinarum inſpectionem plurimùm in nonnullis morbis momenti habere teſtātur. Atqui iam dictis non minus reprehenſionem merentur, magna noſtri temporis Medicorum pars, qui nullum non morborum genus ex vrina cognoſci poſſe cenſent. Valde enim inepti ſunt, qui ex vrinæ inſpectione omnia prædicere conātur, quòd ſcilicet, inſcitiam, aut verius ſtultitiam ſuam hac ratione omnibus planam faciunt. Eruditis primùm, & intelligentibus, vt qui eorum dūtaxat, quæ in iecore, vaſis, renibus, veſicæ, & vrinarijs

meatibus

meatibus sunt, vitiorũ notam esse vrinam sciãt. Vt, itaque meritò ridentur, qui ex sputo de ijs malis, qui vel renes, vel vesicam infestant, pronũciant: ita certè ij quoque risu omnium digni sũt, qui ex vrina de thoracis vitijs certi aliquid prædicere nituntur. Plebeis etiam pulchrè se ridendos exhibent, dum non rarò ea ex vrinæ inspectione diuinẽt, aut certè etiam affirmẽt quæ sciunt esse vanissima. Quare eos, qui veritatis amantes sunt, artemq́ue sine ignominia exercere volunt, hortamur, vt legitimum vrinæ inspiciendæ vsum, iterum introducere adnitantur, nec aliorum more illa ad sordidũ quęstum abutantur. Quod facient, si ex illa tanquam ex tripode deinceps vaticinari desinent, & pro nota duntaxat vnica, & nõ quidem omnium, sed eorum, quę in iecore & vasis sunt, malorum corporis, vtantur. Reliquos impostores ac stupidos asinos, qui pluris sordidum quæstum faciunt, quẽ quotidie ex lotij inspectione ac diuinatione cum summa ignominia, coniuncta faciunt, quàm veritatem ipsam ęstimãt, nihil moramur, vtpote quos ne Musæ ipsæ, ut alicubi ait Galenus, sanare possint. Omittamus etiam eos, qui ex urinæ inspectione, mulierem utero gerere, fortunæ auxilium implorantes, diuinare nõ erubescant. Et eos quoque, qui ex urinis aliundè allatis, sæpènumero triduanis, & uehementia aeris ac crebra mutatione uehementissimè per-

 turbatis,

turbatis, tamem proterue nullaque præmissa eius rei præfatione atque admonitione, iudicare, & tanquàm in ea omnia, veluti in speculo quodam appareant, magno supercilio pronunciare audent.

### *Qualis est vrina optima in ægrotantibus.* *Cap. VI.*

QVEMADMODVM in deiectionibus, ita in vrinis quoque regula sanorum vsi, de ægrotis indicia sumemus. Principiū enim artis prognosticæ est, vt retrò est dictum, similia & dissimilia contemplari: sic enim quantum vnumquodque à naturali habitu declinauerit, facilè cognoscemus. Proinde, qui in vrinarum iudicio, & inspectione se exercitare cupit, huic necessarium erit, vt primum omnium mediocrem & optimam vrinam, ad quam omnes reliquę, tanquam ad regulam & normam atque amussim sunt comparandæ, sępenumero intueatur. Nisi enim quis initio saluberrimam, & optimam vrinam, veluti scopum quendam, in quem perpetuò intentus sit, & ad quam omnes reliquas exigat, sibi ob oculos ponat, vt de reliquis, quæ à mediocri illa recedunt rectè iudicet, fieri non potest. Depinxit autem Galenus optimam vrinam cap. 12. lib. 1. de cris. ijs sanè notis: quòd subrufa, & subflaua sit, & magis

gis

gis quidem subrufa, quàm subflaua, crassitudine mediocris, subsidentiam habens albam, leuem, & æqualem, & multam, non diuulsam, quæ denique vrinis bene sanorum hominũ, vbi concoctio secũda perfecta fuerit, simillima sit. Subrufa, inquit, debet esse magis, quàm subflaua, q̃ꝛ magis solet tingi ex portione bilis permista, libro 4. de *vsu* part. cap. *6.* vnde subrufum oritur, quàm ex sanguine permisto, ex quo subflauum ortũ habet. Qualis nimirum euaderet, si aquam sero sanguinis & bile flaua perfunderes. Hæc etiã modicè crocea dicitur à Galeno prog. 30. lib 2. veluti modicè pallida lib. 1. de morb. vulg. sect. 3. com. 81. & lib. 10. de simp. cap. de sudore. Appellatur quoque sublutea prorhetico. 1. li. 2. Vbi ita inquit, Sola quidem vna est inculpata, quæ colore quidem subluteo mediocriter fuerit, & substantia moderata, quæ, scilicet, tũ crassæ, tum tenuis vrinæ medium obtinet. Et lib. 2. de sanit. tuenda cap. 2. inquit Galenus, vrina co ctionis perfectæ tempus indicat, quæ rufa, biliosaq́; est. Quod etiam Aristoteles sect. 1. q. 52. docuit. Sæpius igitur, vt commemoratũ est, vrina hęc optima & ꝑ omnia mediocris, vrinæq́; sanorum simillima, nouitio Medico inspicienda est, vt, scilicet, cũ aliquam ab hac ipsa declinasse viderit, statim ab optima & exquisita sanitate hominẽ hunc cecidisse statuat, ac pronunciet. Non temerè verò adiectum est, ab optima & exqui-

ſita, quòd nimirùm hic non de ea, quæ latitudinem habet, ſed de ea, quæ ſumma & inculpabilis eſt, ſermo fiat, quæ vtiq; vrina cæterarũ veluti ſcopus, aut norma eſt, ad quam perpetuò ſunt referendæ. Eſto igitur homo exactè ſanus, & vigens ætate, & tẽperatura corporis mediocris; qui veſcatur cibis boni nutrimenti, & temperatis, exerceat ſe neque diminutè, nec præter modũ, ſitq́; in regione & anni tempore temperatis: & (vt ſummatim loquamur) in omnibus eius rebus ſit mediocritas, medio & diuiſione carẽs. Huius viri vrina eſſe vult ſubrufa, vel ſubflaua, vel ſubcrocea, vel ſubpallida, ſubſtãtia mediocris, atq; proportione reſpondens ei, quod bibitum eſt, in qua nulla innatet bulla, neq; tuberculum aliquod ſubſideat, ſedimẽto ſit albo, læui, & æquali: neque quicquam cũ hiſce complicetur, ex ijs, quæ ſolent inferri ſimilia capillis & ramentis, & eiuſmodi generis. Hæc vrina optima eſt, & ſecundum omnia mediocris, atq; ſana. Quæ verò aliquo modo ab hac defecerit, hoc ipſo ab optima, & pura ſanitate decidiſſe intelligatur. Neque ignoramus ſanitatis ipſius magnã eſſe latitudinem, atq; aliqua eorum, quę rectè reiecta ſunt à regula vrinarum, in vrinis eorum, qui ſimpliciter ſani ſunt, apparere poſſe. Veruntamen ſcire oportet orationẽ præſentem non eſſe de ſanitate, quæ valitudinẽ habere putatur, ſed de ſanitate ea, quæ pura & inculpa-

bilis

bilis est. Hæc enim ueluti depicta, certissimè no ueris, quanto quis áb ea recesserit. Cùm itaq; demonstratum sit, quæ nam sit urina eorũ, qui temperati, atque omni ex parte mediocres habentur, decens erit, si nos ueluti à quodã signo certissimo (quod in omnibus est mediocritas) profecti, passim discesserimus, ut iudicare per signi distantias ualeamus, quo pacto ægritudines se habeant, atque dignoscere decenter, in quibus labor suscipiendus sit. Neq; sat est urinam corporis sani, ac temperati exactè cognoscere, sed etiã urinã laborantis, cùm sanus erat, ut Hippocrates monet. Verũ quia hoc difficile scitu est, ideo præceptum in corpore sano generale constituit Galenus. Debet quoque urina hæc crassitatem mediocrem habere: nam, quæ hac ipsa crassior est, aut tenuior, coctionem imperfectam significat: siquidem altera nondum in humorem conuersa est, altera uerò adhuc conturbata est. Faciliùs autem acquiritur color bonus in urina, quàm consistentia optima: propterea quòd color ex portione bilis permistæ procedat: subsistentia uerò à calore natiuo adaucto, qui difficiliùs in ægrotantibus reperitur. Colorem etiam prius urina recipit, quàm subsistentiam: cùm utrunque accidens urinæ sit, unde temerè à nostratibus Medicis substantia appellatur. Quòd autem color præcedat subsistentiam, ostendit urina illius uirginis, quæ

Abderæ

Abderæ in ueſtibulo templi ægrotabat lib. 3. de morb. uulg. ſect. 3. tracta. 78. quæ tenuis erat, ſed boni coloris. Atque lotium ſanè hominis benè ſani, hoc item precario poſsidet, ut primò quidem mox, ut ſanguificatio perfecta eſt, emingatur habens hypoſtaſim albam, multam, læuem, & æqualem, quæ nil aliud eſt, quàm humor crudus congeſtus in corpore. Quo autem diutius in ineǵdia, & eſuritione homo perſtiterit, tanto, & biliosior, & ruſior euadat. Nam omne, quod eſt acre & pingue in ſanguine, totum id in bilem flauam conuertitur. Vbi uero lautius & opiparè uiuitur, urinæ largum ſedimentum obtinent, ubi parcius, exiguum, ubi tenuiter, nullum. Et Hyeme quidem multum, Vere autem paucum. Deniq; pueri, & qui uitam inertem agunt, & otio deditam, ij omnes copioſam in lotijs ſubſidentiam emittunt, alteri ob ſatietatem, & ingluuiem nimiam (uoraces nãq; pueri) & quia augendo & nutriendo corpori citius alimentũ corripiatur, quàm conficere uentriculus poſsit, multum de crudo humore exagerant, in alteris autem ob pingue, & altum otium & ignauiam, cui ſe tradiderũt totos. Cæterùm in ijs, qui ob ſatietatẽ, & plenitudinem, & quietem nimiã febricitant, niſi hypoſtaſis multa alba, lęuis, & ęqualis adſit, appareatve, à morbo expeditũ iri, nõ licet. At qcũq; ob inędiã & ieiuniũ & labores graues, quos tulerũt, febri

febri ſunt correpti, ijs ſatis ad ſalutem eſt, ſi nubecula alba & ſuſpenſa vtilia apparuerint, vt à morbo euadăt, priuſquam aliquid in vrina ſubſideat. Nam & ſani, qui victu exquiſitiore vtuntur, & laborant magis bilioſiores, & rufo colore infectas vrinas obtinent, & quæ de ſedimine mo dicum omnino habeăt. Hæc omnia dicta refert Galenus cap.12. lib.1. de criſ. quæ etiam repetit cap.46. lib. de vrinis, ita dicẽs, In febrilibus mor bis maximè, ſignificatio ex vrina exiſtit vtiliſſima. Quoniam verò omne, quod eſt præter naturam ab eo, quod ſecũdum naturã inuenitur, à naturali exordiamur. Vrina ergo optima hominis ſani, & temperati, ſubruſa, aut ſubflaua, & craſsitie mediocris, & manens talis colore, qualis excreta fuit, hypoſtaſim habẽs per omne tem pus, læuem, æqualem, & albam, epotorum quan titati reſpondentem. In mulieribus naturalis vrina colore albidior, quàm virorũ ſit oportet, hypoſtaſimque habeat exuberantiorem. In pue rili ętate ſatis craſſam hypoſtaſim ob ingluuiem puerorum, & inordinatos, ac intempeſtiuos mo tus. Læuem vero hypoſtaſim vocauit Hippocrates coniunctã & indiuulſam, inſinuans. Aequalem eſſe dicit, quæ ſemper in totum ſimilis min gitur, ita vt non alternis diebus cocta & cruda appareat, quæque hypoſtaſim aut liquorem totum æqualẽ poſsideat. Quærimus ergo in vrina naturali colorem, conſiſtentiam corporis, & ea,

quæ

quæ in liquore continentur, veluti nebulam, appendiculum, & in fundo hypostasim. Manifestũ igitur, si aliquid horũ in vrina immutatum fuerit, cruditatem in venis indicari. Optima ergo vrina in ægrotantibus est illa, quæ simillima est sanis, subrufa, aut subflaua, albam, læuem, æqualem habens hypostasim : minus talis, quę appendiculum habet læue & album & æquale : hac adhuc minus perfecta, talem nebulam habens. In quibus etenim flatus in fundo crassus ac crudus inexistit, si paucus sit, cōcedit materiam in profundum matulæ abire, si verò redundantior sit crudus in fundo spiritus, ad superficiē liquoris euehit hypostasim, constituitque vocatam nebulam. Quanto igitur spiritus plus valet dissecare & subleuare hypostasim, tantò crudior fit vrina. At verò in exquisitis tertianis & in ephemeris aut nebula sola, aut appendiculum sæpè sufficit ad morbi solutionem, interdumq; & vrina benè colorata sola. Ergo in vrina quod in imo consistit sedimentum dicitur, quod in medio sublimatum, seu appendiculum, quòd in summo nubecula appellatur, vt prognōst. 26. & 36. lib. 1. scriptum est. Sedimentum autem vrinæ in sanis nihil prorsus aliud est, autore Galeno prog. 42. lib. 1. quàm alimentum naturæ refugiens confectionem. Vt enim lac in mammillis, & in genitalibus semen, vi naturæ producuntur : sic & in vrina sedimen, quod quadātenus solidioribus

asi-

aſsimilatur partibus, nempe conceptaculorum tuniculis, neruis, copulis, ac membranis, chartilaginibus, oſsibusque. Eadẽ itaque cauſa, quæ efficit, vt pus candidum, nec malè olens appareat (victoria, inquam, natiui caloris cõcoquentis, & in membrorum naturam aſsimilare tentantis) eadem, inquam, ſedimen producit in vrina optimum, album, læue, & æquale. Hinc facilè colligitur in venis generari ſedimen, aliàs non eſſet album, ſed rubrum ſi in iecore procrearetur, quod optimè docuit Galenus cap. 12. lib. 1. de criſ. dicens, Quantum autem ad vſum refert, facillimum inuenire eſt, ꝙ vrinarũ, quę ſecundũ naturam ſe habent, terminus eſt in optimè ſanis corporibus primũ exquiſitæ coctionis tempus. Ergo locus generationis ſediminis venæ ſunt, materia autem humor crudus confectionem refugiens, vt etiam cap. 11. lib. de plen. inquit Galenus: & cap. 12. lib. 1. de criſ. & lib. 1. de alim. facult. cap. 2. & 25. & lib. de vrinis ad finem. Cæterùm in morbis nil aliud eſt, quàm pars humoris morbum efficientis, quę iam concocta eſt, vt Galenus claris verbis docet cap. 6. lib. 2. de diff. febriũ, aliàs de morbi ſtatu minimè iudicaret. Perfecta igitur coctio eſt, vt cap. 17. li. 1. de criſ. inquit Galenus, quando in vrina ſubſederit aliquid album & læue, & æquale & cõtinuum. Debilis autem coctio eſt, quãdo ex aquoſa mediocriter ſubpallida facta fuerit: & quidem, ſi turbulenta

bulēta apparuerit,& talis permāserit, hæc quoque occultæ & debilis coctionis est signum: & rufa etiam ac tenuis ex eodem genere est. Sed nihil horum iam principium esse finitum ostendit: hoc enim manifestius indicium semper expetit,vel solam nebulam albam,aut suspensionē æqualem, continuam,atque albam. Et quidem rubens nebula,& subsidentia talis,& sine subsidentia bene colorata vrina, & crassitudine mediocris, principij finem manifestat. Quare nebula morbi principiū indicabit,appendiculum, augmentum, sedimen, statum. Hinc Galenus cap.18.lib.1. de cris. diuisit coctionem in debilem,manifestā,& perfectam: & solùm hanc fieri in tempore status docet, veluti cap.7. lib. 3. de præs.ex puls. reliquas autem, in prioribus temporibus, vt Aetius quoq; ser.1. tetrab.2. c.29. ex Galeno cap. 47. lib. de vrinis, demonstrat: quem locum integrè supra transcripsimus. Neque id ita pressè intelligēdum est, vt aliquando suspensa morbum non iudicare, credamus, docuit nanque Galenus lib.3.de morb.vulg.sect.1. commen.4. appendiculum morbum quoque iudicare, quod fieri non potest, sine perfecta coctione,vt etiam cap.12.lib.1.de cris.Galenus ipse tradidit. Quod appendiculum si non descendit,id fit, ob flatum in eo inclusum, vt Galenus progno.36.& lib.3. de morb vulg.sect.3. cō.83. scriptum reliquit. Quare etiam in tertianis exquisitis

quisitis & in diarijs febribus nubecula sola, vt Galenus dixit, aut illud in medio pendens ad morbi solutionem sufficit. Maximi ergo est mo mẽti in vrinis forma sedimẽti, vt lib. 1. de morb. vulg. sec. 3. cõm. 23. Galenus aduertit. Sępè verò albus color eius, quod in vrina diffusione fert, idiotas decipit, ut subsidentiam bonam putent, quæ bona non est. Contingit enim crudum ac album humorem unà cum urina excretum subsidere, & bonæ subsidentiæ imaginationem exhi bere. Quandoque uero hepate, aut renibus affectis, pus excernitur cum urina, & subsidens decipit artificem. Verùm primum distinguendum est, an homo antea affectos habuerit renes, aut hepar, aut aliam quandam partem per urinam expurgari solitam. Deinde etiam graueolens reperitur urina pus habens. Crudus uerò humor à bona subsidẽtia distinguitur, per inęqualis subsidentis substantiam seu compagem. Non enim cohærens sibiipsi manet, sed in paruas uelut arenulas diuiditur: & omnino nõ læuis est, quemadmodum uera subsidentia. In bonis igitur urinis, primum supernè apparet nubes: deinde subdescẽdens facit id, quod in medio pendet: in fine uerò subsidens in fundo uasis, nimirum ubi perfectè fuerit cocta. In crudis uerò humoribus, statim ab initio ad fundũ uasis mul ta copia secedit, una cũ hoc quòd mali coloris est tota fusura. Postea uerò etiam paulatim con

coctus

coctus ac attenuatus, circa medium fusuræ urinæ conspicitur, & facit id, quod in medio pendet. Cùm autem amplius attenuatus fuerit ac concoctus, in superficie diffusionis urinæ consistit, & nubeculam facit, decipitque idiotas, ut putent morbum ad deterius procedere.

## *De prædictione ex coloribus urinarum: & primùm de urinis albis.* Cap. VII.

QVATVOR sunt potissimum, quæ in urinarum inspectione contemplanda ueniunt, nempe color, consistentia, quantitas, & contenta. Et cùm inter hæc primum occupet locum color, ordinis ratio postulare uidetur, ut hoc loco de colorum differẽtijs & earum prędictionibus dicamus. Præcipuorum autem in urina colorũ octo sunt differentiæ, albus scilicet, pallidus, rufus flauus, ruber, uiridis, liuidus, & niger. Si qui uerò reliqui sunt, sub iam dictis cõprehenduntur. De ijs ergo singulatim erit dicendum. Incipiendum autem ab albis: album enim est corporum simplicium, quod eo demõstratur, quod nullo colore alio infecti sint. Diuiduntur autem urinæ albæ in plures species per differentias magis & minus: quas Actuar. lib. de diff. urinarum cap. 8. sũmæ albedinis, & remissæ albedinis appellat: illius generis sunt aliæ crystalleæ, aliæ niueæ, aliæ ut aqua pura: huius uerò, aliæ sunt lacteæ,

ctex,aliæ glaucæ,& aliæ charopæ. Omnes genere albæ sunt,summam indicantes humorum cruditatem, & cōcoctricis facultatis imbecillitatē, de quibus loquēs Galenus cap.12.lib.1.de cris. in summa hæc inquit: Summè cruda est, exactè aquosa,veluti desperatę concoctionis venosi generis,accidens. Quando autem celeriter descenderit, diabetes, vt Græci appellant, efficitur. Verùm hæc sanè inter vrinas crudas deterrima est.Succedit autē ipsi,tenuis admodum,& aquæ modo ex albida. Huic vicina est alia vrina,quæ multis in morbis apparet, tenuis admodum, & albæ propinqua. Alba igitur vrina in ijs,qui sani sunt, semel apparens, significat multam vini potionem,præsertim vini exilis,& iudicij huius fidem facit ipsa vrinæ multitudo.Hinc Galenus lib.6.de morb.vulg.sect.5.commen.15. sic scriptum reliquit: Vrina ei nonnunquam, quod epotum est,in colore similis apparet,neque mutatis, neq; in sanguinem rectè versis cibis, cum quibus & ipse potus cōmutatur. Et paulò post, Quando igitur lotium rei potæ colorem retinuerit, si aquæ, aut alicuius albi,tenuisque vini potus fuerit, aqueum, albumque conspicitur. Hippocrates lib.2.prædictionum ita inquit, Cæterùm vrinam iuxta potionis copiam mingere oportet, & semper æqualem, & quàm maximè aceruatim,& momēto paulò crassiorem, quàm id, quod in potu acceptum fuit. Si verò fuerit

aquoſa & copiotior, quam pro eo, quod bibi imperatum eſt, ſignificat hominem non obedire, ſed copioſiori potu vti. Quod ſi hæc vrina quantitate ſit mediocris, & hypoſtaſim proportionalem contineat, indicat frigidam quãdam intemperaturam hepatis. Et ſi hypoſtaſis ſit multum obſcura & occulta, ipſa verò vrina multũ alba, demonſtrat ſenectutem, vel ſecundum naturam, vel ex morbo. Quinetiam alba vrina in hydropicis prouenit, quæ videtur continere hypoſtaſim diuerſam, atque crudam. Nihilo quoque minus in ijs, qui patiuntur obſtructionem aliquam in viſceribus internis, atque renibus exit vrina alba, atque tenuis. In albis igitur coloribus, maximè cryſtallo, & aquæ ſimilibus aliquis ſummam cruditatem ex frigiditate naturæ ortam, aut maximam obſtructionem vaſorum, pręſertim vrinas ſecernentium, aut bilis tingentis ad alias partes, traductionẽ cognoſcere aliquis poſsit. Vrinam verò, quæ albedinem remiſſam oſtendit, præſertim quæ vergit ad glaucum, & charopum colorem, non facilè dixerit propter flauæ bilis ad alias partes traductionem, ſed potiùs ad debilitatem virtutis alterantis & concoquentis humores fieri, nemo prudentium inficias ire poterit. Cum autem vrinæ ruſæ, aut rubeæ, aut vineæ, aut aliquo colore tinctæ proceſſerint in febre vehemente, ſi in eiuſmodi albos colores mutatæ erint vrinæ, atque adhuc febris

man-

manſerit vehementior, neque aliquod inſigne criſis ſignum aderit, decenter noſſe poteris futuram eſſe phrenitidem, atq; eo peiorem, quo prędmonſtrati colores, fuerint peiores. Neq; omnino mẽtitus fueris, ſi rurſus tinctis vrinis pronunciaueris phrenitim ſolutam eſſe. Siquidem vrinæ albæ demonſtrant bilem, quæ chyma tingit, attolli ad caput, ad quæ perſeuerãs additionem afferre poterit paſsioni mortem. Vrinæ verò ſi iterum coloratæ fuerint, arguunt ſolui paſſionem mẽbri promouentis primũ ſenſum, conuerſa rurſus bile verſus infernas partes corporis. Hinc Hipp. aph. 72. dixit, Quibus vrinæ albę ſunt, & perſpicuæ, malæ: præſertim verò in delirantibus apparent. Et Gal. in cõm. inquit, vrinæ tales extremam cruditatẽ ſignificant, quare & morbos longos ſignificant: quædam verò ex ipſis cum anticipauerint vires diſſoluere, ſunt pernicioſæ, veluti in delirijs. Nullum enim vidi delirãtẽ, in quo talis vrina apparuerit, ſaluatũ. Melius ſiquidem eſt, vt ſicuti totus morbus eſt bilioſus, ſic & urinæ appareant bilioſæ. Aquoſæ autem urinæ (tales enim ſunt albæ, atque perſpicuæ) magnam cruditatẽ oſtendunt, & præterea flauam bilem ad caput totã rapi. Cæterùm Galenus prorrhetico. 2. lib. 2. uidetur dictis aduerſari, cũ inquit, Rurſus & in præſentia memoria tenere tyrones oportet ipſos, nullum in urinis eſſe ſignum, quod delirium portendat: nõ bene

igitur ſupra dictum eſt ex urinis albis phrenitidem eſſe præſagiendam. Dicẽdum eſt, per ſe ex urinis albis non poſſe de phrenitide pronunciare: ſi uerò ſequantur ad urinas rufas, aut rubeas, in febribus maximè ardentibus cõſonum erit rationi, humorem ad caput tendi, unde prædictio non incongrua erit. Neq; ignorare oportet eiuſmodi urinarũ colores in ſenibus, ſignificare modica quædam mala: iuuenibus uerò & uigentibus deteriora, eò magis ſi cõtenta nulla ſpectentur: & ſi quæ ſpectantur ſint praua, minusq́ue cõuenientia. Namque in ſumma cruditate, & frigiditate, atque longa quadam debilitate, atque pręter hęc in immodicis obſtructionibus apparere ſolent. Quapropter Hippocrates prognoſtico.33. lib.2. dixit, In pueris aquoſa, deterrima eſt. Quoniam, ut inquit Galenus in cõmen. in eis omnia concoquentur ocyſsimè præ robore facultatis alterantis. At concoctio craſsiorem reddit non ſolùm urinam, ſed etiam deiectionem, quoties benè in uẽtre concoquatur: & item ſcreationem in pulmonia, & coſtali atq; pituitam per deſtillationes & grauedines, necnon per lippitudinem, & pus in ulceribus. Si igitur in pueris manere uideas plurimũ temporis urinam aquoſam, ita ut nullã habeat mutationem ad corpulẽtius, indicium exitiale eſt. Itẽ progn.32. ſcripſit, exitioſior uerò urina eſt, ſi aquoſa. Galenus in cõm. inquit, Vrina aquoſa, te-

ſa, tenuis quidem conſiſtentia, colore uerò candida, eſt ſummam indicans humorum cruditatem, concoctricis verò facultatis debilitatem. At certè hæc vrina non videtur exitioſa, cũ tantum ſit cruda: ſigna autem cruditatis, vt Galenus apho. 12. lib. 1. monet, diutinũ quidem ex neceſsitate morbum ſignificant: ſed quantum in ipſis eſt, neque moriturum, neque euaſurum è morbo hominem oſtendunt. Niſi eſſet, quod in acutis morbis ſit exitialis, propterea quod extrema cruditas in pauco tempore concoqui non poteſt, ſicut & frigidus ſudor, aph. 37. lib. 4. Quibus adde, quod Galenus non ſolum dicit aquoſam vrinam ſignificare cruditatem, ſed etiã virium imbecillitatem: ex quibus ad cruditatẽ collatis, poteris mortem præſagire. Et ideo Galenus ipſe aph. citato, dicta verba ſubiunxit, Tibi verò priùs ratiocinanti, & ægroti vires expendenti, etiam ex ijs licet præcognoſcere. Si autem Galenus lib. 1. de morb. vulg. ſect. 3. in hiſtoria vxoris Philini, dixerit, vrinas tenues, & decolores tempus ad concoctionem vrinæ deſiderare, non tamen eſſe omni ex parte exitiales. dicendum eſt, illic Galenum non loqui de vrinis ſumme crudis, ſed de illis dũtaxat, quæ decolores ſunt. Denique in initijs, & incrementis febrium eiuſmodi colores vrinarũ ſunt mali, præſertim quò vehementiores ſunt febres: apparet enim in hiſce multitudo materiæ auge-

ri putrefacta in febrium verò declinatione apparentes significant salutem, eò potiùs, si multitudo vrinarum exierit. Illud enim arguit aut multitudinem cruditatis humorum cumulari, aut tingentem humorem vergere ad alias corporis partes: hoc verò arguit declinationem febris, præsertim cum vrinæ, quæ præcesserunt, fuerint magis rufæ. Oportet igitur prorsus, vt Medicus, qui eiusmodi res considerauerit, & solers, & peritus, & doctus sit. Glaucus, color est, qui veluti cornu pellucidum existit. Charopus, qui subalbidis cameli pilis, aut vngui vocato lapillo similis est.

## *De prædictione ex vrinis pallidis.* *Cap. VIII.*

POST albam vrinam subpallida, quam nonnulli subspiceam nominant, subsequitur: Cuius color similis est aquæ, cui spicei, aut subpallidi humoris aliquid admistum est. Proxima huic est pallida, quam alij spiceam vocant. Hęc apparet, vbi plus bilis serosæ humiditati miscetur. Cùm autem cōcoctio præcesserit, tunc plus tincturæ accedit, & fit subrufa, quæ non puro auro similis est. Constat ergo inter vrinā subpallidam & subrufam magnam esse latitudinem penes maiorem & minorem tincturam, & ita inter hos terminos, huiusmodi colores reperiuntur, subpallidus pallidus, modicè pallidus, sub-

flauus,subaureus,subcroceus,subrufus, & alij. Quapropter post albam subpallida est, quæ significat coctionẽ excitari: cùm verò vrina magis tingitur, capitque substantiam mediocrem, tunc apparet subaurea, & subcrocea, qui colores sunt perfectæ coctionis, significãtes toti corpori sanitatem certam inesse: aurea vero & crocea intensionem quandam præter naturam caliditatis ostendit. Quinetiam aurea significat intensionẽ caliditatis potiùs per materiæ quantitatẽ, quàm per defectum materiæ. Crocea vero contrario modo se habet: nanq; aurea apparet ob multorum ciborum & medicinarum acutarum sumptionem, obq; ebullitionem sanguinis ab ira. Item ob intemperaturã quandã vergentem ad calidum in visceribus: accedit quoque ob affectum quendam similem. Crocea verò apparet ob mœrorẽ, ob curã, ob vigilias, ob solis æstum, ob laborem, atque ob alia, quæ vt rubeam & tenuem bilem aggerunt in corpore, ità naturalis humiditatis defectum quẽdam efficiunt. Cæterũ subpallida, & pallida vrina, vt ait Actuarius lib. 1. de preuidentia vrinarũ, cap. 3. in febribus non spectatur. Etsi contigerit, vt cũ hisce vrinis adsint febres, he imbecilles, ac facilè solubiles ephemeræ quædã esse possũt. Sed si ardẽtiores febres pcesserint, vrinæq; eiusmodi post apparuerint, significãt febrem solui, atque corporis habitudinem iam cõcedere ad fri-

gidiorem qualitatē, quæ alteratione orta, à decente diæta corrigitur, atque confirmatur. Vrinis autē subrufis, & subflauis, inquit, nescio, an quicquam magis sanitatem posſit significare in iuuenibus, atque adoleſcentibus corporibus.

### De prædictione ex vrinis rufis, & flauis. Cap. VIIII.

COLOR pallidus, rufus, & flauus ex miſcela bilis cum ſero proueniunt: nam & amara bilis aliquando rufa apparet, aliquando flaua, ſæpius autem & pallida tibi videtur. Siquidem alba & turbulentior facta ſit, rufa: ſi vero ſplendens ſit & purior, veluti carbo incēſus, flaua, vt libro ſecundo. de ſimplic. cap. primo, dixit Galenus. Rufus autem in medio eſt albi & flaui, eodem Galeno cap. 3. lib. 2. de temp. teſte. talis color apparet ijs, qui morbo regio ſunt affecti, vt Apho. 2. lib. 4. inquit Galenus. De hoc ergo colore in vrina ſic prædicit Hippocrates prognoſtic. 30. lib. 2. Dum vrina tenuis fuerit, ac rufa, crudam eſſe ſignificat ęgrotationem. Galenus in commen. ait, Vrina naturalis modicè crocea eſt, vtpotè ex humore conſiſtens concocto, qui flauę bilis parum recipit. Hæc vbi modum excedat, aut admodum ſyncera permiſcetur, vrina rufa apparet. Ergo, ſi adeò talis colore eſt, vt etiam tenuis ſit, crudam eſſe ſignificat ægrotationem. Idem quoque

que Galenus capit. 12. lib. 1. de crisſ. hunc locum ita interpretatur: nam & ex ipſis ſanis, qui multum laborant, & pauciori cibo veſcuntur, ſunt vrinæ bilioſiores: quare neque ſimpliciter Hippocrates vituperauit vrinā rufam, ſed, quādo ſimul cum rubedine habuerit ſubtilitatem. Ita igitur inquit, Donec rufa fuerit vrina, ac tenuis, morbum crudum ſignificat. Liquet autē, quòd neque aliquid ſubſidet huiuſmodi vrinis: neque enim contingit, vt, quæ tenuis ſufficienter fuerit, vel ſi multo tempore quieta ſteterit, aliquam recipiat ſecretionem: adeò vt craſsior pars, quæ in ipſa pendebat, ſubſideat: tenuior verò ſuperferatur: nam hoc ſolum aduenit ijs, quæ aliquam craſsitudinem habent. Hæc Galenus. Quare vrina rufa nunquam erit cocta, niſi craſsitudinem habuerit. Ideo cap. 17. eiuſdem libri, dixit eſſe vrinā rufam ſignū debilis, & occultæ coctionis: cuius etiam meminit lib. 3. de morb. vulg. ſect. 1. com. 4. Color flauus, vt dictū eſt, nitidior, & purior, atque ſplendeſcens eſt, in quo ſcilicet. vis quædam ignea emicat, quē fuluum (ni fallor) nominare poſſumus. Quantum verò flauo rufum eſt albius, tantum pallidū eſt albius rufo: quantò rurſus minus album eſt flauum, quàm rufum, tantum flauo rubicundum: quia & ſanguinis color nonnunquā flauior exiſtit, nonnunquam rubicundior apparet: vnde & ſanguinem ipſum aliquando flauum, aliquando rubrum

rubrum dicunt. Nunquam verò sanguis maximè flauus eundem habet cum bile flauissima colorem: sed est illa quidem flauior, sanguis verò rubicundior. Nã, qui apprimè flauus est color, medius est inter bilem ac exquisitum sanguinẽ in ijs, qui secundum naturam se habuerint: quare, si vterq; humor in ipso coniungatur, nunquã fiet exquisitè flauus, sed seipso tamen magis flauus. Lotium autem flauum, ac tenue, vt inquit Galenus lib. de vrinis cap. 7. non solum crudam affectionem, verùm etiam materię penuriam ostendit, vt in iuuene ieiuno. Subindicat deinde multam caliditatem in profundo parare bilem, vti in tertiana, vigilias, curas. Aetius tetrab. 2. ser. 1. cap. 32. & 33. de vtraque vrina flaua, scilicet, & rufa, sic loquitur. Attenuis in substantiæ cõpage vrina, & fulua colore, melior est, quàm pallida. Et tamen reprehensione non caret propter substantiam. Rufa vrina cruditatem indicat, non mortem. Verùm tempore opus habet ad concoctionem: est enim ex sanguine seroso, nondum valdè cõcoctionem adepto, neq; proprium colorem: & propterea diuturniorẽ morbum significat. At in febribus continentibus, ob sanguinis multitudinem consistentibus, excernitur vrina rufa, & crassa, & subsidentia rufa, & colore, & fusuræ compage, & subsidentia cruda.

## *De prædictione ex vrinis rubris.* Cap. X.

GALENVS facit tantum tria genera istarum vrinarum:eas nanq; diuidit in rubras, subrubras,& impensè rubras, seu prærubras, prorhetico.31.lib.1.Et prorrhetico. 25. lib. 2. De quarum prædictione ita Galenus in hoc postremo loco inquit, Volo autem, vt memoriæ mandes,quæ de subrubentibus vrinis in prognostico dicta sunt,his verbis, Vrina subrubeus si fuerit, sedimentumq; tum subrubrum, tum læue, hæc priore quidē diuturnior,sed valde salubris. Subrubens igitur vrina, cuius meminit in prognostico, ab impensè rubra, de qua nunc agit, valdè distat. Nempè, quod impensè rubra cruda, & incocta sit,supra explicauit. Subrubentē verò commendat quidem tanquàm salubrem, sed diuturnioris temporis signū esse ait. Quod verò rubens vrina in medio tum impēsè rubrę, tum subrubentis constituta, medium tum laudis,tum vituperij obtineat, palàm est omnibus. Hæc ille. Quibus docuit vrinam rubentem securiorem esse morbum, præsagire: minus, subrubentem, & adhuc minus, per rubentem. Quod vt facilius intelligatur de singulis erit dicendū. Primùm de subrubeis, quas in prognostico 27. lib.2.& lib.de iudicationibus Hippocrates insinuauit, morbum prædicere diuturniorem, sed salutarem.

ſalutarem. Salutaris,inquit,quia materia benigna eſt, nec humida nimis,aut acris, aut putrida,aut tenuis,aut aquea, aut craſſa, ſed ad ſanguinis ideam, in quo ſibi bene natura complacet,proximè accedat. Diuturnior verò,quia humidioris, & item ſeroſioris, eget concoctione. Si igitur ſpacio temporis concoctio fit, meritò talis vrina ſignificat, vt diuturnior, quã primi, morbi ſolutio futura ſit.Talẽ vrinã habuit Cleonactides lib.1.de morb.vulga.ſect.3. & prorſus iudicatus eſt,licèt tarde. Ruber etiam color nõ niſi à ſanguine fit, quare ſimiliter hæ vrinæ crudum morbum portendunt,ſed ſalubriorem: veluti de ſubrubeis dixit Hippocrates. Cur ergo, dicet aliquis, Hermocrates lib.3.de morb. vulgar.ſect.1.perijt,cum has vrinas habuerit? Reſpondet Galenus in hunc modum. Rubrę verò ſpacio longo laboraturum hominem,non tamẽ planè moriturum arguunt: vt in commentarijs in librum præſagiorum, & prædictionum planũ fecimus,vbi eius libri reprehendimus authorẽ. Nam quæ alia de occaſione ægrotantibus acciderũt,quia ad aliud refert,errat. Iam in ijs commentarijs prolixius ſumus tum phrenitidis peculiaria ſigna perſecuti, tum quòd in libris Hippocrates citra cõtrouerſiam germanis, de quibus præſagia ſunt,vniuſcuiuſque facultate ſigni exactè, & ſigillatim explanauit. At de rubris, vel prærubris vrinis verbum nullum fecit: ſed.

de

de subrubra vrina, cum mentionem facit, simul prærubrarũ vim indicauit. Atque adeò de subrubris vrinis hæc scripsit verba: Si vrina fuerit subrubra, ac subrubrum, quod subsidet, diuturniorem hæc quidem morbum, quàm prima, significat, sed admodum tamen salubris est. Cum ergo sit subrubra, præter cæteras salubris quidem, longius tamẽ quàm prædictæ trahat, quas ocyus dixit morbum exoluere: quæ magnopere sunt rubra, longius significabunt spacium, cæterùm non mortem, quantum ex se ipsis, neque delirium. Et paulò post, Quare ratio cõuincit, vbi amplior semicrudus sanguis per vrinam expellatur, rubram cum hanc efficere, atque ideo diuturnum fore morbum, quod requirat, scilicet, ad concoctionem longius spacium sanguis: siquidem spacio temporis fiunt concoctiones, at non erit talis morbus, vt ab vrinis exitiosus, neque phrenitidi obnoxius. Hæc ille. Instabit quoque in hunc modum. Si vrinæ rubræ sanguinem redundare in venis ipsis demonstrant: atqui omnis sanguinis corruptio praua est, vt c. 6. lib. de bono, & malo succo tradidit Galenus, nõ igitur securitatem præsagibit vrina rubra, sed potiùs periculum. Nisi esset, quòd vrina rubra non significat sanguinis putredinem, sed eius feruorem, aut abundantiam, vt cap. 8. lib. de vrinis. Et prognostico. 34. lib. 3. ostendit Galenus. Huc respiciens Actuarius lib. 1. de præuidentia

vrinarum cap.4. dixit, Vrinam rubram in senibus longitudinem morbi, aut mortem prænunciare. Quia, cũ in senibus copia sanguinis non reperiatur ob ætatem, superest, vt imbecillitatẽ retentricis facultatis, sanguinem non continentis, aut immodicum febris feruorem, significet. Neq; etiam vrina rubra videtur morbi longitudinem prædicere, cùm Hippocrates aphor. 71. lib.4. dicat, Quibus septimo die fit crisis, ijs nubecula rubea quarto die in vrina apparet: quibus sanè verbis indicat Hippocrates, vrinam rubram, celerem morbi determinationem præsagire. Huic verò dubio Galenus in cõm. respondet, dicens, Nisi morbus valde vehementer moueatur, septimo die nõ finietur: cuius vehementiæ nubecula rubea est signũ, quæ cùm raro appareat, raro quoque talis morbi determinatio sequetur. Perrubra verò vrina cruda, & incocta cæterisq; deterior, vt suprà dictum est: sub qua vrina vinea, & passea, apud Actuarium continentur. Restat modo, vt dubium quoddam discutiamus, quod est, Cur si maior copia sanguinis, quàm bilis in coropore reperitur, vrina non appareat perpetuò rubra? Huic dubio respondet Actuarius lib.1. de caus. vrinarum. cap.6. Primũ quidem, natura non nisi superfluum reijcit, cuius generis haud quaquã est sanguis. A sanguine igitur vrina non potest in sanis corporibus, mediocritatem saltem seruantibus humoribus,

colore

colore permutari. Quinetiam, si natura tot machinatur pro nutritione animalis, atq; semper desit à completa non parum absurdum esse videtur, sanguinẽ vnà cum urinis excerni. Adde, sanguineo rubeo cum vrina subalbida confluente, oportere vrinam appetere sub rubeam secundum naturam: at hoc à sanitate tantum recedit, quantum rubeum appareat. Quinetiam quidnam prohiberet sanguine semper abundante, vt non etiam semper vrinæ eiusmodi spectarentur, quales secundum naturam esse, ratione demonstratum est. Præterea experimur ingestis alimẽtis biliosis, biliosas generari simul vrinas, non autem cruentas, licèt vnà sanguis quoque augeretur à bile: ergo in sanis corporibus efficitur illa vrinæ assidua versus pallidum tinctura, à sanguine minimè.

### *De prædictione ex vrinis viridibus, & oleaceis.* *Cap.* XI.

APVD veteres verbum hoc chlorum, vt declarat Gale. progn. 7. lib. 1. & progn. 20. 21. 39. & 47. li. 2. & lib. 2. de ratione victus com. 22. & lib. 6. de morb. vulg. sect. 2. com. 17. & pallidum colorem, & viridem significat. Viridis autem apud eundem Galenum tantum duplex est lib. de atra bile. cap. 2. & apho. 1. lib. 5. & progn. 39. li. 2. porraceus scilicet, & æruginosus. Vterque

que in ventriculo, & vasis gignitur, vt in hoc postremo loco Galenus indicat. In ventriculo, inquit, ob esculentorum cruditatem, in vasis verò ob nimium incendium atque assationem, vt statim ostendemus. Quòd si Galenus lib. de atra bile cap. 2. & lib. 2. de temp. cap. 6. dicat, in ventriculo solùm bilem porraceam gigni, intelligẽdus est, sanitatis tempore: quo reliqui colores, illo prauo excepto, nequeunt procreari, vt lib. 3. de morb. vulg. sect. 2. com. 8. & lib. 3. de alim. facult. cap. 39. ostendit ipse Galenus. Quando autem tempore sanitatis fit in ventriculo bilis hæc porracea, non est causa adustio, aut ingens calor, sed alimentorum cruditas, & eorum qualitas, vt lib. 2. de temp. declarauit. Cęterũ in vasis cùm generatur semper causa est assatio, & maximus calor, vt prorretico. 10. li. 1. Galenus ijs verbis indicat. Flaua autem bilis cum suprà modum assatur, primũ quidem in æruginosum migrat succum, deinde in nigrum: supra modũ autem assatur propter febris magnitudinem. Et paulò post. Aeruginósus igitur humor, siue per vomitum, siue per ventrem inferiorem, siue per sputa, siue per vrinas apparuerit, & succum, ex quo ortum habet, & morbum vehementer, tum calidum, tum siccum esse demõstrabit. Et lib. 1. de cris. cap. 12. Color verò viridis, inquit, Fit in transitu ad nigrum, & quoddam veluti principium nigri. Nam, si morbus malignus fuerit, &

vomitibus

vomitibus & alui excrementis, & vrinis viridibus, post modũ nigræ superueniũt. Et ca. 19. dixerat, Viride autem est ęruginosę bilis indiciũ. His adde quæ ipse progn. 39. lib. 2. & lib. 10. de simpl. cap. de felle, scriptum reliquit. Ex quibus omnibus facilè colliges semper calorem immodicum esse causam excrementi viridis in ægrotantibus. Excrementi, dixi, quoniam in facie potest apparere color uiridis à frigore natus, ut Galenus prognostico. 7. lib. 1. declarat. Porro ex vrinis viridibus licebit prædicere in hũc modum. Vrina uiridis in pueris nuper natis conuulsionem, aut paralysim prænunciat, prognostico. 34. lib. 3. Vrina uiridis in febre non intermittente lethalis est. Vrina uiridis repente in homine sano apparens cum cordis morsu, ueneuum sumpsisse significat: mortemque non longè abesse prænunciat. Actuarius prædictionem urinarum oleacearum uiridibus urinis iungit, de quibus etiam nos hic pauca dicemus. Oleacea nãque urina, quæ colore oleo similis est, & quæ ueluti oleum mingitur colliquationis est signum, ut cap. 12. lib. 1. de cris. docet. Quod respiciens Hippocrates progn. 35. lib. 2. scripsit, Si pingue desuper natans, araneorum speciem referat, damnandum est, indicat enim consumptionem. Et aph. 35. lib. 7. dixit, Quibus autem summum est pingue, & cõfertum: ijs renum dolor & morbus esse acutus significatur. Galenus

K in com-

in commen. inquit, Siue alui excrementum, siue urina pinguis fuerit, ex colliquatione adipis fit, non magis in renibus, quàm in toto corpore existentis: quare non propriè morbi renalis est signum, sed commune omnis adipis ab igneo calore colliquati. Hinc Parius in Thaso lib. 3. de morb. vulg. sect. 3. hanc urinam oleosam habuit, & perijt. Vxor quoq; Dromeadæ lib. 1. de morbis uulga. sect. 3. cum hac urina perijt. Cur autẽ Hippocrates de pingui subsidente non egerit, declarat Galenus in historia Parij in hunc modum, Nos uerò pinguitudines fluitantes uidimus frequenter, uerùm nunquam excretam talem prorsus urinam, neque in medio pinguia pendere, quominus subsidere. Nam ità est cõparatũ natura omne pingue, ut reliquis humoribus inuehatur. Quo etiã in loco Galenus docet non semper oleosam urinam fieri ex liquefactione, sed etiam ex humoris proprietate, aut crudi si pallor subalbescat, uel biliosi, si in flauũ uergat. Ideoque, inquit, equidem talem sæpe urinam nullo ægri detrimento redditam cõspexi, imò uerò interim planè è contrario, in morbi concoctione. Quod autem Galenus lib. 4. de sanit. tuenda. cap. 4. scripsit in hunc modum. Ergo, ubi crudus planè is est, utique tenuis aquosaq; urina cernitur, nihil, nec quod sidat, nec quod pendeat, in se habens. At, ubi is concoctus est, hæc in urina apparent, atque etiam nu-

beculæ

beculæ quædam desuper tenues superstant, ueluti quod in summo lacte colligitur (Græcè γραῦς dicitur) & quod in summo refrigerati iusculi concreuit, non aduersatur progno. 35. li. 2. propterea, quod in prognostico loquitur Hippocrates de ægrotis, in quibus ex consumptione oritur illa pinguitudo innatans in urina. In lib. de sanit. tuenda, agit de sanis Galenus. In quibus, inquit, cum humor coctus est, apparet nubecula quædam, quam ipse comparat pinguitudini illi innatanti in situ & in substantia, non uerò in pinguedine ipsa, ut multi hactenus crediderunt. Illa item nubecula indicat coctionē perfectam, ut in biliosis, ueluti cap. 12. li. 1. de crisibus Galenus explicuit.

### *De prædictione ex vrinis liuidis, & nigris.* *Cap.* X I I.

COLOR autem liuidus est tantum frigiditatis effectus, ut lib. 1 de cris. cap. 12. indicauit Galenus. Proinde est maximum uirium imbecillitatis signum, ut li. 1. de morb. uulg. sect. 2. commen. 75. scripsit. Quod respiciens Hippocrates ungues, ac digitos liuidos celerem mortem præsagire scripsit prognost. 8. lib. 2. Vnde Philiscus perijt lib. 1. de mor. uulg. sect. 3. Item adolescentulus, qui in Mēdacium foro decumbebat lib. 3. de morb. uulga. sect. 3. Quo in loco

Galenus inquit, mortis apertum esse signũ extranearum partium liuorem, ac frigus. Is autẽ color liuidus semper malus est in febribus, vt Galenus lib.6.de morb.vulga.sect.1.comm.29. docet. Si vero excrementa liuida abundè excernantur cum virium robore bona erunt, vt Hippocrates apho.47.lib.4.tradidit. Cæterùm vrina nigra ob serum bilis atræ vnà cum excremẽtis aquosis emittitur, vt prorrhetic.4.li.1.dicit Galenus. Et cap.11.lib.1.de cris.dixit, esse indicium colorem nigrum atræ bilis, aut sanguinis perusti. Fit autem vrina nigra, progno.29. lib.2.Et lib.1.de cris.cap.12.aut ob vehementẽ frigiditatem, aut propter exuperantem calorẽ. Si quidẽ igitur prius micta fuerit liuida vrina, deinde sic nigra fiat, frigiditatẽ causam habet. Si verò flaua præcesserit, & posteà nigra inuenta fuerit, ab ampliore nimirum caliditate superassata nigra facta est, vt Galenus cap.23.lib.de vrinis, & Aetius tetrab.2.ser.1.cap.44. Scire autem operæpretium est, quòd & in febris quartanæ declinatione, & in melancholici delirij solutione vrinæ apparent nigræ, ac crassæ, quibus ægri liberantur, vt ego millies expertus sum in sorore quadam mea, quæ cùm sæpius melancholica fiebat mictu vrinarum nigrarum liberabatur. Splenicis autem vt plurimũ talis vrina mingitur, & liberantur, veluti contigit Herophonti lib.3.de morbis vulgar.sect.3. Item in mensiũ

supresio-

ſupreſsione apparent huiuſmodi vrinæ,& incolumes reddunt mulieres, quibus mulier in Thaſo lib.3.de morb.vulg.ſect. 3. fuit liberata. Et Galenus in com.inquit, Vrinæ vero color, licet eſſet niger, nihil attulit periculoſi, quòd retenti menſes eſſent melancholici. Contingit etiam, vt narrat Heraſiſtratus, vt cùm mulier febribus teneretur, videreturq; iam melius habere, & opinio eſſet, eam cito conualituram, ecce repente vrinæ nigræ ſuperuenerint, quæ inter peſsimas & omnium iniquas numerantur, nullum tamen homini illi periculum impendit, aut corriuatum eſt, quia cum dies purgationis inſtent, nec fiat purgatio, per vrinas excerni, & euacuari humorem ( quod fœminæ illi vſu venit) ſaluberrimum eſt. In febribus autem acutis, nunquàm talis vrina non magnum aliquod malum dabit, vt cap. 12.lib. 1.de criſ.indicat Galenus, & progn.29.32.& 33.lib.2.Hippocrates prius tradiderat. Peſsima igitur, inquit Galenus, eſt omnis vrina denigrata, adeò, vt neminem vnquam ſeruatum viderim ex ijs, qui talem vrinam minxerunt. Minus verò pernicioſa, ſi ſolũ id, quod ſubſidet, nigrum fuerit: atque adhuc minus, ſi ſolum id, quod in medio iacet: ac multò minus etiam nebula. Ratio eſt, quoniam vrina nigra, aut ſignificat frigiditatem interficientem, aut caliditatem vrentem. Vnde inter ſigna letalia febris ardẽtis, Hippocrates li. 1.de morb. vulg.

 ſect.2.

ſect.2.tex.75.vrinas nigras, collocauit. Et cum ijs vrinis mulier quædam, quæ apud frigidam aquam in Thaſo ægrotabat,lib.3.de morb.vulga.ſect.3.tex.73.perijt.Item Apollonius Abderæ,cum ijs vrinis quoque obijt,ibidem,tex. 84. Et Eraſinus quoque obijt lib. 1. de morb. vulg. ſect.3. Quòd ſi in eodem libro Hieropytus, & Nicodemus cũ ijſdem vrinis fuerunt liberati: & Galenus de Heropyto inquit, Vnum verò habebat æger periculoſum ſignum, vrinarũ tenuitatem & nigritiem. Item lib.1. de morbis vulg. ſect.3.Meto fuit liberatus,qui per totum morbi tempus vrinam nigram pariter,& tenuem minxit. Item Herophon liberatus eſt,& Galenus in commen.inquit, Hic præter expectationem ſuperſtes fuit,quem,ſcilicet, primis diebus meritò moriturũ ſuſpicatus eſſes: etenim nigra minxit. Item Epicratis vxor cum eadem vrina ſuperſtes euaſit. Et nos etiã ſæpè multos vidimus cum vrinis nigris à principio morbi, in febrib' puncticularibus liberatos, non ſine magna medicinæ laude. Quod reſpiciens Auicenna, prudentiſsimè dixit, lib.4 par.2.ca.85.Scias,quòd non verificatur iudicium de morte,ob nigredinem coloris in vrina in ægritudinibus acutis,licèt in ſeipſo ſit ſignum malum, quãuis aſſocientur ei alia ſigna mala, interim,quod vides virtutem fortem, & potentem facere euacuationes diuerſas. Hæc ille. Quare non eſt mirandum

virtutem

virtutem robuſtam, ac fortem ſigna alioqui lęthalia ſuperare, & maximè ſi excretiones liuidę ac nigrę confertim excernantur, vt apho. 47. lib. 4. dixit Hippocrates. Si aliò modo vrina nigra excernatur, etiam abſque alijs ſignis, pernicioſa eſt, prorrhetico tertio. lib. 2. Et cap. 5. lib. 1. de criſib. Denique vrinæ nigrę in turbulentis, & peruigilibus apparentes, phrenitidẽ arguũt, prorrhetico. quarto. lib. 1.

### *De prædictione ex vrina conſiſtentia.* Cap. XIII.

GALENVS cap. 12. lib. 1. de criſ. diuidit vrinæ conſiſtentiam in tres partes, in mediocrem, tenuem, & craſſam. Mediocris eſt, quæ neque craſſa, neque tenuis, ſed in harum medio exiſtit. Hæc ſemper bonum prænunciat. Quæ ſi nacta fuerit optimum colorem atque contentũ, celere iudicium, & futuram ſanitatem prædicit, vt ſuprà de optima vrina oſtenſum eſt. Tenuis autem eſt, quæ à mediocri craſsitudine diſceſſit. Eius autem duæ ſunt differentiæ. Quædam enim tenuis & pura excernitur, ac poſteà ſemper talis permanet. Altera verò tenuis quidem mingitur, at paulò poſt perturbatur. Eſt autem vtraque cruda, ac concoctione vacat: vt Galenus lib. 3. de morb. vulga. ſect. 3. com. 5. in hiſtoria Hermocratis, & lib. 4. de ſanita. tuend. cap. 6. oſtendit. Differunt autem quòd prior nondum

cœpisse concoctionem, atque adeò summã cruditatem significet, altera verò iam cœpisse denótat. Nec enim alia de causa conturbatur, nisi quòd flatuosi cuiusdam spiritus copia seroso liquori permiscetur, veluti musto iam feruenti accidit. Nam idipsum feruens iam perturbatur, adeoq; concoqui incipit. Quapropter praua quoque hæc altera vrina existit, quoniam longiori tempore, & forti virtute, ad concoctionẽ indiget. Licèt autẽ vrinæ sint tenues, si habeant bonum colorem, ob coloris bonitatem salutem promittunt, vt Galenus lib. 1. de morb. vulg. sect. 3. com. 27. scriptum reliquit. Qui autem tenuem, crudamq; diutius vrinam mingunt, si cętera, vt in cõualituris, indicia fuerint, in ijs abscessum ad sedes infra præcordia expectare oportet, vt progn. 34. lib. 2. tradidit Hippocrates, quæ sententia fuit comprobata in Pythione, & Hermocrate. Et iterum progno. 65. citati libri confirmat Hippocrates. Et quemadmodum tenuis vrina præsagit futurum abscessum, sic, crassa, multa, & alba ab abscessu liberat, apho. 74. libro 4. Quòd si Galenus prorrhetico. 71. lib. 3. agens de vrinis prædicẽtibus abscessus, inquit, oportet igitur eas neque prorsum incoctas, neque absolutè concoctas esse, vbi natura abscessum molitura fuerit. Non ergo tenues, & crudę vt in prognostico dicebat, abscessus portendẽt. Nisi esset, quòd prognosticum intelligeretur de

ſecunda differentia tenuis vrinæ, quæ iam concoqui incipit, ideoq; ex ea præſagitur abſceſſus futurus. Ex relatis tamen prognoſticis Galenus colligit ſequentia præcepta ex natura virium, & humorum ſumpta ad prædicendum.

*Vis valida, humores calidi, criſis per euacuationem.*

*Vis valida humores frigidi, criſis per abſceſſum.*

*Vis debilis humores calidi, ferè interimit.*

*Vis debilis humores frigidi, paulatim interficit.*

Craſſa vrina eſt, quæ iuſto craſsior eſt, & à mediocri craſsitudine recedit. Hæc ferè ſemper conturbatur, vt Galenus cap. 12. lib. 1. de criſ. docet. Quæ verba repetit lib. 3. de morbis vulgar. ſect. 1. commen. 5. dicens, At enim cum craſſas etiam fuiſſe indicet, nec ſubſediſſe vrinas, planè ſunt illæ ex conturbatis, & turbidis, vt ſolet hic appellare, quæ ſemper turbationem annunciãt multo præditam ſpiritu flatuoſo, vt muſtum. Ferè ſemper dixi, propter ea, quòd vrina aliquando craſſa eſt, & boni coloris, quæ ſanitatẽ propinquam denunciat, quippe corpus per illã expurgatur, vt prognoſtico. 32. lib. 2. indicat Galenus. Neque etiam turbata vrina, ſtatim craſſa eſt, quoniam aliquando reperitur vrina multa, & perturbata ſimpliciter, vt lib. 3. de mor. vulg. ſect. 3. comment. 15. Aliquando in febribus vrinæ perturbatæ ſunt, veluti iumentorum, ex quibus dolores capitis vel adſunt, uel aderũt, aph. 70. lib. 4. Et li. 4. de ſanit. tuenda cã. 6. Hunc Ga-

lenus lib.6.de morb.vulg.sect.5. comment.15. scripsit in hunc modum, Vrinæ quidem iumentorum lotio similes eliquationem non indicāt, vt Sabinus censebat: nam in aphorismorū explanationibus id genus urinas eorum esse explicauimus, in quibus humor, qui crudus uocatur, plurimus abundat, & à calore fusus est. Hinc.n. ipsum in spiritū versum flatuosas exhalationes ad caput submittere contingit, unde & dolores capitis excitantur. Procreatur autem in vrinis crassities, aut propter feruorem, & flatū ex feruore natum, Galeno apho.69.li.4.authore. Aut propter bilis & pituitę permistionem, ueluti in morbo regio contemplamur. Aliquando propter expulsionem humorum cum urina, ut li.3. de morb.uulg.sect.3.com.15.dictū est. Triplex autem est urinarum turbidarū differentia, quia uel cum tales mictæ fuerint, paulò post residēt, uel semper similes permanent, uel puræ quidē minguntur, posteà uerò conturbantur. Praua quidem ex dictis, tertia: minus autem, prima: media uerò inter utranque secunda. Quoniā, quæ statim quidem residet, parum aliquid inæqualis turbulentiæ superesse demonstrat, quæ uerò semper manet similis, uigere adhuc, quæ est in sanguine, agitationem ostendit: quæ uerò extra conturbatur, debet incipere concoqui: quare optimo iure ea pessima est, nā & longiore tempore, & uirtute forti indiget ad conco-

ctionem

ctionem. Sed quæ turbulenta mingitur, statimque subsidentiam bonam habet, morbum haud ita multò post concoquendum significat: atque idcircò mitior. Hinc Galenus lib. 3. de morb. vulg. sect. 1. commen. 5. dixit, Siquidem conturbatæ, sed dum depositæ sunt subsidentes, concoctionis alicuius indicant initium, potissimum vbi illico subsidant. Et apho. 70. lib. 4. inquit, Nonnullæ igitur tales vrinæ longo tempore manent perturbatæ, nonnullæ verò citò sedimen crassum habent, & citò morbum solutum iri significant. Et lib. 4. de sanita. tuenda cap. 6. idem Galenus repetit. Ex quibus verbis, non est colligendum, perfectam adesse coctionē, licèt morbus eat solutū, sed esse coctionis initiū, ex quo ad solutionem morbi peruenitur: & quantò subsidētia celerior fuerit, tantò ocyor erit sanitas. Illud autem aduertendum est, quòd licèt tenuitas semper significet cruditatem, crassities autē aliqua coctionis initium, si conferatur crassum in vniuersum tenui, semper crassa vrina tenui est pferenda: aliqua tamē crassities magna scilicet est tenui exitiosior, ideo Hippocrates prognostico. 32. lib. 2. damnat crassam vrinam si cū nigra coniungatur. Vrinam nigrá, inquit Galenus, quò fuerit crassior, eò deteriorem haberi obseruauimus. Medio autem loco se habet secunda vrina: nam ea, vt quæ vigente fit conturbatione, quantum malitia differt ab ea, quæ ad-

huc

huc futuram perturbationem significat, tantum superat eam, quæ iam quiescentem obtinet, vt Galenus cap.12.lib.1.de crisib. inquit. Et apho. 70.lib.4.sic ait, Quæ verò non resident (deturbatis loquitur) si vires affuerint, longum fore morbum ostendunt, si imbecillitas adsit, ægri mortem prænunciant. Quid si conturbatio manens fiat à frigore externo? Distinguetur vna ab altera, quoniam quæ conturbata mingitur non clarescit ad ignem, veluti ea, quæ à frigore conturbatur: ideoque illa mala est, propterea, quod conturbatio non ab agente innato calore, sed à vincente febrili generatur: & si lethalis fuerit, nunquam subsidebit. Vrina autem, quæ tenuis mingitur, & posteà foris turbatur cruda est propter flatus crassi redundantiam. Indicat autem naturam incipere concoquere. Hæc de turbatis vrinis. Crassa simpliciter vrina excessum abundantiamve materiæ & humorum ventriculum, intestina, & iecoris cauas partes implentium ostendit. Hæc si in febre spectetur, vbi tenuis præcesserit, statim futuram declinationē monstrabit. Nāque hoc casu videtur natura superasse materiam. Proinde eò melius, ac tutius, quò citius, vel plus crassitudinis inerit, symptomata dissoluentur, naturales excretiones augebuntur, vrinæ ad proprium colorem & cōsistentiam reuertentur. Si verò vnà cum febris accessione vrinæ crassæ apparuerint, quæ aut semper

aliquid

aliquid craſsitudini addant, aut ſaltem non attenuentur, conijcere oportet virtutis imbecillitatem, & humorum multitudinem, ita vt metus nō exiguus ſit, ne natura penitus ſuperetur, & occumbat. Si verò iterum tenuetur, cum melioribus coloribus, remiſsio expectanda eſt. Cęterùm craſſa, & alba vrina maximam crudorū humorum copiam indicat. Atque hæc aliquando in laborioſis febribus apparens abſceſſu liberat, quemadmodum hiſtoria quadam lib. 6. de morbis vulg. ſect. 4. tex. 2. Vrina craſſa alba, qualis Archigenis, in laborioſis quartanis interdū exit, & liberat ab abſceſſu. Craſſa & lactea in fine veniēs, calculos in veſica, vel renibus oſtēdit. Craſſa & ſubrubea, maximè ſi talem ſubſidētiā habuerit, longos portendit morbos, & à periculo immunes, vt ex progn. 27. lib. 2. dictum eſt. Indicat enim optimi humoris, nempe ſanguinis, non exquiſita ratione confecti abundantiā, adeoq; ſine periculo eſt, tamen quia ad concoctionem longiori tēporis ſpacio eget, ideò diuturniorem quoq; fore morbū ſignificat. Craſſa & rubea ſanguinis copiam monſtrat, veluti incontinentibus. Craſſa, & nigra, melancholici humoris vacuationem, præſertim, vt dictum eſt, in declinatione quartanæ & melancholiæ appa ruerit, oſtendit.

De

## De prædictione ex vrinæ contentis. Cap. XIIII.

TRIA contentorũ genera in vrina existunt. Quod in imo consistit, Sedimentum, subsidentia, & subiectũ nominatur: quod in medio sublimentũ, suspensio, & sublime: quod in summo nubecula appellatur, vt prog. 26. lib. 2. Vbi quoque aduertit propriè nubeculam appellari, quod in summa superficie vrinæ natat, & ipsum semper in libris de crisibus, & alijs hoc verbo ad hanc rem significandam vti, licèt Hippocrates aliquando sublimamentum, nubeculam appellet, vt prog. 29. & 36. lib. 2. & lib. 3. de morb. vulg. sect. 1. com. 4. Et si penitiùs Hippocratem inspiciamus, nõ temerè locutum fuisse, inueniemus: siquidem quod crassum est sublimamentum nominat, quòd verò tenue, nubeculam. Rationem diuersitatis horum contẽtorum iam in retrò dictis aperuimus. Reliquum est, vt singulorum significationes ostendamus, quò illis ad prædicendum Medicus commodè vti possit. In contentis autem haud secus atque in vrinæ liquore tria sunt considerãda, nempe color, substantia, & quantitas: de quibus à colore orsi, ordine differemus. Quæ igitur vehementer alba sunt, hæc aut pituitosi humoris ramenta sunt, aut pus summè concoctum, quod ab aliqua parte interna laborante secretum est. Et si sit prius

album,

album, & ſupremam regionem occupet, læueq; ſit, nondum æquale: imò hodie coctum ſit, cras minimè, tale imbecillitatem oſtendit, atque nõ valere omnino ex æquo materiam coquere. Etenim vrinę cruditas, & concoctio alternantes aliquos indicabunt humorum concoqui, aliquos permanere crudos, vt lib. 1. de morb. vulga. ſect. 3. com. 23. Galenus prodidit. Quæ autem mediocriter alba ſunt, hæc ſanguinis probè concocti excrementa exiſtunt. Subpallida, & pallida minus bona ſunt: veluti ea, quæ à colore, qui ſecundum naturam eſt, declinant. Flaua etiam mala ſunt, vt quæ exauctam eſſe in ſecunda coctione flauam bilem indicant. Subrubea & rubea cruditatem quandam, & defectum coctionis, adeoq; morbi diuturnitatem innuunt. Viſuntur etiam interdum propter ſanguinis multitudinem: aut quia retentrix facultas præ imbecillitate optimos humores effluere ſinit. Cruenta non elaboratum omnino eſſe ſanguineum humorem, præſertim ſi copioſa ſint, ſignificãt. Viridis, liuida, & nigra omniũ peſsima ſunt. Mortificationem facultatis vitalis, aut melancholicum humorem, qui vel aliundè in venas conflu xit, vel in ipſis genitus eſt, ſignificat. Orobea, hoc eſt, eruo excoriato ſimilis, tũ apparet ſubſidentia, vbi abſumpto iam adipe, caro conſumi cęperit. Significat itaque vel vniuerſi, vel renũ duntaxat colliquationem. Si enim febribus ta-

lis

lis apparuerit ſubſidentia, vniuerſum corpus: ſin citra febrem renes tantum liqueſcere indicat. Præterea, inquit Galenus cap. 12. lib. 1. de criſ. Si vel farinæ hordei craſsiori, vel ſquámis, vel furfuribus ſimiles ſubſidẽtias habuerit, vel nigras, vel virides, vel liuidas, vel fœtidas, præter id, quod quęcunque tales ſunt, cruditatem habent, etiam aliquæ ſunt pernicioſæ. Nam farinæ hordeaceæ craſsiori ſimiles, duarum ſunt diſpoſitionum indicia, grandis ſcilicet colliquationis, & caliditatis æſtuoſæ, quæ ſanguinem adurit. At, quæ ſquammas repræſentant, ſunt vaſorum partes ſuperficiales, quæ ſcilicet, omnino reſoluuntur, ac colliquantur. Ita & furfureę: præterquam quòd quantũ hæ craſsiores, ac minores ſunt, tantum ſquammis ſimiles, latiores, ac tenuiores his ſunt. Nigræ verò ſubſidentiæ, vel excedentem caliditatem, atque igneam oſtẽdunt, vel ex frigiditate vehementi extinctionẽ. Sic enim & extrinſecus noſtri corporis partes nigro affici colore videmus, partim ſcilicet ex nimio calore, vt qui ſe ſoli æſtiuo expoſuerunt: partim ex vehemẽti frigore, & ueluti mortuas, quemadmodum in ſenibus, aut quibuſcunque alijs ſupra modum refrigeratis. Hæc Galenus ex Hippocrate prog. 28. lib. 2. Particularius de vrina referente ſedimentũ ſpeciem farinæ craſſioris, agit Hippocrates apho. 31. lib. 7. Et lib. 3. de morb. vulga. ſect. 1. in hiſtoria illius, qui in

Dealcis

Dealcis horto iacebat. & lib. 1. eiusdem operis sect. 3. in historia Sileni. De furfurea autē agit Hippocrates apho. 77. lib. 4. Hactenus de cōtentorum colore: nunc de substantia eorum dicendum. Contentorum autem quorundam substātia mediocris, aliorum tenuis, nōnullorū crassa. Vrinarum nāque, quę secundum naturam sunt, contenta consistentia sunt mediocria, alba, leuia, & æquabilia. Tenuia cōtenta, quæ pura sunt, neque facilè matula cómota assurgunt, magnam naturæ in secunda decoctione imbecillitatem indicant. Ferè enim cum albis, & aqueis vrinis apparent. Præterea, tenuia contenta. Crudos etiā humores, sed attenuatos monstrant. Siquidem natiuus calor roboratus omnem intra venas ex cruditate crassitudinem attenuat & dissipat. Crassa verò contenta, crassorum, atque crudorum humorum in uenis copiā denotant. Talia quoque interdum à iudicatione apparent, atqui à prioribus differunt, quòd, scilicet, nullum malum colorē habeant, & à vigore morbi appareant. In principio namque & augmento tanquam praua suspecta esse debent, præsertim si colores mali accesserint. Peiora autem contenta viscida & mucosa sunt, quapropter in vrinarijs instrumentis quandoque detenta, non paruùm homini dolorem afferunt. Quinetiā puri similia sunt, viscositate tamen, & quod malè non oleant, à purulentis distāt. Pus,

quum & ipſum viſcidum aliquid habeat, digno ſcitur tamen, quod dolor laborantis loci præceſſerit, ſanguinemq; prius mingi contigerit. Quid etiam ex locis contentorum ſit prædicendum, dicendum eſt. Subſidentia, quæ ad fundũ matulæ ſedere uidetur, nihil noui ſignificat. Cruda uerò atque diuerſa ſpecie, prauitatẽ naturæ: diuerſa uerò partium poſitione, oſtendit ſegnitiem ipſius minus aſſurgentis aduerſus rebellionem humorum nocentium, ità, ut opus ſit & tempore & robore. Quod uerò leue, tenueque tertium contentorum locum occupauit, nõ mediocrem capiti læſionem adeſſe ſignificat, habens rationem inter contenta nubium. Sublimia ſi praua ſint, loci tamen differentia modeſtiora ſunt, quàm quæ ipſis ſubſident: ſin alijs rationibus bona fuerint, tum loci ratione ſola recedunt à perfecta bonitate, quòd à ſpiritu adulterino leuia redduntur. Nubium quæ bonæ ſunt, omnino qua nubes ſunt, non parum ſi receſſerunt verſus diſtantiam à loco, qui eſt ſecundum naturam, multo quoque indigent tempore. Quæ verò prauæ ſunt, eò modeſtiores videntur reliquis, quo magis abſtiterunt à loco, qui ſecundum naturam eſt, quique ſubſidentijs ſecundum naturam debetur. Bona contenta, quò inferiùs deſcenderint, fundo tamen excepto, eò meliora. Praua contenta, & quæ ipſis inſunt, quò ſuperius cõceſſerint, eò minus mala.

la. Vbi contenta, quæ ſecundum naturam ſe habent, fuerint ad ſuperficiem vrinæ multo ſpiritu euecta, prauus in capite, neque is quidem exiguus, affectus continetur. Sic in ſublimibus affectum noſces adeſſe per partes corporis ſimili poſitione habentes, habita proportione totius altitudinis vrinæ ad corporis altitudinem. Hæc autem ſunt hypocondria, viſcera, & thorax. Spiritus, qui cum vrina excernitur circa primam concoctionem genitus, ſi tenuis fuerit, & quantitate mediocri, bullas quaſdam inflat in vrinæ ſuperficie, mox autẽ refrigerata vrina diſsipantur. Sin craſsior & maior ſpiritus ſit, bullæ non ſtatim diſſoluuntur, ſpirituum potius in ventre generatorum ſigna. In crudis & incoctis humoribus, ſi contenta apparuerint concocta, multis ſpiritibus generatis ſublimantur, multo calore multam materiam denſatam diſſoluente. Vbi verò iam à natiua caliditate domita fuerit materia cruda, paulatim deſcendunt contenta. Spiritus alienus quò fortior fuerit, eò magis verſus ſublimes partes materiam propellit. In ſumma altitudo vrinæ, corpori proportione reſpondet, ideoq; ad quas partes latitudinis vrinæ declinauere contenta, eas in corpore affici indicio ſunt.

### *Quid ex vrinæ quantitate, & contentorum prædicendum sit.* *Cap. XV.*

VRINAM iuxta potionis copiam mingere oportet, & semper æqualem, & quàm maximè aceruatim & momento paulò crassiorem, quàm id, quod potu acceptum est. Si autē vrina fuerit aquosa, & copiosior, quàm pro eo, quod bibi imperatum est, significat hominem non obedire, sed copiosiore vti potu, aut nō posse renutriri, quādiu talem vrinam faciunt, vt Hippocrates lib. 2. præd. scriptum reliquit. Vrina autē multa interdū nihil boni significat, quòd nonnunquam abundantis in corpore serosi humoris, sint vrinæ symptomata, lib. 3. de morb. vulg. sect. 3. com. 41. Multa etiā vrina erit, si aluus natura sicca fuerit. Nā si aluus, præ malo, quod illi accidit, excrementa, quæ aliàs secundum naturam se habente homine ad eam deferuntur, vacuare haud poterit, ad vrinæ meatus, tanquā vicinum illi locum, impetu facto transferūtur. Atque hoc est, quod Hippocrates aph. vlt. lib. 4. dixit, Mictio noctu copiosè facta, exiguam deiectionem significat. Multum quoque redditur vrinæ, propter vsum medicamentorum vrinam cientium in hydrope, præsertim anasarca, multa quoque vrina redditur, quòd habitus totius corporis aquoso sanguine refertus sit. Multum

etiam

etiam mingitur, vbi reliquarum corporis vacuationum, maximè ventris deiectio, nulla præcesſit. His enim omnibus impeditis, vt ad vrinæ loca detrudantur eſt neceſſe. Contrà, pauca vrina mingitur ob ſicciores cibos, potus paucitatem, vehemens exercitium, & id genus alia, quæ corpus quomodolibet exiccare conſueuerunt. Itē, propter cibaria, & medicamenta lentore participantia, atque vrinæ meatus obſtruentia. prætereà propter humorum craſsitiem, & tenuitatem obſtruere potentium, & propter alui multam deiectionem. Cum enim natura omnia totius corporis excrementa per conſueta vacuationis loca excernat, ſi fortè alter alterū vacuatione ſuperauerit, vt per alterum minus vacuetur neceſſe eſt. Febris etiam vehementia cauſa eſt, cur paucior exeat vrina. Hæc enim omnem corporis humiditatem abſumit, vt hoc nomine per vrinam multa excerni nō poſsit. Poſtremò, ob excretricis, quæ in renibus cæterisq; vrinæ excretioni famulantibus vaſis eſt, facultatis imbecillitatem, quæ functionem ſuā obire nequit. Item ſi contenta quantitate mediocria fuerint, probantur. Sin multa, vt multum nutrimentum corpori diſtribui, ità robur quoddam alteratrici facultati adeſſe monſtrant. Nam quando multa eſt elaboratio naturæ circa alimentum, multa quoq; fieri excrementa eſt neceſſe. Sæpe etiā accidit, vt quæ per cutis, aliosq; corporis mea-

tus excrementa transeunt, cõsuetis vijs præclusis, ad vesicam regurgitent, augeantq; excremẽta. Pauca verò contenta, vel ob inediã, vel exercitia, vel obstructiones, vel tardas cõcoctiones redduntur. Si enim alimenta deficient, quod per inediam accidit, excrementa quoque deficere oportet. Exercitia verò excrementa attenuant, & vt per latentem transpirationẽ dissipentur efficiunt, vt hoc nomine pauca esse contenta necessarium sit. Obstructiones autem, vt tenuia tantum transeant, & crassa remorentur, & adhæreant, efficiunt. Per tardas autem concoctiones pauca fieri contenta, notius est, quã vt multis doceri debeat. Tenuia contenta quantacunque sint, caloris natiui debilitatẽ, vt contenta hoc nomine ad mediocritatẽ peruenire nequeant, indicant, aut crudorũ humorum, roborato natiuo calore, attenuationẽ. Vbi enim materiæ crassitudinem attenuauerit, dissipaueritque, eiusmodi contenta apparere est necesse. Quod ità cognosces. Nam si modicè matulam vacuaueris, ipsa contenta citò eleuantur, atque leuitas dissimilis redditur. Non facilè autẽ eleuantur quæ ex caloris debilitate fiunt. Contenta multa, aut crassiora in morborum initijs atque augmentis, præsertim si febris non contemnenda adsit, humorum copiam arguunt, quæ ad concoquendum firmitate virtutis, tempore, & fortuna bona indiget. Conijcies autẽ inde an-

gustias

gustias meatuum esse circa thoracem, vtpotè arctato à multitudine humorum septo transuerso. In vigore autē febris, & declinatione, contenta illa salutaria, & bona sunt.

*Quid ex innatantibus in vrina ramentis, capillis, & alijs corpusculis in vrina sparsis prædicendum sit.* Cap. XVI.

RAMENTA interdum in vrinis subsident crematos ab vrente calore humores indicantia. In vrina quoque capillis similia natare solent, quæ renum vehementem calorem, aut crassorum ciborum, casei nimirum, & eruorū vsum significant, vt apho. 76. lib. 4. ostendit Galenus. Capilli autem illi, in ijs vasis potissimum procreantur, quæ à renibus ad vesicam descendūt, adeò vt quāta vasorum internorum longitudo est, tanta humoris spissitudo, & assatio fiat, quę capillis similiter extenditur. Nuper autem, inquit Galenus, quidam talia corpora tam longa mingebat, vt incredibilis longitudo videretur: nam quædam ex ipsis ad dimidium cubitū extendebatur. Hic verò toto ferè anno, qui antecesserat, in vsu cibario habuerat orobum, & fabam, & sępissimè caseum tenerum, ac siccum. Et talia mingere contigit alijs omnibus, cui cibis crassioribus vescebantur. Tali igitur humore in renibus quodāmodo vsto, capillis similes

ſubſtantiæ generantur. Quibus ſanè verbis perſpicuè Galenus docet, in renibus hos capillos, vſto ſcilicet, in eis craſſo humore, generari. Quinetiam paulò poſt capillos hos in renibus accipere conſiſtentiam ſcribit. At lib.6. de locis affectis ca. 3. ipſe Galenus in venis hos capillos procreari videtur innuere, cū inquit. Ea vero, quæ pilis ſimilia ſunt, Hippocrates quoq; cum vrinis excerni vidit, quemadmodum in aphoriſmis ſcripſit: ac ipſi etiam uidimus aliquando, quæ ſemipedis longitudinem æquarent, interdum etiam ijs longiora. Quæ nonnunquam adeò videbantur exigua, vt mirarer, quomodo in renum ſpacio talia poſſent conſiſtere: proinde ꝓbabiliùs mihi videbatur in venis huiuſmodi res procreari. Et paulò poſt. At, vbi pilos meiendo excretos vidi, tum ex colore, tum ex mole credidi dicentibus eos ex craſſa, lentaq; materia, quam calor calefecit, exiccauitq; in uenis conſiſtere: quāquam longitudinis ipſorum cauſam non intelligo. Reſpondendum eſt, materiam capillorum in uenis generari, conſiſtentiam uerò ac formam in renibus, vnde nulla eſt in dictis Galeni controuerſia. Aliquando ueluti carunculæ in urina natant, quæ ut lib.6. de locis affectis cap.3. Galenus atteſtatur, renū exulcerationem oſtendunt. Id quod Hippocrates apho.76. lib. 4. ijs confirmauit uerbis, Quibus cum urina craſſa carunculæ paruæ, aut ueluti ca

pilli

pilli unà exeunt, ijs à renibus excernitur. Si fur furea quædam exeun tcum urina, uesicæ, uel uenarum, uel urinariorum meatuum scabiem indicant. Quæ ita distingues. Si tenuis fuerit urina, uenarum scabies notatur, quarum certè tunica ob febris uehementiam laborat. Si uerò crassa, uesicæ tunica significatur. Hinc Hippocrates apho. 77. lib. 4. scriptum reliquit. Quibus cum urina crassa, surfurea quædā simul exeunt: ijs uesica scabie laborat. Quicunque repentè sanguinem mingunt, his in renibus uenulæ ruptionem significat. aph. 78. lib. 4. Sanguinē mingere rarò quidē, & sine febre ac dolore nil mali significat. lib. 2. de prædict. Quibus in urina arenosæ sunt subsidentiæ, his uesica calculo laborat, apho. 79. lib. 4. Si sanguinem, & pus, & squamulas mingat, grauisq; odor fuerit, uesicæ exulcerationem significat, aph. 81. Et lib. 6. de locis affectis cap. 3. Item fœtidus urinæ odor, & graueolentia, putredinem maiorem, aut minorem proportione significant. Pus autem ubi fuerit, euidens alicuius internæ partis exulcerationis signum existit. Et si progressu temporis fœtor, ac pus minuantur bonum est: sin augeantur, malum. Si fœtori pus non fuerit coniunctum, alicuius particulæ mortificatio portenditur, ut in prædictione ex pure latius dicetur.

De

## *De prædictione ex ſudoribus.* Cap. XVII.

HIPPOCRATES prognoſt.26.lib. 2. quinque ſudorum genera, ad prædicendum in morbis acutis depingit, optimos, bonos, inutiles, peſsimos, malos. Optimos ſic deſcribit, Sudor optimus eſt per omnes acutos morbos, ſi per diem euenit decretorium, & integrè ſedat febrem. Ijs uerbis ſolùm duo requiſita optimi ſudoris tradidit, unum eſt: fieri in die decretorio, & alterum, integrè febrem ſedare. Talem ſudorem paſſus eſt Pericles lib. 3. de morb. uulg. ſect. 3. tex. 77. qui quarta die ſudauit copiosè, & à febre omnino liberatus eſt. Anaxion quoque die uigeſima ſudauit, & remiſit febris. Itē Nicodemus, & illa mulier, quæ in Thaſo decumbebat. Et lib.1.eiuſdem operis Herophon, Cleonactides, Meton, & alij, qui in diebus iudicatorijs ſudarunt, & à febribus ſunt liberati. Hinc optimè dixit idem Hippocrates apho.36. lib.4. Sudores febricitanti ſi incęperint, boni, tertio die, & quinto, & ſeptimo, & nono, & undecimo, & quartodecimo, & ſeptimodecimo, & uigeſimoprimo, & uigeſimoſeptimo, & trigeſimoprimo, & trigeſimoquarto. Hi enim ſudores indicant morbos. Cæterùm Galenus uidetur huic prognoſtico aduerſari. Quippe, qui apho.20. lib.1. Et cap.3.lib.3.de criſibus, plures alias cō-

ditiones

ditiones optimæ crisis tradidit, sine quibus optimam fieri crisim negat. Primùm enim, inquit, melior est iudicatio, quæ fit per euacuationem inferiorem, quàm quæ per abscessum: deinde per quam humor noxius, aut redundans, quàm per quam alius quispiam euacuatur: tertio loco, quæ recto fit tramite, quàm quæ non recto, sic enim ipse appellat, quæ recto fit ductus, & post has, quæ facilè toleratur, deinde quæ cum coctione & decretorio die. Hæc enim omnià adesse conuenit, perfectæ iudicationi: cui si quid horum desit, vel plura, neque absoluta, neque integra fuerit iudicatio. Quod si hæc vera sunt ad optimam iudicationem, duæ conditiones ab Hippocrate traditæ, non sat erunt. Primum respondeo Galenũ loqui de crisi, quæ fit per locum peculiarem, ideò tot requisita esse necesse ad optimam crisim docuit. Hippocratem verò de crisi generali, & totius corporis, qualis est, quæ per sudorem fit, quæ vt optima dicatur, illis dũtaxat duabus conditionibus indiget. Deinde dicendum mihi videtur, sub ijs duabus, alias omnes contineri, quæ ad sudorẽ spectant, vt Galenus in expositione prognostici innuere vult. Instabit tamen nõ temere quispiam, ex dictis sequi, vnam solùm conditionẽ sufficere, nimirum febris ablationem: quoniã, si hæc adfuerit, nil aliud expectabimus. Respondeo imò expectari, vt in die iudicatorio fiat talis

lis crisis, ne iterum morbus reuertatur, & ideo signum infidum existimat talem febris ablationem esse, nisi in die iudicatorio accidat. Quod respiciens Hippocrates apho. 27. lib. 2. inquit, quę non ex ratione leuant, his fidendum nō est: quia recidiuam facere consueuerunt. Et progn. 22. lib. 3. scripsit, Si quibus febris desinit, nō cū indicijs solutionis, neq; in diebus decretorijs, recidiuam expectare. Et prorhet. 17. lib. 2. perniciosa, dixit, sine signis leuantia mortem indicant. Et hæc est causa cur Galenus inter requisita optimæ crisis non enumerauit ablationem febris, quoniam potius cōsiderabat crisis causas, quàm eius effectum, qui aliundè prouenire poterat, idcirco eum despexit. In commodis igitur sudoribus has limitationes oportet considerare, vt inquit Galenus prorhetico. 21. lib. 3. vt si ex morbi coctione fuerint, si per vniuersum corpus, si diebus iudicatorijs, si febres & symptomata sedauerint. Si fortè obijcias sudorem potius esse laudandum in die non iudicatoria, propterea, quòd maius robur naturæ præsagiat, cùm eo die suffragio caruerit, die, nimirum naturam ipsam auxiliante: respondendum est imò potius imbecillitatem virium prædicere, ac significare, quoniam expectare minimè potuerunt. Hæc de optimo sudore. Bonus etiam est, inquit Hippocrates, si ex toto corpore prodeat, faciatque; vt æger ferat faciliùs morbū. Addit

quoque

quoque Galenus, vt in die iudicatorio fiant, in quo natura imperfectè iudicauit, & non absolutè, ac perfectè, vt in optimo. Si autem sudor eueniat & non in die iudicatorio, si ex eo leuetur æger, dicetur non malus, vt Hippocrates prorhetico. 22. lib. 3. aduertit. Videtur autem Hippocrates apho. 38. lib. 4. Sudorem particularem laudare, cùm inquit, In qua parte corporis sudor est, ibi significat morbum esse, vt videmus optimo euētu contingere in podagra, chiragra, capitis dolore, ventre, & alijs: nã veluti, quando per totum animalis corpus extēditur, ex toto est necesse, vt æqualis fiat euacuatio: sic quando in parte, particularis sufficit. Tum, subiungit Hippocrates sudorem inutilem, dicens, Si vero nihil tale efficiat nequaquam vtilis est: idest, Si verò in die decretoria sudor fiat, qui neque sedet febrem, neque morbum leuet, inutilis sanè huiusmodi sudor est, quoniam iudicatoria, quæ non iudicant partim difficulter iudicāt, partim verò lethalia sunt, vt exemplo sudoris non minuentis febrem, declarat Galenus prorhetico. 33. & 34. lib. 2. Illud autem declarandum in hoc loco erit, quando decretoria non iudicantia erunt lethalia, & quando difficilia: quod non ab alio, quàm à Galeno erit petendum. Is enim prorhet. 35. lib. 3. Et lib. 1. de morb. vulg. sect. 3. cōm. 18. in historia Philisci, hoc ipsum explicat, inquiens, Præstat autem hoc loco, quando sint

lethalia,

lethalia, & quando non iudicabiles faciãt morbos, definiuisse: id quod ab Hippocrate ipso est demonstratum. Quæ namq; ex iudicatorijs nihil iuuant, sunt iudicatu difficilia: quæ verò etiam in contrarium repunt, sunt lethalia. Ex quibus constat Hippocratem in hac prognostici parte loqui de iudicio difficili, quod inutile appellat: alterum autem lædens est: differt autem maximè ab inutili lædens, vt optimè Galenus prorhetico.58.lib.2.explicauit. Sudor etiã multus, inquit Hippocrates prorhetico.23.lib.2. si cum febribus acutis fiat, inutilis. Et Galenus in cõm.inquit, Ad nomen, multus, mentem potissimum conuerte: quoniam sæpius, qui in acutis assiduè sudant mediocriter, quãquã cun ctentur quidem trahantque, non tamẽ moriuntur. Si verò multus fuerit sudor, qui febrem nõ soluat, quòd ægri virtus cito exoluetur, liquidò ostendit. Si autem sudor fuerit paucus, vel intercisus prauus est: quoniã Galeno teste prorhetico.1.lib.1.sudores, qui cœperint quidem, sed protinus cessauerũt, praui sunt, satius enim fuisset, non cœpisse. Sudores autem pessimi statim depinguntur ab Hippocrate, cũ inquit, Pessimi verò qui frigidi sunt: & qui circa caput tãtummodo eueniunt, vultum, & ceruicem. Hic.n. cum acuta quidem febre, mortem: cum mitiore, morbi longitudinem indicat, & qui per totũ corpus fiunt, similiter significant hi, vt qui cir-

ca caput. His sanè verbis tria genera pessimi sudoris indicat, frigidus ex toto corpore, calidus ex ceruice, & capite, frigidus ex ceruice, & capite. Primi causam explicat Galenus aph.37. lib.4. inquirens, quomodo febre calidissima hominem detinente, sudor fiat frigidus. Et respondet, humoribus putrescentibus, ostensum est febres acutas fieri. Hi verò putrescũt sæpius quidem in toto corpore, sępius verò in vasis solis. Cùm verò aliquando hæc duo contigerint, tum humores, qui sunt in vasis, putrescere, tum eam quæ solida corpora regit naturam (quæ secundum Hippocratem est calor naturalis) vel extingui omnino, vel proximam esse extinctioni: quę quidem ex his euacuantur, frigida sentiuntur: eam verò, quæ fit ex putredine, caliditatẽ, nihil prohibet vehementissimam esse, atque adeò signum exitiale, ostendens in animalis corpore humorum multitudinem superabundare, tantum habentiúm frigiditatem, vt neque à calore natiuo, neque à febre calefiant. Hunc sudorem passus est Philiscus lib.1. de morb. vulg. Et Silenus in eodem lib. Item mulier, quæ decumbebat in mendacium foro lib.3. eiusdem nominis. Causam verò pessimi sudoris calidi in capite, & ceruice declarat Gale. prorhetico.7. lib.1. sic dicens, Cæterùm, cum orationem hanc, in sudoribus: interdum quoque & de his, qui per totum corpus, sed exigui effluũt, vtrum in præ-

ſentiarum dixerit, ſignum bonū noneſt. Nēpè, qui per totum corpus ità fiunt ſudores, ſed exigui, quòd non flammeam illam, quæ hypochondrium fatigat, ſoluant caliditatem, ob id boni non ſunt: neque etiam boni ſunt, qui in ſupèrioribus oriuntur partibus, cùm geminam ob cauſam fiant, nempe, vel ob languētem, vel præ copia grauata facultatē. Hinc Galenus in cōm. prognoſtici dixit, hunc ſudorē ſyncopen minari. Tertius autem ſudor peior illo eſt, propterea quod non fore ſyncopen, ſed iam incipere indicet. Tanta eſt humoris malitia, & facultatis imbecillitas, vt etiam declarat idē Galenus lib. 6. de morbis vulg. ſect. 7. cōment. 5. Et lib. 2. de ratione victus, cōm. 44. Malos inſup ſudores deſcribit Hippocrates dicens, Et illi, qui facti ſunt per totum corpus conſimiliter eis, qui circa caput, & milio ſimiles, & tantum iuxta ceruicem facti mali. Sudor quoquè per totum còrpus ſine iudicio, malum eſt. Qualem Galenus lib. 1. de morb. vulg. ſect. 3. contigiſſe Eraſino cōmēmorat. Denique ſudores, quamuis ægrotantibus cōducere videātur, attamen & ipſi modò egēt: immodici enim vires debilitant, vt Galenus inquit lib. 6. de morb. vulg. ſect. 2. cōm. 33. ideoq́; corpora extenuant, eodem aph. 28. lib. 2. authore. Hoc intelligendum eſt in ipſis morbis: quoniam in ſana diſpoſitione ſudor multus in ſomno factus abſq; cauſa manifeſta corpus vti pluri

cibo

cibo significat. Si verò non accipienti cibũ hoc accidat scire oportet, quòd euacuatione indiget, vt ait Hippocrates apho.41.lib.4. Et apho. 63.lib.7. dixit, Sudor multus calidus, vel frigidus semper fluens, repletionem humoris esse significat: abducere igitur oportet, robusto quidem supernè, debili verò infernè. Vacuationibus ergo huiusmodi sudores sedandi, id quod in iudicatorijs, licet superflui sint, nõ faciendũ est, vt optimè aduertit Galenus libro De sectis ad eos, qui introducuntur cap. 9. Sudor autem minor, aut frigidior notat corpus exhauriri, & refrigerari, & siccari, ca.12.lib.2.de sanit tuenda.qui ità solet contingere, & propter vitiũ imbecillitatem, & corporis raritatẽ.aph.41.lib.4. Reliqua de materia, & natura sudoris latè disputatione quinta, lib. 11. da morb. med. discussimus.

## *De prædictione ex pure.* *Cap. XVIII.*

DE natura puris eiusque generatione multa in libris de morbis medẽdis diximus, nũc solùm quæ ad prædicendum ex pure attinent, perstringemus. Pus, inquit Hippocrates, prognost. vltimo lib. 1. optimum est, si candidum, æquale, læueque, & quàmminimè fœtidũ est. Maximè verò cõtrarium huic, deterrimum est. Cuius prognostici singula verba loco citato explicuimus,

plicuimus. Porro æquale pus dicitur, vndique sibi simile: læue, quod tangenti nihil asperum aut durum exhibet. Album etiam demonstrat solidarum particularum colorem potentiarum digestionibus conseruatum: hinc illud Hippocratis lib. De alimento, vlceribus alimentũ pus. Læuitas autem, declarat Alexander sect. 5. q. 19. ac nulla asperitas puris significat concocti humoris æqualitatem; nam aliquatenus quidem crassius, & aliquatenus tenuis inęqualitatẽ quãdam decocti indicat. Planities autem puris, hoc est non diuulsum esse, id enunciat potẽtiæ perfectam actionem. Et quàm minimè fœtidum debet esse pus, non quod omnino careat fœtore, sed quòd fœtoris aliquantulum sit particeps, quoniã absẽntia fœtoris indicat vniuersum calorem naturalem esse conuersum in igneam naturam, nihilque superesse calidi innati. Etenim febris vehemens & vaporum eleuatio non necessariò sequitur ad calorem præter naturam, sed potiùs ad pugnam, & agitationem inter calorem naturalem, & præter naturam. Quapropter putrescentia citrà copiam caloris naturalis, veluti sunt fructus, non ebulliunt: & pars gangrenata non dolet; & in falsa declinatione febris cessat: & hectica febris non vehementer tactu sentitur: & extincto calore innato, pus nõ fœtet. Quicunque suppurati vruntur, vel secantur, si pus purum fluxerit, & album, euadunt: si

verò

verò ſubcruentum, & fœculentum ac fœtidum pereunt, vt Hippocrates inquit apho. 44. lib. 7. Galen. in cõm. ait, quod quidem pus album, bonum ſit, fœculentum verò, & fœtidum, malum, nemo ignorat. Cornelius lib. 2. cap. 8. Ex iocinore ſi pus cruentum exit, mortiferum eſt. Si in iocinore vomica eſt, & ex ea fertur pus purum, & album, ſalus ei facilis. Id enim malum tunica eſt. Non temerè dixit malum eſſe tunica, quoniam huius ratione pus album expectatur. Pus quoque quacunq; parte erumpit, ſi eſt læue, album, & vnius coloris, ſine vllo metu eſt, & quo effuſo febris protinus conquieuit, deſieruntque vrgeret cibi faſtidium, & potionis deſiderium. Si quando etiam ſuppuratio deſcẽdit in crura, ſputumque eiuſdem factũ pro ruſo purulentũ eſt, periculi minus eſt. Celſus lib. 2. cap. 8. Ex ſuppuratis ij maximè ſuperſtites manent, quos febris eodem ab eruptione die dimiſerit, & qui cibos citò appetiuerint, & à ſiti liberati fuerint. Et ſi venter parua, & compacta egeſſerit, & pus album, & læue, & eiuſdem coloris, atque à pituita liberum fuerit, citraque dolorem, ac tuſsim fortè expurgetur. Atque optimè quidem ſic, ac celerrimè liberantur. Sin minus, hi, quibus ꝓxima illis contigerint. progn. 63. lib. 2. Lateris dolor cum febre diuturna, puris eductionẽ fore ſignificat Hippocr. in coacis prænot. Suppuratis pulmonem per aluũ pus ſecedere, lethale

eſt Hippocr. in coacis prænot. Ex peripneumonicis ſuppurationibus ſeniores magis pereunt, ex reliquis iuniores: ibidem. At ex ſuppurationibus, hæ peſsimę ſunt, quæ intus tendunt, ſic vt exteriorem quoque cutem decolorẽt. Ex his deinde, quæ in exteriorem partem prorumpũt, quæ maximę, quęq́; planiſsimę ſunt, Celſus loco citato. Hippocrates autem progn. 40. lib. 1. Sic dixit, Suppuratio inde proueniens ita conſideranda eſt. Quæ enim foras vertitur, optima eſt, ſi parua eſt, maximeq́; egreditur, & in mucronem eſt faſtigiata. Si verò magna eſt, & lata, minimèq́; in mucronem contracta, peſsima eſt. Et progn. 41. ita ſcribit, Quæcunq; verò intrò rumpitur, optima eſt, ſi cum exteriori ſede nihil cõmunicat, ſed adducta eſt, neque dolet, & omnis exterior locus vni color apparet. Galenus in commen. huius prognoſtici ità rationem reddit. Conſtat igitur, vt ex his ſuppurationibus indulgẽtior habeatur, quæ foras non intrò tendit: atque ex his ipſis, quæ nõ ampliorem præhendit ſedem, in latitudinem extenta: contrahitur autem, cum in verticem quendam extenditur, coni formulam reddens. Hæc autem ſimul robur foras expellentis indicat facultatis, & itẽ non magnam corrumpit ſedem corporis, quod erodit. Cæterũm, ſiue in mucronem faſtigiata, ſiue in gibbum ſubducta legatur, nihil intereſt. His adde, quòd abſceſſus fiunt per criſes, vt in-

dicat

dicat Galenus lib.6.de morb.vulg.sect.3.comment.11.Crisis autẽ ad partem exteriorẽ commodior est, & cõuenientiorem habet locum ad remedij dispositionem. Neq; minus laudantur acuminata tubercula, quam ipsi tumores: vtraque.n.indicant robur expultricis facultatis, & naturæ integram victoriã, Gale. lib.6.de morb. vulg.sect.1.cõment.13. authore. Quòd si obijcias ex Galeno lib.de inequal.intemp. cap.3.dicente, optimum esse abscessum vẽtriculi, qui in sinum eius internum abijt, in quem etiam plerunque se aperiunt: dicendum est, ibi conferre apertionem internã ventriculi ad eam, quæ sub peritonęum fit, & cum vtraque mala sit, melior est interna ventriculi ob commodiorem locum fluxus, quo peritonæum caret. Dum pus conficitur, dolores, ac febres accidunt magis, quàm iã confecto, aphor. 47. lib. 2. Si pus aut sanguis in vrina est, vel vesica, vel renes exulcerati sunt, aphor.81.lib.4. Pus exiens per nares, aut os, aut aures dolenti caput morbus soluitur aphor.17. lib.6. Si pus, aut aqua vniuersi effluxerit ijs, qui suppurati, aut vruntur, aut secantur, omnes moriuntur. aphor.27.lib. 6. Cum verò sputum retinetur, moriũtur, apho.16.lib.7. A sanguinis sputo, puris sputum malum aphor.15. ibidem. Puris sputo phtisis, & fluxus.

# DE OPTIMA PRAEDICENDI RATIONE, LIBER III.

## LVDOVICO LEMOSIO AVTHORE.

### *De ſignis ſalutis, & mortis.* *Cap. I.*

RELIQVVM iam eſt, vt de ſignis ſalutis, & mortis dicamus, quæ non ſunt adeò certa, vt ſigna coctionis, neque adeò infida, vt ſigna decretoria: verùm bona ex eis ſemper ſunt bona, & mala ſemper ſignificant malum: neque proinde argumentum, quod ex ipſis ſumitur ſemper eſt certum, vt iam retrò dictum eſt. Mente igitur conſtare, atq; ad ea, quæ offerũtur, benè ſe gerere, bonum: bonũ etiã facilis anhelitus, & facilis tolerantia, & pulſuum bonitas, & facies ſimillima ſanis, decens accubitus, & totius corporis ęqualitas, & quæcunque alia Hippocrates in prognoſticis ſcribit. His contraria, mala, hoc eſt, diffi-

cilis

cilis tolerantia, pulsuum malitia, & spirandi difficultas, & maximè quæ per frigidi spiritus expirationem fit: atque alia multa, quæ in prognosticis ab Hippocrate dicta sunt, manifestè definiente signi cuiusque potentiam. Quęcunque enim simpliciter bona, & mala nominat, sępius talia existunt, vt inquit Galenus ca. 14. lib. 1. de cris. Et Hippocrates prognost. 56. lib. 2. Neque omnium signorum æqua dignitas existimanda est, lib. 3. de crisi. cap. 3. Ideò eorum numerū ac potestatem considerare oportet, prognost. 55. lib. 2. Et lib. 4. de ratione victus. comment. 60. Quoniam verò neque signum vllum ita fidele est, vt exquisitè ostendat singula ex futuris temporibus: sed neque, quæ secundum concursus quodā signa sunt complicata, sola possunt experientia iudicari (multi enim numero hoc pacto concursus fierent, adeò vt nemo eos posset enumerare, neque obseruare, neque memoria tenere) idcircò necessarium est signi cuiusque naturam exquisitè cōsiderare, si quis vult rectè pręcognoscere, vt ex vi vniuscuiusque præcognitionem faciat. Neque enim quæ plurima sunt, illa omnino paucioribus sunt potentiora. Sæpè.n. vnum forte multis debilibus fidelius existit. Et si cui conualescēdum sit, omnia signa bona adsint, oportet: si moriendum, si vnum adsit malum sufficiet, prognost. 56. lib. 2. Licèt signū bonum interdum à maiori malo superetur, & ma-

lum interdum à maiori bono vincatur aph. 33. lib.2.Hinc Galenus prorhetic.2.lib.1.dixit, signis inter se collatis, prænotionem esse faciendam, vt docet Hippocrates. Hæc igitur, admirabilis dicebat Hippocrates progn.37. li.3. Oportet eum, qui rectè sit præsensurus sanitatem ac mortem, & in quibus morbus pluribus diebus fatigaturus est, & in quibus paucioribus, indicia edi scendo omnia interstinguere, æstimando vires eorum inter se: quemadmodum scriptū est, tum de alijs, tum de vrinis & screationibus, vbi pariter pus bilemq; excreet. Quare & rationabiliter secundum vires eorum tradit disciplinam, non simpliciter, deinceps bona signa connumerans, deinde rursus mala: annotans autē in appellationibus vniuscuiusque naturā, perniciosum, & graue nominans, & grauius, & grauissimum, & minus graue, & magis graue. Sic & prauum & prauius, & prauissimum, & mortiferum quoque, & malum simpliciter: nōnunquā verò, valde, adijciens vtrique signorum generi, & ijs, quæ nunc dicta sunt praua, & ijs, quæ bonum aliquod ostendūt. Nam & in illis hoc quidem optimum dicit, hoc verò bonum simpliciter, hoc autem magis, hoc verò minus. Tale verò est, & quod dicit bonum, valde, & magnam habere vim ad salutem. Nonnunquam verò nihil ex illis addens, quod temporis indicium erit, & longæ solutionis meminit, nobis, vt ar-

bitror,

bitror, vt de hisce omnibus ratiocinandum relinquens, quę neque omnino praua sunt, neque penitus extra periculum, sed cum vi quidē forti, salutaria: cum debili autem, periculosa. Hæc igitur non solum legenda sunt in Hippocratis libris, sed & memoranda sæpius, atque obseruā-da in ægrotantibus: nam ex continua inspectione exquisitam eorum potestatis habemus notitiam. Semper autem in mente reuoluere oportet ac considerare, quæ nam sunt signa optima, quæ pessima, & quæ in medio confinio horum veluti gradus quosdam habentia, nōnulla quidem optimis, nonnulla verò deterrimis proximiora, & quæ quidem minus, quæ verò sunt magis proximiora, vel remotiora, & quænā exquisitè media ponenda sunt inter bona, & mala signa. Deinde considerandum quæ nam semper mala sint, & quæ continuò bona, & quænam in totius morbi temporibus permutentur, cùm aliquando bona fiāt, aliquādo mala, & nonnunquàm fida, nōnunquā verò infida. Etenim hoc ab Hippocr. dictū est admiratione dignū, ꝙ ijs, qui non secundū rationē leuiores facti sunt, neque credendum est, neque pertimescendū valdè mala, quæ venerunt contra rationē. Quod nisi quis nouerit, nequaquā poterit manifestè præcognoscere. Sed aliquando instante crisi nihil à vulgari quopiam differre videbitur, sed simul perturbabitur ac compauescet de futuris:

nonnunquam

nonnunquam verò existimans liberatum esse à morbo ægrotantem, atque ei victus libertatem permittens, magni alicuius mali occasionem afferet: omnino autem malè victum instituet, futurum statum non præcognoscens. Idem quoque Galenus progn. 37. lib. 3. vires signorum in hunc modum demonstrat: omnia assiduè oportere spectari indicia, nec vni credere, etiam anteà dixit. Sed nunc adiecit, quòd sermonis est vtilissimũ: id verò esse dico, vires æstimare indiciorum, neque simpliciter has, sed conferẽdo eas inter se. Sunt enim quædam indicia & ipsa per se praua, magisque & minus: quorum vires mensurari oportet vocabulis, vt antea quoque explanauit, aut exitiosum dicendo, aut exitiosius, aut admodum exitiosum: & item adijciendo verbum, iam. Nec secus in bonis indicijs rursus, aut salutare, aut salubre simpliciter, aut magnam obtinens vim, aut etiam cum verbo, admodum. Plus enim est si dicatur, admodum magnam vim obtinere ad salutem, quàm si nudum ac solum magnam vim obtinere. Sed nunc conferri oportere dicit vires iudiciorum inter se, non modo similium, verbi gratia bonorum cum bonis, ac malorum cum malis, sed etiã bonorum cum malis: namque per hanc comparationem ea quoque, quæ fiunt præter rationem, innuit. In primis enim agnosces, quidnam præter rationem eueniat, tum haud quaquam terreberis,

reberis,& demum confiderabis,quamobrē exiſtat,aut quidnam indicare natū ſit. Et prog.55. lib.2.dixit, Cæterùm ipſe nequaquam hæc accipies perinde, vt ſi cuncta æqualia habeantur, ſed in animo retinens ea,quę Hippocrates ſcripſit,quęq; ipſi adiecimus, numerum ipſum conſiderabis ac poteſtatem, dum ipſe ait, ſalutaris admodū eſt, & exitioſus admodū eſt. Primariæ id poteſtatis,alterum in bonis, alterum in malis inſtituens. Itidem dum ait, proximam fore mortem: aut vbi exitioſiſsimum dixit,non ſimpliciter exitioſum. Quinetiam de ſignis ſalutaribus,quoties dicit, magnam vim obtineat ad ſalutem. Et rurſus, Securitatem enim indicat, ac morbum fore breuem, vel aliquid tale adiecit. Alij verò ſimpliciter exitioſi: aut rurſus ſimpliciter ſalutares medij ordinis ambo pro natura propria ſunt. Porro præter hos ambos, quoſcunque dixit comparatiuè, aut exitioſiores, aut ſalubriores, aut adiecit magis ac minus. Si qđ enim primi ordinis malum acceſsit indiciunt quinto, aut ſeptimo die prædictæ exitioſæ ſcreationi, æger ad vndecimum diem nequaquam deueniet, magiſque ſi plura talia, non vnum tantūmodo carpat. Pari ratione, ſi quod admodū ſalutare carpat, ad tertiam vſque ſeptimanam extēdetur morbus. Permiſtis verò inter ſe exitioſis ac ſalutarib⁹ ſignis, aut his magis in vtroque genere, minus illis, aut quouis alio modo:

ex pluribus, inquam, ac fortiſsimis bonis ſignis ſperari poteſt ægrum plus temporis duraturũ, ex contrarijs verò minus: nec ſecus, ſi quis ſenex, aut debilis viribus, aut in tempore, terra, conditione praua ac malè temperata ægrotet, acceleraturum mortis aduentum expectari oportet: maximam rurſus vim habere exiſtimare ductam à viribus intẽtionem. Hæc ille. Ex quibus tres ordines horum ſignorum, tum malorum, tum etiam bonorum aſsignabis in hunc modum, bonum ſignum, melius, optimum, malum ſignum, peius, peſsimum. Signum autẽ malum hominem moriturum ſignificat, & ſi valde exitiale fuerit, citò: ſi verò remiſsius extiterit, in longo tempore. Ita de bonis erit dicendum. Sed quia malum multiplex eſt, idcircò pluribus nominibus explicatur, quare de vi ac natura cuiuſque ſigni erit ſingulatim dicendum, à malis exorſi.

## *De ſignis malis.* *Cap. II.*

CVM periculum & mortem prædicere vult Hippocrates multis ſignis id ſignificari docuit, dicens, Malum, non bonum, mortale, exitiale, lethale, prauum, pernicioſum, exitioſum, mortiferum, periculoſum, graue, vitioſum, malignum, inutile, & alia id genus, nominans, quę minutatim erunt explicanda, vt faciliùs & clarius

rius ſignorũ potentias, ac vires cognoſcamus.

Malum, ſemper periculũ minatur, vt progn. 39.lib.3.indicat Hippocrates. Non autem ſemper mortem, vt optimè Galen.aph.33. lib.2.innuit ijs verbis, neque cum aliquid bonum dixerit eorum, quæ ad corpus attinent, omnino exiſtimãdum eſt ob id hominem reualiturum: neque cùm malum dixerit, omnino moriturum. Nam fieri poteſt, vt bonum ſignum à maiori malo ſuperetur: & malum à maiori bono vincatur. Talia nãque pronunciata, intelligenda ſunt de eo ſolo, quod dicitur. Dicitur autẽ quod ſignũ eſt bonum, quantum in ſe eſt: & ſignum malũ, quantum in ſe eſt. De morte autem & vita oportet omnium ſignorum vires prius benè perpendere, ità pronunciare, quemadmodum ipſe in prognoſticis conſulit. Aliquando tamen malũ pro exitiali ponitur ab Hippocrate, vt cũ apho. 35.lib.6.dixit, Aqua inter cutem laborantibus, tuſsis ſuperueniens, malum. Galenus in comm. malum illud exitiale eſſe interpretatur. Et idẽ Hippocrates aphor.47.lib. 7. deſperatam illam tuſsim eſſe, proclamat. Item aphor. 3. lib. 5. vbi ſanguis plurimus fluxerit: ſingultus, aut cõuulſio ſuperueniens, malum. Et Galenus in comm. inquit, non eſt exiſtimandum aliud ſignificari ſuperiore nomine, lethale: quàm præſenti, malum, videlicet. Conſueuit ſiquidem Hippocrates caſus illos ità nominare, quos lethum ſæpè

ſubſe-

ſubſequitur. Si cui verò per magis, & minus dif ferre hæc nomina videantur; maius periculum per vocem lethale, quàm per malum oſtẽdetur. Malum etiã idem, quod lethale ſignificat apud Hippocratem aphor. 1. lib. 7. cũ inquit, In morbis acutis frigus partium extremarum, malum; & hoc ipſum appellauit lethale apho. 48. lib. 4. Sumitur etiam & pro maximo malo, vt aphor. 19. lib. 7. ex oſsis nudatione eryſipelas, malum; inquit Galenus, hoc in loco maximè oportet ſubaudire malum. Eſt denique malum duplex, vnum per ſe malum, alterum verò ex accidenti, prognoſt. 49. lib. 2. Mala ſigna per ſe deſcribit, & prædicit Hippocrates lib. 7. aph. 1. 2. 3. 5. 6. 7. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 17. 18. 20. 21. 23. 26. Et libro 2. prorrhetic. 4. 6. 7 8. 9, 11, 12. 13, 14. 22. 28, 30. 31. 32. 34. 35. 47. 52. Et lib. 2. progno ſt. 4. 20. 21. 42. & alijs locis. Huc refert prauũ, & vitioſũ.

NON bonum, idem ſignificat, quod malũ; etenim apho. 41. lib. 7. inquit Hippoc. ſi ſenioribus ſupra modum purgatis, ſingultus ſuperuenerit, non bonum; quem locum apho. 4. lib. 5. ijs verbis dixerat, Ex nimia purgatione, conuulſio, aut ſingultus ſuperueniẽs, malum. Exitium quoque denunciat, vt apho. 25. lib. 6. Eryſipelas ab exterioribus verti ad interiora, non eſt bonum, ideſt, lethale eſt. Minus bonum, in medio boni, & mali collocatur, vt decubitus ſupinus progn. 14. lib. 1. Denique malum, & non bonum

ſæpè

ſæpè conuertuntur, vt prorheti. 7. lib. 1. innuere videtur Galenus.

Lethale, inquit Galenus apho. 18. lib. 6. dicitur de ijs, qui ex neceſsitate ſunt morituri, ſæpius tamē de ijs, qui magna ex parte. Quod nō ſolùm in aphoriſmis, ſed in prognoſticis, & prorrheticis Hippoc. docuiſſe, planè fatetur.

Mortale, idē prorſus ſignificat. Niſi quòd interpretes Hippocratis aliquando vertunt lethale, aliquando mortale, vt aphor. 1. lib. 2. Et apho. 21. lib. 4. & alijs ſexcentis locis.

Mortiferum mortis prorſus eſt indicium, ideò à duob. ſuperius dictis planè nihil differt, vt lib. 6. de morbis vulg. ſect. 4. comment. 30. & 31. indicat Galenus.

Perniciosum etiam mortem minatur, neque enim omne, quod prauum eſt, mox idem & pernicioſum exiſtit, vt prorhetico. 17. lib. 2. ait Galenus.

Exitiale mortem ægri citā prænunciat, apho. 12. lib. 1. & prognoſt. 10. & 23. lib. 1.

Malignum, propriè periculum & difficultatem ſignificat, vt Galenus prorhetic. 14 lib. 1. innuit: vbi Galenus videtur reprehendere authorē illius libri, quòd in ſymptomate ſummè pernicioſo, & lethali vſus fuerit, verbo, maligni. Cum igitur, inquit, talem ob affectionē tremor fiat, vehementer exiccatos oſtendit neruos: atque ob id hominē lethaliter habere, quod ſanè

perperam

perperam enunciauit, cũ dixit, cacoethes, ideſt, malignum. Nam quod ſummè pernicioſum exiſtit ſymptoma, aliam exigebat appellationẽ. Cacoethes autem morbos, ideſt, malignos appellamus, quicunque periculum minantes, ſpem ſalutis non adimunt. Melius igitur erat ſcriptam concurſionem dici, vel pernicioſam, vel mortiferam, vel quiddam huiuſmodi.

Invtile eſt in medio boni, & mali, vt progno. 22. lib. 1. de ſudore loquens, ait, ſi verò nihil tale efficiat, inutilis eſt. Hactenus de ſignis primi ordinis, quæ licet omnia malum portendant, per magis & minus differre videntur, vt ex verborum natura explicauimus. Quæ verò celerem mortem oſtendunt, & poſtremi ordinis dicuntur, ijs notis Hippocrates propalauit, peſsimum, valde malum, exitioſiſsimum, mors de proximo, exitioſum admodum lib. 3. progn. 39. & lib. 1. de criſ. cap. 13. & 15. Et prog. 55. lib. 2. Item peſsimum valde, valde exitioſum, mortale de proximo, mors propè, lethale valde, exitiale admodum, prauiſsimum, valde mortiferũ, ocyſsima abolitio, deterrimũ, expectãda mors continuò eſt, vitioſiſsimum, iam, & admodum, vbi ſignis admouentur citò moriturum ſignificat prognoſt. 21. & 24. lib. 1. Quæ verò ſunt medij ordinis, & comparatiuè dicuntur, mortem ſignificant, ſed illam longo tẽpore fieri denunciant. Vt cùm inquit Hippocrates, periculoſius, peius,

peius,deterius, & denique magis,aut minus ſignis adiungit. Raſis apud Arabes Medicus doctiſsimus hæc omnia cap.21. lib. 10. ad Manſorem regem docuit,ſic dicens, Signa in morbis acutis non bona, pernicioſa,& exitialia multa habentur.Claſſes quippe in his,pro ſignificatio num diuerſitate conſtituuntur. Nam cuilibet notæ verbum, quod vehemẽtiam,& immanitatem ipſius exprimat,vndiq; adijciemus.Appellabimusq; indicium,quod leuius malũ portendit:ſignum non bonum, quod grauius ac valen tius arguit: pernicioſum,quod grauiſsimũ malum inſinuat,exitiale, & lethiferum. Quo ordine ſeruato: præſagia inde prompta certiora ac quaſi oracula haberi poſſunt.

### *De ſignis bonis.* *Cap. III.*

CVM mors nil aliud ſit, quam natiui caloris extinctio, & hæc cum multis modis fie ri contingat: multis ſignis ac notis eam accede re,docet Hippocrates, vt proximo capite viſum eſt. Vita verò cùm in moderatione eiuſdem ca loris conſiſtat, quæ ſimplex eſt, non tot modis acquiritur, ideo paucioribus notis eam eſſe ſpectandam, idem Hippocrates hortatur, dicens in hunc modum, Bonum,non malum,ſalutare, ſecurum,tutum, iuuans,vtile,melius, ſecurius, ſalubrius, optimum, valde bonum,ſalutare ad-

modum, saluberrimum, securissimum, vtilissimum. Verbum, iam, semper malis signis adiungitur, nunquam verò bonis. Hæc eundem ordinem obseruant in prædicendo, veluti de malis suprà dicebamus, vt quædam sanitatem futurã prædicent, alia sanitatem, sed longo post tempore futuram: & alia sanitatem citò adesse, vt Galenus multis in locis declarat, maximè verò lib. 1. de cris. cap. 5. 13. & 25. Et progn. 55. lib. 2. Et prognost. 39. lib. 3. Causa verò, cur mors tot modis explicetur, non ità vita, est, quia malũ multiplex est, bonum verò simplex, vt Aristoteles in præd. capitu. de oppositis, & sanitas, simplex, morbus verò multiformis, eodem, cap. 25. lib. 1. Mag. moral. authore: ideoque malum in defectu, & excessu consistit: defectus multis modis accidit, velut excessus: bonum verò vno duntaxat modo, quia est in medio: hinc illud multis notis, hoc verò paucioribus indiget ad sui explicationem. Cæterùm licèt æqualem vim habeant saluberrima signa ad præsagiendam sanitatem, & lethalia ad mortem indicandam, prænotio tamen crisis optima plurimũ habet scientiæ, & certitudinis: non optimæ verò & adhuc magis prauæ incertitudinis, & coniecturæ, & ideò Galenus cap. 10. lib. 3. de cris. dixit, Priùs exercitari oportet in optimarum crisium præcognitione: deinde in ijs, quę non sunt optimę, bonę tamen: ac deinceps ad malas descendere. Sicuti

cuti enim in his eſt plurima incertitudo & cõiectura, ità in bonis ſcientia & firmitas præualet. Huc reſpiciens Auicenna lib.4.par.2. cap.3. claudens ſigna optima, dixit, & nõ fallit in hoc. De prauis uerò ſubiunxit, O quanta timoroſa vidimus.

*De cauſis incertitudinis dictorum ſignorum. Cap. IIII.*

PLVRES ſunt cauſæ, quæ prædicta ſigna variare ſolent: & cum ijſdem ſignis hic liberetur, ille verò perat, vt Galenus lib. 3. de criſ. cap. 5. docet. Nam ſi criſis intra vnum diem eſſe debeat, ſaluabitur æger, antequã vires à morbo proſternantur. Si verò ante viginti dies (ita enim contingat) non poſsit ſtatus aduenire, fieri poteſt, vt interim natura fatigetur, adeò, vt cum ægroti omnino ſimiliter habere videãtur, alter quidem ſaluetur, alter moriatur ob ſtatus futuri tempus. Item ſigna praua magis timenda ſunt, quò magis accelerãt, vt Gal.li.1.de morb. vulg.ſect.3.in hiſtoria Philiſci, docuit: bona verò in ſtatu maximam vim, & potentiam habeãt, eod.cap.5.lib.3.de criſ. aſſerente. Hæc igitur ſi peruertantur ſigna alioqui fidelia, infida ſanè erunt. Quantò etiam plura homini fuerint ſymptomata, tanto in eo fideliorem efficient prædictionem: quomodo, ſi & ſignorũ ſalubriũ multa

appareant, eò certior sit salutis expectatio, vt prorhetico.33.lib.2.dixit idem Galenus. Signa etiam lethalia, vt talia sint, requirunt perseuerã tiam, propterea, quod natura occupata in concoctione materiæ morbificę, relinquit corporis gubernationem, vnde accidũt praua signa, quæ statim secunda die, postquã natura ad se est cõuersa, euanescunt, vt lib. 1.de morbis vulg.com men.3.cõm.23. asserit Galenus. Oportet etiam vt signa iudicẽt super propria membra, quorũ sunt signa, vt vrinæ in morbis venosi generis: sputa in morbis thoracis, veluti deiectiones in morbis ventris. Ileum enim patiebatur lib.3.de morb. vulg. apud Tysamenum mulier, cuius vrinas inspiciebat Hippocrates. Et Galenus in cõmen. inquit, Parua igitur ex vrinis, vbi bonæ sunt, vt ita habẽtes, seruentur, est spes. In febribus igitur, quoniã venosi generis affectus sunt, vrinis præcipuè mentem adhibebis: in morbo laterali primum sputis, deinde vrinis: quod lateris dolor febrem omnino iunctam habeat: in ventris affectionibus, si febris absit, sola alui excrementa inspicies, si febris adsit, etiam vrinarum habenda est ratio. Attendere etiam oportet ad ea signa, quæ præcesserunt, & sequuntur, quoniam spumosa deiectio, post biliosam deterior est, vt prorhetico. 15. & 18. lib. 2. aduertit Galenus, & vrina oleacea post nigrã laudatur, vt lib.3.de morb.vulg.sect.3.cõment.72 inquit

Gale-

Galenus. Licèt enim quodlibet ſignum certam corporis diſpoſitionem ſignificet, conſecutio tamen ſigni ſignificat, aut naturam vincere, aut vinci. Neque etiam cauſa ſignorum lethalium eſt aſpernenda, ſi enim à cauſa repentina oriantur, quia adeſt virium robur, & cauſa morbi fixa non eſt, multi ab huiuſmodi ſignis euadunt, vt in multis vulneratis Hippocrates li. 7. de morbis vulg. expertus eſt, quorũ, & aliorum in cõm. librorum de morbis medendis, ſecimus mẽtionem. Si autem cauſa morbi ſtabilis ſit, & ſigna lethalia ſequatur, fieri non poteſt quin mors nõ ſequatur, ꝙ talia ſigna ex ſe ſemper mala ſint, vt ſæpè dictum eſt. Quare ne contingat error in prædicendo, qua methodo ſit prædicendum neceſſe eſt vt dicamus.

### *De methodo prædicendi mortem ac vitam. Cap. V.*

NVNQVAM enim hallucinari, ſupra captum hominis eſt: ſed quàm minimè oberrare, ſolius artificis eſt. Sed cum magna, vel ea in re diuerſitas habeatur, qui vicies præſentiendo, oberrat ſemel multò melior eſt, quàm q decies prædicendo oberrat ſemel: ipſo verò hoc rurſus melior is eſt, qui centies præſentiendo oberrat ſemel quemadmodum rurſus, quã is ipſe, melior eſt, qui ducenties præſentiendo, oberrat ſemel. Verba ſunt Galeni progno. 4. lib. 3. Firma

igitur, & fida prædicendi methodus præcipuè consistit in collatione morbi ad vires triũ principalium membrorum. Quod respiciens Galenus lib. 1. de morb. vulga. sect. 3. cõm. 21. dixit, Huius certè debetis meminisse, vt quãdo ægros inspicitis cum exitiosis symptomatibus notã, quæ à viribus proficiscitur, coniungatis, atque ità demum securè pronunciare poteritis. Hæc ille. Quare à Medico magnitudo morbi, & naturæ robur, atq; tempus status cognosci debet, quoniam sine horum trium exacta cognitione nihil de salute inuestigari contingit, non magis, quàm hoc, nunquid aliquid portando oneri sufficiat, sciri potest, hominis robore, oneris magnitudine, & viæ longitudine anteà non perspecta. Nam ægri vires portanti onus, morbus verò oneri, tempus autem quod vsque ad statum extenditur, longitudini viæ respondet. Signa autem ex illis facultatibus ità erunt sumenda, si imbecillitatis fuerint, erunt ità collocanda, vt pessimum signum sit vitalis facultatis: deinde naturalis: postremò animalis, quia, vt ait Gale. cap. vlt. lib. 8. methodi, in morbis curandis necessarium est facultatum robur, eo ordine quẽ modò diximus. Si autem signa, ablatam facultatem, significent: primus locus tribuitur vitali, deinde animali, & tandem naturali. Propterea quòd, testante Galeno cap. 1. lib. 5. de locis affectis, citissima mors sequitur ad cor affectũ, tar-

diùs ad cerebrum gratia reſpirationis impeditæ, & adhuc tardius ad iecur: vtcunque tamen aliqua trium facultatum defecerit, reliquæ con ſentiunt, vt loco proximè citato, & ca. 14. lib. 9. de morb. med. inquit Galenus. Itaque ſumma totius præſagitionis in morituris, cõualiturisq; eſt, quoties vis ægrotantis cum ægri facultate conferatur. Si enim morbus vehementior eſt, æger omnino morietur: ſi debilior, quàm ęgri facultas, haud quaquam morietur, vbi nihilcõmittatur. Hanc verò ſummam Hippocrates ſcri pſit per ſententiam, cuius initium eſt: Colligendum etiam eſt, an æger poſsit eo victu, quẽ pręceperis, durare ad cõſiſtendi vigorem vſq; ęgrotationis. Hæc ergo ſumma prognoſticæ contemplationis habetur. Cæterùm, cùm tres ſecundũ genus vires ex triplici pendeant origine, cerebro, corde, iecore, per earum miniſteria firmitas, atque infirmitas cognoſcitur. Præcipua verò cerebri miniſteria ſunt, meminiſſe ac cogitare: ſubſeruientia verò, ſentire, & moueri ſecundum deſideriũ. Cordis verò, motus arteriarũ, iecoris verò, generatio ſanguinis, & humorum. Si ergo huiuſmodi facultates fortes ſint, licèt ſigna adſint terrentia, non ſunt timenda, vt prorhetico. 3. lib. 1. inquit Galenus. Obijciet tamẽ aliquis in hunc modum, Si morbus eſt ſuperior natura, æger peribit: ſi verò natura fuerit ſuperior, æger liberabitur, niſi error committatur.

At lib. artis medicæ cap. 85. inquit Galenus, quòd quādiu causa morbifica non fuerit superior natura, non efficietur morbus, nunquàm igitur natura vincet. Cui respondeo, quòd ad essentiam morbi requiritur tanta superioritas causæ, quòd actio lædatur sensibiliter: ad mortem autē tanta, quòd actio pereat. Præterea: si natura vincit sanabitur æger: si verò morbus vincit, peribit: Medicus ergo superfluus est. Huic respondendum est, quòd si morbus fuerit superior natura simul & Medico, prædicendum est, & non curandum, ne si manum admoueas ijs, qui sanari non queunt, in errorem inducaris: nam artē tria hæc perficiūt, morbus, æger, Medicus, naturæ minister, oportetq; Medicum cum ægro morbo aduersari. Si autem natura sola est superior, non est curandum, quoniam ipsa per se sufficit, vt cap. 1. lib. 1. de locis affectis, inquit Galenus: Quod si morbus superior est natura sola, non tamen superat naturam simul, & Medicum, tūc est necessarius medicinę vsus, & huiusmodi morbi frequentissimè contingunt. Obijciet quoq; cur ex victoria naturæ colligitur sanitas cū conditione, si error non committatur: ex victoria autem morbi sequitur mors absolutè, & maximè, cum natura labans habeat Medicum iuuantem, non sic morbus? Respondeo, sanitatis acquisitionem magis esse conditionalem, quàm mortis, ob multas causas. Prima est, quoniam

morbus

morbus vincens, naturaliter agit, idcirco vno modo tantum operatur, veluti naturalia agentia. Natura autem ex parte Medici, & ægri, & externorum liberè, & ideò variè, atque plurib. modis. Item quia sanitas cum sit medium, & vnum, difficiliùs inducitur, vnde nemo ex vicinitate sanorum sanatur, sicut ex vicinitate ægrorum, ægrotat, vt quæst.3.sect.7.inquit Aristoteles. Præterea, quoniam instrumenta curandi nō possunt aliqua ex parte morbo non fauere: nullum enim auxilium est, quòd citra omnem noxam magnificè prosit: morbus autem lethalis ita obest, vt nulla ex parte prosit. Ex ijs tamen non colligitur incertiorem esse sanitatis prædictionem, imò certiorem, si addatur conditio, vt suprà diximus. Colligitur etiam, non esse necessarium, si morbus lethalis est, virtutem esse imbecillam, nisi intelligas, facta collatione ad morbum lethalem, ratione cuius semper manet imbecillis natura, vt cap. 10.lib.3.de cris. ostendit Galenus. Si autem cum signis malis, bona misceantur, metienda vtraque sunt in potentia, & dignitate, & quæ talia fuerint, reliqua superabunt, vt Hippocrates sępè in prognosticis dixit, maximè prognostico.35.& iterum progn.37. & 39.lib.3. Quod toties repetit, quia vtilissimum sit. Attamen id non intelligunt plerique Medicorum: sed interdum aliquod ex prauis signis videntes, ex quibus contingit viuere hominē, criminan-

criminantur ceu mendacem: quemadmodum rursus bonis apparentibus, interempto ægro, falsum esse Hippocratem dicunt: nondum cernentes, vt interdum à multis bonis indicijs vnũ malum, vehemens peruincatur: & rursus è contrariò à multis malis vnum bonum, quod vehemens sit. Eum igitur, qui singulorum horum signorum vires didicerit, tum æstimare, tum comparare inter se oportet. Et siquidem tum fortiora, tum plura videntur, quàm bona, mala, hominem in periculo esse est sciendum. Verùm si bona malis, & fortiora, & plura fuerint, de ægro bene sperandum: quod te facere iubet & ipse Hippocrates. Nempe in prognostico singulorum tum symptomatum, tum signorum vires particulatim docuit, atque circa libri finem ait, Oportet autem eum, qui rectè sit tum conualiturus prædicturus, præterea & in quibus ęgritudo pluribus diebus, & in quibus paucioribus permansura sit, signa omnia perdiscere, atque æstimatis eorum inter se viribus, vt scriptũ est, ferre sententiam: Signorum autem vires æstimari præcipit, atque ex ipsis præcognoscere quidnam futurum sit. Vbi ergo bona malis permista fuerint, viribus quodãmodo paria ęquaque, exercitato opus est viro, qui in operibus ea sæpènumero fuerit cõtemplatus. Vbi verò omnia vel mala fuerint, vel bona; cuius patet quod futurum est. Illud autem aduertendũ est, ꝙ signa

gna optima, vt coctiones integræ, ac perfectę cum pessimis signis nunquàm coincidere possunt, propterea quod contraria extrema in vno loco, & vno tempore compati non possunt, eò quod vnum alterum expellet, vt natura contrariorum postulat.

### *De signis iudicatorijs.* Cap. VI.

SVNT alia signa iudicatoria nominata, vt Galenus inquit lib. 1. de cris. cap. 14. & cap. 2. libro 3. eiusdem operis. Et lib. 2. de hum. cõm. 1. Et apho. 13. lib. 2. & alibi quàmsępe. Quæ quidem duplicia sunt. Quædam enim horum veluti causæ, & signa sunt, hoc est significant, & efficiunt iudicium, vt est vomitus, alui deiectio, vrinarũ multitudo, sudor, sanguinis è naribus profluuium, parotis, & abscessus. Aliqua verò signorum tantum rationem habent, vt delirium, vigiliæ, comata, inquietudines, difficilis respiratio, obtenebrationes, difficilis sensus, dolores capitis, colli, & stomachi, temporum grauitas, aurium sonitus, splendores, lachrimæ inuoluntariæ, nox absque ratione molesta, labrum inferius agitatum, obliuio, astantium ignorantia, vehemens rigor, accessio anticipans, facies vnà cum oculis & naso rubescens, hypocondriorum retractio, nausea multa, fastidiumve, æstus, & sitis vehemens. Omnia quæ iam commemorauimus,

mus, quatenus subitam mutationem ac turbationem ostendunt, iudicatoria signa vocantur. Quatenus verò morbos sequuntur, & secūdum propriam suam naturam considerantur, symptomata iudicatoria nominantur. Hocque genus neque iudicationem affert, neque æquè, atque illud, quod in concoctionibus versatur, fidum est, neque omnino infidum: sed in hoc genere quædam semper bona sunt, quædā mala. Quod Hippocrates declarauit, cùm dixit, Mente constare, rectèq; se ad ea, quæ offeruntur, habere, bonum. Facilis quoque respiratio, & integritas pulsuum in bonis habetur. Ita etiam facilis tolerantia, & facies beneuolentium faciei similis, & decens decubitus, & corporis æqualitas bene consulitur. Horum contraria in malis statuenda sunt: quæ omnia sunt in præsagijs ab Hippocrate scripta diuinitus. Quando igitur signa iudicatoria bona erūt? Vbi post concoctionē morbi, & in vigore apparuerint: tunc enim decet Medicum generosum neque turbari, neque futurum euentum ignorare, propterea quod animo concipi non potest, quòd post morbi exquisitam coctionem crisis mala sequatur. Exquisita vero coctio fit in tempore status. Hinc intelligetur Hippocrates lib. 1. de morb. vulg. sect. 2. tex. 80. & lib. 6. eiusdem operis sect. 1. tex. 21. cū ex lachrymis inuolūtarijs prædicit in febribus ardentibus sanguinis narium fluorē. Mala verò

sunt,

ſunt, cum in morbi principio, & ante concoctio nem apparuerint. Nam decretoria non iudicantia, aut lethalia, aut difficilis ſunt iudicij: lethalia, ſi quæ ijs ſymptomata, vel ſigna lethalia accidant: difficilis iudicij, ſi abſque ijs ſigna permaneant crudorum humorum. Optimum igitur erit poſſe cognoſcere corpus, quod perturbatur à natura præparãte tum ad alias excretiones, tum non minimè ad eas, quæ per vomitũ, & ſanguinis eruptionem fiunt, quorum ſignum inſeparabile eſt cephalalgia, vt cap. vlt. lib. 1. ad Glauc. docet Galenus. Conſideranda igitur primò quid eſt ipſa ſpecies febrium, ſi calidæ, & perurentes: eiuſcemodi enim febres excretionibus ſolent iudicari, quemadmodum molliores & veluti deliteſcentes, moram trahunt, atq; in abſceſſus ſępènumero prorumpunt. Secundò verò, ſi ſalutaris ſit morbus. Nam, quæ bona criſis in pernicioſis morbis ſperãda eſt? Tertiò verò poſt hæc tempus totius morbi conſiderare oportet. Si enim principij, vel augmenti ſit ſignum, nondum autem uigoris, neque concoctionis notæ ex vrinis, vel ſputaminibus, vel deiectionibus extiterint, bona criſis fieri nõ poteſt. Hæc quidem ſunt ex quibus quiſpiam per excretionem iudicatum iri morbum ſperauerit. Sed iam de ſingulis ſignis mortis & vitæ, & decretorijs dicamus.

Qua

## *Quæ sumatur ex pulsibus præsagitio.* Cap. VII.

OMNIVM itaque, quorum ad nos memoria peruenit, primus nomen pulsus Hippocrates literis prodidit: atque artis, quam complectitur, non videtur ignarus fuisse, non tamen hanc artis partem multum elaborauit, neq; cuilibet arteriarum motui hoc tribuit nominis, quem videtur imitari Erasistratus: verba sunt Galeni ca. 2. lib. 1. de pulſ. differ. ex quibus duo colligo. Primū nominis, pulsus, Hippocratē authorem fuisse: idq; ego quamsæpè in eius monumentis scriptum reperio. Et in lib. de alimento, venarum pulsationes, ait. Et lib. 1. de humoribus cōm. 24. pulsus frigiditas, inquit. Et Galenus in huius loci expositione hæc scribit: Sed pulsus quoque totius corporis spectandi sunt. Veteres autem non iam omnem motum arteriarum, sed eum solum, qui sensibilis esset, atq; ipsi homini prorsus vehemēs, pulsum vocabāt: Hippocrates primus motum arteriarum omnium, qualiscunque is esset, pulsum appellauit. Hæc ille. Item Hippocr. lib. de flatib. pulsus circa tempora, inquit. Et libro septimo, de morb. vulg. non longè à principio, Pulsus, ait, non defecit. Et paulò post, verum iuxta tempora pulsus erat. Et lib. de iudicationibus, si venæ, scribit, pulsarint. Et libro de locis in homine.

Alij fortaſsè erunt loci, quibus nomen pulſus Hippocrates ſcribat: nos ijs contenti ſumus, qui modò in memoriam venerunt. Cæterũ illud omnibus ſit perſpicuum, venarum nomine, Hippocratem, atque alios authores antiquiſsimos arterias intellexiſſe. Et ex multis Galeni locis, vnum ſolùm ad hanc rem confirmandam citare, ſat erit. Libro nãq; ſexto de morb. vulg. ſect. 6. cõm. 2. inquit Hippocrates, Calidior venula ſanguinis multitudine exuſtum procreat, illicoque ſecernit. Et Galenus in cõm. ait, per venulã calidiorem arteriam intelligito, omnibus Hippocraticorum librorum interpretibus venas non ab hoc ſolo, ſed etiam à multis alijs veteribus & arterias appellari confitentibus. Colligo ſecundò ex ſuperiore Galeni ſententia, Hippocratem nõ ignarum doctrinæ pulſus fuiſſe, quemadmodũ Galenus clarè ſcripſit. Quid Galenus? an non ipſe Hippocrates diſertis verbis in eo, quem citauimus loco lib. 7. de morb. vulg. vt interim alios omittã, in Pythodori hiſtoria, & in alia Theodori vxoris, pulſus meminit, veluti cuiuſdam magni ſigni ad illos curandos, atque præſagiendos ægrotos. Sed iam video nonnullos, imò omnes, & non niſi medicinæ profeſſores Galenum in medium adducere, qui c. vlt. li. 3. de criſib. ita inquit, Sed ſigna ex pulſibus ſumpta Hippocrates, vel quia non nouerat, vel quia non magni momẽti exiſtimauit,

idcircò non est executus. Et lib.de præcog. ad Posth.ca.12. Tu verò, ait, mi Posthume scis me omnia ab Hippocrate dicta monstrasse, quęcunque hisce de rebus conscripsi,& te vidente prędixi, nihil præter pulsuum scientiam adijciens, quam etiam solã Hippocrates non attigit. Hanc enim ipsum secuti, alio aliud addente usque ad nostra tempora absoluerunt. Et lib.3.de morb. vulg.sect.3.cõm.80. Hic vir, inquit, memoratu dignus est, qui morbum graue virium robore excepit, alioqui tanto morbo futurus impar. Et omnino pulsibus eius inerat robur, simulq; reliqua omnia secundum naturam constabant. Dixi uerò alicubi Hippocratem præterijsse hãc partem febricitantibus præsagitionis: ex quib. omnibus locis non solùm Hippocratem hãc artis partem præterijsse, verùmetiam ignorasse, vel qui adhuc medicinæ limina salutat, intelliget. Ego uero altiùs rem hanc cõsiderans, quid Hippocrates scripserit,& quid ignorauerit, paucis dicam. Iam ex retrò dictis constat Hippocratem,& nomen pulsus inuenisse, ueluti etiam ex eo libro, quem, quòd animi mores corporis tẽperaturas sequantur, inscripsit, cap.8. ad finem. Constat præterea ex locis suprà deductis rationi pulsuum nimium Hippocratem attendisse, cùm modò non deesse, modò frequentioré esse pulsum dixerit. Adde Galenum lib. 4. de præs. ex puls.cap.8.scripsisse: mortem etiam inter lo-

quendum

quendum ex pulsu Hippocratem cognouisse. Quod si hoc verum est, vt est, quis dubitat rationem pulsus Hippocratem ignorasse? Atq; certè non est id, ꝙ Galenus dixit, Hippocratem ignorare: nam & ipse Galenus sibi perspicuè aduersaretur, & doctrinam Hippocratis, quam ipse tam vehementer amauit, negaret. Ignorauit igitur Hippocrates pulsuum differentias: vnde Galenus cap. 2. lib. 1. de diff. puls. neque cuilibet arteriarũ motui hoc tribuit nominis, dixit: Quælibet autem arteriarum motus differentia, pulsus est. Neque mirũ si Hippocrates multa prætermisit, cum primus inuẽtor ipse fuerit: nemo enim satis esse potest ad artem simul, & constituendam, & absoluendam, veluti Galen. aph. 1. lib. 1. scriptum reliquit. Quibus adiunge, Galenum tam auidum gloriæ fuisse, & sibi arrogantem, atque in prædicẽdo gloriosum, quòd cùm multa ab Hippocrate ipsum desumpsisse fateatur, in hac pulsuum doctrina, præsertim in eorundem differentijs dignoscendis, Hippocratẽ, quem ipse lumen medicinæ appellat, superasse glorietur. Quod autem subiunxit Galenus, signa crisis ex pulsibus Hippocratem non tradidisse, quia non magni momenti esse putabat, id ego intelligo, comparatione spiritus, quasi diceret Galenus, cùm Hippocrates rationem spiritus ad prædicendum magnifaceret, non magni momẽti esse signa pulsus existimauit. Et ne hęc

fingere videamur, ſingulas ægrorum, quos cura bat hiſtorias legat, medicinæ ac veritatis ſtudio ſus, & quanti ad præſagiendum, Hippocrates fe cerit ſpiritũ, cognoſcet. Etenim lib. 1. de morb. vulg. in hiſtoria Philiſci, Sileni, vxoris Dromeadæ, atq; alijs multis hiſtorijs idipſum Hippoc. demonſtrat, vt interim ſilẽtio prætereã ea, quæ de reſpiratione progno. 1. Hippocrates ſcripſit: & Galenus per tres libros de difficultate reſpi rationis ex ſententia Hippocratis tradidit. Atque magis mirabitur fortaſſe quiſpiam, ſi intelligat Hippocratem nomine ſpiritus, ipſum pulſum intellexiſſe: atque deinde eas, quas ſpiritui Hippocrates tribuit differentias, nos pulſibus condonemus, vt iam, etſi non omnes, ſaltẽ plurimas & notatu dignas pulſuum differentias Hippocratem cognouiſſe intelligamus, & nihil ſit ad præſagiendum neceſſarium, quod ipſe nõ abſoluerit: quinimo ſi Galenus cõplures differentias pulſuum ſcripſit, eas à diuerſitate ſpiritus, quam Hippocrates docuit, accepit. Et ne longiùs habeamus, Hippocratẽ lib. 7. de morb. vulg. in hiſtoria filij Balis audiamus in hũc modum dicentem, Spiritus ad manum malus, non denſus, neque magnus. Quid aliud hic Hippocrates per ſpiritum ad manũ malũ, quàm ipſum pulſum intellexit? Et paulò ſuprà, ſpiritus, inquit, progreſſu morbi ſemper denſior, & anhelatio. Hic etiã clarè differentiam pulſus & ſpiritus,

tus, docuit. Et in historia Theodori, Erat autē, ait, ad manū frigidius corpus arteriarū. Quod hic frigidius ad manum corpus arteriarum dixit, illic spiritum ad manum malum pronunciauit. Vtrobique autem pulsum carpij intellexit. Ex ijs igitur locis, & alijs eiusdem libri, nimirū historiæ Herotolai, filij Cydis, Polycratis, Vnctoris, Menonis, Polemarchi, Pytoclis filij Polemarchi; fortassè ex Hippocrate intelligi potest, ipsum motum arteriarum frontis appellare pulsus, manuum verò spiritus. Et quidquid illud sit, cū vtriusque spiritus videlicet, & pulsus idem vsus sit atque finis; nihil mirum, si nomine vnius, alterum intellexit. Cæterū duabus in partibus pulsum Hippocratem tetigisse, in fronte videlicet, & carpo ex dictis satis constat. Quibus & tertium locum Galenus in Tarsis, scilicet pedum, cap. 1. lib. ad tyrones, docet. At semper, inquit, arteriæ temporum ac pedum secundum plantas, manuum in carporum, seu brachialium parte interna illustrem motum habent. His minus, non illæ tamen obscurè pulsant arteriæ capitis post aures, & quæ tenent brachij interiorem regionem. Et verò etiam nonnullæ aliæ, quæ non obstrusæ sunt subdita multa carne. Verùm enim vero nullum neq; promptius, neque honestius, neque vero cōmodius, si carporum prætereas, tangas. Hæ nāque, quòd vacet locus carnæ, apertissimæ sunt, nec quòd propter alias

 est

est necessarium, detegere harum gratiâ vllã corporis partem necesse habeas. Adhæc in rectum ductæ sunt, id quod nõ parum ad exactam notitiam refert. Hæc Galenus. Tangens igitur pulsus carpij Medicus in tribus maximè præstari debet, in natura, exercitatione, & modo applicationis: quæ cùm à Galeno cap.2.lib.3. de dignosc.puls.latè scribantur, ne longior sim, eius verba afferre nolo, ad illum locum studiosum lectorem mittens. Modi autem manus applicandi, eodem Galeno authore, cap. 7.lib. 1. eiusdẽ operis, tres sunt, palpatio, cõpressio, & simplex appositio, inter priores admotiones media. Ijs itaque Medicus doctus, non protinus, vt ingreditur, apprehendet manu brachium, sed primũ residere hilari vultu, percontariq; quemadmodum se habeat, & si quis eius metus est, cũ probabili sermone lenire, tum deinde eius corpori manum admouere. Quas venas autem conspectus Medici mouet, quam facilè mille res turbant, vt inquit Celsus cap.6.lib.3. Huc respiciẽs Galen. cap.4.lib.1.de præs.ex pul. bis esse à Medico pulsum tangendum persuadet: propterea quod cũ ipse ingrediatur, sæpe perturbari ægrotus ex conspectu eius solet. Atque non solùm ex Medici conspectu, verumetiam ingredientiũ commoueri solet pulsus. Hinc est, quòd Erasistratus amari nouercã à priuigno cognouerit, & Galenus mulierem quandã à Philade, intel-

lexerit,

lexerit, veluti ipse cap. 6. lib. de præcog. ad Post. & progn. 8. lib. 1. dixit: non quòd aliquis pulsus proprius amoris sit, sed propter ipsorũ non exiguam perturbationem in cognitionem amoris deuenere. Deuitanda sunt igitur ab ægris ira, tristitia, & alia animi accidentia, quemadmodũ Celsus cap. 6. lib. 3. & Galenus cap. 2. lib. 2. de pulsf. dignosf. & cap. 4. lib. 1. de pulsf. præsf. & cap. 2. 3. 4. & 5. lib. 1. de pulsf. causis. memoriæ prodidere. Causas autem in vniuersum pulsus mutãtes in libris quatuor de pulsuũ causis Galenus demõstrat, easque quatuor esse insinuat, quas per summa capita cap. 11. lib. 2. de sanit. tuẽda, percurrit. Vna igitur mutandi pulsus causa est, naturalis caloris auctio, diminutioq;. Altera causa est, quæ ex animalis spiritus mutata quantitate spectatur. Tertia, quæ ex firmitate infirmitateve virtutis accipitur. Quarta, quæ ex instrumẽti malo affectu æstimatur. Verùm de ijs exactè differere non est huius loci, cùm solùm de præcognitione, quæ ex pulsibus sumitur, sit nobis institutum agere, cuius gratia definitio pulsus à nobis erit explicanda.

## *Quid pulsus, & eius vsus.* Cap. VIII.

GALENVS cap. 2. lib. 4. de pulsf. diffe. definit pulsum in hunc modũ: Pulsus est actio peculiaris præcipuè cordis, deinde arteriarum,

quæ mouentur distentione & contractione à facultate vitali, vt calor naturalis in sua temperie seruetur, & generetur in cerebro animalis spiritus. Hac sanè definitione pulsus natura exactissimè explicatur, essentia nimirum eius, causa, efficiens, & finis. Pulsus nãque essentia consistit in actione cordis: & arteriarum. Causa efficiẽs est facultas vitalis à corde in arterias manans. Finis caloris natiui custodia, & moderatio, tũ & spiritus animalis in cerebro generatio. Actio igitur genus est in illa definitione: spectat enim pulsus ad prædicamentum actionis, qui semper in generatione est positus: quoniam est, dũ fit, veluti cæteri motus, vt loco citato dixit Galenus. Hæc autem actio primum est cordis, deinde arteriarũ, propterea quòd arterijs non inest pulsus ex se, sed propter consensum, quem habent cum corde: qui si auferatur, facultas mouendi ipsarum arteriarum quoque auferetur, vt Galenus cap. 2. lib. de vsu pulſ. aduertit. Præterea facultas illa pulsatilis, vt probat Galenus loco proximè adducto, transmittitur per ipsas arteriarum substantias, non verò per cauitates earum: quod Galenus lib. an sanguis in arterijs contineatur hac ratione probat. Nam si quis fistulam æneã arteriæ incluserit, ac deinde ipsam arteriam illaqueauerit, motus omnino arteriæ cessabit: cùm cauitas patens relicta sit, per quã vitalis progreditur spiritus. Mouentur deinde

arteriæ distentione ad refrigerandum, & contractione ad expurgandum; vt Galenus cap. 3. de vsu pulſ. docuit. Fit autem ille motus à facultate vitali, quæ non vnica eſt, ſed duplex, vt Galenus ſcribit cap. 8. lib. 2. de præcog. ex pul. Concertantibus, inquit, fit mutuò duabus facultatibus, & quæ diſtendit, & quæ contrahit cor. Huius enim rei hæc ratio eſt: quia ſi dilationis, & conſtrictionis ſunt fines diuerſi, vt dictum eſt, facultates quoque diuerſæ erunt. Conſtat autē pulſus ex duobus motibus, & duabus quietib, vt cap. 3. lib. 3. de dignoſc. pulſ. inquit Galenus. Nam cùm pulſus, ait, quatuor partes ſint, diſtēſio, contractio, & duæ quietes, vna à diſtenſione ante contractionem, altera à contractione ante diſtenſionem. Quòd, ſi idem Galenus cap. 10. lib. 1. eiuſdem operis dixit, quietes eſſe partes pulſus per accidens: nā duæ, quæ reliquæ ſunt, inquit, per accidens potius, nō propriè nec per ſe partes pulſus ſunt, arteriæ externa, & interna quies, dicendum eſt, quietes eſſe partes per accidens, id eſt, non primas, cū ad motum ſequantur duplicem: qui duplex motus pulſus appellatur, vt inquit Galenus cap. 3. lib. 1. de diff. pul. in vtroque ei gemina quies accidat, neceſſe eſt, altera ab diſtenſione prius, quàm contrahatur: altera à contractione, ante, quàm diſtendatur. Illud autē dubium eſt, num ſemper inter dilatationē, & cōpreſsionem ſit aliqua quies: quo-

niã Galenus cap.8.lib.2.de præſ.ex pulſ.aliquã-do nullam quietem dari, videtur affirmare, ijs verbis: Itaque, ſiue quia dum diſtenditur arteria, partes, quæ contrahunt, actione ſint functæ, ſuccedit contractio interim diſtentioni, vel citra externam quietem: ſiue quia, dum contrahitur, partes, quæ contrahunt, actione ſint functæ. Ariſtoteles autem cap.8.lib. 8. phyſic. probat inter duos motus contrarios ſemper dari aliquam quietem: dilatationem autem & compreſsionem eſſe duos motus contrarios, docet idem Galenus lib. 1. de differ. pulſ. cap. 3. Ergo inter dilatationem & cõpreſſionem ſemper dabitur aliqua quies. Quòd verò aliqui obijciũt de lapide ſupra proiecto, duobus motibus moueri ſine aliqua quiete, falſum eſt, quoniam Ariſtoteles mobile in puncto reflexionis neceſſario quieſcere hac ratione demonſtrat. Omne mobile in eo puncto neceſſario quieſcit, quo vtitur pro principio, & p fine, & ad quod ita accedit, vt ab eodem diſcedat: atqui omne, quod mouetur motu reflexo, vtitur puncto reflexionis pro duobus, principio inquam, & fine: idemque neceſſariò ad illud punctum reflexionis accedit, & ab eodem abſcedit: omne igitur, quod reflectitur in puncto reflexionis quieſcit. Ad Galeni autem locum reſpondendum eſt, illum non negare omnino quietem, ſed adeo exiguam eſſe, vt vix perciperetur, quod declarauit illis ver-

bis,

bis, vel citra externam quietem, id est, quasi citra externam quietem, quæ cũ difficultate percipitur, adeò est exigua, ob partes actione functas, vt ipse clarè docet. Cæterùm Erasistratus de pulsibus agẽs, duo affirmauit absurda, & quę omni veritate carere videntur. Primùm in arterijs sanguinem non contineri, sed solùm spiritum à corde transmissum. Alterũ, dilatationẽ, & compressionem non fieri ab aliqua facultate, sed à calore: ideò enim arterias distendi, dixit, quia implentur: contrahi verò, quia euacuantur. Primum refutat Galenus in illo libello, an sanguis in arterijs contineatur, vbi experientia manifesta probat sanguinem in arterijs contineri, quoniã puncta arteria sanguis ab ipsa manat, quod non fieret, si sanguine esset destituta, & priuata. Neque instet Erasistratus illum sanguinem aliundè venisse, quia tam breui tempore ab alio loco fluere non poterat. Alterum verò Erasistrati decretum de causa dilatationis, & compressionis arteriarũ, cũ Aristotele quoq; consentit, qui libro de morte & vita, asserit arterias dilatari, propter ea quòd implentur ab humore intumescente vi caloris, constringi verò arterias, efflante vapore humoris: non ergo dilatatio, & compressio à facultate fiunt: quod etiam libro de spiritu: Aristoteles quoque confirmauit. Verùm sententia, hæc multis nominibus falsa est. Primùm, quia si arteria perforetur

&

& fistula aliqua compressa arteria immittatur, non pulsabunt arteriæ: quod fieret si à calore eleuante humidum, dilatatio fieret. Item arteria illaqueata, subito euanescit pulsus: soluta verò cito motus redit: calor verò nō potest à corde in extremas arterias per easdem ita subito permeare: non igitur calor efficiet pulsum. Adde, quod Galenus libro de vsu pulſ. ca. 6. inquit, dari pulsum paruum, sed vehementē: dari quoque pulsum magnum, sed languidum: quæ sanè varietas à calore fieri non potest: à facultate ergo fit. Quod confirmat idem Galenus cap. 12. lib. 4. de præſ. ex pulſ. dicens, Cum omnes pulsus per se languidi sint, infirma facultas est: quod per totum corpus fiet, cū ipsum cordis corpus intemperatū sit: in vna parte, cùm sola illa pars. Vbi earundem, arteriarum nunc languidus pulsus sit, nunc vehemēs, facultas nō est per se quidem imbecilla, sed abundātia humorum degrauatur. Ijs quoque accedit nō paruum argumentum, quòd dilatato corde dilatantur arteriæ, & eo compresso, comprimuntur etiam arteriæ, vt Galen. lib. de vsu pul. cap. 1. & lib. 4. de diff. pulſ. cap 6. & lib 3 de præſ. ex pulſ. c. 3. & lib. de pulſ. ad tyrones in principio. Et lib. 6. de vsu par. capit. 15. docet. Et Aristoteles loco superiori confirmat: à facultate igitur cordis dilatatio, & cōpressio pulsus manat. Etenim eadem est facultas arterijs, & cordi, eodem ergo modo operari

debet.

debet. Denique experientia ostenditur, quod si quis manum vnam cordi, alteram verò arteriæ admoueat simul vtriusque motum distentionis percipiet. Pulsus ergo est actio peculiaris præcipuè cordis, deinde arteriarum, quæ mouentur distentione, & contractione à facultate vitali. Finis autem pulsus multiplex est, caloris natiui custodia, & spiritus animalis generatio, cap. 1. lib. 1. de causis pulsf. Vtraque etiam contractio nimirũ & distentio naturalis caloris tuetur mediocritatem: distentio veluti inspiratio quædã excessum ardoris refrigerando, & ventilatione, quod extinguitur, incendendo; contractio in modum expirationis fuliginem expurgando; cap. 1. lib. 2. de præs. ex puls. Is autem finis etiã est respirationi, vt cap. 3. & 7. lib. de vsu puls. dicit Galenus. Hinc Hippocrates lib. de alimento, dixit, principium alimenti os, nares, guttur, pulmo, & alia respiratio. Et hæc de pulsus definitione satis sint.

*Pulsus, & respiratio inter se comparentur, & num æquales vires habeant ad prædicendum.*

*Cap. VIIII.*

GALENVS cap. 1. lib. de pulsuum vsu ostendit pulsuum vsus, in quibus dissimilis, & in quibus similis respirationis vsui videatur. Et cõcludit pulsum & respirationem in eo conuenire,

re, quòd ambo ex duobus motibus, interſectis duabus quietibus conſtent: deinde conueniunt in vſu. Quemadmodum enim vſus pulſuum eſt in caloris innati ſingularum partium conſerua-tione, quæ ventilatione, refrigeratione, & no-xij eductione perficitur: ſic quoque reſpiratio-nis pulſus elaboratur. Item cùm reſpiratio genere quidem motus ſit, ſed ex duabus partibus ſibiipſi contrarijs compoſita, quarum alterā inſpirationem, alteram expirationē nominamus, habeatq; etiam duas alias non ſimiles per accidens partes, quæ quietes & ceſſationes appellantur: cap.3.lib.1.de differ. reſp. ſic pulſus genere quidem motus eſt, ex totidem partibus compoſitus, vt ſupra dictum eſt. Præterea vtrobique quies ſequens diſtentionem minor eſt, interna verò poſt contractionem maior eſt, cap.4.lib.1. de diff. reſp. denique vtriuſque partis, dilatationis ſcilicet, & compreſsionis eadem eſt actio, vt Galenus cap.6.lib.de vſu pulſ. oſtendit. In quibus autem differant pulſus, & reſpirationes explicat Galenus cap.9.lib.1.de diff. reſp. Primùm in inſtrumento, quoniam reſpirationis inſtrumentum eſt pectus cum pulmone: pulſus autē, cor cum arterijs. Item in numero motuū, quoniam ferè quinquies pulſat interuallo vnius reſpirationis. Denique in cauſa efficiente, quoniam reſpirationis cauſa efficiens eſt facultas animalis, pulſus verò facultas vitalis: vnde illa volunta-

voluntaria actio, hæc verò naturalis, vt probat Galenus cap.5.& 6.lib.2.de motu musc.Cùm ergo in causa efficiente,& instrumento pulsus, & respiratio differant, sequitur, vt à causis omnibus,quæ interuentu instrumenti, vel facultatis mutant,non subeant similes mutationes. Nam in phrenitide vitiata facultate animali, euadit respiratio magna, & rara: pulsus tamen paruus & frequens fit,lib.4.de caus.puls.ca.14.In pleuritide etiam,quia instrumentum læsum est, respiratio fit densa & parua, pulsus tamẽ magnus, lib.4.de caus.puls.cap.8.Cæterùm quando vtraque operatio in vsu,ac fine conueniunt,quæcunque mutant vsus rationem, ambas quoque operationes mutant,vt exercitatio, vigilia,balneũ, febris,& alia eiusmodi: nisi aliquid impediat eã mutationem in vna operatione, & non in alia: veluti cibo assumpto magnificatur pulsus propter vsum adauctum:respiratio autem,cũ perficiatur distentione septi transuersi,quam ob tumorem ventriculi assequi non potest, efficitur parua: sed adeò frequens est,vt pulsus magnitudinem compenset. Ex ijs ergo efficitur, pulsum & respirationem ratione vsus æquè præsagire, & vires partes habere: item æqualiter præsagiunt supra facultatem suam,respiratio, scilicet supra animalem facultatem, pulsus verò supra vitalem. Signum tamen pulsus altero præstantior est,propterea quòd facultas vitalis vitæ ma-

gis

gis necessaria est, ideoque ad prædicendum salutem, vel mortem certior ac firmior. Adde etiã, quòd cum vtraque operatio motus sit, ex ijs autem quæ mouentur, plura tactu, quàm visu percipiantur: & pulsus tactu, respiratio visu, iudicetur, meritò plura ex pulsu præsagire licebit. Hinc etiã est, quòd pulsus cordis magis necessarius est ad vitam, quàm respiratio: fœtus enim in vtero non respirant, & plurimi etiam præfocatorum, & apoplecticorũ, in quibus omnibus, cum viuant, pulsat necessariò cor. Neutrum tamen ipsorum in totum perire est possibile, donec superfuerit animal: attamen periisse putare propter paruitatem, nihil mirũ est. Neq; enim his solum, sed & alijs omnibus extremè paruis commune est, quòd sensum effugiunt, vt Galenus scripsit cap. 8. lib. 1. de diff. resp. Cæterũ pulsus arteriarũ minus est vitæ necessarius, quàm respiratio. Cõstat id, quia sectis, vel ligatis quibusuis arterijs animal viuit, priuatum verò respiratione confestim perit, vt libro de vsu puls. Galenus ostendit.

*Quòd pulsus est communis operatio omnibus animalibus.* Cap. X.

GALENVS cap. 12. lib. 4. de præs. ex puls. agẽs de facultate pulsatili, inquit hęc verba: Quã facultatem nec in stirpibus inuenias, nec in animalibus

malibus frigidis: cuius generis sunt ostrea, & quæ petris, vel alijs duris corporibus adnascũtur. Animalia calida, maximè sanguine prædita apertissimam hanc facultatem & vehementissimam obtinent. Hæc ille. Quibus verbis videtur Galenus insinuare solum animalia calida pulsationẽ habere. At idem Gal. lib. de formatione fœtus cap. 9. inquit, frigida animalia hærentia, vel nullam, vel paruam respirationem habere. Ex quo sanè loco intelligitur, omnia animalia pulsationẽ habere, licèt frigidissima, exiguam illam sortiuntur. Si enim omne animal definitur motu, & sensu, vt ca. 2. lib. 1. de anima, dixit Aristoteles: sensus autem, & motus requirunt animalem spiritum: animalis autem spiritus citra pulsationem non alitur: omne igitur animal pulsationem habet. Ex ijs ergo constat facultatẽ vitalem & pulsatilem vnã, eandemq́; esse, vt lib. 4. de diff. puls. cap. 2. & lib. 1. de locis affect. cap. 7. & lib. 3. cap. 7. ostẽdit Galenus. Neque aliquid concludit argumẽtum hoc, Munus vitalis facultatis est gignere vitalem spiritum, quod arteriæ non faciunt, sed cor: differt ergo facultas pulsatilis, quæ est in arterijs, à vitali, quæ est in corde. Quoniam arteriæ non minus, quàm cor gignunt spiritum: imò sinister cordis ventriculus ideò gignit, quia arteriosus est. Neque etiam colligit instantia: Vitalis reperitur in omni membro viuente per consensum à corde:

de: pulsatilis autem solùm in arterijs: vitalis ergo facultas à pulsatili differt. Quia non est necessaria vis aliqua in membris per quam viuant, distincta ab anima, & calore innato: siquidem vita, vel est anima, vel operatio animæ, vt cap. 10. li. 9. de morb. med. dixit Galenus. Hinc est, quòd licèt Galenus lib. de vsu pulſ. cap. 6. dicat, solam respirationem sufficere ad cor refrigerandum: non tamen est negandum, per arterias quoque nonnihil refrigerari, vnde in carpijs manuum in curatione febrium non temerè refrigerantia adhibemus ad cor ipsum refrigerandum, vt Galenus iubet capitu. 18. lib. 3. de simpl.

## *De pulsuum differentijs, causis, & prædictionibus. Cap. XI.*

GALENVS cap. 4. lib. 1. de differ. pulſ. pulsuũ tot esse primas & generales differentias, quot sunt causę, ex quibus oriũtur, docet. Causæ autem tres sunt, facultas, instrumentum, & vsus. Facultas mouet, instrumẽta mouentur, vsus est id, cuius gratia motus exercetur. Ergo à robore facultatis fit pulsus vehemens, languidus, & mediocris. Ab instrumento ipso nimirum arteria nascitur pulsus durus, mollis, & mediocris. Cæterùm quicquid mouetur, aut celeriter mouetur, aut tardè, aut mediocriter mouetur, hinc

hinc fit, vt ex tempore, quo ille motus metitur nascatur pulsus celer, tardus, & mediocris. Si autem longitudine latitudine, & profunditate pulsus extendatur, efficitur pulsus magnus: paruus cõtrà, si illis dimensionibus imminuatur. Cùm autẽ inter mouẽs & mobile semp reperiatur ꝓportio, aut disproportio, æqualitas, aut inæqualitas, ordo aut illius vacuitas, fit, vt hinc aliæ differentiæ pulsuum oriantur: quarum prima est, quæ à rhytmo oritur, quæ habet quid cum musicorum contemplatione cõmune. Secunda ab æqualitate, & inæqualitate. Tertia ab ordine & ordinis vacuitate proficiscitur: de quibus minutatim erit dicendum. Pulsus magnus, vt inquit Galenus cap. 5. lib. 3. de differ. pulſ. est, qui contentione mittitur, & tangentis manum validè ferit, ideò etiam appellatur vehemẽs, fortis, & validus. Languidus, qui leuissimo, & inualido impetu pulsat, hoc est, imbecilliter & remissè, non autem intentè. Medius, qui neque omnino intentè, neq; remissè, sed medio quodam modo se habet. Durus quidem est, vt ait Galenus cap. 7. lib. 3. de differ. pulſ. cùm durior, ac veluti siccior, corijq; modo rigidior in occursu apparet arteria. Mollis, quando arteria in occursu mollior, ac veluti carnosa sentitur. Mediocris qui medio modo se habet. Celer pulsus est, vt ait idem Galenus cap. 14. lib. 1. de diff. pulſ. cùm modico tẽpore arteria dilatatur. Vel breuius,

qui breui tempore motum suum finit. Tardus vero, cùm multo tempore arteria distenditur: vel qui multo tempore motum suum perficit. Mediocris est, qui medio quodammodo in motu se habet: vel qui medium quendam inter celerem & tardum motum obtinet. Vide in eam sententiam Galenũ ipsum c. 1. lib. 3. de dignos. puls. Crebrum autem pulsum, rarum, & mediocrem, hic sciens ac volens omitto, quia cũ nascatur ex tempore quietis, perfectiùs ex motu percipitur, qui iam in superiori differentia est cõprehensus. Pulsus verò, qui in omnibus dimensionibus æqualiter in statum præter naturã traducti sunt, duæ sunt differentiæ, paruus & magnus. Paruus, qui vndequaque, hoc est trina dimensione, longitudine nimirum, latitudine, & profunditate, imminutus est. Magnus cõtra, qui vndequaque auctus est. In omnibus autẽ dictis generibus ac differentijs differentia reperitur, quę in ęqualitate, & inęqualitate cõsistit. Æqualis igitur pulsus est, qui consequenter vel in magnitudine, vel vehementia, vel celeritate, vel in reliquorum generũ aliquo, vel in omnibus par est. Inęqualis contra dicitur, qui consequenter impar, vel dissimilis est. Horum plures sunt differentiæ, deficiens, intercidens, mutilus, caprizans, bis pulsans, vndosus, vermiculãs, hecticus, conuulsorius, turbulentus, serratus: ordinatus etiam & inordinatus pulsus reperitur. In circui-

tuum quidem paritate ordinatus; in omnimoda imparitate inordinatus. Siquidem ordinatus est, qui in singulis circuitibus est æqualis: inordinatus verò, in quo nullus prorsus seruatur circuitus. Quapropter pulsus æqualis omnino est ordinatus: inæqualis autem non omnino inordinatus est. Hæc de frequentioribus & principalioribus pulsuum differẽtijs: quas latissimè Galenus in libris quatuor persecutus est: quos sequuntur alij libri quatuor de pulsibus dignoscendis, in quibus miram adhibuit Galenus diligentiam, vt ipse scribit: propterea, quòd pulsuum dignoscendorum magna est difficultas, q tempus exigat longius, & tactu opus sit exercitato, præterea singulari prudentia oportet esse Medicum, & expertum in dignoscendo. Hæc autem in pulsibus dignoscẽdis sunt exactè cognoscenda. Primùm distentionis quantitas, deinde qualitas, & tempus motus, tum mouentis eam contentio facultatis, postea ipsius tunicæ, arteriæ status, ad quorum exactissimã & absolutissimam cognitionem, totam vitam humanã requiri lib. 1. de puls. dignos. scripsit Galenus. Alij quatuor libri sunt de causis, à quibus quisq; pulsus generatur. Alij denique sunt de præcognitione ex pulsibus, Medicis sanè præ cæteris honoratissimi, quo fit, vt reliquas partes, horum nomine tractent: & Philosophus, qui scientiam naturalem inuestigarunt, non planè neglectis.

Quamobrem libri de pulsuum differentijs iuxta ad Medicos & ad Philosophos pertinent, sed libri de dignoscendis pulsibus, & de præcognitione ex pulsibus Medicis sunt peculiariores, vt libri de causis pulsuum Philosophus. Omissa igitur hic pulsuum cognitione, quia magis ex vsu, quàm ex lectione cognoscitur, causas differentiarum pulsuum, quas supra retulimus, & eorũ prędictiones breuiter perstringemus. Vehemẽs pulsus à robore facultatis efficitur, nulla aliarũ causarum renitente, verbi gratia, vsu dissoluto, aut instrumenti duritie. Qui igitur moderato sunt habitu, & natura temperata, in vigore ætatis, maximè verò ex anni tẽporibus, regionemque incolunt temperatam, robustique sunt, & omni mœrore, metu, saturitate, motu vacui, hi pulsum vehementem omnes habent. Qui si moderatè se exercitauerint, fotique sint modicis balneis, vel vini non permultum hauserint, vel irati sint, vel operam strenuam aliquam nauauerint, non vehementes tantum, sed vehementissimos pulsus habebunt. Ijdem si laborẽt syncera tertiana, vel ardente miti, & simplici, aut qua alia magnopere calida, & veluti feruente febre, præterea diariarum aliqua, quæ ex bubone proficiscuntur, & ex adustionibus, modicisque lassitudinibus, vehementissimos etiam pulsus habebunt. Itaque vehemens, seu fortis à facultatis semper robore fit, & quò fortior fuerit, eò

facultatis robur amplius significat. Languidus verò semper imbecillæ facultatis, & solius sobo les est. Siquidē vehemens pulsus, omnibus causis ad sui generationem indiget. Languidū verò sola imbecillitas efficit, qui à languore in vehementiam transit, virtute roborata; & ab imbecillitate, quæ prius occupauit vendicata, efficitur. Roboratur autem vel ex ijs, quæ in ipso cōtinentur corpore, veluti humorum concoctione, vel excretione, aut ira, vel ab externis, nempe vino, cibo, exercitijs, & alijs, quæ intemperiem corrigunt, & emendant. Vires verò dissoluunt, inedia, vigiliæ, vacuationes immodicæ, tristitia, curæ, dolores potissimū syncopen inferentes, & quæcunque intemperiem efficiunt. Durus pulsus fit propter instrumentorum duritiem, quam refrigeratio immodica, aut siccitas, aut tensio à phlegmone, aut conuulsio inducit. Statim verò duritiem etiam paruitas, & celeritas, nonnunquam etiam frequentia, pro magnitudine propter vsum sequitur. Si igitur ęgrotum inuisas, quem prius nō videris, isque morbo teneatur, qui febrem iunctam habeat, neque tamen supernum principium sit affectum: & cū redeas pulsus esse durus videatur, certè is interim, dum tu abfuisti, aut aquam gelidam bibit, aut fructum aliquem Autumnalem refrigerantem ingessit. Hæcque facta esse tibi persuades. Mollis pulsus, humiditatis arteriæ comes est.

Hanc autem reddunt humidiorem ex ijs, quæ non sunt præter naturam cibi humectiores, balnea frequentia, somnus multus, victus ratio, & plenior ac delectabilis. Ex ijs quæ præter naturam sunt, comata lethargi, aqua inter cutem, & reliqua vitia à pituita orta. Magnus pulsus fit, vbi vsus, qui calor est in corde exuperās, vrget, externę refrigerationis ac veluti ventilationis appetēs, ac robur facultatis validum est, instrumentumq; obediens, adeoq; molle, quòd quia prompte extenditur in omnem partem, facilè distenditur. Aucto igitur cordis calore, primū quidem magnus fit pulsus. Vbi verò magnitudo vsui non suffecerit, mox etiam celeritas ipsi accedit. Quod si ne sic quidem satis fuerit, mox frequentiam etiam assumit. Quamobrem peculiares pulsus copioso calori sunt, magnus, celer, creber, non tamen vt ei comitentur necesse est. Postulant enim quò tales euadant facultatem validam, atque instrumentum molle. Si enim infirma sit facultas, aut durum instrumentum, neque magni, neque celeres esse possunt: quod instrumentum propter duritiem aduersus mouentem facultatem contumax sit: illa verò attollere quatenus oportet, arterias per imbecillitatem impos est. Quare, vt magnus, vel celer pulsus fiat, tria oportet causarum genera inter se conspirent, vt vsus illorum generationis vrgeat, facultas valida sit, mollesque arteriarum

tunicæ, aut certè non rigidæ sint. Cæterùm augetur calor, aut ex causis naturalib⁹, vtpote ętate florēte; aut puerili, aut simpliciter calida; anni tempore, regione, & temperamento calidioribus. Aut à causis non naturalibus, veluti aere, qui nos ambijt calidiore, balneis calidis, exercitijs, cibis, vino, medicamentis calefacientibus: Aut à causis præter naturam, puta intemperie calida, aut humorum putredine; aut ira, aut similibus, nempe voluptate, mœstitia, timore, dolore, ac morbis. Celer itaq; pulsus in sanis quidem, calidius temperamētum: in ægris tum virium robur, tum caloris præter naturam copiā, & necessitatem refrigerij cordis ampliorem, & instrumentorum mollitiem demonstrat. Vbi. n. robusta facultas est, calorq; in corde copiosior, instrumentumque obediens, vsusq; multus, tū magnitudine pulsum vsui facultas satisfacit. At vbi magnitudine id præstare non potest, mox celeritate succurrere satagit. Celeritas itaque pulsuum, & vsus necessitatem auctam, & virium consistens adhuc robur ostendit. Paruus pulsus à contrarijs magni fit causis, nempe ob facultatis imbecillitatem, aut instrumenti duritiem, aut vsus necessitatemve deficientem. Easdē ob causas rarus, & tardus fit pulsus. Cumq; tardus simul cum paruo, & remisso iungatur, ęgroti propè ad mortem accedunt. Nam natura, quæ iam pridem refrigerata est, vt nec multum; nec

ita celere refrigeriũ, & ex longis interuallis requirit: necesse quoque est, prout facultas plus minusve offensa est, etiã pulsum ipsum plus, vel minus ad paruitatẽ & tarditatem transire: Comes præterea contumaciæ arteriæ dilationis, necessariò est tarditas, & raritas. Rhytmus si par æqualisve sit motu, & quiete probã totius corporis temperiem monstrat, quantum in ipso est, aut non magnam à bona declinationem. Sin longius quietis tempus, quàm motus fuerit, calorem dominari significat. Itaque æqualis pulsus, qui in quiete, & motu æqualitatem seruat, & probam totius corporis tẽperiem & virium robur demonstrat. Inæqualis pulsus, omnino contrarium. Quin & in malis æquales, bonam de ipsis spem, naturæq; ad concoquendum morbum firmitatem declarant. Inæquales verò, vel vasorum opilationes, instrumentorumq; compressiones, aut humorum abundantiam, ad facultatem quidem collata ea, aut demum cordis inæqualem intemperiem arguũt. In æqualibus ergo pulsib. non mediocris est ab inæqualibus differentia, quod ad salutem attinet. Imò verò ne comparandæ quidem hæ differẽtiæ sunt. Nã ęqualis pulsus naturalis est: inæqualis verò, nõ modo præter naturã, sed iam etiã grauis. Verũ in inuasionibus minus erit prauus: in incremẽtis deterior: ac multo etiam in accessionum statibus; in declinationibus denique pęssimus.

Defi-

Deficiens pullus à facultate oppressa, & veluti grauata fit, & extremum facultatis casum significat. Deficiens, inquam, pulsus, si referas ad nostrum tactum foris iniectu. Obiecta enim arteriarum corpori sunt, omnino certæ membranę, & cutis, multis etiam locis adeps, atque caro: à quibus vsu venit pulsui, vt nō occultetur modò, sed impediatur. Cùm autem non percipiatur nostro quidem tactui motus, atque hoc per totum animal accidat, vt nulla vsquàm arteria videatur moueri, vocatur is affectus asphixia, hoc est, priuatio pulsus: quæ quidem si ad veritatē exigas, in corpus nunquam viuum cadit. Neq; est enim vnquam, quin cor vnà cum arterijs omnibus agitetur. Intermittens pulsus ab ijsdē causis fit. Quod si non vnius modo tempus pulsus quiescat, sed diutius etiam, clariùs is intermittere videatur, periculosiorq; hoc erit priore, quo quiescat diutius. Itaque, inquit Galenus cap. 4. lib. 2. de præs. ex puls. cùm duorū pulsuum tempus arteria quiescat, haud scio, an superstes esse quisquā possit: vnius certè tempus pulsus, aut paulò amplius sæpè numero conspeximus intermittente motu arteriarum confirmatum hominem esse, præsertim cùm ętatem ageret senilem. Quanquam hoc videri absurdū possit. Etenim, si vel sua sponte imbecillus senex est, laborantque eius etiam ante valetudinis infirmitatem facultates, quem expectemus

eucntum,

euentum, si ad ætatis imbecillitatem, altera accesserit ex morbo. Nempe hac de re non est periculosum, sed eo potius leue, quòd imbecilles facultates à paruis sæpè occasionibus, fiat, vt offendantur: at firmæ tantum deijciuntur à maximis. Itaque, qui habitu sunt valente, & admodum diu in morbos non inciderunt, periclitantur, si incidant. At verò imbecilli, quique assiduè obiecti ad omnes causas sunt, facillimè seruantur, quòd scilicet, de his nemo, cùm à quali bet lædatur, vel minima, expectet causam magnam. Robur validorum omnem excipit causam paruam, vt à solis magnis vincatur. Itaque præter cæteros in pulsibus intermittentibus iuuenes, minus his pueri, minimè senes in periculum vocantur. Vibratus pulsus, & robur virium & caloris copiã indicat, & crisin futurã interdum nunciat. Et quò magis vibratus sit, eò magis fore crisin sperabis. Vtrũ verò bona an mala futura sit (huius enim rei semper memento) ex ijs cognosces, quæ retrò diximus, in quibus maximum, tutissimumque propositum à morbi cõcoctione sumitur: post illud autem est, quod in robore virium ægrotantis consistit. Hęc duo proposita vbi suppetere didicisti, validas vires, & morbi concoctionem ad salutem & mortem præsagiendam. Vndosus pulsus sudorem ferè nunciat, eoque magis, quo sit mollior, & nõ remissus. Cùm vero in ipsum altus intercidit, tũc

firmissi-

firmiſsimum ſudoris ſignum tibi ſuppetet: ſiquidem is quampiam excretionem ſemper ſignificat: cum vndoſo autem, aut omnino cum magno, non duro tamen coniunctus, criticos ſudores indicat. Cum vibrato verò, aut abſolutè duro, potiùs mẽſtruas purgationes, aut ſanguinis è naribus profluuium, aut ex hæmorrhoidibus, aut ex perturbato ventre nunciat. Quæ verò potius ſit futura excretio, diſtingues vſu eorum, quæ retrò ex libro de criſibus diximus. Vndoſus etiam humidiora maximè vitia ſequitur, atque ijs magis aquæ inter cutem genus, quod anaſarcam vocant, item lethargum, & peripneumoniam. Cum verò vndoſus hic pulſus languidus fit, vermiculans efficitur. Quocirca facilè in formicantem tranſit, qui ſummam viriũ imbecillitatem indicat: ideoq; omnium eſt languidiſſimus, & minimus: proinde peſſimus, vtpote qui propriam virium infirmitatẽ, nõ ex multitudine prægrauante, aut expreſſu, aut ex obſtructione obortam indicet. Caprizans pulſus, cordis inæqualem intẽperiem, & validos eius viſceris effectus ſignificat: quanquàm non perpetuò cum intemperie talem coniungi pulſum oporteat, ſed interdum, vel ob humorũ immodicam copiam, opilationem, aut compreſſionẽ inſtrumẽtorum, talem fieri pulſum. At ſi quando cum eo aliqua ſit morbi iuncta concoctio, criſin bonam annunciat. Dicrotus, ſeu bis pul-

ſans,

lans, vt ex magna intemperie originem ducit, sic & eandem in viscere cordis subesse, arterięque duritiem declarat: nonnunquam humorũ tùm copiam, tum crassitudinẽ. Cordis etenim, & arteriarum inæqualem intemperiem is pulsus consequitur. Hecticus autem propriè, tabidis & alioqui emaciatis accidit. Conuulsorius pulsus fit, cùm neruorum principium aliquem phlegmonosum affectum sustinet, veluti phreniticis, & acuta epilepsia laborantibus, quando hoc vitio correpti moriuntur adhuc calentes, contrario ijs modo, quos syncope inuadit. Illi náque admodum etiam frigidi adhuc fiũt. Turbulentus pulsus efficitur, quum vsus, seu necessitas magnam sublationem requirit, & facultas vitalis sua functione vti potest, solùm autem arterię corpus repugnat, præ duritie in magnam diastolen sublationemve attolli nequit, veluti in magnis phlegmonibus, obstructionibusque diuturnis. Serratus pulsus in vniuersũ phlegmones, præsertim neruosarum partium comes est. Quapropter pleuritidi peculiaris est. Reliquas pulsuum differentias, prudens omitto. Superest solùm, vt dicamus, an pulsus ordinatus certiùs prædicet, quàm inordinatus. Ordo enim, inquit Galenus c. 13. lib. 2. de præs. ex puls. fixam quodammodo causam & perpetuã esse videtur indicare. Et propterea ad finem capitis concludit, Nihil igitur certi, nihil ordinis perturbatio

firmi

firmi habet: neq; tale, quale ordo, vel bonum, vel malum. Et hæc satis sint de præcognitione ex pulsibus.

*De respirationis prædictione.* Cap. XII.

EADEM est spirationis vtilitas atque pulsus, videlicet conseruatio innati calidi, & spiritus animalis nutritio. Spirationis autẽ duę sunt partes, inspiratio, & expiratio. Per illam refrigeratur feruor cordis, & nõ per frigiditatem cerebri, vt Aristoteles cap. 7. lib. 2. de partibus opinatus est, cerebrum, dicens, calorem, feruoremq́; cordis moderatur, & temperiem affert. Quem Galenus cap. 2. lib. 8. de vsu partium irridet. Simile, inquit, est Aristotelis dogma, ac si quis dicat calcaneum cordis causa extitisse. Ac, ne quis me existimet risus gratia hæc dixisse, si rem diligẽter inspexeris, citiùs à calcaneis ad cor refrigerium aliquod perueniat, quàm à cerebro. Per inspirationem verò emittuntur quæcunque fumosa excrementa, quæ calor resoluerit. Hæc etiam præbet materiam ad vocem & sermonem efformandum, sine qua èffici nequeunt. Est autem respiratio communis omnibus animalibus, vt Glenus lib. de fœtus formatione cap. 9. insinuare videtur. Et Plinius libro 9. cap. 7. Aristoteles quoque ratione conuictus, & partium vtilitate ac vsu, piscibus respi-

rationem

rationem concesſit, licèt in libello huic rei dicato hoc ipſum negauerit. Lib. enim 4. de part. anim. cap. 13. inquit piſces habere pinnas ad natandum, & branchias ad reſpirandum: cùm ergo ex Ariſtotele nullus piſcis branchijs careat, nullus erit, qui non reſpiret. Neque ſolùm pulmo eſt ad reſpirandum inſtrumentum, vt ipſe loco citato, & cap. 10. lib. 1. Poſter. voluit, ſed branchiæ quoque piſcibus, & cutis emiſſacula animalibus inſectis, per quæ inſpirant, & expirant, vt latius alio in loco nos diximus. Vtranque autem reſpirationis partem Hippocrates communi nomine ſpiritum declarauit, vt Galen. lib. 1. de ratione victus tex. 32. aduertit. Hinc ipſe dixit lib. 6. de morb. vulg. ſect. 8. tex. 3. ſpiritus irrumpentes, intrantes, exeuntes, & item corpora. Vbi ſpiritum intrantem & exeũtem nil aliud vocat, niſi inſpirationem, & expirationẽ, ꝙ ſcilicet in inſpiratione aer intret, in expiratione autem exeat. Componitur reſpiratio, vt ſupra eſt dictum ex duobus motibus, & duabus quietibus. Ex motibus ſumuntur quatuor differentiæ ſimplices difficilis ſpirationis: ex quietibus verò duæ, quæ in vniuerſum ſunt ſex. Velox, tarda, magna, parua, frequens, & rara, vt Hippocrates docuit lib. 6. de morb. vulg. ſect. 2. text. 10. Qui locus licèt à Galeno ibi non explicetur, tamen lib. 3. de diff. reſp. cap. 3. minutatim ſingula verba illius textus interpretatur: veluti alium

locum,

locum, ex lib. 2. eiusdem nominis sect. 3. Cùm enim respiratio genere quidem motus sit, omnis autem motus in loco & tempore fieri necessum est: secundum tempus quidem quo mouetur, tarda aut velox inspiratio, vel expiratio dicetur. Si enim motui propria sunt velocitas & tarditas, vt inquit Galenus cap. 2. lib. 1. de diff. resp. id non à motu per se, quoniam eius differentiæ non sunt, vt probat Aristoteles c. 4. lib. 5. Physic. sed à tempore, in quo motus fit: sic Aristoteles motum continuum esse dixit, quia tempus continuum est. Secundum autem spatium magna, vel parua dicitur, quando scilicet in magnam molem consurgit thorax, vel parum distenditur: at quando inter vtrunque motum paruum intersit interuallum, vel longum, rara, vel frequens talis ratio dicitur. Est itaque velox spiratio nihil aliud, nisi cùm paruo tempore instrumenta respiratoria dilatantur: tarda vero, quando longo tempore distenduntur. Magna, inquit instrumentorũ spirationi deseruientium magna fit dilatatio: parua contra, vbi eorundẽ modica fit dilatatio. Crebra seu frequens, aut densa spiratio est, quæ modico interposito interuallo fit: rara autem, quæ longo. Ex ijs ergo quædam sunt simplices: aliæ verò coniunctæ. Simplex difficultas respirandi appellatur, quæ vnam totius respirationis partẽ singulatim occupat. Composita verò, quæ in pluribus consistit.

stit. Atqui cum posterius sit semper compositũ simplicibus, iuxta rationem vtique fuerit, de his quę natura priora sunt, prius mentionem facere. Quare à prædictione simplicium respirationis difficultatum initium sumemus, atq; vbi has explicauerimus, ad prædictionem coniunctarum accedemus. Præsagiunt sanè simplices differentiæ difficultatis respirandi, sed non clarè ac distinctè: magna siquidẽ deliria, & necessitatis incrementa portendit: parua, dolores alicuius spirabilis particulæ, vel virtutis imbecillitatem cum decremento necessitatis significat. Sic rara hoc ipsum & desipientias factas denunciat: frequens dolores & facultatis augmenta atque necessitatis demonstrat: velox autem & tarda ijs, qui desipuerunt indifferenter adsunt. Verùm distinguere oportet, quando vnũ, quãdo alterum significent per vtiles quatuor differentias coniunctas, quas statim explicabimus, quæ distinctissimè dolorẽ, & necessitatis augmenta, vel decrementa, & virtutis dispositionẽ & organorum significant, à quibus tribus completur respiratio: veluti eius difficultas ex motu, mole, & quiete sumitur. Quatuor autẽ sunt differentiæ coniunctæ difficultatis respirationis, quas Hippocrates in lib. 2. & 6. de morbis vulgaribus in hunc modum coniunxit, frequentem & paruam, frequentem & magnam, magnã & raram, paruam & raram. Et idem Hippocra-

tes prognoſt.24.lib.1.carũ ſignificationes breuiſsimis verbis,vt ſolet, explicuit. Spiritus, inquit,creber ſignificat dolorem. Subticuit autẽ Hippocrates,& paruus, quoniam nihil eorum, quæ etiam alijs manifeſtè cognoſcuntur,ſcribit, vt Galenus cap.8.& 10.lib.2.de diff.reſp. aduertit. Erat autem manifeſtum denſitatem per ſe ſolam nihil certi ſignificare, niſi hoc diſcrimen accedat,vt,videlicet, cum altera quapiam reſpirandi difficultatis ſpecie copuletur. Denſa.n. ſimulque parua, organi alicuius, quod cum reſpirationibus commoueatur, dolorem indicat, veluti Galenus capit.21.lib.1.& cap.5.lib.3. de diff.reſp.docet.Frequens ergo & parua reſpiratio omnium animalis particularum quæcumq; ad motum thoracis commouentur, eſt ſignum. Non enim quia thorax dolore afficitur, parua efficitur ſpiratio, ſed quia illi animalis facultas præſidet, q̃ dolori temperans, paruã ſpirationẽ facit. Quare in tumoribus præter naturã conſiſtentibus circa vẽtrem,aut ſplenem, aut epar, aut colon, aut ijs vicinas partes propter ſepti tranſuerſi anguſtiam,huiuſmodi ſpiritus cõtingunt,vt Galenus cap.5. lib.3. de difficult. reſp. ſcribit. Grauidis præterea, aut mox, aut poſt tempus à conceptione, & ijs, qui aqua inter cutem laborant,& nimium ſaturis & ventricoſis, quibus tremit omẽto popa vẽter,& orthopnoicis, qui non niſi ceruice recta ſpirare poſſunt,

Q ob

ob crassos & lentos succos collectos in asperis arterijs, & quibus thorax pulmone obstructus est, aut induratus, aut molles habens tumores, vel quomodocunque dolorem inferentes, ad hęc & pleuriticis & suppuratis, quibus vt plurimum tales ex pleuritide fieri contingit, & non ijs solum, verum & ijs, quibus dolet vẽtriculus, aut aluus, aut peritonæum, aut colon, aut intestina tenuia, quæ superius insident, aut præcordiorum musculi laborant. Omnibus, inquam, his vnica doloris ratione talis spirationis species accidit, quia moto thorace, hæc quidem ab organis spiratorijs dependentia, illa verò connata eisdem concutiuntur, vnde & ægre ferunt, minusq; dolent in paruis thoracis distinctionibus: magis autem in maioribus. Huiusmodi spirationẽ passus est Pythion, Anaxion, vxor Hippocratis, & Philini, vt declarat Galenus lib. 2. de diff. resp. cap. 8. & 10. Item filia Agesij lib. 6. de morbis, sect. 4. tex. 4. Docet deinde Hippocrates secundam differentiam difficilis spirationis coniunctam, inquiens, Spiritus autem, qui creber est, significat inflãmationem in regionibus, quæ supra præcordia sunt: quibus verbis, vt declarat Galenus cap. 4. 5. & 6. lib. 3. de difficult. resp. subticuit magnitudinem, veluti omnibus notam. Perspicuum, inquit, est quòd denso, & paruo dolorem: denso verò, & magno inflammationem coniungat. Neq; enim dicere licet,

quòd

quòd in popularium quidem morborum libris duobus, parui & densi, & magni ac densi spiritus mentionem fecit, in alijs verò nusquam. Nā & in illis ipsis sæpè & in libro de dięta, seu victu in morbis acutis, quęm etiam de ptisana inscribunt, statim in principio libri, non tantum huiusmodi difficilis respirationis speciem palam nominat, sed & ipsam affectionem, in qua fit, & modum ipsius, iuxta quęm lædere solet. Meminit quoque Hippocrates magnæ & densæ spirationis progn. 56. lib. 2. & tex. 44. lib. 2. de ratione victus. Fiet autem magnus & densus spiritus caliditate multa in respiratorijs organis coacervata: id quod fermè omni die in omnibus exurentibus febribus apparet, vt neminem latere possit. Etenim quòd inflammationē præter naturam philogosin Græcis dictam, non Hippocrates solùm, sed omnes ferè alij, qui ante Erasistratum fuerunt, phlegmonem nominarint, & non à nobis tantum, sed ab omnibus Hippocratis expositoribus est ostensum. His itaque sic stantibus, nihil amplius mirū est, pręedictas ambas differentias Hippocratem vna summa ostendere, cum ait, Spiritus densus existens dolorem aut inflammationem significat in locis super septum transuersum. Tanquā sanè nos intelligere possimus, quod cum paruitate dolorem significet, cùm magnitudine verò inflammationem. Apponit autem rationabiliter in locis supra se-

ptum transuersum, siue respiratorijs tanquam immodicæ caliditatis partiũ infrà septũ transuersum, respirationẽ in magnitudinem ac densitatem eleuare non queant. Tertia difficultatis spirationis difficultas est magna & rara, quam Hippocrates ijs verbis exprimit, si verò spiratur magnus multoque interposito tẽpore, delirium indicat. Est itaque propria nota atque signum delirantium magna raraq; inspiratio, non tamẽ inseparabile: sicuti geometram esse, vel fabrũ, vel Medicum, soli homini conuenit, non tamẽ omni. Posisq; dicere omnibus delirijs deberi magnam raramque spirationem, nõ tamen delirantibus omnibus, vt cap. 9. lib. 2. de diff. resp. inquit Galenus. Quod si idem Galenus prorhet. 4. lib. 1. hanc spirationem raram & magnã esse signum inseparabile delirij, dixit, intelligẽdus est vbi delirium alteri affectui nõ adiungitur, qui posit impedire spirationem, quæ à delirio prodire debebat. Affectus autem, qui illã spirationẽ prohibere posũt, sunt, dolor, aut refrigeratio, vel angustia, obstructione in spiritualibus organis consistentia: hæc. n. contrariã spirationẽ efficere sunt nata. Si igitur dolor, aut refrictio vincat delirium, ipsa spirationem suo modo imprimet. Sin autẽ delirium superet, ipsum spirationẽ effinget, excudetq;. Sin verò alter alterius affectus vicib. alternis victor, victusque euadat, modò paruum spirabunt ęgri, &

ex longis interuallis magnũ, aut magna ex parte ingentem ſpirationẽ trahent, paruo nonnunquã intercepto, ſuas agente partes, vt clarè explicat Gale. c. 7. lib. 2. de diff. reſp. Eſt autem rara in delirantibus ſpiratio, quia habent animũ imaginationibus & phantaſmatis intentũ, ſed magna & tantò maior, quanto rarior fuerit ſpiratio: non. n. ſinit quieſcere, aut tantiſper feriari, ſed excitat ſubinde, & expergiſci, atq; remini ſci ſuorum operum facit ſpirationis vſus nõ adimpletus, eò quod periculũ promptũ & immedicabile ſit, niſi de recẽti ſuccurratur, vt declarat Galenus c. 2. 3. 4. & 5. lib. 2. de diff. reſp. Hãc ſpirationem habuit adoleſcens in Melibia, vxor Dealcis, Philiſcus, Silenus, Dromeadæ vxor, & alij ſexcenti. Poſtremò docet Hippoc. quartam differentiam coniunctam difficultatis ſpirationis, paruam ſcilicet, & rarã ſub ijs verbis, Si verò frigidus de naſo & ore, admodũ exitialis iã eſt. Parua. n. & rara in organis perfrigeratis fit, ideò frigidã appellauit Hippocrates, quẽadmodum denſam, & magnam, calidã, vt enarrat Galenus c. 8. lib. 3. de diff. reſp. Cùm igitur tria ſint principalia cauſarum genera ipſius reſpirationis, vtilitas, facultas, & inſtrumentũ: palàm eſt, ꝙ ſi repererimus ex quibus, & quot reſpirandi difficultatib. affectiones in ipſis cognoſcãtur, hę qdẽ nobis oĩum vtiliſsimę ad ꝑnotiones erunt, reliquas vero oẽs ex ſuppondio cõſiderabimus.

At verò repertę sunt magna quidem, & densa, vtilitatis augmentum: & contra parua, & rara, imminutionem significantes. Delirij autē propria magna ac rara, dolorē parua & densa. Cur ergo Galenus cap.4.lib.3.de diff.resp.dixit, Solùm trium difficultatum spirationum Hippocrates in prognosticis meminisse? An quia dubitatio est veritatis inuentio: ex illa namque dubitatione Galenus fuit coactus in sequentibus capitibus Hippocratem explicare, & docere, nullam coniunctam difficultatē spirationis in prognosticis omissam fecisse, vt hactenus nos explorauimus. Sed cur ipse Hippocrates diligentissimus in pernotandis omnibus, quæ ægrotis accidunt, spirationis inęqualis in prognostico non meminerit, quæ cùm de spirationibus scire maximè oporteret, prosecutus esset? Quia, vt inquit, & probat Galenus ca.9.lib.3.de diff.resp. non erat peculiaris morbis acutis, de quibus se solum in eo libro agere velle sępè innuit, atque ob eam causam, nec de vrinis, vel excrementis alui, aut mulierum affectibus, aut ætatibus, temporibus, regionibus, aut constitutionibus anni, alijsque multis, quæ per aphorismos transegit, quæ ad prædictiones multum conferre dignoscuntur, aliquid in eo volumine dicendum sibi censuit. Aliæ autem quatuor differētię sunt cōiunctæ difficultatis respirationis, videlicet, magna & velox, magna & tarda, parua & velox, par-

 ua &

ua & tarda. Item aliæ quatuor, scilicet frequens & velox, frequens & tarda, rara & velox, rara & tarda. Hæ autem parum nobis vtiles sunt, quia aut nihil certum ab illis pronũciatur, vel quidquid ab eis colligi potest, id ante per quatuor priores differentias cognoscere præuenimus. Cæterùm cum nulla difficilis spiratio periculo careat, illa omnium exitialis & pessima est, quæ paruitatem cum raritate habet: propter enim refrigerationem cordis, & calidi innati abolitionem consistit, quæ præsentaneum periculum solet afferre. At verò vel delirium, vel inflammatio in pectoris partibus, vel dolor, vt mala sint, leuiora certè sunt, quàm quæ malum præsentaneum inferant, sicuti perfrictio membrorum, à quibus vita oritur, quæ dictam iam spirationẽ molitur. Instabis tamen in hunc modum, si cor friget, qui fieri potest, vt in acutis morbis febriat? Respondet Galenus lib. 6. de morb. vulg. sect. 4. cõm. 30. illis enim solis, inquit, id euenire comperies, quorum mortem calidissima febris antecessit, quæ corpus ipsum cordis cremauit, atque ideo postremò ipsum refrigerauit. Et statim subdidit, Omne igitur cor propè mortẽ frigida intemperie affectũ est: sed non in quolibet mortifero morbo huiusmodi semper est: verùm in ardentissimis febribus plerunque calidissimum, vt dictum est. Igitur cum frigida intemperie cor ægrotat, calidum vaporem exha-

lare nunquam reperies, quãdo iam vicinus mor ti constitutus æger frigidum reddere spiritum inceperit. Lege etiam, quæ Galenus in hanc sen tentiam scripsit prorhetico. 7. lib. 1. Sed iterum instabis, Si cor est frigidum, quo pacto eget inspiratione? Dicendũ est, quòd licèt calor in ven triculo cordis quãtitate paucus reperiatur, qua litate tamen est intensus, & ob id inspiratione indiget. Denique facilis spiratio bonum portẽdit, veluti difficilis malum. In febribus autem pestilentibus non rarò hæc signa, & alia eiusmodi fallacia vidi: quum omnes ferè ab initio in melius bona, & facili spiratione tendere videan tur, nec rarò qui iam restitutus videbitur mox succumbat, salutem in fronte promittens, occipitio exitialem exitum refert. Quod respiciens Celsus lib. 2. cap. 6. sic dixit, Illa tamen modera tius subijciam, coniecturalem artem esse medicinam, rationemq; coniecturæ talem esse, vt cũ sępius aliquando responderit, interdum tamen fallat nos. Si quid itaque vix in millesimo corpore aliquando decipit, id notam non habet, cùm per innumerabiles homines respondeat. Idque non in his tantum, quæ pestifera sunt, dico, sed in ijs quoque, quæ salutaria. Siquidem etiam spes interdum frustratur, & moritur aliquis, de quo Medicus securus primò fuit. Quæque medendi causa reperta sunt, nonnunquam in peius aliquid conuertunt. Neque id euitare

humana

humana imbecillitas in tanta varietate corporum poteſt. Sed eſt tamen medicinæ fides, quæ multò ſæpius, perque multò plures ægros prodeſt. Neque tamen ignorare oportet, in acutis morbis fallaces magis notas eſſe & ſalutis, & mortis.

*Quo pacto ſit prædicendum ex ſingulis partibus corporis: & primùm ex facie.* Cap. XIII. §. 1.

CAP. 6. lib. 1. huius operis de hac facie, an ſit ſimilis, vel diſsimilis homini anteà ſano, & quid inde commodi accedat, plura diximus. Nunc ſolùm prædictionem percurrã, quã Hippocrates in primo prognoſtico latè docet: ſed breuius in Coacis prænotionibus in hunc modum, Faciei corruptio, lethalis. Verùm minus, ſi propter vigilias, aut famem, aut alui exturbationem fiat: & ſi id quod propter hęc corruptum eſt, ſedetur per diem ac noctem: talis autem fuerit oculi caui, naſus acutus, tẽpora collapſa, aures frigidæ ac contractę, cutis dura, color pallidus, aut niger. Prolixior eſt, vt dixi in prognoſticis, ꝙ medicũ legitimũ faciat, & quo pacto ſe apud ægros gerere deceat, oſtẽdat. Nõ enim domi deſidendo vrinas operiri, & eas tantum, ſæpè vetuſtate, ſæpè quaſſatione portantiũ ab omni iudicio, vt infinita alia incommoda taceam, alieniſsima contemplari vult, ſed in

arenam egredi, & cominus cum ægritudine, adhibito etiam ægro, iubet. Vbi rursum nec futilem, loquacemq; hominem expetit, nec protinus arripere matellam docet: sed inspicere in primis & intueri multum suadet. Et, si hominẽ ante nouerat, sit ne ab illo quum valeret prospe rè commutatus, animaduertere. Sin ad ignotũ ventum est, an à communi eius regionis hominum vultu multũ diuersus sit videre: hinc enim morbi sęuitiem, hinc pericula, hinc quid facto opus, aut dicto sit, intelligi. Neque temere Hippocrates à facie incępit, quoniã sola facies ęquè vt reliqua signa præsagire potest. Vnde Hippocrates lib. 6. de morb. vulg. sect. 3. tex. 34. dixit, in ingentibus malis facies si sit optima, signum optimum: in paruis autem contraria bonę significationi significãns, malũ. Et Galenus in cõm. inquit, in ingentibus malis, siue affectibus, siue symptomatis, si sit facies optima, hoc est naturali similis, bonum est signum: in paruis vero, rursum & hic affectibus, aut symptomatis intellige, si facies fuerit significans contraria prædictæ bonæ significationi, malum aliquod significabit. Quod si Hippocrates ipse aphor. 28. lib. 2. scripsit, in febre exigua in eodem permanere statu, neque collabi, & minui corpus, malum esse, dicendum est, Hippocratem in prognostico loqui in morbis acutis, in aphorismis verò in omni morbo, vbi vtrunque excessum damnat:

nam

nam ille nulla alia de causa accedit, nisi ob cutis densitatem, humoresq; crassos & glutinosos, atq; adeo difficulter solubiles, vt necesse sit morbum diuturnũ fore. Hippocrates ergò in prognostico monet, vt in faciem & naturalem colorem intueamur, ac tunc periculũ imminere existimemus, cũ à naturali statu multum recessit: minus verò, cum hoc parũ esse factum inuenimus. Si enim ipse sibi nulla in re similis comperiatur, scito, eum ad extremũ periculũ esse perductũ. At benè cum illo agetur, si euadere mortem poterit. Si vero superstes fuerit, ea profectò erit diuturnior affectio. Idque ipse confirmauit cum dixit in lib. de aquis &c. Cum toto corpore mutationes accedunt, & si corpus refrigeretur, ac vicissim calefiat, vel color alius ex alio oriatur, morbi longitudinem significat. Cornarius autem in Coacis prænotionibus vertit, colorem pallidũ, cũ debuisset dicere, viridem: chlorum enim Græcè, vt ait Galenus progn. 7. lib. 1. & pallidum & viridem colorem significat. In morbis etiã acutis debet prognosticũ intelligi, siquidem in diutinis, vt Galenus aduertit, non admodum exitiosa est illa facies, item nec in terra frigida, hyeme, conditione frigida, senecta. Quemadmodum aph. 34. lib. 2. dixit Hippocrates, per morbos minus periclitantur ij, quorum naturæ morbus conuenit, aut ętati, aut habitui, aut tępori, quàm quibus non competit

aliqua ex his ratione. Talis etiam vultus nequaquam consistit in morbo pituitoso, quemadmodum nec in plethorico, propter exuperantiam sanguinis, sed inopiā potius esse oportet in corpore, & dolorē præuenire & curas, vt talis vultus existat. In hac insuper facie Hippocratica sæpè visitur veluti puluis cotti carminati, indicans mortem festinam ob siccitatem extremam, vt Galen. prorhetic. 17. lib. 1. aduertit, dicens, Cōmune nimirū & tabescentium, & vehemēter insanientiū: neq; ei cognitu difficile, qui ex tabescentibus vnum aliquando etiam conspexerit. Nempe tabescētibus colliquatum est id omne, quod tum in facie, tum in tēporibus carnosum existit, factis vnà & cauis admodum oculis. Lege quoque explicationē dicti prognostici apud Galenum lib. 6. de morb. vulg. sect. 3. cōm. 29. Et ad alia faciei ꝓgnostica, deueniamus. Faciei color bonus, & mœstitia multa, malum: scripsit Hippocrates prorhetico. 14. libro 2. Cùm enim florida apparuerit facies, eger autem valdè tristis fuerit, quædam in cerebro valde calida affectio esse videtur, quæ sanguinem exurit, eamq; ob causam bilem atram procreat gignitque. In coacis prænotionibus clariùs hanc sentētiā declarat Hippocrates, dicens, Faciei bonus color, & toruitas, in morbo acuto, malum est. Flāmās quoque cum sudore facies in morbis acutis, mala est, inquit idem Hippocrates prorhetico. 33.

lib. 2.

lib.2.quòd intelliges, nisi sudor soluat morbū, quoniam iudicatoria,quę non iudicant,partim difficulter iudicant, partim vero lethalia sunt. Facies quoque rubicunda in longis morbis abscessum futurū pręnunciat,vt inquit Gale.lib.6. de morb.vulg.sect.2.com. 18. Quod verum est, si sanguinis ex naribus profluuium haud præuenerit.Nam rubicundior facies sanguinis ex naribus profluuium potiùs, quàm abscessum portēdit,vt declarat Galenus cap.11. lib.3. de cris. & prorhetico.14.lib.2.

*De prædictione ab oculis.* §. II.

EX oculis posse interdū totius corporis habitudinem cognosci, quòd nimirū illi plus quàm reliquæ corporis partes spiritus animalis contineant, ob visoriorum neruorum à cerebro ad ipsos pertingētium concauitatem. Proinde cum oculi robur ac fortitudinem habuerint, tum quoque corpus vniuersum robur habebit, vt Hippocrates docuit libro 6.de morb. vulg. sect. 4. text. 28. Robur autem & imbecillitatem oculorum ex colore oculorum posse deprehendi, illic Hippocrates, color, dicit, in peius ac melius mutatur. Sed præstat prognosticum decimum lib.1.scribere, & interpretari, si enim lucem effugiant, aut nolentes illachryment, aut peruertātur,aut alter altero fiat

mino r,

minor, aut candidum rubidum habeant, aut liuidas, aut nigras venulas, aut pituita appareat circa obtutum, aut sublimes, tumidive oculi, vel caui admodum fuerint, aut obtutus squalidus, & sine splendore, vel totius vultus color euariet. Hæc omnia mala esse, atq; exitiosa censendum est: si fugiant lucem exitiosum est, quia summam imbecillitatem significant, & inopiã spiritus animalis. Et libro de coacis prænot. inquit Hippocrates, malum est etiam lucis splendorem fugere. Hoc intelligendum est, nisi talis sit locus splendor, quòd oculos offendat, vt libro de Medico, aduertit Hippocrates: & idem confirmat lib. 1. de ijs, quę in medica trina fiũt, tex. 11. Galenus quoq; lib. 1. de hum. cõm. 1. huius sententiæ reddit rationẽ, dicens, Eius facultatis imbecillitatem, quæ adspectum pertinet, efficere, vt oculi effugiant lucem: est etiam intelligendum prognosticum, vt inquit Galenus, nisi causa sit oculi affectio, vt in ophthalmia: tunc enim odium lucis non est exitiale, quia eo tempore sensorium læditur, absque eo, quòd facultas lædatur: facultas autem nunquam lædi potest, citra sensiterij noxam: quod Aristoteles lib. 1. de anima cap. 4. respiciens, dixit, Etenim si senex talem acciperet oculum, videret sicut & iuuenis. Quare senecta non est, quia anima quicquam est passa, sed quia id, in quo est, aliquid passum est: quemadmodum in ebrietati-

bus,

bus, & in morbis fieri solet. Insuper intellige prognosticum, nisi causa sit dolor capitis vehemens, ex quo læduntur oculi à lumine, veluti humores commouente: ideò in ingenti febre, & ardentissima domus obscura non mediocre remedium est ad capitis dolorem sedandum. Itē malum est, si oculi nolentes illachryment: quoniam propter infirmitatem continentis facultatis lachrymas emittunt, vt lib. 1. de hum. cōm. 1. Galenus etiam aduertit: & aphor. 52. lib. 4. vbi nihil mali ostendere inquit, dum volentibus illachrymant, & ob euidentem aliquam causam promanarint, vt fit vbi oculi ob proprium, atq; præcipuum aliquem affectū, veluti lippitudinē, vel in palpebris asperitatem, vel fluxionem aliquam de capite decumbētem, vel tale aliquid. Oculi etiam præter voluntatem illachrymātes, interdum sanguinis ex naribus eruptionē significant, vt cap. 11. lib. 3. de cris. inquit Galenus, ex Hippocrate lib. 1. de morbis vulga. sect. 2. text. 80. Vbi inquit, Quibus in febribus acutis, atq; adeò ardentibus spontaneæ erumpunt lachrymę, his est (siquidem reliqua non sint exitialia) narium profluuium expectandum. Qui incommodè habent, his non sanguinis eruptionem, verùm portendunt mortem. Et idem repetit libro 4. de morbis vulga. versus finem. & libro 6. eiusdem operis sect. 1. text. 21. Et lib. de coacis prænotionibus. Cæterùm volūtariæ lachrymæ

sequuntur

ſequuntur animi affectus, gaudium nempe, aut triſtitiam, quarum cauſam Alexander q.32. declarat, dicens. Qui quidem dolent, meatuum, qui ſunt in oculis ſpiſsitudine, eorum exprimũt humiditatem: qui autem gaudẽt, raritate meatuum humidum effundunt. Quibuſdam verò in oculis, ijs, qui anguſtiores meatus habent, in neutro lachryma exprimitur. Cur lachrymæ, quas mœrendo emittimus, calidæ ſunt: quas oculis laborando, frigidæ? An, reſpondet Ariſtoteles ſect.31.q.24. quia frigidum, quod incoctum, crudumque eſt: calidum quod coctum: languorem autem omnem ex cruditate profici ſci, nullum dubium eſt. Quod cum lachryma cruda eorum ſit, qui valetudine oculorum laborant, non immerito frigida. Hinc medici ſudorem frigidũ, argumentũ eſſe grauis morbi exiſtimant: calidum contra, decretorium eſſe & ſalutarem. Cum enim vacans materia multa eſt, ſatis à calore interiori cõcoqui minimè poteſt: itaque frigidam eſſe neceſſe eſt: cum pauca eſt, penè à calore victa concoquitur: morbus autẽ copia vacantis materiæ confici certum eſt. Malum quoque eſt ſi oculi peruertantur, ideſt conuellantur. Obtorti enim oculi, aut delirium, aut tremorem ipſos mouentium muſculorum indicant. Hæc omnia verò in acutis & periculoſis morbis ob principis mẽbri noxã oboriuntur, vt inquit Galen. lib.6. de morb. vulg. ſect.1. cõm.27.

cõm.27.Hinc Occetai vxor li.3. de morb. vulg. sect.2. tex.8. Septima mortua est, quia dextrũ oculum & aliá praua symptomata, passa est. Fit enim conuulsio illa cerebri exiccati ratione,cui si vires imbecilles adiungantur, mors proxima erit,vt apho.49.lib.4.& apho.75. lib. 7. Hippocrates docuit. Quod si ex lumborum recursione oculi peruersionem fieri dicat Author prorhet.lib.2.tex.35.declarat Galenus ibi,& lib.3. de morb.vulg.sect.2.cõm.8. principium neruorum esse affectum, cuius symptoma est oculorũ peruersio. Scimus enim in vniuersum,haud bonum esse signum distorsionem oculorum, siue ex eo fiat, quòd ascensus fiat ex lumbo, siue vtcunque aliter,vt etiam prorhetico.57.lib.2.docet. Si verò ex humorũ perturbatione crisi imminente peruersio fiat oculorum,futurum iudicium significat, licèt raró, vt optimè aduertit Hippocrates lib.3.de morb.vulg.sect.1.tex.23. Dexter oculus,inquiens,distortus erat. Et Galenus in cõm. ait, Nam quod delirauerit in nona, & dextro oculo strabo fuerit, res sunt, quæ solent in iudicijs euenire. Si etiam alter oculus altero fuerit minor, damnandum est, quod etiã libro de Coacis prænot.repetit,quoniam,vt ait Galenus,indicat extingui facultatem regentem eum. Melius hoc symptoma ad spirituum paucitatem referes; quæ vtrique oculo non est sufficiens,ideo malum est symptoma.Item si oculi

candidum rubidum habeant, aut liuidas, aut nigras venas malum ſignum eſt. Cæterùm in Coacis prænotionibus, ita ſcripſit, Caligo oculorũ, aut ſi alba ipſorũ pars rubeſcat, aut liueſcat, aut venulis nigris impleatur, bonum non eſt. In acutis enim morbis obſcurari oculorum aciem infirmitatem & interitum viſoriæ potentiæ ſignificat, vt declarat Galenus lib. 6. de morb. vulg. ſect. 1. cõm. 24. Vnde aphor. 49. lib. 4. dixit Hippocrates, In febre non intermittente, ſi oculus non videat, iam debili exiſtente corpore, mors proxima eſt. Iam verò in malis etiam habendũ eſt, cum alba oculorum eſſe rubra videntur, ſicut cum venulę in eis, aut liuidæ, aut nigræ ſunt. Nam vt rubræ propter plenitudinẽ, aut inflammationem quandam partium ad cerebrum pertinentium, videntur: ſic nigreſcunt, & liuent, dũ refrigerantur: refrigerantur verò dum extinguntur. Quocirca fit, vt huiuſmodi colores perpetuò pernicioſi cenſeantur. Malum quoque eſt pituitam circa oculi aciẽ apparere, id quod in morbis acutis fieri cernitur, cùm ſummè aridi ſunt, & vires imbecillæ perexiguis lippitudinibus ab oculis excidentibus, deinde iterum inareſcẽtibus, vt Galenus lib. 6. de morbis vulg. ſect. 1. cõm. 23. declarauit. Quare pituita in hoc loco non ſumitur pro excremento ſemicocti alimenti, vt nonnulli turpiter opinati ſunt, ſed pro limis ac ſordibus, inſtar illarũ, quæ in ophthalmijs

mijs apparent. Quoniam præter id quod illud excrementum ſemicocti alimenti, in morbis acutis circa oculi pupillam nunquam cernitur, neque ſi appareret, eſſet malum ſignum, ſed ſolùm ſordes, quas diximus, quando iam oculi ferè fracti videntur, aduerſantur quoque Galeno loco proximè citato: item Hippocrati, qui lib. de Coacis prænotionibus ita inquit, Aut paruas limas ac ſordes circa ipſos. Et Celſo lib. 2.ca.6. vbi ait, pituitaq; in his innatans, angulis inhæreſcit. quæ verba non de pituita, quæ eſt humor ab alijs tribus ſeparatus, ſunt intelligenda: quoniam pituita neque innatat, neq; angulis inhæreſcit in morbis acutis, vt illi miſerè crediderunt, ſed limæ ac ſordes. Subſcripſit quoq; huic ſententiæ Auicenna lib.4.par.2.ſect.1.c.33. quo in loco lippitudinem appellat, quam in prognoſtico, pituitã dixit Hippocrates, & in prænotionibus limas ac ſordes. Quòd verò adducunt ex Galeno (& hoc ipſos fefellit) progn. 10. lib. 1. vbi ita inquit, Pituita enim (vt oſtẽſum iam eſt) excrementum ſemicocti alimenti eſt, planè non intelligunt: nec quorſum Galenus verba illa adduxerit. Poſtquam enim contulit ſordes illas cum lippitudinum ſordibus, ſubiunxit, non eſſe idem vtrobique: quoniam in lippitudinib. eſt pituita. At, vbi inopia perſpicua eſt, quam cauũ indicat oculorũ: cauſa de nimietate prorſus recedit, ſed reſtat virium debilitas ſola, non

quælibet, ſed admodum vehemens, quæ nec mi nimum quid alimenti oculorum abundè concoquere poteſt. Sed quid ego ad iſtos relabor: nunquam finis erit, ſi ſingulis prognoſticis eos reprehendere velim. Deſino itaque, & ad propoſitum redeo. Sublimes etiam oculi, ſeu inſtabiles malum præſagiunt: quia delirium, aut tremorem eorum, qui oculum mouent muſculorum indicant. Delirium namque ex indigentia, periculo maximo non vacat. Tremor quoque ob ariditatem opificiorum, incurabilis eſt, vt Galenus lib. 6. de morbis vulg. ſect. 1. comment. 2. aduertit. Quo in loco Hippocrates oculos, quos in prognoſt. ſublimes ac inſtabiles dixit, in his agitatos appellauit, & libro de Coacis prænotio. malum eſſe ſcripſit, oculos frequenter agitare ac iactare. Concreti quoque oculi, hoc eſt immobiles, perfectiſſimam eius potentiæ extinctionem ſignificant, a qua muſculi, cū naturaliter affecti erant, mouebantur, Galeno lib. 1. de morb. vulga. ſect. 1. commen. 27. authore. Hinc prorhetico. 11. libro ſecundo dixit, Oculi hebetes, pernicioſum: immobiles & caliginoſi, malum portendunt. Mala etiā eſt oculorum cauitas, & expreſſio valde foras, & ſplendoris extritio, vt pupilla extendi non poſſit: libro de Coacis prænot. Malum quoque ſqualidos oculos habere, nam ij extremam ſiccitatē ſignificant. Hebetes item, imbecilliq́ue mor-

taorum

tuorum oculis similes existunt: multisque morientium, atque adhuc tamen viuentium tales oculi videntur, veluti & his, quos extrema habet senectus, prorhetico. 11. lib. 2. Perniciosum quoq; est videre homines nigros astãtes, quoniam cerebri & humorum adustionem significat. Oculorum quoque obscuratio cum animi deliquio conuulsionem inducit. Non minus malum significant oculi intus rugosi: nam tales ob imbecillitatem & frigiditatem fiunt, quando membrana musculis oculum mouentibus adnata, & ad verticem vsque protensa, languida sit.

### *De prædictione ex oculis in somno.* §. III.

ROGAT Aristoteles sect. 4. prob. 1. quam ob causam, qui cõcumbit, & qui moritur oculos attollit: qui autem dormit submittit? an quòd de parte superiore calor exiens, eodẽ oculos vertit, quò se deflexerit: per somnum autẽ deorsum se colligit, itaque eodem conuertit. Claudũtur verò propterea oculi, quia humiditas deficit. Cõcludit ergo Aristoteles ideo palpebras demitti, quia humor innatus simul cum calore descendit. Et idẽ c. 3. lib. de Somno. docuit. Clauduntur quoq;, ne lux externa ingrediẽs oculos ipsos cõmoueat, spiritus attrahẽdo, luci similes. Considerari igitur cõuenit, inquit

Hippocrates progn. 11. lib. 1. huncin modum ſuſpectiones etiam oculorum per ſomnum. Si quid enim candidæ partis ſubapparet commiſſis palpebris, nec alui fluor, aut medicamentum in cauſa ſit, aut nec ità dormire conſueuit, vitioſum iudicium, lethaleque admodum eſt. Nam ſignificat hoc ſymptoma imbecillitatem palpebras mouentis facultatis, modò non præceſſerit alui fluor, aut purgantis medicamēti potio, aut vehemens triſtitia, aut vigilia, aut alimenti indigentia, aut ſanguinis eruptio copioſa, aut ſimpliciter quęuis alia immodica euacuatio: ex ijs enim totum corpus exiccatur, & vires ſunt imbecilles. Plus autem ſiccitas in palpebris innoteſcit, quoniam ſunt naturæ ſiccæ. Hinc Hippocrates in libro de Coacis prænot. dixit, Et palpebras inter dormiendum non committere, perniciosum eſt. Non temere autem Hippocrates in prognoſtico adiunxit, vt ægrotus ita dormire non aſſueuerit, quia ſunt multi, qui ſic palpebris affectis dormire ſolent, vt Plinius ca. 37. lib. 11. aduertit. Quod etiam faciunt lepores, vt ibidem teſtatur Plinius: & confirmat Ælianus lib. 2. de hiſto. anim. cap. 12. & lib. 13. cap. 13. Et leones, ſi credendū eſt Cęlio Rhod. lib. 13. ca. 8. & lib. 6. cap. 13. At de ijs Ariſtoteles nō meminit. Pueri etiam lumbricis affecti palpebras habent inter dormiendum parum apertas ac patentes, vt optime aduertit Paulus lib. 4. cap. 57.

&

& Auicenna lib.3.par.16.fect.5.cap.2. Sed verba, quæ subiunxit Auicenna, Et accidit oculis eorum, vt rubeant quandoque, deinde alia vice obfuſcētur, malè vertit, cũ non ad oculos, ſed ad genas illa verba ex Paulo ſint referenda. Sed qui fieri poteſt, vt in ſomno illa figura extrema fiat, cùm facultas motrix in ſomno ſit ocioſa, ea omiſſa, quæ in thorace continetur? Dicendum eſt, ſomnum non eſſe ocium animalium functionum, ſed ſolùm remiſsionem, vt cap.8. lib.1.de ſympto.cauſ.inquit Galenus. Qui ſi fuerit præternaturam, nihil vetabit, quominus fiant in eo figuræ ac motus diuerſi, vt experimento quotidie videmus. Neque etiam in naturali ſomno, propterea quòd, vt diximus, ſenſus omnino nõ feriantur: imò verò multi oppreſsi ſomno ambulant, multaq; perficiunt dormitantes, quæ vigilantibus acceſſu adituque eſſent difficillima, vt Ariſtoteles docuit lib.de ſomno & vigilia, c. 3.& lib.5.de gener.anim.cap.1. vbi dormiẽtes, reſurgere, & ambulare, & videre inquit: quod de ſeipſo Galenus cap.4. lib.2. de motu muſc. affirmat. Et Lucretius lib.4. hoc carmine expreſsit.

*In ſomnis eadem pleroſq; videmus obire:*
*Cauſidicos cauſas agere, & componere leges,*
*Induperatores pugnare, ac prælia obire:*
*Nautas contractum cum ventis degere bellum:*
*Et quo quiſque ferè, ſtudio defunctus adhæret,*

*Aut quibus in rebus multum sumus ante morati,*
*Aut in qua ratione fuit contenta, magis mens.*

Præterea si palpebra peruertatur, aut liuida fiat cum aliquo alio signo, mortem propè esse sciendum est, dixit Hippocrates: prognostico. 12. lib. 1. Et lib. de Coacis prænot. scripsit, Malus est & oculus peruersus: vbi oculum pro palpebra accepit, quoniã de ipsis oculis iam prognosticum tradiderat. Contrahitur autem palpebra, quia musculi palpebras claudentes cõuelluntur: idque non fit, nisi ob nimiam siccitatẽ, quod exitiosum est, quoties alia indicia suffragantur, tanquam hoc, & palpebra liuida, quæ extinctionis est indicium, nequaquam sufficiãt denunciare mortem. Peruertitur enim nonnunquam oculus crisi instanti, quæ cum aduenerit, statim illud symptoma euanescit, & signum fuit iudicatorium, & non mortis. Quod autem suprà ex Galeno adduximus, duos esse musculos palpebras claudentes ex prognostico citato, & cap. 2. lib. 4. de locis affectis. non repugnat eius sententiæ cap. 9. lib. 10. de vsu partium, vbi vnũ duntaxat musculum dixit oculũ operire: quoniam in hoc loco scripsit vnum esse musculum vtrinque, & ita sunt duo claudentes, vt alij loci testabantur, veluti alij duo aperientes, quemadmodum alij duo trahentes.

De prædictione ex auribus. §. IIII.

EX auditu, & auribus licebit etiam prædicere futurã ſanitatẽ, aut mortẽ. Frigidæ.n. aures, contractæq;, & fibræ earũ verſæ, pernicioſum eſt, ut dixit Hippocrates prognoſtico.7.lib. primo.libro de Coacis prænot. Sic dixit, Aures frigidæ & pellucidæ, & contractæ, pernicioſæ. Galenus aphor. 1. libro. 7. declarat, quando aures frigidæ malum præſagiunt, & quando non, dicens, In morbis diuturnis, q præſertim ſunt ſine febre, & hyeme, & ætate ſenili, partes extremas corporis, ueluti nares, aures, pedes, & extremas manus frigidas fieri nihil mali. Nõ tamen in acutis eſt mediocre malum, ſed ſymptoma ualde pernicioſum: quòd magnis accidit viſcerum inflãmationibus. Quoniam aures carne vacant, & pauci ſunt ſanguinis, ideò celerrimè refrigeſcunt. Rogat tamen Ariſtoteles ſect. 31.prob.3.& ſect.32.prob.1. 8. & 12.cur aures, quæ omniũ maximè partium noſtræ faciei exãgues ſint, rubore magis afficiantur. Et reſpondet id fieri ob auriũ raritatem, & metum verecundiæ adiunctum, quod etiam Galenus cap.5. lib.2.de ſympt.cauſ.cõfirmat. Quod autem Ariſtoteles prob. 1.ſect.32.ſcripſit, aures natura eſſe calidiſsimas, niſi intelligas, facta cõparatione ad reliqu as corporis partes, falsũ eſſe exiſti-

mandum

mandum, quoniam si ex Aristotele exangues sunt, cur calidissimæ? Rubores autem circa aurem ex progresso dolore, in febribus fientes, signum quidem sunt erysipelatis in facie futuri, inquit Hippocrates libro de prenotionib. Coacis. Auris dolor pertinax, cum febre acuta, & alio quodam signo aliquantulum maligno, iuuenes quidem septima die occidit, & citius delirio correptos, si non multum pus effluxerit ex aure, aut sanguis è naribus, neq; aliud quoddã bonum signum compareat. Seniores autem tardius, & minus tollit. Nã & aures suppuratione præueniunt, & minus delirant. Hoc etiam Hippocrates progno. 13. & 14. lib. 3. tradidit. Quibus in febribus aures obsurduerunt: sanguis ex naribus fluens, aut aluus turbata soluit morbũ, aphor. 60. lib. 4. Quibus in febribus aures absurduerunt, his non soluta febre, insanire necesse est. Soluit autem sanguis ex naribus erumpens, aut aluus biliosa egerẽs, aut disenteria accedẽs, aut coxarum, aut genum dolor lib. de iudicationibus. Quibus surditas cum capitis grauitate, & præcordij intentione, & ad splẽdorem turbatio, sanguinem profundit. In febre acuta aures obsurdescere, furiosum est, lib. de Coacis prænot. Quibus biliosæ sunt deiectiones, hæ superueniente surditate cessant: & quibus surditas adest, superuenientibus biliosis deiectionibus, cessat, aph. 28. lib. 4. Hominibus sordes in auribus

bus dulcis quidem mortifera, amara autē nō: lib.6.de morb.vulg.sect.5.tex.19.Cur verò amaræ debeant esse,declarat Aristoteles sectio.32. prob.4. sunt enim soboles putris ac biliosi excrementi. Deinde videndum est, an æger acutè audiat: siquidem surditas malè esse affectum caput ostēdit. Eademq́; inditio est, cerebrum vexari. Solet autem surditas gigni, quod aliquis humor sit in audiendi meatibus infixus, atque impactus: interdum verò etiā fit,quòd audiendi facultas sit extincta:quam sanè in acutis,turbulentisque morbis concidere conspicimus. Abscessus iuxta aurem,ex acutis morbis,maximè in febribus ardentibus fiunt: & si non iudicationes fecerint, & maturescant, aut ex narib. sanguis fluxerit, aut vrinæ subsidentiā crassam habuerint, ægri pereunt.lib.de Coacis prænot. Adde etiam,nisi aluus purgata fuerit, ex lib.1. de morbis vulg.sect.2.tex.84.Abscessus circa aurem in morbis diuturnis suppurari, non valde albo,& inodoro pure,occidūt, & maximè mulieres. Reliqua, lege apud Hippocratem lib. de Coacis prænotionibus.

### *De prædictione ex naso.* §. V.

NASVS acutus, seu compressus in morbis acutis lethale est, vt inquit Hippocrates prognost.6.lib.1.quoniam indicat spiritus, humoris,

moris,& solidæ partis consumptionem, ut ibidem prognostic. septimo. declarat Galenus. Nasus si peruertatur in febre continua debili existente corpore, lethale. aphorism. 49. libr. quarto. aphor. 69. libr. 7. prognost. 12. libro primo. Nasus rubicundior factus, est iudicationis signum, ut inquit Galenus capit. 14. libr. primo. ad Glauc. Illa autē iudicatio præcipuè erit per alui fluorē, ut Hippocrates lib. de Coacis prænot. sic docuit, Rubores circa nasum, alui humescentis signa sunt.

## *De prædictione ex labris.* §. *VI.*

SI labrum præuertatur cum alijs signis malis mors proxima est, prognost. 12. lib. 1. & aph. 49. lib. 4. & aph. 66. li. 7. Labrum inferius tremulum est futuræ iudicationis signum, cap. 1. lib. 3. de cris. Hoc ita habuit Chærion lib. 3. de morb. vulg. sect. 2. text. 2. & iudicatus est. Labrum contractum alui biliosæ eruptionem significat, lib. de Coacis prænot. Febres in quibus labra ulcerantur fortassis cessant. lib. 6. de morbis vulga. sect. 8. tex. 28. Nam & vulgus hodie ex diuturna obseruatione nouit febres, in quibus labra vlcerantur, mox desituras esse. Hoc tamen signum non est perpetuò verū, sed magna ex parte: ideò dixit Hippocrates, fortassis, & Galenus in cōm. solùm vult esse signum maximi ardoris. Labra, inquit,

inquit, uidentur nullam aliam ob causam vlcerari, nisi quia acer quidam vapor illuc à uehementia febris amandatur, qui partes illas quasi ardore quodã consumit: nihil tamen mali præterea facit, præter vlcerationem, cuius nũc Hippocrates mentionem facit. Hoc autem cùm in tertianis quandoque contingit, tum uerò maximè in ardentibus, cum febris calorem perferre æger non potest. Hinc dixit Auicenna libr. quarto. part. 2. sect. prima. capit. 38. Scisio labiorum in febribus acutis, significat superfluitatem inflammationis. At in Canticis par. 1. cant. 477. dixit, Et pustulæ narium, aut labiorum in tertiana, est signum salutis prognosticum: quod confirmat Auerroes in comm. ad illum locum. Quare locus Hippocratis erit intelligendus in tertiana, & præcipuè exquisita. Eleuatio unius labri super alterũ conuulsionẽ significat, dũmodo à natura non sit facta, Auicena loco citato.

## *De prædictione ex dentibus.* §. *VII.*

SI quis dẽtibus strideat in febribus non consuetus à pueritia ità efficere, insania significatur, ac mors: sed in vtrisq; futurum prædicere periculũ necesse est. Si verò mente cõmotus ita efficiat, admodũ exitiosum iã est, prognostico. 21. lib. 1. Quod clarioribus verbis scripsit idem Hippocrates in Coacis prænot. dicens, Dentes

collidere

collidere, aut stridere, quibus non familiare, id est à pueris, furiosum ac lethale est. Iam verò delirãs si hoc faciat penitus lethale est. Et prorhetico. 13. lib. 2. idem repetit. Insaniam igitur stridor dentium significat, quia offensionẽ principis partis, quæ non fit absque magna mentis commotione, indicat: mortem verò, quòd cõuulsionem præsagiat. Si verò ægrotus strideat dentibus, & simul insaniam patiatur, mortem proximam habebit. Obijcies tamen, si nihil est deterius morte, cur post mortem, adiecit exitiosum admodũ? Deinde in principio prognostici Hippocratis stridori adiunxit insaniam, ad finẽ verò insaniæ stridorem addidit, vbi videtur docere stridorem esse insania deteriorem? Quib. vt facilius occurramus, aduertendum erit, aliquando stridorem insaniam præsagire, quæ cũ aduenerit, vtrunque cessat, vt Hippocrates dixit aphor. 26. lib. 6. qui in febribus ardentibus tremores fiunt, delirio soluuntur. Nam stridor dentium quid aliud est nisi tremor? Item stridor potest præsagire insaniam, deinde post aliquod tempus mortem. Si verò post insaniã accedat stridor, mors proxima est, quoniam conuulsio, vt scribit Galenus ca. 8. lib. 12. de morb. med. ante phrenitidem, cum possit ex repletione fieri, quandoque sanatur: si verò post phrenitidem sequatur cõuulsio, minimè, cùm ex siccitate originẽ trahat. Vnde Hippocr. apho. 26.

lib. 2.

lib.2.dixit,febrem conuulſioni ſuperuenire melius eſt,quàm febri conuulſionem. In ijs etiam cõſuetudo obſeruãda eſt,veluti in alijs, vt Hippocrates clarè monuit. Quod reſpicens Galenus prog.37.lib.3.inquit, Quemadmodum ſæpenumero me vidiſtis in ijs,qui ſtrident dentibus, ex natura in illis haberi accidens pronunciare, ità vt exiſtimarent familiares audientes non ex medendi facultate,ſed ex arte vaticinan di talem extitiſſe prædictionem: interdum etiã in dormientibus in conniuentibus oculis, vt id quoq; in eis ex natura exiſtat: & quodã in ventrem cubante id ipſi quoque natura neceſſariũ. Porrò mulieris cuiuſdam aliquando viſus eſt adeuntibus nobis dexter oculus alterum inſigniter ſuperare, de qua dixi talem ante morbũ extitiſſe exceſſum. Et item in alio caua admodũ tempora, quo perſpecto tunc dixi per naturam haberi affectionem. Itidem aliorum cruentos oculos eſſe per naturam. Conuulſam vero in alio ſupercilij partẽ, aut oculorum, aut labiorũ. Et item nonnulla ante morbum ex quadã cauſa fuiſſe exteriore. Quinetiam intermittente pulſum, atque etiam pulſus varietatem, & alia generis eiuſdem ex natura in quibuſdam haberi dixi,vel ipſis ægris,haud quaquã perſpecta: quandoque etiam, ſimulatq; conualuerunt,reſtare viſa ſunt. Voces item aſperas,raucas, clan goſas,in hoc ex natura, in illo ante ægrotatio-

nem

nem committi dixi. De quibus cùm libro de præsagiendo latius docuerim, nihil insuper necesse habeo hoc loco recensere: sed sufficiet, si summam horum inueniendorum dixero, & ita orationem sistam. Quoties enim ex omnibus alijs sine periculo uideatur morbus, tale accidens terrificum, ex natura adesse sciendum est: aut prorsus ante ægrotationem fuisse propter aliquam causam euidentem. Hæc ille. Ea autem uerba, etsi prolixa, referre tamen uolui, quod ad optimam prędicendi rationem mirè conducerent. Porrò ex iam dictis manifestum quidẽ, imò sensui quoque euidens, imbecillitates natiuas morbos quoque esse, ut optimè ostendit Galen. lib. 3. de morbis vulg. sect. 2. comm. 3. adiecit, inquit, porrò sermoni, erat autem & natiuum quoddam tabidum, quod oportet meminisse, nec fidem habere sophistis, nullum asserẽtibus esse affectum innatum. Perrarum autem est, inquit Galenus lib. 6. de morbis vulga. sect. 2. cõm. 42. in omni corpore duo aliqua mẽbra æqualiter esse debilia: nam in plurimis unum planè eiusmodi esse deprehenditur, in quod seu plenitudo, seu vitiosi humores in corpore contracti sunt, omnia superuacua feruntur: unum autem si hæc præoccupauerit, reliqua membra in sanitate permanent. Si autem in pueris febrientibus contingat dentium stridor, uidendum est, num vermibus sint affecti. Quoniam,

Paulo cap. 57. lib. 4. authore, subscribente Auicenna libro tertio. part. 16. sect. 5. capit. tertio. ex ratione stridoris nullum malum signum habere possumus, sed solùm lumbricorum vexantium symptoma, ob uaporum putridorum multitudinem, & læsionem uentriculi ab illis procedens. Quibus circa dentes in febribus quidam lentores nascuntur, ijs fortes fiunt febres. aphor. 53. Et libr. quarto de morbis vulga. ad finem. Neque enim humiditates illæ pituitosiores condensari, atque adeò dentibus affligi possunt, nisi ingens febris calor, qui easdē exiccaret, subesset. Dentium ariditas est certissimum mortis signum: Conciliator sect. 10. pb. 47. Significat enim absolutam humidi consumptionem. Ex dentis corruptione, uehemens febris superaccedens, & delirium lethale est. libr. de Coacis prænotionib.

## *De prædictione ex lingua, & ore.* §. *VIII.*

LINGVAM ægri contemplabitur accurata diligentia Medicus: humorem nanque in cor pore redundantem, morbumq; efficientem, nō solùm demonstrat, ut Hippocrates libr. 6. de morb. vulg. sect. 5. text. 14. & 16. tradidit; sed et quæ euentura sunt non obscura fide denunciat, ut lib. de Coacis prænotionibus idem Hippocrates scriptum reliquit. Si itaque pallida fue-

rit linguæ, biliosum in corpore abundare serum portendet: si uerò rubea, sanguinis serũ, quemmodum atræbilis, si nigra sit, ut ibidem Galenus & cap. 7. libro 8. de placitis Hippo. & Plat. libro. 3. de Hum. cõm. 25. docet. Lingua, quæ in principio quidem inhorruit, in colore uerò permanet: progressu autem temporis exasperatur, & liuescit, & rũpitur, lethalis est. Hippocrates in Coacis prænot. Huiusmodi linguam uidetur habuisse Philiscus, lib. 1. de morb. vulga. sect. 3. text. 8. & tex. 29. ille, qui calescens, cœnauit; & potauit largius, & Hermocrates lib. 3. eiusdem operis sect. 1. tex. 11. & ideo perierunt. Significat enim maximum incendium, & præter id humidi natiui absolutam consumptionem. Si uerò ualde nigrescat, in quarta decima die iudicatioñe fore significat: id est, in illo die mors adueniet, ut optimè interpretatur Auicenna. Periculosissima autem est nigra, & cum uirore pallida: ardentem febrem portendit, primo. de locis affectis cap. quinto. Non verò semper mortem, ut lib. tertio. de morbis vulga. sect. 3. cõm. 83. aduertit Galenus. Lingua ualde nigra & arida, desipientiam significat lib. quarto. de ratione uictus comm. 4. & prorhet. 3. libro. 1. Linguæ obtremiscentes signũ non constantis mentis, prorhe. 20. lib. primo. Galenus in comm. inquit, non est autem hic tremor linguæ peculiare phrenitidis signum, sed per sympathiam

compa-

compatientium alteri cuidam primum patienti, uel propter uicinitatem, uel propter societatem, quæ in ea sunt, partium. Cumq; in lingua apparuerint pustulæ ciceribus magnitudine æquales, fueritque febris uehemens & acuta, æger in principio sequẽtis diei morietur, Rasius libr. 10. ad Mansorem regem cap. 21. Item, oris tortura, labia resoluta, frigida, & albescentia, signa sunt mortifera, ibidem. Hiante ore dormire, dentibus præter consuetudinem stridere, insaniam significat, & mortem, ibidem. Lingua ẽt exerta, nigricans, & aspera, febrem pestilentem denunciat. Oris fœtor in morbis acutis mortem proximam significat: Auicenna. Si lingua subito infirma fiat, aut pars aliqua corporis resoluatur; hoc à melancholico humore accidit, aphorism. 40. libr. 7.

### *De prædictione ex faucibus.* §. IX.

SI febre habito tumore non existente in faucibus, strangulatio repente superuenerit, lethale. aph. 34. lib. 4. Loquitur autem Hippocrates in hoc aphorismo de ea anginæ specie, quæ periculosissima est, de qua progn. 16. libr. 3. ita scripsit, Angina grauissima est ac celerrimè interimit, quæcunq; nec in ceruice, nec in faucibus conspicuum aliquid efficit. Plurimum uerò doloris infert, ac spirationis difficultatem,

quæ non nisi erecta ceruice trahatur. Hæc etenim & eodem die,& secundò,& tertio, & quarto strangulat. Repetitur item hæc prædictio aphor.61.lib.7. & in Coacis prænot. in hæc verba, In febribus de repente suffocari, & deglutire non posse, citra tumorem, malum est. Celsus quoque eam docet lib.2.cap.6.Si febrem habenti repentè collum peruertatur, ac vix possit deuorare, nó existente tumore lethale est. aph. 35.lib.4. Fauces exulceratæ cum febre, difficiles sunt. Sed, si aliud quoque signum ex prædictis fuerit prauum, prædicendum, vt cum periculo morbus sit,prognost.15.lib.3.& in Coacis prænot. In acutis morbis faucium sine tumore dolores, & pusilli, & strangulantes, atque cum æger hiauerit, non facile os tum cogere, tum claudere, mentis aberrationem portendunt:ex ijs phrenitici fiunt, & perniciosè habentes. prorhet.11.lib.1. Et in Coacis prænot. Fauces dolorosæ, graciles, cum ægrè tolerabili molestia, perniciosæ acutæ sunt. In Coacis prænot. Et prorhet.54.lib.2. Collum durum,& dolorosum,& maxillarum colligatio,& venarum iugularium palpitatio fortis,& tendinum distentio, perniciosum.Colli dolor malum quidem in omni febre, pessimum autem his, quibus timor est, vt etiam insaniant, in Coacis prænotionibus.

De

## De prædictione ex Hypochondrijs. §. X.

FEBRES ex hypochondriorum doloribus, malignæ. prorhetic. 21. libro 2. Galenus in cōmen. inquit, Orationem hanc siue libri huius author, siue alius scripserit, nō laudo. Nisi etenim limitetur bifariam falsa est, quòd ad gemina indigeat limitatione. Cum ergo non paucæ in hypochōdrijs sitæ sint partes, febres nō sunt omnibus in his malignæ, sed in septo transuerso, ventriculo, & iocinore. Scimus quoque & musculos quosdam, qui inibi iacent, si inflāmentur, febrem accendere. Quinimo neque, vbi in iocinore, vel ventre, vel septo transuerso phlegmone oriatur, febris hæc continuo maligna est, sed acuta forsan fuerit, quanquam ne hoc quidem perpetuò, nōdum verò maligna. Quod autem neque acutam perpetuo fieri dicam, testatur experientia, & ratio demonstrat, ab externis inflammationibus conspicuam reportans fidem. Nam cum inflammationum magnitudinem perpetuò febris ex proportione sequatur, vt in hypochondrijs non perpetuo partem aliquam ex præcipuis valenter inflammari est necesse: sic neque febrem inferri acutam. Hæc ille. Quæ transcribere ideò placuit, quoniam vniuersa, ad prædicendi artem pertinent, & quid nomine hypochondrij intelligamus, non

obſcurè enarrat. Partes igitur ſupra vmbilicum utrinque ad latera ſpurijs dictis coſtis ſubiectæ hypochondria propriè appellantur, aph. 35. libr. 2. Galeno aſſerente. Febres ergo, quæ ab hypochondrijs proficiſcuntur (ſi propriè uocabulum hypochondriorum accipiamus) omnium febrium acutarum ſunt mitiſsimæ: libr. 3. de morbis vulg. ſect. 2. in proœmio: veluti ſunt illæ, quæ ex inflammationibus externis ortum habent, ut ſuprà in prorhe. dixit Galenus. Sin minus propriè, & hac uoce etiam uentrem complectamur, iecur, lienem, & ſeptum trāſuerſum, quædam malignæ, quædam etiam mites ſunt, vt etiam Galenus capit. 7. lib. 5. de locis affectis inquit. Et in hac ſignificatione cùm Hippocrates numero ſingulari dixit, dextrum hypochondrium, iecur intelligit, quando uerò ſiniſtrum lienem: ſi uero abſolutè ſcribat hypochondriū contentum eſt, per excellentiam, iecur intelligendum eſt, quoniam hoc alteri præſtat, libr. 3. de morb. uulg. ſect. 1. comm. 5. Hypochondria ſaluberrima ſunt, ſi dolore uacant, ſi mollia & æqualia ſunt dextra ac ſiniſtra parte: progno. 27. libr. 1. & repetit ueluti ſuperiora, libro. 1. de hum. comm. 24. & libr. 2. comm. 10. Galenus. Mollia igitur ſint oportet, ſic enim naturæ ſimillima ſunt, ideò ſaluberrima: illis enim oppoſita, utpote uehementer renitentia, dura ſunt. Cæterùm renitentia mollis ſignificat inflam-

matum

matum esse uiscus aliquod, aut iecur, aut septum transuersum, aut lienem: dura uerò, musculos abdominis esse inflammatos, denotat, libro 3. de morb. vulga. sect. 2. comm. 5. Aequalia etiam sint, vtraque hypochondria, non solùm in mollitie, sed etiam in ijsdem qualitatibus similibus: fieri enim potest, ut similiter mollia sint, sed aut aliqua parte dolore uacent, aliqua dolore efficiantur: aut altera pars calidior, altera frigidior sit: aut sublatior, aut depressior. Quod si obijcias ex Galeno, qui capit. vndecimo libri tertii de crisibus dixit, Proprium uero signum sanguinis fluxus ex naribus est etiam præcordiorum tensio sine dolore. Et subiunxit, si uerò præcordia cum dolore extendantur, non fluxum sanguinis futurum, sed aliquam ibi adesse inflammationem significant: & hoc confirmat Hippocrates progn. sexagesimosexto, libri secundi. Dicendum est, quod ille dolor parum durat, hic uerò de permanente agitur: Aut dicendum quòd licet ille dolor sit commodus, non est tamen saluberrimus. Cur ergo Hippocrates aphorism. trigesimoquinto, libri secundi, crassitudinem hypochondriorum commendauit? quia crassitudo non est durities, de qua in prognostico. Cur etiam laudat Hippocrates æqualitatem in qualitatibus, cùm iecur sit liene calidius? quia cutis est, quæ tactu percipitur, q

indolens eſt. Itaq; tangendus eſt uenter, quoniam ſolo tactu huiuſmodi affectiones dignoſcuntur, vt clarè Galenus cap. 7. libro quinto, de locis affectis oſtendit. Si verò, inquit Hippocrates, inflammatione vexantur, aut dolore, aut intenta ſunt, aut inæqualiter affecta dextra ac ſiniſtra parte: hæc omnia animaduertenda ſunt. Hippocrates etiam repetit hanc ſententiam in libro de Coacis prænotionibus dicens, Præcordium molle eſſe conuenit, & doloris expers, & æquale: inflammatum autem aut inæqualiter ſe habens, aut dolens, ſignum eſt ægritudinis non leuis. Melius autem, dixit in prognoſtico, hæc omnia animaduertenda ſunt, quoniam in libris de morbis vulgaribus ille & ille, qui ex hypochondrio laborarũt, perierunt, vt Philiſta, adoleſcens, qui in Mendacium foro decumbebat, apud Tiſamenum mulier, Apollonius, adoleſcens Melibęæ, Hermocrates, & alij. Nonnulli verò ſuperſtites fuerũt læſis hypochondrijs, vt Herophon, Clazomenius, mulier, quæ in littore decumbebat, & alij. Igitur huiuſmodi hypochondria animaduertenda ſunt, ſi cum alijs ſignis bonis vel malis coniungantur, vt inde benè aut malè prædicemus. Si vero pulſus in hypochondrio inſit, perturbationem ſignificat, aut delirum. Verùm oculos talium conſpicari oportet. Si enim crebrò obtutus mouetur, expectãda

da insania est. prognost. 28. libro primo: Quæ sententia in Coacis prænot. ita scripta est: Pulsus in præcordio cum tumultu, mentis emotorius est, & magis si oculi frequenter moueantur. Quibus in locis nomine pulsus, arteriarum pulsationem intelligit Hippocrates, & hanc, nō quācunque, sed euidentē quandam vibrationē, quam vel ægroti ipsi persentiscunt, vel hi etiam qui ipsos de foris intuentur, vt clarè docet Galenus in cōm. prædicti prognostici: & in eam sententiam adducit Hippocratē lib. 2. de morb. vulg sect. 5. Vbi ita inquit, Cui vena in cubito pulsarit, insanus & iracundus est: cui verò quieuerit stupidus. Poterat etiam eundem Hippocratem citare sect. 2. eiusdē libri, in historia Lyciæ, vbi ait, Et vena, quæ secundum lienem est, in cubito tēdebatur, & pulsabat multoties. Quę omnia declarat Galenus cap. 9. lib. 6. de decretis Plat. & Hippo. de arteria illa, quæ ad cubitū præsertim sinistrum cōmeat. Cuius, inquit, agitatio cum in ortu infantis velox & magna, & valida reperitur, validam in corde irascibilē vim esse significat, ac præditam vegeto ac feruido calore: quem furiosum & iracundum appellare consueuerunt. Hippocrates arteriam hanc in secundo vulgariū morborum libro venam vocat ijs verbis: Cui vena, quæ in cubito est, pulsauerit, furiosus ille & iracundus euadit: cui sensim mota fuerit, lentus. Pulsare & pulsus de adeo

vehe-

vehementi arteriarum agitatione accipi ab antiquis, vt prius, quàm tactu prehensauerimus, oculis subijciatur, cum ex alijs, tum ex his, vel maximè patere potest, cui pulsui quietam motionem, & lentum furioso, & iracundo, quasi ira vacuum opposuerit. Item nomine pulsus intelligit Galenus palpitationem, licèt non verè dictam, vt lib. 1. de morbis vulg. sect. 3. còm. 9. ipse scribit. atque in eam rem vide ipsum Galenum prorhe. 35. lib. 1. & prorhet. 52. lib. 3. Nūc videndum est, quid talis arteriarum pulsatio in hypochondrio, præsagiat. Perturbationem, inquit Hippocrates, atque deliriū. Quod in Coacis prænotionib. Cornarius tumultum vertit, in prognostic. Laurētianus, perturbationem, transtulit; vtroque nomine intelligimus corporis perturbationem, veluti apho. 33. lib. 7. non verò affectum aliquem particularem, vt alij temerè crediderunt. Portendit verò delirium, quoniam vehementis, æstuosæque inflammationis soboles est. Non igitur præter rationem ex ea vehementi inflāmatione, ac incendio, circa præcordiorum partes affligente delirium quis sperare possit: tum ob septū transuersum, tum etiā ob ventriculi ipsius orificium. Cæterum arteriarum illa pulsatio, & delirium nonnunquam accidit ijs, qui melācholia hypocondriaca sunt affecti, vt non rarò in morbis curādis expertus sum. Subiungit Hippocrates, oportere Medicū

inspi-

inſpicere oculos, qui ſi crebrò moueantur expe ctanda inſania eſt, quoniam ſignificatur læſionem ipſi cerebro iam infixam eſſe, & non aliunde pendere. Neque ex hoc loco quiſpiam inferat deteriorem eſſe inſaniam delirio, cum idem ſint: ſed illud intelligēdum eſt ex oculorum inſtabilitate nos certiùs poſſe inſaniam, ſeu delirium prædicere. Quibus dolor circa hypochondrium fit abſque inflammatione, ijs febris ſuperueniens morbum ſoluit: apho.40.lib.6. Tria enim genera dolorum hypochondriorum à febre ſuccedente, vt ait Galenus in cōm. ſanātur. Nempè qui propter obſtructionem, vel ſpiritū flatulentum, vel inęqualem intemperiem frigidam, fiunt. Quippe febris craſſos humores obſtructionem efficientes diſſoluens & extenuās, flatuſque diſcutiens, atque intemperiem frigidam corrigens, & ad ęqualitatem perducens, dolores ſanat. Tumor verò in prę cordijs durus, & doloroſus, peſsimus quidem eſt, ſi iuxta omnes partes fuerit. Ex his autem qui ab vna parte ſunt, minus periculoſus eſt, qui à ſiniſtris eſt: in Coacis prænot. & prognoſt. 29. lib. 1. ſignificant autem in principio quidem tales, mortem citam: ibidem. Tales, inquit, duri & dolentes, propterea quòd qui huiuſmodi non ſunt, non ita ſunt periculoſi, vt apho.7. lib. 6. & prorhet. 21. lib.2. dictū eſt. Hi vero conditiones magni morbi ferunt, membri ſcilicet nobilitatem, affectus

*De prædictione ex iocinore.* §. XI.

IN hepatis inflammatione singultus, malum: apho.17.lib.7. quòd inflammationis magnitudinē significet, propter quam ventriculus in consensum rapitur. Idem repetit apho.58.lib.5. Quibus hepar vehementer dolet, ijs febris superueniens, soluit dolorem, apho. 52. lib.7. & apho.40. lib.6. propterea, quod hæc ipsa flatus dissoluat, & discutiat, vt suprà copiosius dictum est. Quibus hepar suppuratum aduritur, si pus purum fluxerit & album, euadunt: in tunica enim his pus continetur, si verò qualis amurca fluat, pereunt: apho.45.lib.7. Significat enim tale pus facultatis alteratricis robur, & inflammationem extra iecur, nempe eius membranā esse. Membrana autem hæc, seu tunica, quæ iecoris inuolucrum quoddam & tegumentū est, nō est nisi peritonæum iecori tenuius obductum. Si vero pus effluēs amurcam referat, pereūt. Alteratricem enim facultatem imbecillam esse, & corruptionem vsque ad iecoris carnē peruenisse significat. Quibus hepar aqua plenum in omentum eruperit, ijs venter aqua repletur, & moriuntur: apho.55.lib.7. Hanc sententiam nō semper veram esse in cōmen. aduertit Galenus. Si iecur disscissum sit, lethale est, apho. 18. libro sexto, Hydropes ex morbis acutis dolorosi fiūt

ac perniciosi. Incipiunt autem plerique à laterum mollitudine, aliqui etiam ab hepate. His igitur, quibus à laterum mollitudine initium sumunt, pedes tument, & alui profluuia diuturna sequuntur, aluum non mollientia, neque dolores ex lumbis, & laterum mollitudine soluentia. Quibus verò ab hepate, tussis adhuc promptè oboritur, & pedes tument, & aluus dura egerit, eaq; ad necessitatem coacta, & tumores circa ipsam fiunt, partim in dextra, partim in sinistra, & rursus sedantur: Hippocrates in vtrisq; prænot. In quibus nõnullæ difficultates insunt, vna est, quo pacto hydrops febri superueniens lethalis sit, cũ morbi contrarij superuentus laudetur ab ipso Hippocrate multis in locis, & maximè apho. 5. & 70. lib. 5. & apho. 40. & 51. lib. 6. & apho. 57. lib. 4. Dicendum, superuentum morbi contrarij laudari ratione causæ, non tamen ratione signi, vt in febre, & hydrope, quoniam ex hoc significatur innati caloris extinctio ab acuta febre præcedente, & ideò lethalis est, vt dixit Hippocrates. Sed cur pedes tument? quia excrementum ad partes viles tendit, & delegatur: & quoniam remotissimi sunt à caloris fonte, ideò excrementum discutere nequeunt, veluti etiam manus ac palpebræ. Tument autem manus rariùs, propterea quòd minus à corde distant, & motu crebriori vtentes prauitatem & malitiam excrementi discutiunt. Palpebra

etiam

etiam interna magis tumet, quoniam ſuperior exercitio excremētum diſsipat. Hinc eſt, quòd palpebrarum tumores relicti, cæteris membris extenuatis, recidiuam indicēt, vt lib. 6. de morbis vulga. ſect. 8. tex. 23. docet Hippocrates. Sed cur in aurora oculi magis tument, præſertim abundè dormientibus, pedes autem magis ad veſperam? quoniam veluti aſtanti excrementa ad pedes deſcendunt, ita decumbenti ad oculos permeant. Somnus autem plus iuſto exuperans palpebras inflat, tum quia recrementa detinet, tum etiam quia calor ad humiditates conuerſus eas vertit in flatus, qui ſub cute retenti inflant, idcirco ſomnus poſt famem maximè macrefacit pingues, vt Auicenna inquit lib. 4. par. 7. ſect. 4. cap. 5.

*De prædictione ex liene*. §. *XII*.

LIENOSIS difficultas inteſtinorum ſuperueniens, bonum: apho. 48. lib. 6. Quicunque lienoſi à difficultate inteſtinorum capiuntur, ijs ſuperuenientem longam difficultatem inteſtinorum, aquam inter cutem, aut leuitas inteſtinorum excipit, & moriuntur. apho. 43. eiuſdē libri: & apho. 78. lib. 7. In liene tumefacto ſanguis è nare dextra fluens, malum eſt, prorhe. 33. libro tertio.

*De prædictione ex renibus & vesica.* §. XIII.

VEsicæ duræ, & dolentes, omnino quidẽ malæ sunt, pessimę verò cum febre continua. Nam dolores ab ipsis vesicis, ad occidendum sufficiunt, & alui his non valdè egerunt. Soluit autem hos vrina purulenta prodiens, albam ac leuem subsidentiam habens. His verò non solutis, neque vesica mollescente, in primis circuitibus, ægrum moriturum esse timor est. Fit autem hoc maximè à septem annis, vsq; ad decimum quintum. In vtrisque prenotionibus, licèt in prognosticis dixerit vsque ad decimum quartum. Renum & vesicæ vitia in senioribus difficulter sanantur, apho.6.lib.6. Vitia renum post annum quinquagesimum sanata non vidi. lib.6.de morb.vulg.sect.7.tex.25. Cautius, inquit Galenus, locutus est in aphorismis, vbi scriptum est; Renum & vesicæ vitia in senibus difficulter sanantur. Nam quod addidit difficulter, non omnino sanari non posse significat; sed posse quidem, verùm cum magno labore, ac nisi summo studio, & singulari adhibita diligentia. Causam verò difficultatis cùm illic attulerimus, nihil est, cur hoc loco sermonem producamus. In senibus vix, inquit, sanantur, hoc est multo negotio ac longo tempore, quæ in renibus ac vesica sunt vitia; quoniam eorum opus

indesi-

indeſinens eſt, quiete autem opus eſt, ſi quid ſanari debeat: & quia excrementum acre exacerbare natum eſt, ſiue vlcus, ſiue inflãmatio, ſiue aliqua paſsio in ipſis conſtiterit. Multò autem difficilius ſanantur in ſenibus veſicæ paſsiones, quoniam & omnes alij morbi præcipuè longi, veſica diſciſſa, lethale eſt, apho. 18. lib. 6. Cuius quidem vulnus quod ad interiora eius progreditur, atque adeo profundum eſt, lethale exiſtit, quod coaleſcere, quandoquidem neruoſa tenuis & exanguis ſit, non queat. Secus accidit vbi ceruix eius vulneratur, vt in cõm. Galenus quoque annotauit. Quæ per veſicam excernuntur, inſpicere oportet, ſi talia, qualia ſanis excernuntur. Quæ igitur minimè ſimilia ſunt his, hæc morboſiora, quæ verò ſunt ſanis ſimilia, hæc minimè morboſa apho. 64. libr. 7. Quibus docuit ea, quæ ſanis ſimilia ſunt, eſſe bona: contra, quæ iiſdem diſsimilia ſunt, mala: quod etiã in progn. exemplo faciei, decubitus, excrementorum alui, & vrinæ, monſtrat. Qualia fuerint veſicæ, aut alui excrementa, & ex carnibus, & ſicubi alibi à natura corpus exierit, ſi parũ paucus eſt morbus, ſi multum, multus, ſi valde multum lethale. aph. 76. lib. 7. Renum vitio laborantibus hæmorrhoides ſuperuenientes, bonæ: lib. De humor. cõm. 3. tex. 26. In renibus venã rumpi ſignificatur ſi quis mingat ſanguinẽ ſponte: aphor. 78. lib. 4. Vrinarum retentio ex veſicę re-

frigeratione, malum: prorhetic. 16. lib. 2. Nempe ex tali intemperie, secretoriæ, quæ in vesica est, facultatis factam imbecillitatem, vel sensus ob refrigeratum ipsius neruum priuationem, neruumque ipsum, quod contristat, haud quaquam sentire ostendit. Refrigeratio autē vesicæ fit discusso euaporatoq; ab eo, qui præter naturam est, naturali vesicæ calore.

## *De prædictione ex testibus ac genitali.* §. XIIII.

SI genitale testesque conuelluntur, dolor vehemens, ac mors significatur: & prognost. 10. lib. 2. Testes & pudenda reuulsa, malum significant, in Coacis prænot. Si tentum & testes in morbis acutis contrahantur, perniciem arguit: Rasius lib. 10. ad Mansorem regem, c. 21. Contractio testiculorū, & penis, significat mortificationē innati caloris, & dolorem vehementem: Auicenna loco citato. Causa potissima est, quoniam ex dolore interno facultas & spiritus ad interiora reuocantur (dolor enim attrahit) indeque conuulsio accidit. Reuulsa autem, appellauit Hippocrates genitalia, licèt impropriè, veluti & vterum neruosum, propterea, quòd facilè contrahuntur & ampliantur instar neruorum, vt declarat Galenus lib. 6. de morb. vulg. sect. 1. cōm. 2. Cum autem genitalium contractio sit vitiosa, eorū laxitas non est minus perniciosa,

niciosa, vt Auicenna scripsit, quoniam secundum naturam inest testibus contractio moderata, & genitali tensio, idcirco eorum laxitas, summum recessum à naturali significat.

*De prædictione ex partibus extremis.* §. XV.

IN morbis acutis frigus partium extremarũ malũ: apho. 1. lib. 7. significat enim vehementissimam visceris cuiusdam, verbi gratia, iecoris, aut ventriculi inflammationem, cuius calor instar cucurbitæ sanguinem ad se attrahit. Si caput, manus, ac pedes frigidi sunt, ventre costisque calentibus, malum est: progn. 4. lib. 2. & apho. 48. lib. 4. Refrigeratio cum duritie signũ perniciosum, prorheti. 45. lib. 2. Quod si solis accessionibus id fiat, moderatius indicat malũ: si diutius permaneat, maius: si verò perpetuo, in foribus mors est, vt Galenus ibidem aduertit. In forti dolore ventris, partium extremarum frigiditas, malum: aphor. 26. lib. 7. Fit quidem, vt ait Galenus in cõm. ob magnitudinem inflammationis in visceribus, partiũ extremarum frigiditas: fit etiam propter animæ defectum, vel quia calor natiuus extinguitur, vel quia propter multitudinem suffocatur, & tum præcipuè, cum frigida fuerit. Tum etiam propter dolorem vehementem medias corporis partes occupantem; ob quem natura in seipsam contra-

hitur, non solùm extremas corporis partes relinquens, veluti pedes, & manus, & caput, sed & cutim vniuersam. Causam igitur quandam particularem dixit Hippocrates in hoc aphorismo, partium extremarũ frigiditatis, sicuti & in pluribus alijs sermonibus ipsum fecisse ostẽdimus. Et nihil mirãdum, illum qui primus multa adinuenit, non omnium simul, sed singulorũ particulatim fecisse mentionẽ. Si verò præter grauitatem vnges quoque ac digiti liuidi sint, expectanda mors continuò est: prognost. 8. lib. 2. Quoniam natiui caloris signum est internecionis, extinctionisque frigus extremarum partiũ, & liuor in acutis febribus. Hinc illa anginosa, quæ apud Bitonẽ agebat, lib. 3. de morbis vulg. sect. 2. quinto perijt, quia tertio habuit extremitates frigidas ac liuidas. Et Erasinus, cùm habuisset extremitates frigidas ac subliuidas eodẽ die perijt, lib. 1. de morbis vulga. sect. 3. Et ob eandẽ causam perijt adolescẽtulus, qui in Mendacium foro decumbebat, lib. 3. de morbis vulga. sect. 2. Et Galenus in cõmen. inquit, Nam periculosa inter cætera hæc sunt. Mortis verò apertum signum est extremarum partium liuor, & frigus. Filia quoque Euryanactis ibidẽ quoque obijt. Mortuus est etiã Philiscus sexta die, cui extremæ partes liuescebant, lib. 1. de morbis vulg. sect. 2. & sect. 2. cõm. 75. ait Galenus, Quod verò extremitates liuescerent, neque

eis

eis amplius calor rediret, demori eas indicat, & eſt argumentum conſtans, non poſſe vltra diem ſextum vires ſuſtinere. Hinc febrem ardentem, quam extremitates ita ſequuntur, eſſe pernicioſam, cōm.16.& 26. lib. 4. de ratione victus: fatetur Hippocrates. Extremorum igitur calor & frigus in morbis acutis conſideranda ſunt, vt lib.2.de hum.tex.10.& lib.1.de morbis vulga.ſect.3.comment.1. ſcribit Galenus. Si digiti ac pedes omnino nigreſcunt, minus peſtiferi ſunt, quàm ſi liueant. Sed alia ſigna conſideranda ſunt. Si enim facilè ferre malum appareat, & aliquod aliud ſalubre fuerit ſignum: morbum verti ſpes eſt ad abſceſſum, ità vt ęger ſit conualiturus: corporis verò nigredo caſura. prognoſt.9.lib.2. In Coacis prænot.huiuſmodi prædictiones breuiùs ita conſcribuntur. Caput & pedes & manus perfrigerati, aluo & lateribus calidis, malum eſt. Optimum autem eſt, totum corpus ſimiliter calidū ac molle eſſe. Conuerti autem conuenit facilè ægrotū, & in attollendo ſe leuem eſſe. At grauitas totius corporis, & manuum ac pedum, mala eſt. Si vero etiā ad grauitatē liuidi fiant digiti ac vngues, mors propinqua eſt. Si verò penitus nigreſcant, minus pernicioſi ſunt liuidis. Verùmetiā alia cōſiderare oportet. Si enim facilè fert morbum, & aliud quoddam ex bonis ſignis ſubindicat, morbus ad abſceſſum vertitur, & partes corporis

nigrefactę decidunt. Hæc ille. In ijs verbis solùm illud expositione indiget, cur Hippocrates dixerit, liuidos digitos peioreș esse nigris? Quoniam liuidus color semper caloris extinctionem significat, ideoque semper malus est, vt etiam Galenus lib. 1. de morbis vulg. sect. 1. com. 29. dixit. Niger verò non semper malus est: nam interdum pars nigrescit, quia materia cò decumbit, interdum quādo moritur. Quod Galenus respiciens lib. artis med. cap. 83. dixit, Sunt verò & neutra, quæcunque nunc quidem hoc, nunc verò contrariū significant, veluti digiti denigrati. Sed, quo nam modo aliquis internoscat eam rem, perspicue indicauit Hippocrates. Si enim facile ferre morbum appareat, id est, facilè se habeat ęger, & itē aliquod aliud salutare affuerit signum, materiæ decubitus est, & bonum: sin contrariū, mortificatio, & malū.

*De prædictione ex operibus partium corporis & facultatum. Cap. X IIII.*

De gesticulatione manuum. §. I.

DE gesticulatione manuum hæc cognoscere oportet. Qui in febre acuta, aut phrenitide, aut pulmonia, aut capitis dolore manus ob os fert, aut frustra venatur muscas, aut colligit festucas, aut de veste euellit pilos, aut de

pariete

pariete ſtipulas carpit: id omne malum, exitialeque eſt: prognoſt.23.lib.1. Anaxagoras hominē prudentiſsimū omniū animaliū eſſe ait, quoniam vnus omnium manus obtinet. Sed recta ratio exigit, inquit Ariſtoteles cap.10.lib.4. de par.anim. vt quoniam prudentiſsimus omnium eſt, ideò manus receperit. Manus enim inſtrumenta ſunt. Natura autem, vt homo prudens, ita tribuere ſolet cuiq; rem, qua vti poſsit. Rectiùs enim tibia dabitur perito tibiæ, quàm tibiam habenti peritia tibiæ addetur. Rem enim minorem maiori, potioriq; natura addidit, nō maiorem, nobilioreq; minori. Quod ſi ita melius eſt, natura autem ex ijs, quæ fieri poſſunt, facere ſolet, quod melius ſit, homo non propter manus prudentiſsimus eſt: ſed quia prudentiſſimus omnium animalium eſt, ideò manus obtinet. Qui enim prudentiſsimus eſt, rectè plurimis vti inſtrumentis poteſt. Manus autem eſſe videtur non vnum inſtrumentū, ſed multa. Eſt enim, vt ita loquar, inſtrumentum ante inſtrumenta: veluti etiam cap.8.lib.3. de anima, inquit Ariſtoteles, & confirmat Galenus cap. 3. lib. 1. de vſu part. Summo ergo ordine & diligentia maxima omnibus ſenſibus & corporis partibus ipſa manus ſubſeruit. Si autem contingat, vt in febre acuta, aut phrenitide, aut pulmonia, aut capitis dolore, manus capere velle, quæ non ſunt, neque apparent, ſignificat delirium

adeſſe, proinde malum atque exitiale. Imaginatio enim læſa eſt horum ſymptomatum cauſa. Vt autem floccos euellere & feſtucas colligere ſenſus videndi eſt offendiculum, ita expelli iubere tubicinas, tybicinaſque, audiendi. Fit quoque & in olfactu ſymptoma non diſsimile, cum ſcilicet graueolentes quoſdam odores, qui nō adſunt, inculpant. Sunt, qui incumbens quipiā ſuſtolli iubent: tanquam graue admodum, vel calfaciens, vel mordens, vel refrigerās portent, ſenſu tactus in huiuſmodi ſymptomatis oblæſo: vt Galenus aduertit prorhet. 27. lib. 1. & capitu. 3. lib. de ſympto. diff. & ca. 1. lib. 4. de locis affect. Læditur autem imaginatio nō ſolum ob cerebri inflāmationem, ſed etiam ob biliosi ſucci copiā, vt Galenus docet lib. 3. de morb. vulg. ſect. 1. cōm. 2. ex quibus duobus delirium contingere poteſt, vt etiam conſtat ex hiſtoria, quā de ſeipſo enarrat Galenus c. 1. lib. 4. de locis affectis, & apho. 12. lib. 7. Quod autē in febre acuta hoc ſymptoma eueniat, & tandē mors, exemplo nobis erit vxor Dealcis, de qua Hippocr. libro 3. de morb. vul. ſect. 3. tex. 86. inquit, ꝙ ſemper tacita villos ſtraguli captabat, vellebatq;, & ſcalpebat, plorabat, moxq; ridebat: & alia multa, quæ in libris de morb. vulg. facilè reperies. Quibus manus tremulæ, capitis ceruicisq; dolores, ſubſurdiq; fiūt, & nigra denſataq; meiūt, his vētura expectare nigra, pnicioſum. prorh. 3.

lib. 3. Etenim & colli dolor, & manus tremulæ neruorum principium offenſum eſſe portendũt.

*De prædictione ex delirio.* §. II.

ILLVD principio aduertendum eſt delirium à phrenitide nimium differre. Quippe deliriũ, ut teſtis eſt cap.4.lib.2.de ſympt.cauſ.Galenus, omnis deprauatus principis facultatis motus exiſtit.Phrenitis autem,ut ca. 11. eiuſdem libri autor eſt Galenus,cerebri, aut eius membranarum inflammatio eſt. Summa igitur diligentia aduertant medici, quo loco Hippocrates nomine delirij & phrenitidis vtatur,nè in errores,ut ſæpè contingit, incidant. Latius tamen multò patet delirium, quàm phrenitis,ideo frequentius uerbo delirij quàm phrenitidis vtuntur medici. Deſipientiæ,quæ cum riſu fiunt, ſecuriores:quę uerò cum ſtudio,periculoſiores:aphor. 53.lib.6. Nota eſt cauſa, quoniam quæ cum riſu fit,à ſanguine parùm aduſto, aut à ſola caliditate ſine uitioſo humore ortum habeat:quæ uerò ſeriò accidit,ex atra bile,quæ ex flaua bile ſit peraſſata nata: eſt, procreetur. Ex multa potatione rigor & deſipientia, malum. aph.7. lib.7. Sapienter Hippocrates adiunxit, deſipientiam rigori, quoniam ſæpè accidit,ut à uini potatione aliquis deſipientia corripiatur, quemadmodum in ebrijs liquidò apparet. Hæc tamen non

admo-

admodum magni momenti malum præ se fert. Verum ubi simul etiam rigor accesserit, haud dubie malum non leue portendit, nempe caloris natiui à multa uini potione extinctionem. A profluuio sanguinis, desipientia ac conuulsio, malum: apho. 10. lib. 7. Quippe defectum, & siccitatem corporis magnam, uiriumq; cerebri imbecillitatem significant, ut Gal. aduertit. A pulmonis inflammatione, phrenitis malum. aphor. 12. libro. 7. Quod cùm pars noxiorum humorum à parte ignobiliore, costis nimirum ad magis principem partem, pulmonem scilicet, transferatur. Ex capitis ictu obstupescentia, & desipientia, malum: aphor. 14. libr. 7. Quippe vulnus ad cerebrum penetrasse significat. Ex uigilijs, conuulsio, & desipientia, malum. aphor. 18. libr. 7. Quoniam maximam siccitatem significant, quæ lethalis est. Delirio sedari pleuritidem, lethale: libro. 6. de morb. vulg. sect. 6. tex. 11. Referamus tamen Hippocratis uerba, Delirantibus laterum dolores cessant: quibusdam verò etiam febres, quibusdam non item, sed cú sudoribus: quibusdam etiam cum perturbatione: quibusdam cutis arida, circuntenta, falsaque efficitur. Perspicua hæc oratio est, inquit Galenus, dolor lateris quempiam inuasit, ut signa, quæ affectum indicantia nominantur, nobis declarant. Quod etiam grauis transitus morbi attestatur. Quare sæpè fit, ut Medicus repente ingressus,

greſſus, & morbi & doloris leuationem eſſe factam, & aſtantes lætos comperiat. Ipſe tamen lętari temerè non debet: ſed quærere, facta ne ſit iudicatio, aut abſceſſus eruperit. Quorum nullum ſi factum inuenerit, ſed ægroti oculos perturbatos, ſignaq; delirij adeſſe intueatur, tum magnum eſſe malum pronunciabit: tunc enim ſedata quidem pleuritis eſt, ſed ad perniciem: propterea quòd materia in cerebrum impetum fecit: quicunq; enim aliqua parte corporis dolent, ac plerunque dolorem non ſentiunt, corũ ægram eſſe mentem conſtat. Ac ſæpè vſu uenit, ut pleuritis in delirium non deſinat, ſed per ſudores excernatur: quandoque etiam per tuſſim expurgetur: quandoque autem ex multorũ ſymptomatum perturbatione abſceſſus in cutẽ fiet, quamobrem illa arida, circumtentaq; efficietur: ac ſi interdum è ſalſo humore excitata pleuritis eſt, eundem ad cutim propellet. Qui in febribus ardentibus tremores fiũt, delirium ijs ſuccedit: aphor. 26. libr. 6. Nam tranſlatis humoribus noxijs à uenis ad neruos ſubinde per conſenſum afficitur cerebrum, deliriumq; ſequitur: quod certè non tantum non ſoluit prius malum, ut aliqui arbitrantur Hippo. uoluiſſe; ſed eo etiam peius & periculoſius exiſtit. Ex delirio quidam ægroti iugiter exurgentes, uel iacentes quidem, ſed continuò partem aliquam corporis commouentes, aut etiam delira loquẽ-

tes

tes intra paucos dies extenuantur: aphor. 28. lib. 2. Deliria antecedentia crisin bona, cap. 8. lib. 1. de crisibus. Delirium malum est, tamē nōnunquam bonum iudicium haud ita multò post futurum enunciat, aphor. 27. lib. 2. Vrina, quæ habet multa subsidentia, qualis Dexippi post caluicium fuit, desipientiam liberat: lib. 6. de morb. vulg. sect. 7. tex. 20. Præsertim uero si ea urina ab humore, qui morbi author erat, sit excreta: siquidem nihil absurdum est, quædam interdum esse corpori attributa, ut multum urinæ euacuetur, ipsa tamen desipientia perseueret. Si urina sit ab humore illam faciente expressa, tum desipientiam sedare poterit, quemadmodum Dexippo euenisse ipse præscribit. Vbi somnus delirium sedat, bonum: apho. 2. libr. 2. Quippe calorem natiuum morbificas euicisse causas, atque adeo uires esse ualidas significat.

*De prædictione à grauedine & sternutamento.* §. III.

GRAVEDINES & sternutamenta per omnes morbos, qui in pulmone fatigent, præire & subsequi, malo est. Sed de alijs morbis exitiosis, sternutamenta utilia sunt: prognost. 49. lib. 2. Et Celsus lib. 2. cap. 8. inquit, in eodem morbo periculosa sunt, tussis, destillatio, etiam (quod aliàs salutare habetur) sternutamētum. Malum enim signum est antecessisse & succedere graue-

dines

dines in morbis pulmonis, quoniam magnam humorum abundantiam indicant. Mala etiam causa, propterea quòd ad pulmonem descendit à cerebro illa humorum copia, quibus magis aggrauatur, & afficitur. Et idem de sternutamento dicendum est. In morbis enim thoracis uitiosum est ut signum, & ut causa concutiens pectus: ideoq; inflammationem auget sternutamentum. Neque obijcias ex Hippocrate, qui aphor. 51. lib. 7. docet sternutamentum partes inferiores inanire: unde aphor. 13. libr. 6. ipse dixit, singultienti sternutaméta si superuenerint, tollunt singultum. Sternutando enim non solū cerebrum, sed & uentriculus ob neruos ad eum deriuatos, uehementer cōcutitur ac quassatur, humoresque singultum excitantes uacuantur. Et ob eandem causam. aphor. 35. libr. 5. dixit, mulieri, quæ ab uteri strangulationibus infestatur, aut quæ difficulter partum edit, sternutamentum superueniens, bonum. Signum quidē bonum existit, quia naturam ostendit, & propriarum meminisse motionum, & quę prius torpebat, excitari ac reuiuiscere, quandoquidem aliquam eijcit superfluitatem. Causa autem iuuaminis est, quia uehementiore cōcussu atq; feruore partim quidem naturam excitat, partim uerò excernit, quæ partibus corporis firmiter infixa adhærent. Et ob eam causam à conceptu abortum facere sternutamentum, scripsit

Plinius

Plinius capit.6.lib.7. Dicendum est, quòd pectus cum ex ea concussione non habeat affluxū aliquem, potius repletur, quàm euacuatur. Adde, ex cap.6.lib.2. de sympt.caus. quòd sternutatio ex accidenti aliquando humorum, qui in pulmone colliguntur, remedium est, quanquā eorum causa non fuit. Ad eundem modum ea, quæ in uentre & gula singultus excitant, sternutationes ex accidenti purgant, itaq; fiunt singultuum remedia. Id quod nōnulli, qui infirma erant uirtute cum intelligerent, expuendumq; ꝑ pectus & pulmonem aliquid haberent, sternutationem sibi nares lacessendo mouerunt: quo scilicet quod per tussim eijcere non ualuerunt, huius motus uiolentia educerent. dixit idem Galen. cap.5. eiusdem libri. Illud etiam adiungendum est sternutamentum, quod grauedines sequitur, maximè morbis pectoris nocere, nō verò aliter productum: quod optimè aduertit Galen. cap.4. lib.2. de sympt.caus. dicens, Sternutationes (si tamen ex catarrho non fiunt) maximum remedium capitis halitu repleti sunt. Nec mirum uno impulsu tum à pulmone, tum à capite spiritum emitti. Quare quod de iuuamine Hippocrates in alijs morbis subiunxit, nō ad sternutamenta, quæ sequuntur ex grauedine, referenda sunt, sed ad alia ab alijs causis excitata. Quod in Coacis prænotionibus ita clarius scriptum est, Grauedines & sternutationes

in mor-

in morbis circa pulmonem & anteceſsiſſe,& ſuccedere, malum eſt. Reliquis autem ſternutatio non incommoda eſt. Veluti eſt in caro, lethargo, & alijs huiuſmodi, ut libello de inſtrumento odoratus indicat Galenus: capitis etiam dolores ex multo flatuoſo ſpiritu ortos, leuat: lib. 6. de morb. vulg. ſect. 6. comment. 5. Quinetiam grauedini ipſius capitis maximè iuuant, ideò medicamentis excitanda, ut lib. de inſtr. odorat. dixit Galen. Eſt denique maxima uis ad ſalutem in ſternutamento, ſi producatur, poſtquã materia morbi concocta fuerit, quoniam ſignificat naturam potentiſsimam fore, ut declarat Galenus capit. 4. libr. 2. de ſympt. cauſ. Quod reſpiciẽs Ariſtoteles ſect. 33. prob. 9. rogat in hũc modum, cur eruptio cæterorum, ut flatus, ut ructus, ſacra haud quaquam habetur, ſternutamenti ſacra hàbita eſt? Vtrùm quòniam cũ tres partes principes ſint noſtri corporis, caput, thorax, & aluus, flatuſque alui expiratio ſit, ructus uentriculi, ſternutamentum capitis, quæ pars ſacra præcipua eſt, ſpiritum hinc exeuntem, ut ſacrum ueneramur & adoramus? An quia ſpiritus omnis eruptio, partes, quas modo dixi, melius ſeſe habere ſignificat? Cũ enim minus ſternutari queunt, ſpiritus erumpens leuat, ac mitigat. Ergo ſternutamentum quoque bene caput ualere, poſſeq; concoquere, indicio eſt. Cum enim capitis calor humorem, ſpiritumve conuincit,

uincit, tunc moueri ſternutamentum ſolitũ eſt. Quamobrem moribundos interdum ſternutatorio excitamus, tãquam ſi hoc affici nequeãt, ſpes nulla ſalutis ſit. Perinde igitur quaſi bonæ indicium ualetudinis partis optimæ, atque ſacerrimæ, ſternutamentum adornat, beneq; augurantur. Quare conſuetudo ſalutandi ſternutantes ante tempora Gregorij Pont. Max. inoleuit: ueluti etiam ipſe Ariſtoteles capit. 11. lib. 1. de hiſt. anim. ſcripſit. Plinius cap. 2. lib. 28. inquit, Cur ſternutamentis ſalutamur? Quod etiã Tyberium Cæſarem, triſtiſsimum (ut conſtat) hominum, in vehiculo exegiſſe tradunt. Itaque licèt ſternutamenta ſemper naturæ opera ſint, ab affectibus autem morboſis proficiſcuntur. At morboſos affectus uoco, non ſolum cum aliqui iam ęgrotant, ſed etiam cùm in ſanitate cauſæ illa excitantes, oriuntur: quas recenſet Galenus apho. 52. lib. 7. Hippocrates uerò duas potiſſimum refert, calorem ſcilicet, & humorem. Calor enim humores rarefacit, & in flatus conuertit, quos ſubinde natura per ſternutamẽtum expellit. Solus autem humor in capite redundans ſternutamentum haud excitat, niſi à calore in uentum conuertatur, & hoc manifeſtè uidetur in multis, qui copiam humoris per nares excernunt, & tamen propterea non neceſſariò ſternutantur. Porrò cum ſpiritus flatusve, qui continetur in cerebro, erumpit, ſonat: idque

non

non aliam fit ob causam, nisi quod per angustū narium meatum egreditur, ut Galenus ostendit. Est autem sternutamentum opus naturæ, ut dictum est, & symptoma facultatis arbitrariæ, Galeno ca. 4. li. 2. de symp. caus. authore. Quod si idem Galenus lib. 3. de ijs, quæ in medicatrina fiunt comm. 36. dixit, esse motum præter naturam, respexit ad causam, & non ad facultatem, ut cap. 3. libro. 2. de sympto. caus. Galenus aduertit. Redeamus ad præsagia. Sternutamenta plura ostendunt futuram ægritudinem, cap. 82. libr. artis med. Sternutatio superueniens mulieri, quæ uterinis molestatur, aut difficulter parit, bonum: aphor. 35. lib. quinto. Sternutatio non prodest uteri exulcerationibus, inflammationibus, erysipelatis, neque abscessibus, ibidem. Sernutamenta in caro & lethargo, bonum prænunciant: Galenus libr. de instrum. odoratus. Quare in illis morbis sunt excitāda: nam si humor in capite aqueus sit, etiam sternutamentis adiuuatur: ac contrà si sit biliosus, excitandę sternutationes nō sunt: propterea quod humor perturbatur, & augetur: ut Galenus ait libr. primo. de hum. comment. 18. grauedines & raucedines in ualde senibus coctionem non admittunt: aphorism. 40. libr. secundo.

## *De prædictione ex singultu.* §. IIII.

EX immodica purgatione conuulsio, aut singultus superueniens, malum: aph. 4. libr. 5. Quoniam singultus conuulsio est stomachi, secundum Hippocratem, vt inquit Galenus in cõment. Neque enim est absoluta conuulsio, eodẽ Galeno lib. 2. de sympt. cauf. cap. 2. teste; hæc enim solis musculis accidit: atqui neque ventriculus ipse, neq; ipsius ostiolum musculus esse cẽsebitur. Si senioribus supra modũ purgatis, singultus superuenerit, non bonum, aphor. 41. lib. 7. In hepatis inflammatione singultus malum, aphor. 17. lib. 7. & aphor. 58. lib. 5. Accidit autẽ singultus in iecoris inflãmatione ob uentriculi consensum, & neruorum communicationem. Quippe connexum est iecur ventriculo, & omnibus intestinis venarum commertio, & membranæ seu tunicæ ea colligantis, quæ quidem à peritonæo ducit originem, perinde atque illa, quæ extrinsecus iecur ambit, & quæ est eius veluti cutis & velamentum, in quam neruus minimus à sexta cerebri coniugatione inseritur, per quem illi cum ventriculo est communitas. Nam & qui ad ventriculum perueniunt nerui, ex sexta illa neruorum coniugatione nascuntur. Malum etiam est, quod inflammationis magnitudinem significet, propter quam ventriculus in

consen-

consensum rapitur. A vomitu singultus, & oculorum rubor, malum: aphor. 3. libr. 7. Aphoniȩ cum singultu pessimæ: prorhet. 23. libr. 1. Aphoniæ, inquit Galenus, fiunt quidem & propter voci asseruientium instrumentorum læsionem, & propter principij neruorum affectum. Singultus autem est ueluti conuulsiua quædam oris ventriculi affectio, quòd ex humorum copia grauatur, vel mordetur, vel propter frigiditatem contristatur. Sed de causis singultus lege Galenum cap. 8 lib. 3. de locis affectis; & cap. 3. lib. 8. per locos. Ab ileo vomitus, singultus, desipientia, vel connulsio, malum: apho. 10. libr. 7. Singultus non potest cognosci futurus, Galenus prorhet. 60. libro. 2. Dixerat author illius operis, atque cum ijs omnibus turbidus spiritus factus vna cum excretionibus genituræ similibus singultum indicat. Galenus verò hoc esse falsum ita ostendit, cum multos ægros sim contemplatus, & mille futura præfatus, neque tamen experimento signis ex talibus singultum adfuturum noui, neque ex rerum natura indicatiuè vel ipse inueni, vel in scriptore aliquo legi. Sed præsens dictio ei, quod in ludo prouerbialiter dicitur, similis est: parturiebat montem, & murem peperit. Cæterùm singultus non est affectio pulmonis, ut Plato in conuiuio uoluit: & sequitur Aristoteles sect. 33. q. 13. & 17. Idque sibi persuaserunt ex eo quòd

ſpiritus retentus ſingultum expellat, vt experientia docet. Is tamen euentus probat ſpiritus retentionem intrinſecas partes magis calidas reddere, ex quarum calore reſoluuntur flatus, à quibus ſingultus ortum traxit: non tamen eſſe pulmonis affectionem ſingultum.

### *De prędictione ex pandiculatione & oſcitatione.* §. *V*.

VTRAQVE in febribus intermittentibus futuram acceſsionem ſignificat: Galenus in præſagio experientia confirmato. Pandiculatio nil aliud eſt, niſi omnium partium corporis diſtenſio. Differtque ab oſcitatione non alia ratione, quàm quòd pandiculatio omnium muſculorum ſymptoma: oſcitatio uerò eorum tantum, quæ iuxta maxillas ſunt, veluti Galenus libr. 2. de ſympto. cauſ. cap. 5. & lib. 6. de morb. vulg. ſect. 5. comm. 4. tradidit. Diſtenduntur autem potiſsimùm à ſomno experrecti, vtpote vaporantia excrementa in carnibus ſentientes, tum ob congeſti cibi concoctionem, tum ob huiuſmodi motionum quietem. Atque hoc etiam minimi quique puerorum habent, quanuis à nullo præceptore edocti: quippè natura ad huiuſmodi motum excitat, vaporantibus excrementis ſpiracula fabricans. Itaque oſcitatio, & pandiculatio, dum flatuoſus humor,

aut ſpiritus vaporoſus in muſculis contentus expellitur, à natura excitantur: libr. primo de hum.comm.17. Quod autem dixi, oſcitationes ex Hippocrate antecedere febrim, non ita accipiendum eſt, vt ad omnem febrim id eueniat: non enim continentes febres perpetuò præcedere oſcitatio ſolet, cum pleraſque ſine pandiculatione, & oſcitatione fieri cernamus. Sed in intermittentibus veriſsimum quidem id eſt, ut in quibus impetu quodam è vaſis in muſculos vaporoſa quædam & fulginoſa facultatis expultricis beneficio trudantur. Cumque multus vnà cum ijs attollatur aer, commodiſsimusq; ei per os pateat exitus, illud vi ſua diducit atque aperit: ſicq; fieri obſcitationem conſequens quidem eſt.

*De prædictione ex ſomno atque vigilia.* §. *VI.*

IN quo morbo ſomnus laborem facit, mortale: ſi vero iuuat, non mortale: aphor. 1. lib. ſecundo. Idque ſi in declinatione accidat, in qua aliàs plurimum conferre ſolet, veluti Galenus in comment. ſuis copioſius explicat. Nam tum caloris natiui imbecillitatem, cauſas morbum efficientes ſuperare haud potentis ſignificat. Quod ſi verò ſomnus iuuerit, minimè lethale erit, ſui ſcilicet ratione. Quatenus enim ad ipſum attinet ſomnum, bonum quidem

portendit: noxios enim humores probè concoqui significat: non tamen necessariò tum salubris futurus est morbus. Nam si complura alia signa mortis aderint, nihilominus ægri exitium sequetur. Quare si proderit somnus, bonũ quidem signum erit: at minimè certam salutem portendet, nisi etiam cætera signa salubria fuerint. Vbi somnus delirium sedat, bonum: apho. 2. lib. 2. Quippe calorem natiuum morbificas euicisse causas, atque adeò uires esse ualidas, ostendit. Somnus atq; uigilia utrunque si modũ excesserint, malum: apho. 3. lib. 2. Malum quidẽ signum, & mala causa. Vt malum signum, quia idem Hippocrates lib. *6.* de morb. vulg. sect. *6.* text. 5. scripsit, Labor, cibus, potus, somnus, venus, omnia mediocria sunto. Causa etiam mala existit somnus immoderatus, eò quod vaporosa excremẽta effluuia cohibens in corpore coaceruat, neque ut discutiantur permittit. Cæterùm sunt etiam immoderatæ vigiliæ malum signum: siccitatem enim multam portendunt. Mala quoque causa, quia cruditatem pariunt, atque adeo cibi & potus coctionem impediũt, uiresque deijciunt. Quare ea quidem, quæ ad somnum, quæque ad vigilias pertinent, accuratè spectãda sunt, vt opportunè adhibeantur: vt videamus, an in principio accessionis, an in statu, an denique in declinatione somnum concedere par sit. Etenim in principio accessio-

nis

nis febris cum humores & crudi,& copiosi sint, somnus semper nocet. Vt enim noxius est,cum abscessus ventrem vexat. Causa est, quia calor intrò se recipit,& cum eo sanguis quoque intrò recurrit, cumque eo tempore natura nihil aduersus morbum agat,longior fit accessio. At si crudi quidem humores in aliquo sint,sed tamẽ pauci, sitque virium adiuncta imbecillitas,tunc somnus potius commodum, quàm damnum afferre solet. In febribus, ex somnis timores, vel conuulsiones, malum, aphor. 67. libro.4. Quippè pauores ingentem melancholicorum humorum copiam, caput per somnũ replẽtium & aggrauantium significant: conuulsiones autem pituitosorum humorum multitudinẽ portendunt. De somno autem facto in declinatione intelligendus aphorismus est. Sudor plurimus in somno factus absq; causa manifesta corpus vti pluri cibo significat:si verò non accipiẽti cibum hoc accidat, scire oportet, quòd euacuatione indiget: aphor.41.libr. 4. De somno, quemadmodum ex nautra, & in consuetudine est, interdiu vigilandum, noctu dormiendum est.Si contra commutetur,peior est.Minimè verò offendit, si quis dormiat prima luce ad tertiam diei partem. Qui verò ab hoc tempore somnus est,deterior est:prognost. 11 .libr. 2. Et Galenus adducens hunc locum li. 1. de hum. cõment. 18. inquit, De somno hoc est etiam ab

Hippocrate conscriptum, esse nobis natura cõparatũ, ut die uigilare assueti simus, noctu dormire, si hoc immutetur, malum esse: peiusque censeri, si neq; die, neq; nocte quispiã dormiat. Huius rei afferre causam potest, aut dolor aliquis, aut labor, aut animi ægritudo, aut corporis affectus: quem, vtrum curationem postulet, intueri maximè debemus. Multiplex autem ratio est, cur somnus nocturnus conueniat: quòd per alta silentia noctis commodius, prolixiusque dormiamus, & ab eius frigiditate faciliùs innatus calor intrò retrudatur, ac ab extimis partibus ad intimas reuocetur: & ab eius tenebris spiritus animales fugiant, oculique subindè claudantur, & post copiosum cibum statim succedat, non sine coctionis alimenti iuuamento. Diurnus autem contrà nocẽtissimus est. Primum quod cerebrum nimia humiditate oppleat, quam potius uigilijs exiccantibus absumere ac dissipare oportet. Deinde quia tempus, quo quis interdiu dormit ad perfectam concoctionem non sufficiat. Hinc est, quod diurno utentes somno meridie excitati à somno, ob interruptam ante horam suam concoctionem, subinde acidos edant ructus, crebro quoque flatibus impleantur. Accedit, quod somnus diurnus nimia humiditate cerebrum implens, capitis grauedines, aliosque frigidos procreet morbos. Vt autem somnum

à pran-

à prandio arceamus, Aetius lib.9.cap.39.deambulationis indulgẽdum esse,& animi laxamenta adhibẽda suadet, nec vlla ratione diurnos somnos admittẽdos censet,nisi lassitudinis sensus adsit, aut præcedente nocte quis nihil, aut parum admodũ dormierit. Quod si sanis somnus diurnus nocet, multò certius ægris ipsis nocebit: nisi consuetudinem habuerint post prandium dormiendi. Tantam sanè in omnibus, quæ ad medicinam spectant, vim habet consuetudo, vt ea aduentitia natura à maximis Medicis fuerit appellata: videaturq́; ipse etiam Hippocrates inter maximè necessarios scopos eam constituere, eiq́; secundam post naturam, videlicet indicationis vim habere. Si autem natura & cõsuetudo contraria indicauerint, indicatio consuetudinis præferenda alteri est, vt cap. vltimo, lib.8.de morbis medẽdis ex Galeno explicuimus: vbi à consuetudine sumit Galenus indicationem simpliciter: à natura autem & ætate non ita illam sumit, nisi consuetudo consentiat. In hoc etiã prognostico, somnus diurnus assuetus præfertur, licèt sit contra naturam. Permittitur autem matutinus, qui potest vsque ad horam diei tertiam prorogari, id est nostrã nonam, vt in cõm.nostris in lib.de morb. med. tradidimus, quia cum continuetur cum nocturno, cessat interruptio maximè lædens: & hic in iuuamine secundus est à nocturno: neque præcipuè

cipuè laudandus, vt ferè omnes Medici hactenus credere. Aegrum noctu vigilare,& cũ angore interdiu dormire, nil boni portendit. Si somnus laborē facit expergefacto, perniciosum est. Rasius lib. 10. ad Mans. Reg. ca. 21. Somnus sitienti superueniens, bonus est: apho. 27. lib. 5. Coquitur enim per somnum,& subdescendit id quod sitim facit. Somni profundi signum sunt pituitę: Galenus apho. 2. lib. 4. In vigilia conuulsio,& desipientia, malum: apho. 18. lib. 7. Vigilant magna ex parte,& grauiter se habent, ac febriunt vehementiùs ægri, quando iudicatio appropinquat: apho. 71. lib. 4. Auicenna lib. 4. part. 2. sect. 1. cap. 49. de signis ex parte somni,& vigiliæ, inquit: Et profunditas somni cum debilitate pulsus, est malum: est enim propter debilitatem virtutis, non propter humiditatē cerebri: & propriè, cum est cum permistione rationis:& quandoque est hoc à putrefactione humoris frigidi. Somnus augmentatus in ægritudine, cui succedit permistio rationis,& associatur frigori extremitatum, est malus: sicut somnus, cui succedit leuitas est bonus.

### *De prædictione ex decubitu.* §. *VII.*

CVBANTEM offendi ægrum à Medico oportet in latus dextrum, aut sinistrum, ac manus, ceruicem, & crura paulum reducta haben-

tem,

tem,&omne corpus molliter positum. Ita enim plerique bene valentium cubant: ac ita cubare, vt sani solent, saluberrimum est: in vtrisq; prænotionibus scriptum est. Hippocrates confirmat hoc prognosticum epilogismo isto, Is enim accubitus optimus est, quo benè valentes vtuntur: at bene valentes in vtrunque latus optimè reperiuntur cubare. Accubitus ergo ille optimus erit. Galenus in côm. analogismo sic probat: quod indicat robur facultatis per musculos firmantes corpus, optimum est: huiusmodi autem est accubitus in latus utrunque: accubitus ergo ille optimus, quod etiam cap. 4. lib. 2. de motu muscul. confirmat Galenus. Hæc ita intelligenda sunt, nisi adsit consuetudo aliter cubandi, quæ cæteris anteponenda est, ut supra de somno diurno diximus. Subiunxit Hippocrates, ac manus, ceruicem, & crura paulum reducta habentem: nam aut nequaquã, aut plusquã conueniat, inflexa esse, utrunque malum est, quia præter naturam sunt. Vt declarat Galenus lib. 6. de morb. uulga. sect. 1. comment. 30. Cuius rei rationem Aristoteles sect. 6. prob. 3. ostẽdit, in hunc modum quærens, cur inflexo corpore cubare melius est, quod etiam Medici plerique præcipiunt? An, quod uenter cum recalescit, concoquere celeriùs potest: sic autem fit, ut recaleat. Ad hæc, locũ flatibus dare, in quem incumbant & inuitantur, oportet. ita enim mi-

nimè

nimè infeſtabunt. Hinc enim & varices & cæteri abſceſſus iuuant, quòd ventriculos continēt, in quibus flatum recipere queunt. Ergo corpore extēto, cauerna nulla eiuſmodi adigi poteſt: locum etenim omnem viſcera occupant. Inflexa autem, & ſingula laxantur, & ſinuantur. Addit Hippocrates, & omne corpus molliter poſitū, quem declarat Galenus lib 1. de hum. cōm. 24. ita vt totum corpus non ſiccum, ſed humidum ſit. Et progn. 5. lib. 2. dixit, optimum verò eſt, ſi corpus omne æquè calidum molleq́; eſt. E quibus ſanè ſententijs pulcherrima iſta mollis cū duro, & diſtenti cum relaxato collatio innoteſcit, in qua alterum laudatur, alterum verò tanquam exitioſum damnatur. Supinum verò cubare manibus, & cruribus extentis, minus bonum eſt: prognoſt. 14. lib. 1. Quippè facultatis imbecillitatem ſignificat, lib. 6. de morb. vulga. ſect. 1. cōm. 30. Et lib. 2. de motu muſcul. cap. 4. ita inquit, Itaque & ſupinū iacere & hiare ſtertoris, aut exolutionis, aut ebrietatis, aut ignauiæ, ſigna ſunt. Cęterū Galenus dubitat in cōm. progn. cur Hippoc. dixerit, minus eſſe bonum: ſi. n. non eſt bonū, ergo nec minus bonum erit. Et ipſe reſpondet, Hippocr. ita loqui, vt oſtēderet decubitum hunc eſſe neutrum ac mediū inter ſalubres, atque inſalubres: id quod ſignificat, non bonū, quod ſcriptum eſt in Coacis prænot. vbi dicitur, At ſupinū iacere cruribus extentis

tentis bonum non eſt. Itaq; non bonum, apud Hippocratem non idem portendit, quod malũ: quia hoc ſemper malum eſt: illud verò neutrũ aliquando bonum, & aliquando malum. In hoc etiam decubitu eſt inſpicienda conſuetudo, vt Auicenna aduertit. Quæ ſi fieri poteſt mutanda eſt, quòniam ex decubitu ſupino, multa genera morborum procreari ſolent, vt apoplexia, morbus comitialis, carus, & alij, quos Galenus ad finem libri de inſtrumento odoratus refert. Ex tali quoque decubitu affectiones, quæ in gula generantur, augentur, vt cap. 5. lib. 5. de locis affectis, inquit Galenus. Seminis quoque profuſio ex ſupino decubitu non raro fit, veluti Ariſtoteles ſect. 10. prob. 18. docuit. Si verò procliuior eſt, ac deorſum delabitur ſubinde ad pedes, maiori periculo eſt: progn. 15. lib. 2. Quòd extinctionem quandam ſignificet regentis corpus facultatis: vt etiam declarat Galenus lib. 2. de motu muſc. cap. 4. & lib. de tremore cap. etiã 4. Quod verò in prog. Hippocrates inquit, procliuior, Galenus lib. 6. de morbis vúlga. ſect. 1. cõm. 30. procliuis, commodiùs enarrat, quoniã nulla ibi fuit facta collatio: cum ijs, quæ ſuperiore prognoſtico dicuntur. At ſi pronus fuerit, inquit, è lectuloque ad pedes delabatur, grauius eſt. Si vero nudos habeat pedes, nec admodum calidos: ac manus, collum, & crura diſpergat inęqualiter, malum eſt. Significat enim inquietationem:

tationem: progn.16.lib. 1. Quippè aut propter ventriculi vitium, aut propter virium imbecillitatem, aut propter ægri mollitiẽ talis inquietudo oriri solet. Priores duos modos declarauit Galenus prorhet.44.lib. 2. vbi dicit Hippocrates, Qui cum inquietudine, & sine vomitu exacerbantur, malè habent. Galenus in cõmen. scribit, Bifariam enim inquieti fiunt, vno modo, cum virtus à corpore grauatur, nullamq; figuram facilè sustinet: altero modo, cum os ventris à prauis mordetur humoribus. Priores perniciosè afficiuntur: nauseabundi sunt posteriores. Ea autem imbecillitas, vt plurimum ex febre ardente nascitur lib.4.de ratione victus 47. Quæ ab omnibus grauatur & figuris, & vestimẽtis, & stragulis, prorhet.16.lib. 3. Quod autem morsus ventriculi anxietates inducat, causa est consensus vẽtriculi ad cor, lib.3. de locis affect. cap.5.& lib.1.de sympt.caus.cap.7. & aphor.56. lib.7.vbi Galenus inquit: Eodẽ modo & ægros illos anxios esse aiunt, qui accubitum non perferentes, figuras euariant, quia semper præsens aggrauat eos. Hoc verò præcipuè illis euenire consueuit, quibus in ore ventriculi (quod nos abutentes vocabulo, sæpè solemus stomachum nominare) humoris aliqua propria qualitas cõtinetur, ventriculo molesta, quæ neque plurima est, neque in ventriculi fluit cauitate: sed eã ipsę imbibere tunicæ. Itaq; difficilis tolerantia atq;

implaci-

implaciditas inquietatioq; sequitur interdum febrem stabilem & ęstuosam, sæpius quoque & stomachi malitiam, Galeno lib. 4. de ratione victus, cõm. 47. afferente. Monet tamen Hippocrates in sequenti contextu 48. optimum esse illis febrientibus, vt quàm minimè se proijciãt & iactent, tanquam, vt ait Galenus, & morbi totius concoctionem iuuans, & virtutẽ ipsam cõseruans. Adde, quòd multa inquietudo, ac iactatio, & sudorem prohibet, & flatibus replet corpus. Postremus verò modus inquietudinis supra relatus periculo vacat, cum ob ægri mollitiem contingat, & maximè si pinguis fuerit: pinguedo enim cogit hominem iactari præ obstructione vasorum. Qui in die primo ægritudinis impatiens fuerit, & suspirauerit, & fractus fuerit mente, amittet somnum superfluè, & magis spera mortem, nisi fuerit melãcholicus naturaliter, Rasius apho. 15. lib. 1. Exitiosum autem & hiantem dormire semper: progn. 17. lib. 1. Quoniam maximum est signum debilitatis claudentium os musculorum: vt etiam lib. 1. de hum. cõm. 24. inquit Galenus. Si autem hiet nõ dormiens, multò maiorem noxam significabit. Lege Galenũ c. 4. li. 2. de motu musc. & prorhe. 11. lib. 1. & lib. 1. de morbis vulg. sect. 1. cõm. 30. Si crura quoque supini cubantis admodum reducta, distractaque sint: prognost. 18. lib. 1. Delirium enim significat. Quocirca oportet, vt ipse

consuluit,

consulit, brachia & crura parum reducta esse, vt totum corpus iaceat, extra figuras extremas constitutum. Extremas autem figuras intelligo, in quibus longa extentio, aut flexus, siue artuum, siue spinæ sint: quæ neruis supra modū extentis fiunt. Si æger eleuat ad pectus pedes, & repentè remittit, vel pedem pedi supra ponit, malum: Rasius lib. 31. com. cap. 1. Si quis cubet in ventrē, nequaquàm solitus ita dormire, quo tempore sanus fuit, malo est: delirium enim, aut dolor circa ventris sedes significatur: prognost. 19. lib. 1. Si verò velit residere æger in ipso morbi vigore, in omni morbo acuto malum: pessimum verò in pulmonia est: prognost. 20. citati libri.

### De prædictione ex insomnijs. §. VIII.

INTEREA, quæ aliquam indicare corporis affectionem solent, insomnia numerantur. Nā si quis per insomnium, vt ait Galenus lib. 1. de morbis vulga sect. 3. cōm. 1. videat incēdia; hūc offendit flaua bilis. Si imbres: abundare frigidum humorem declarat. Sic sanè, si niuem, glaciem, & grandinem, pituitam frigidam. Si quis in fœtido se loco esse putet, putredinem humorum. Si gallorum gallinaceorum cristas habere: aut tusa quædam, sanguinem exuperare. Si caliginosa cernere, aut in locis esse caliginosis, flatus

tus indicat. Vnde etiam huic verbo insomnijs adiecit: quibus & quando, vt quibus illorum differentias indicet: quod etiam si omitteret ipse, clarum sit. Et quando tempus denotet, quę insomnia fiunt, hoc est, si aut in principio accessionum, aut in vigore, aut alio tēpore. Atq; si à cibo ac tali statim, aut sine cibo. Sumitur enim nonnihil ex his indicij. Itaque qui se niue putet conspergi, idque sub accessionis initium, vnà cum rigore, vel horrore, vel algore accidere sibi imaginetur, tempori id potius, quàm affectui corporis est attribuendū. At verò si eiusmodi insomnium videat in febris remissione, fidelius præbet argumentum frigidorum succorum. Longè etiam magis, si nihil comederit ante ciborum pituitosorum: nam dum illi in ventre continentur, potest talem habere quis imaginationem, vt assimilis non sit corporis totius status. Quidam tamen comperiūtur, qui & somnia & auguria, & portenta cōtemnūt. At nos, inquit Galenus lib. 2. de humoribus, cōm. 2. præsagia sæpè nobis ab insomnijs fuisse suppeditata, habemus exploratum: atque etiā nos duobus insomnijs euidentibus admonitos, ad arteriam, quæ inter indicem magnumque dextræ manus digitum est, incidendam deuenisse: ac iussisse tādiu fluere sanguinē, quamdiu sua sponte profluxisset: quod ita nobis insomnium innuisset. Quinetiam alios plerosque

ſanauí, cum ex præſcripto inſomnij remedia adhibuiſſent: imo verò patris inſomnijs admonitus in medicinæ ſtudium incubui. Quo circa diligenter intueri ſomnia oportet, vt & qualia in ſomnis videantur, & quid in eis fiat, intelligas: quo tum præſagire in poſterum, tum vero medicinam rectè facere perdiſcas. At prædictio hæc ex inſomnijs, ut pleraque obſcura, ſic incerta quoque eſt, quare ex alijs potius ſigna ad preſagiendum petenda erunt.

## *De prædictione ex transmutatione vnius morbi in alium.* Cap. XV.

AD optimè prędicendum maximè attendere oportet Medicum in morborum transſmutationibus, quia non rarò accidit, vt ægro eiuſmodi tranſmutatio, vel mortis, vel ſalutis futuræ cauſa exiſtat. Sic bonum eſt, ſi morbum comitialem aut conuulſionem quartana comitetur. Quod reſpiciens Hippocrates libro ſexto de morbis vulga. ſect. ſexta, text. ſeptimo. dixit, quartana laborantes magno morbo non capiuntur: ſi priùs autem capiantur, & quartana ſuperueniat, liberantur. Per magnum morbum intelligit comitialem: qui ſuperueniente quartana, ſanatur, excretione ſcilicet, & concoctione humorum: & vtrunq; in quartana accidit: excretio quidem per rigorē, concoctio autem per calorem,

lorem, qui rigorem sequitur. Confirmat hanc sententiam idem Hippocrates lib. 1. de morbis vulg.sect.3.text.4. dicens, At verò omnium est quartana securissima, facillima, longissima. Hęc enim non est ipsa quidem tantum per se talis, sed etiã à magnis alijs vindicat morbis. Et hoc etiam est quòd tradidit aphor.70.lib.5. A quartanis capti, non admodum à conuulsionibus capiuntur. Si verò prius capiantur, & quartana superuenerit, liberantur. Et aphorism. vigesimosexto.libr.secũdo.febrem, dixit, conuulsioni superuenire melius est, quàm febri conuulsionẽ. Et aphorism.quinquagesimoseptimo.libr. quarti. Qui conuulsione aut distentione tenetur, si superuenerit febris, morbum soluit. Bonũ quoque est si lippitudini alui profluuium superueniat, ut Hippocrates aphorism. decimoseptimo. libr. sexti. docuit, quia humorum abundantia simul euacuatur, atque ad inferiora retrahitur. Item bonum est, longo alui profluuio laboranti, spontaneus vomitus superueniens, quia soluit morbum, vt aphorism. decimoquinto. libr. sexti. dictum est. Item melancholica & nephritide laborantibus, hæmorrhoides superuenientes, bonum: aphorism. vndecimo.lib.6. Præterea, in insaniẽtibus si varices, vel hæmorrhoides superuenerint, insaniæ solutio, aphoris.vigesimoprimo.eiusdem libri. Lienosis quoq; difficultas intestinorum superueniẽs, bo

# DE OPTIMA PRAEDICENDI RATIONE,

## LIBER IIII.

## LVDOVICO LEMOSIO AVTHORE.

*Quid sit crisis, & quotuplex.* Cap. I.

CRISIS varia apud Medicos est significatio, aut pro solutione, aut pro commotione, quæ antecedit, aut pro subita mutatione, vt inquit Galenus cap. 1. lib. 1. de cris. & lib. 2. cap. 1. & capit. 5. lib. 2. de diebus decreto. Pro solutione crisim accepit Hippocrates lib. de præceptionibus, cùm dixit, Iudicatio est morbi solutio. At pro perturbatione corporis, quæ excretiones, & abscessus antecedit sumitur apud eundē Hippocratem lib. 2. de morb. vulg. sect. 1. cùm dixit, iudicatoria, quæ non iudicant, partim mortalia, partim malè iudicantia sunt. Nam priusquā

morbus per excretiones & abſceſſus finiatur, non mediocris in ægri corpore fit perturbatio. Vnde Galenus cap. 1. lib. 1. de diebus decret. dixit, Nos ſanè turbationem in morbo adeò ſubitam, iudicium ſeu criſim appellamus. Cæterùm pro ſubita mutatione accepit criſim Hippocrates aphor. 13. libr. 2. & aphor. 20. libr. 1. Ex ijs tribus perfecta criſis conſtat, ut Galenus aduertit capit. 5. lib. 2. de diebus decret. Ea autem quatuor fit modis. Nam uel eſt ſubita morborum liberatio, uel magnam mutationem in melioré ſtatum, vel mortem repentè affert, vel facit, vt ęgrotus ſit multò peiore in ſtatu, ut Galenus docet lib. 1. de criſib. cap. 1. lib. 3. progno. cõm. 1. aphor. 23. lib. 2. & libr. 2. de hum. c. 20. Quam criſis diuiſionem docuerat Hippocrates libr. 1. de morb. vulga. ſect. 3. tex. 16. dicens, Inſuper eſt animaduertendum & cognoſcẽdum, quæ ſint his temporibus futura iudicia ad ſalutem, vel ad pniciẽ: aut momenta ad melius, uel peius. Quod ſi Galenus ipſe capit. 1. libr. 3. de criſ. & lib. 2. de hum. cõm. 5. Sex modis criſes fieri dixit: nã vel repentè fit in ſanitatem mutatio: vel repẽte hominem perimunt: uel vtrunq; horum paulatim, vel per mixtionem contingit: ac paulatim quidem, vel morbo ſeneſcente ac ſe remittente, aut ægri viribus debilitatis. Per mixtionem verò, cum æger in deteriorem aut meliorem ſtatum ſit commutatus, ac deinceps vſque ad perfectã

ſolutio-

ſolutionem aut mortem reliquum tempus totũ abſumptum ſit. Dicendum eſt Galenum locis citatis prætermiſiſſe duas poſtremas, veluti raras: item numeraſſe ſimplices criſes, non verò miſtas, quales illæ poſtremæ ſunt. Illud autem ſcito, primam criſim, quæ eſt repentina in ſanitatem mutatio, omniũ aliarum, quæ dictæ ſunt, eſſe optimam. Ex alijs verò, quę in ſubitam mortem deſinit, mala eſt: quæ verò iudicationes aliquam mutationem, non tamen perfectam morbi ſolutionem afferunt, eæ imperfectæ numerantur: ſicut quæ paulatim fiunt, non iam iudicationes, ſed ſolutiones appellantur. Sola igitur ſubita ad ſanitatem conuerſio ſimpliciter & per excellentiam, criſis nominantur. Et quidẽ omnino fit per manifeſtas quaſdam excretiones, aut effatu dignos abſceſſus. Rarò enim pueruli tantummodo per ſomnum altiorem ac longiorem celeres in melius fecerunt mutationes, quas nonnulli volunt etiam nominari iudicationes: alij nequaquam comprobant, vt progn. 1. lib. 3. indicat Galenus. Et prorhetico 29. libr. 2. dixit in hunc modum, Vidimus enim in ægris quibuſdam, qui tribus, vel quatuor deinceps diebus vigiles permanſerant, difficilem excitatu ſomnum ſuperuenientem, qui prorſus nocte dieque perſeuerans magnum attulit auxilium: ſæpius quoque & in infantibus ſomnum eiuſmodi ſuperuenientem non vno die ſolum, verum

quoque & duobus ex ordine diebus magno ipsis fuisse commodo conspexi. Non tamen caret difficultate an crisis illa puerorum per somnum referatur ad concoctionem, an verò ad dissolutionem? Cui respondendum est, ad vtrunque referri, propterea quod pueri concoctrice maximè valent, & præsertim dormientes: & ad euacuationem etiam referetur ob substantiæ mollitiem, qua præditi sunt. Neque obijcias ex cap. 3. lib. 12. de morbis medendis, vbi inquit Galenus, Somnus concoquit, vigilia digerit: quoniã vigilia magis digerit vtile, ideò magis reddit vires imbecillas: somnus vero magis id quod noxium est, dissipat. Si obijcias etiam, quandoque morbum per coctionem bene terminari citra vacuationem, ut experiẽtia quotidie videmus, dicendum est terminationem illam non esse criticam, ad quam est necesse sequi vacuationem: Illa autem euacuatio melior est, quæ fit per ventrem inferiorem, quàm quæ per abscessum: deinde illa melior, per quã humor noxius, quàm per quam alter euacuatur: tertio loco quæ recto tramite fit, & post has quæ facile toleratur, deinde quæ cum concoctione, & in decretorio die. Hæc omnia adesse conuenit perfectæ iudicationi, vt aphor. 20. lib. 1. dixit Galenus. Et cùm ad optimã crisim necessaria sit euacuatio, hinc apud Hippocratem crisis nil aliud est, quàm sequestrati excretio, ante enim crisim humores

ad

ad expulſionem parantur, & bonum à malo ſequeſtratur, & eadem facultas, quæ omnia hæc operatur, aliena expellit, & iudicationes ſeu euacuationes in morbis facit. Licèt nomē criſis, inquit Galenus capit.2.li.3. de criſ. & prognoſt. 1.lib.3.è foro tranſlatum ſit. Neque enim medicorum aliquis primus inuenit id nomē, ſed omnino neceſſarium fuit, vt, qui præſens eſſet, conturbaretur, atque adeò exclamaret, & criſim id eſt, iudicium rem ipſam nominaret. Vt enim iudicium ſine reo, accuſatore, teſtibus, patrono ac iudice conſtare minimè poteſt: ſic & in morborum iudicijs iſthæc omnia eſt inuenire. Rei perſonam, æger, qui iudicandus eſt, repræſentat: accuſatoris vicem morbus implet. Neglectæ enim victus rationis, contemptæq; ſalubritatis, æger à morbo conuincitur. Teſtiū loco in morbis ſunt ſigna atque indicia, quorum teſtimonio ægrum vel euaſurum, vel moriturum deprehendimus. Patronum eximium natura ęgrotātis agit, quæ virium robori innixa, quoad poteſt, ægrum ſeruare, & à morbi iniuria vindicare ſtudet: Iudex in hac ægri cauſa medicus ipſe eſt, qui pro virium ægri fortitudine, aut imbecillitate, pro varia morbi natura, ac magnitudine, pro ſymptomatum, quæ in morbo ſpectantur, ſæuitia, aut leuitate, pro reliquorum ſignorum apparentium inſpectione atq; animaduerſione, de ægrotantis futura ſalute, aut morteiu-

te iudicium profert: taleque iudicium præsentio, præcognitio, præsagitio, seu prædictio, Hippocrati, ac cæteris medicis dici merito solet.

## De crisis differentijs. Cap. II.

COLLIGIT Galenus lib. 3. de crisibus cap. 7. ex crisium speciebus sex enarratis, tres esse ad sanitatem, tres verò ad mortem. Prima ad sanitatem dicitur crisis perfecta, absoluta, fida, certa, & bona, quæ nil aliud est quàm morbi solutio. Voco, absolutam, inquit Galenus cap. 2. libro. 1. de diebus decretorijs, quæ in morbo nihil facit reliqui: fidam, firmam, securam, quæ redit nunquam. Hac crisi fuit iudicatus Meto, & alij plures, libris de morbis vulgaribus apud Hippocratem. Secunda dicitur imperfecta crisis, tuta, manifesta, indicata, quæ nil aliud est, quam subita morbi diminutio. Voco imperfectam crisim, cùm ex morbo quippiam relinquitur: tutam, quæ sine periculosis symptomatis accidit, sic manifestam, cui excretio quædam, vel abscessus insignis ac cõspicuus adest: cum bonis signis, quæ à contemplatorio prius est indicata. Hæc à medico sępè adiuuatur aphor. 20. libr. 1. Hanc crisim passus est Epicratis vxor, Cleonactides, Herophon. Clazomenius, mulier, quæ in litore decumbebat, Pythion, Chærion, & alij non pauci in libris citatis. Tertia non propriè

crisis

crisis dicitur, sed solutio, quæ in longiori tempore & paulatim facta est. Sicuti verò uel effatu digma euacuatio, uel omnino decubitus cum veloci perturbatione necessariò in crisibus fiũt: ità in solutionibus neque agitatio aliqua, neq; euacuatio, neq; decubitus accidunt. Tres quidem hi sunt modi commutationis morborum, cùm à morbo liberari debet ægrotus. Tres verò alij proportionaliter oppositi istis existunt, cum moriturus est. Vel enim subitò moritur vnà cum turbatione, & agitatione, & quibusdã excretionibus, uel abscessibus effatu dignis. Quemadmodum Philiscus lib. 1. de morb. vulg. Silenus, Erasinus, Crito, uxor Dromeadæ, Philista in Thaso, illa anginosa quæ apud Bitonem agebat: & alij plures. Vel mortem non subijt quidẽ ex istis, sed multò deterius euasit, & hęc crisis appellatur incerta, periculosa, obscura, non indicata, & mala, qualẽ habuit Hermocrates, filia Eurianactis, adolescens ille in Mendacium foro, Philini vxor, & alij non pauci. Tertia verò species malæ ꝑmutationis, quæ paulatim fit vsq; ad mortẽ, marasmus nominetur, sed de hoc genere mortis, veluti de illo postremo salutis genere Hippocrates in libris de morbis vulgaribus non meminit, sed solùm de quatuor prioribus, ut ipse lib. 1. de morbis vulg. sect. 3. tex. 16. scriptum reliquit.

## De indicijs optimæ crisis. Cap. III.

GALENVS cap.3.lib.3.de crif. & aphor. 20. lib.1.fex in vniuerfum videtur docere conditiones perfectæ & optimæ crifis. Prima eft, quod per excretionem, aut abfceffum fiat euacuatio: item humor noxius & abundans euacuetur, rectitudo obferuetur, facilè toleretur, concoctio adfit, & in die iudicatorio fiat. Qui hoc modo probè iudicati funt, hæc maximè con fequuntur. Coloratiores fiunt & valentiores cum exurgũt, & euacuationis commoditas manifeftè perfentitur, quia humor noxius excretus eft, & facilè ferunt pro euacuationis modo, rationeve, quia nihil cum malo fimul de bono decefsit. Si verò cum abijffe iam morbus putatur, fymptomata adhuc tum perftiterint, vt pallor, vt faftidium, ut peruigilium, ut fopor, recidiuam pertimefcere, atque cauere fanum adeo eft. Porro in ijs, qui exquifitè funt iudicati, declinatio vix fenfu pernotari poteft: nam excretis fubitò noxijs humoribus optata mox falus aduentat, vt non adeò declinaffe, fed vnico illo naturæ infultu expugnatum recefsiffe morbum appareat. Cæterùm euacuatio non vno modo fit, fed pluribus, ut per vomitum, per deiectionem, per vrinas, per fluorem fanguinis nariũ, per fudorem, per hæmorrhoides, & in mulieribus

bus per menſes. Vidimus enim etiam in multis per hęmorrhoidas prius exiſtentes in ſede apertas, morbum ſolutum: ſimiliter & in fœminis menſtrua purgatione facta. Oportet autem & in his prægreſſa concoctione, in morbi vigore excretionem fieri, quo bona & tuta iudicatio fiat. Præcedit & in his notabilis grauitas, & dolor lumborum, imò etiam imi ventris dolor ac diſtentio. Per abſceſſum etiam non vno modo fieri criſim, intelligimus, ſed multis quoque: quoniam aut ſunt inflammationes, aut bubones, aut papulæ. Hæ autem aut minimæ ſunt vix cutem attollentes, quales à pulicum morſu inferuntur: aut maiuſculę, & cutem aliquantulum attollentes, vt morbilli, aut adhuc maiores, vt variolæ, quæ ſuppurari ſolent. Atqui hæc omnia papularum genera inter ſe differunt magnitudine, copia, colore, & modo apparitionis, vt ſtatim dicemus.

## *De ſignis antecedentibus vnamquamq; criſim.* C. IIII.

VBI iam affutura eſt criſis, non parua turbatio in ægri corpore præcedit, & præſertim in nocte iudicatoriam exacerbationem præcedente. Quibus enim criſis futura, his nox grauis ante acceſsionem, vt inquit Hippocrates aph. 13. lib. 2. Grauitates enim, & vigiliæ, & deliria & graues ſopores, & ſpirandi difficultates, &

vertigi-

vertigines, & sensus obtusi, & dolores capitis, colli, stomachi, ac multarum aliarum partium adsunt. In quibusdam vero aurium sonitus, & splendores oculis obuersantur, & lachrymæ inuitæ fluunt, & vrina supprimitur, & labium concutitur, & alia quæcunq; pars tremula efficitur. Et contingit obliuio ac ignorantia præsentium, & vehemens rigor aliquando incidit, aut ardor anteà non factus, & in summa exacerbatio ante solitam horam irrumpit, & multus sopor ac sitis intolerabilis sequitur, & vociferantur ac exiliunt velut consternati, & decubitus figuram seruare non possunt: & timor impendet vidētibus. At imperitus medicus videns symptomatum ac cidentium tempestatem perturbatur, & cum familiaribus ægri calamitatem deplorat, & per condolentiam occultat imperitiam. Verùm generosi medici est non turbari, neque ignorare quid euenturum est: sed ex præsentibus prænoscere, non solùm quòd iudicatio futura est, sed etiam qualis futura est. Hæc omnia Galenus li. 3. de cris. cap. 2. docet. & lib. 1. de diebus decret. cap. 1. & prog. 11. & 12. lib. 3. Ex Hippocrate lib. 1. de morbis vulg. sect. 2. à tex. 51. vsque ad tex. 58. Particulares autem crises docet cognoscere Galenus cap. vlt. lib. 1. ad Glauc. & cap. vlt. lib. 3. de crisibus, ex q̄bus locis has notas deprompsi. Primùm ergo splendores ante oculos obuersantes præcedunt profluuium sanguinis è naribus,

item

item oculorum hebetudo, oculi lachrymantes, & rubicundi, malæ rubicundæ & nares, hypochondriorum ſine dolore tenſio, difficultas ſpirandi, deniq; nares prurientes. Hanc criſim paſſus eſt Meton. lib. 1. de morbis vulga. ſect. 3. & iudicatus eſt: & uirgo Lariſſæ lib. 3. de morb. vulg. ſect. 3. & iudicata fuit. Vomitus autem ſigna ſunt cordis morſus, capitis dolor, vertigo, tenebroſa oculis obuerſantia, labij inferioris agitatio, ſaliua multa & tenuis. Habuit hanc criſim Epicratis vxor lib. 1. de morb. vulga. ſect. 3. & iudicata eſt. Cęterùm ſudore iudicatus Horophō. lib. 1. de morb. vulg. ſect. 3. & Cleonactides, & mulier quædam, quæ in litore decumbebat, & Melidia. Item Periches lib. 3. eiuſdem operis, & virgo Abderæ, & Anaxion, & Nicodemus. Per vrinas verò iudicatus fuit Pythion, qui propè Telluris ædem habitabat. Et per deiectiones, Clazomenius. Conſiderandum tamen eſt, nunquid per ſudorem, aut vrinæ excretionem criſis ſit futura, & quo pacto dignoſcenda. Vbi enim criſi imminente vrina præter rationem ſupprimitur, vigorem initio iudicatorium expectare oportet. Quod Hippocrates lib. 6. de morb. vulga. ſect. 1. tex. 9. ijs confirmat uerbis, Ante uigores urinæ ſuppreſsiones. Quod ſi itaque ex iam dictis ſignis ſciamus uigorem eſſe iudicatoriū, definiendum ſubinde erit qualis ipſum ſecutura ſit excretio, ſudor nimirum, aut uomitus, aut

alui

alui deiectio, aut horum aliqua, aut omnia. Si enim urina, & aluo suppressis, rigore æger correptus est, sudor multus necessariò sequetur. Nam cùm serosæ humiditatis in corpore collectæ tria sint uacuationis loca, quia uel per vrinam, uel aluum, uel per sudorem uacuatur: ut duobus prioribus locis suppressis, per tertium, nempe sudorem, copiose admodum vacuetur necesse est. Si verò sola vrina ante vigorem suppressa fuerit, considerandum tum erit, nunquid ante iudicium plura alui excrementa, aut pauciora prodierint. Si enim multò magis, quàm antea consueuit fieri, aluus excreuerit, uigor expectandum non erit, sed cognoscere oportet inclinationem serosi humoris ad aluum factum esse, adeòq; uniuersum humorem hunc, naturam per aluum excreuisse, ut mirum non sit superuacuis omnibus per aluum eiectis, retentam esse vrinam. Sin pauciora per aluum excreta sunt, inclinationem serosi humoris ad sudoris loca, adeoq; cutem factam esse conijciēdū erit, ideoq; iudicatorium vigorē sudor subsequetur. Quòd si uomitus etiam signa, quæ paulò antè recensui mus, affuerint, per ambas excretiones, hoc est, sudorem & vomitum æger iudicabitur: & magis vtique per earum alteram, cuius indicia magis præualuerint. Verbi gratia, per vomitū magis, si illius indicia, sudoris signis præualuerint. Per vtranq; æquè, si notæ harum æquales

quodam-

quodammodo fuerint. Si autem vomitus indicia haud aderint, tunc post vigorem expectare tantum oportet sudores: præsertim si ægrotantes increscente accessione vaporibus sursum elatis delirauerint: exterioresq; corporis partes calidiores ac rubicundiores fuerint. Tunc enim humorum ad eas fieri inclinationem, ac motum certò monstrabunt, & multò quidem certius; si vapor quidam calidus, qui ante non aderat, per eas partes exhalet. Siquidem is vapor subsequentis sudoris quasi certus quidam nuncius esse solet. Quod si verò pulsus etiam undosus fuerit, & insigniter mollis, adhuc magis sudores expectandi sunt. Nihil autem mirum vndosum pulsum, cum non nisi propter humorum copiã fiat, quemadmodum etiam mollis, sudoris esse certum nuncium. Porrò, si humorum ad interiora motus signa affuerint, per alui deiectionem æger iudicabitur. Si verò vomitus etiam signa affuerint, & venter insigniter excreuerit, tam per vomitum, quàm per deiectionem iudicabitur. Quapropter eius, quæ per aluum fit excretionis nec manifesta, nec propria signa existũt; sed ex eo, quòd iudicij quidem adsunt indicia; desunt autem vomitus, profluuij sanguinis narium, & sudoris, colligere licebit. Obseruandũ preterea an plura egerantur, quàm ante indicationem consueuerint. Sic enim significatur illac potius impetum fore, detenta præsertim vrina;

Quãquam autem nullum horum signorum adest, potest tamẽ non solùm per alui deiectionẽ, sed & per hæmorrhoides, & in mulieribus per menses fieri iudicium. Non est autem difficile, præsertim in mulieribus, definire vtrum per menses, aut alui deiectionem iudicium sit futurum. Si enim insignis lumborum grauitas, & tensio, & dolor fuerit, certum est humorum inclinationem ad vterum esse, ideoq; tum iudicium per menses, & minimè per alui deiectionem fiet. Hanc crisim per menses passa est libr. 3. de morbis vulg. sect. 3. mulier illa, quæ in Thaso habitabat, & virgo Larissæ. Num verò ad abscessum vertatur morbus; inquit Galenus etiam capit. vlt. lib. 3. de cris. duplici signorum genere, communibus nimirum & proprijs, cognosci potest. Cõmunia autem vocamus, quæ in quamuis partem futurum abscessum ostendunt, quæ quidem triplicia sunt. Primùm; si æger salubriter se habet. Secundùm; si sensim & paulatim non soluitur morbus. Tertium, si vrina neque multa, neq; multam subsidentiam habens, sed cruda ac tenuis mingitur. Cuius rei testis est Hippocrates, qui prognost. 34. libr. 2. ità scriptum reliquit: Qui tenuem ac crudam multo tempore mingũt vrinam, siquidem alia ipsis salubria signa adsint, ijs abscessum ad loca, quæ sub hypochondrijs sunt, expectare oportet. Propria verò appellamus, quæ abscessum ad certam aliquã partem

tem futurum esse denunciant, quæ quidem quatuor sunt numero. Primum operandi difficultas celeriter incipiens, mox autem rursus desinens, quæ humores quidem sursum versus tendere, adeoq; abscessum in supernis sedibus erupturũ denunciat. Secundum capitis dolor, & grauitas. Tertium, coma, & grauis sopor. Quartum, surditas. Hæc enim omnia humorum motum ad superiora significant, & in glandulis post aures futurum abscessum demonstrant. Si verò morbus diuturnus fuerit, neque vllum ex iam dictis quatuor signis apparuerit, sed grauitas, vel tensio, vel inflammatio, vel dolor in infernis corporis partibus fuerit, motum humorum deorsum fieri, atque adeò in illis partibus futurũ abscessum nunciabunt. Cur autem ante iudicationem talis turbatio in corpore fiat, Oribasius in commentarijs suis in Hippocr. aphor. 13. libr. 2. eleganti similitudine explicat, in eum modum scribens. Quare ante decretorium diem perturbatio fit? Nimirum, quia natura velut iudex residet in tribunali, ante quod duo litigantes accedunt: unus ad alterum dicit, En vinco: alter inquit, non vincis, sed ego. At ubi ingressi fuerint, & silentium indictum, discernit iudex apud semetipsum, & sic loquitur, ille uincit, & quod anteà fuit litigiosum, post modum efficitur quietum. Sic itaq; & natura, ut iudex constituitur, virtus & humores cum affectu litigãt,

natura verò media eſt. Dicunt humores, nos illuc ingredimur, quia noſtrum eſt. Virtus reſpõdet, ego aſſumo tanquam quod meum eſt. Si ſe iunxerit natura cum humoribus, uincitur virtus: ſi vero ſe iunxerit cum uirtute, vincuntur humores, & affectus, & fit iudicatio ad ſalutem. Sic itaq; confidit uirtus naturæ, quemadmodũ ſi deploratus homo habeat patronum bonum. Haſtenus Oribaſius.

## *De ſignis antecedentibus omnia papillarum genera. Cap. V.*

SVMATVR in hoc loco nomen papulæ ad ſignificandas puſtulas, quæ apud Hippocratem exanthemata & ecthymata dicuntur. Nomen ſanè generale ad uariolas, morbillos, & morbum culicarem, de quibus Hippocratem & Galenum ſcripſiſſe, ſed raro vidiſſe, in comm. noſtris in lib. 5. de morbis medendis annotauimus. Etenim Galenus apho. 9. lib. 6. duplices puſtulas facit, nonnullas ſublimes, nonnullas uerò latas. Sublimiores à calidiore generari humore, ait, pruritumque excitare: humiliores uero à frigidiore obortas, & citra pruritũ eſſe, quòd ſcilicet, in latitudinem extentæ difflentur, & humor ipſas faciens minus acris ſit. Eodem ſanè modo morbili ſublimes ſunt, pruritumque excitant: variolæ verò humiles ac latæ, neque admodum

dum prurientes. Morbilli à calidiore, variolæ autem à frigidiore humore generantur. Præterea quemadmodũ ecthymatum generatio, Galeno loco iam citato teste, ex supernacuis humoribus est, qui partim tenues, partim etiam crassi sunt, ita etiam uariolarum & morbillorum: ex crassioribus variolæ, ex tenuioribus autẽ morbilli. Et quemadmodum ecthymata, Galeno libr. 3. de morbis vulga. sect. 3. comm. 51. teste, ex tenuibus humoribus facta, vlcerationes cum humore efficiunt: ex crassis verò procreata in humorem tantùm cutem extollunt: ità etiam morbilli cutem non tantum attollunt, sed etiã exulcerant, variolæ autem tumorem duntaxat efficiunt. Et ob id variolarum semper exitus difficilior est, quòd ex crassioribus & magis tenacibus humoribus ortum ducant, & hoc nomine cutem non facilè penetrare possint. Hinc est quòd multi variolis intus detentis moriantur: pauci autem in morbillis, quod facilè, quandoquidem, ex tenuioribus humoribus sint, erumpant. Difficiliùs autem erumpere pustulas latas, Simonis exemplo Hippocrates li. 6. de morbis vulg. sect. 2. text. 30. ostendit Huic enim quũ hyeme pustulæ latæ factæ essent, non erumpebant, nisi cùm ad ignem inungeretur, aut calida lauaretur, quòd nimirum calida vnguenta ac balnea cutem densatũ, crassosq; humores, tenuiores efficiebant. Quod ẽt apud Hippocratẽ

morbus fuiſſet culicularis, quem nunc, tabardete, & tabardillo, & pintas, vulgò appellamus, non erit difficilè probare, ex ijs quæ nobis ipſe Hippocrates ſcripta reliquit. Namque lib. 1. de morbis vulgar. ſect. 3. in hiſtoria Sileni inqt hæc verba, Octauo frigidus toto corpore ſudor, papulæ cum ſudore rubentes, rotundæ, paruæ, varis ſimiles permanebant, neque abſceſſum efficiebant. Et libr. 2. eiuſdem operis ſect. 3. Fiebant autem, inquit, in febribus æſtiuis, circa ſeptimam, octauam, & nonam diem, aſpretudines in cute miliaceæ, culicum morſibus maximè ſimiles, non valde pruriginoſæ. Hæ perſeuerabant vſque ad iudicationem. Nulli equidem maſculo tales erupiſſe vidi. Mulier autem nulla mortua eſt, cui hæ fiebant: & graui auditu præditæ, & ſoporoſæ erant. Et lib. 5. verſus finē, Euphranoris filio, inquit, puſtulæ veluti culicū morſus, verum modico tempore. Item Phærecydes lib. 7. eiuſdem operis, octauo habuit has maculas veluti culicum morſus. Fullo quoque, in eodem libro, corpus habuit velut à culicibus compunctum. Herodotus quoque apud Aetium tetrab. 2. ſer. 1. cap. 129. ſic de iſtis maculis ſcripſit, In febrientibus aſsiduè fiunt puſtulæ circa labia & naſum, iuxta febrium ſolutionē. Verum in principijs febriū non ſimpliciorum, ſed à prauis humoribus ortarum circa totum corpus exoriuntur vibices ſimiles culicum morſibus.

ſibus. Actuarius libr. 1. Meth. medendi cap. 23. ita inquit, Multa variaq; exanthemata, & papulæ exoriuntur. Siquidem veluti ſi ab vrtica aut culicibus eſſent demorſi, in cute quædam efflo-reſcunt, quæ modò permanent, modò reuertuntur, ac craſsitiem, aut copiam, aut expultricis facultatis imbecillitatem commoſtrant. Rarus tamen hic morbus apud veteres fuit, & olim etiam in Hiſpania raro uiſus. Poſt tamen bellũ Granatenſe, ſuperioribus annis (annus erat redempti orbis ſeſquimilleſimus ſexageſimus nonus) vigere populariter per vniuerſam Hiſpaniã vidimus, tanto impetu, ut de repente ſanis alioqui degentibus hominibus morbus obreperet, & adeò erat ſæuus, vt quos inuadebat, ferè omnes necabat cum grauiſsimis ac lethalibus ſymptomatis. Erant autem huiuſmodi. Febris aliquando erat mitis, quæ venenoſitatem præ ſe ferebat, & hæc ardens, ſiue cauſus: frequentior tamen continens ex totius ſanguinis maſſa putrente, omni mutatione inſigni vſque ad iudicationem priuata. Pulſus frequens, paruus, debilis, & prætereà diuerſus, præſertim propè macularum apparitionem nonnunquam formicanti ſimilis, interdum varius, aliquando intercidẽs, nimirum dum maculæ prorumpebant, Reſpiratio item frigida, fœtida, interdum difficilis, cordis tremor, & anguſtia: pleriſque maxima inquietudo ob æſtum, & pectoris qua premuntur

angustiam: noctu verò amplius (quo etiam tem pore pulsus est vehementior & magis inæqualis) quod suscitati vapores minus difflari & discuti possint, magisque inclusus maneat calor. Inde fit, vt nusquam consistere valeant, huc atque illuc agitati, & in lecto sese dimouētes impatienter, velamenta abijciunt. Oris item ventriculi dolor, totius corporis grauitas, lassitudo, impotentia vigilandi, vigilia, delirium, cui succedit aliquando obliuio, & insolentia: sitis maxim.a, fastidium, excrementorum fœtor horrendus Vrina interdum principio inculpabilis, quæ posteà nonnunquam turbatur: sæpè tenuis, & cruda, frequentiùs crassa, turbida, ac intēsioris coloris, quæ crassum, rubrum ac turbulentū sedimē habeat. Vrina item nigra, cum qua etiā multos liberatos vidi. Item manuum & linguæ tremor, nauseæ quoq; & vomitus. Sed hæc symptomata & alia innumera communia sunt: huius verò febris nullum aliud proprium est, nisi maculæ illæ per corpus dispersæ, quas putridi humoris sæuitie fieri constat, ob incendiū quidem eius, ebullitionemq; & agitationem, quam calor extraneus efficit. Sunt ergo huiusmodi exanthemata, vt eorum naturā definitione explicemus, maculæ rotundæ in cute florentes à vaporibus sanguinis putridi ac pestilentis, vt plurimum genitæ. Neque temerè adiectum est, vt plurimum; quoniam absque febre in pueris

præsertim,

præſertim, has maculas apparuiſſe ſine vllo periculo conſpeximus. Fuit enim facta ſanguinis ebullitio abſq; illius efferueſcentia, ideo febris non fuit oborta. Si autem cum febre erumpant, periculo plenæ ſunt, & maximè ſi ſymptomata fuerint praua. Multis nāq; varijsq; temporibus prodire ſolent. Aliquando enim vnà cum ipſa febre, quæ magnam humorum copiā præſagiūt, & in hoc tempore ſunt periculoſiores. Aliquando poſt vnam, aut alteram venæ ſectionem prodeunt, quoniam leuata natura, poteſt iam ad cutem partem ſubtiliorē ſanguinis expellere. Non minorem tamen nequitiam habent eo tempore, quàm quæcunque aliæ euacuationes exiguę, vt aduertit Galenus prorhet. 6. lib. 2. & lib. 1. de morb. vulg. ſect. 2. cōm. 35. Securiores ſunt in iudicatione ipſa, propterea quod facultatem eſſe robuſtam oſtendunt, & coctione humoris præmiſſa, optimè ſequitur expulſio. Quocunq; autem morbi tēpore maculæ iſtæ apparent, & videntur vi cauſæ, & ſigni prodire, deterrimę sūt, quia imbecillitatem facultatis ſignificant, grauata præ multitudine humoris putridi, ac veneno ſi. Nūc autem paſsim diuagatur hic morbus, ſed mitior, minusq; ſęuus, quàm olim. Fit id partim, quòd medicorum opera domita ſit vis mali, humorumq; ſæuitia mitigata: partim, quòd natura ſpacio temporis aſſueta malo, velut domeſtico ac familiari, non ità cum illo luctatur,

vt

vt anteà. Primùm enim pullulabant illæ maculę morbi ratione,& humorum malignitate,à quibus natura imbecillis reddita, ferè omnes moriebantur. Nunc verò natura quasi assueta potentior, & vt plurimum illam humorum malorum superfluitatem ad cutem non expellit, nisi cum fortis ac robusta est. Illud ergo in apparitione istarum maçularum erit maximè considerandum, num symptomaticè, an verò criticè appareant: nam si critica fuerit excretio, & simul adsit alia euacuatio notatu digna, vel per sudorem, per alui deiectionem, aut per quācunque aliam partem, conferet, & ægri leuiùs se habebunt: si autem symptomatica, haud quaquam, sed contrà. Et si mox delitescant, ex certioris mortis indicijs habebis, quòd naturæ vim exolui ijs significetur, atque venenum intrò remeet: quod Galenus prorhet. 1. li. 1. perpēdens, dixit, Talium autem signorum genus deterrimum esse cōstat. Nempe, quæ vel tubercula, vel pustulæ ex imo ad cutem enata recurrerunt grauissima omnium existunt. Sudores quoque, qui cęperunt quidem, sed protinus cessauerunt, praui sunt: deiectiones item, & quæ per sanguinis eruptiones, vel in mulieribus per vterū vacuantur. Omnia siquidē hæc deteriora sunt his, quæ nullo apparēt pacto, si, vbi cęperint, cessent. Hæc ille. Omnes itaque multitudinis corrupti, & habitum erodentis humoris signa sunt. Quæ verò

in facie oriuntur, omnium malignissimæ sunt. Deteriores autem sunt plures quàm pauciores, & maiores quàm minores, & quæ citò delẽtur, quàm quæ multo tempore durant. Deteriores item feruentes, quàm quæ pruritus inducunt. Itẽ minus malæ sunt pallidæ, flauę, rubrę: damnantur virides, cæruleæ, liuidæ, nigræq;. Quod si Galenus in ea peste, cuius adeò sæpè meminit, & testimonio Thucididis cõfirmat, scribit, exanthemata nigra omnibus conualituris apparuisse, veluti apho. 21. lib. 4. & cap. 12. lib. 5. de morb. medendis. Primùm dico Galenum, eo loci de morbis medendis, non loqui de maculis rubentibus, sed de variolis, vt ibidem annotauimus, quoniam efficiebãt abscessum: quod de maculis pulicaribus nullo pacto intelligendum est. Deinde dico, quod suprà quoque aduertimus, non esse absurdum cum signis malis, forti existente virtute, ægrotos liberari, vt nos sæpè & in hoc etiã morbo vidimus. Cæterùm signa antecedẽtia omnia exanthematum genera hæc sunt. Quando febris acuta latensque pueros (quos vt plurimùm infestat) iuuenesve inuadere cœperit, & vehemens dorsi ac corporis dolor ac grauitas ingruit, difficultasq; spiritus, narium & aurium pruritus, terrores per somnum, oculorũ rubedo, punctiones vniuersi corporis, & pandiculationes impetunt, tunc variolas aut morbillos breuissimè superuenire certũ

est.

est. Quando verò febris acuta continens præsertim, difficultasq́; spirandi, & accesio consuetam horam anticipans, multus æstus, membrorum torpor, pulsus frequens, vrina crassa & rubra antecesserint, crisim futurā per maculas rubentes sperato.

## *De differentia bona, & malæ crisis.* Cap. VI.

Optima crisis, quæ solùm simpliciter, & absoluto sermone crisis dicitur, vt dicit Galenus cap. 10. lib. 3. eiusdem nominis, non coniectura artificiosa, quemadmodum reliqua, sed certa, firmaque cognitione assequitur. In huiusmodi enim morbis statim ab initio omnia signa periculo uacant, ac securitatem pollicentur. Quod Hippocrates prognostic. 8. lib. 3. dixit in hunc modum, Siquis minima temporis parte iudicandus est, præsentiri propensius potest: maximè enim ab initio disidet. Qui enim cōualiturus est, faciliùs spirat, sine dolore agit, noctu dormit, & alia signa securissima habet. Itē in bonis crisibus natura valida admodū & robusta est, ac materiæ obnoxiæ dominatur, ꝑpriaq́; ratione agit, atq; suo modulo operatur, neq; vllo casu interturbatur. Proinde vt tū definiti ac ordinati sint eius motus, ita prænotiones etiam de ijs motibus certæ sint oportet.

Contra

Contra malarũ crisium prænotiones minus certæ ac stabiles sunt. Siquidem in ijs natura imbecilla, & à noxia materia vincitur, adeoq; motus eius sunt incerti, & inordinati, atque incogniti. Quapropter prudente artifice & exercitato Medico malæ crises indigent, qui sciat primum nunquid futuræ sint; secundo quo die, & tertiò, vtrũ confestim ægrotantem interficiãt, an duntaxat noceant. Quemadmodum bona crisis indicatur, sic & mala, vt apparuit in Philisco lib. 1. de morb. vulg. sect. 3. qui cum quarta die vrinam nigram reddidisset, die sexta ad meridiem est defunctus. Silenus quoque vndecimo die obijt, quia quarto & septimo mala signa præcessere. Vxor quoq; Philini vigesimo obijt, & decimo quarto, & decimo septimo, mors eius fuit indicata, & sic de alijs pluribus poteramus dicere. Cæterùm sine crisi mors tribus modis contingere potest, authore Galeno c. 9. lib. 3. eiusdẽ nominis primus: in principijs accessionum: alter tempore status, à morbi vi natura superata: alius in declinationibus, qui rarissimè accidit, vigore soluto vitali. Malam artẽ crisim Galenus appellat, vbi natura tentauerit, sed succubuerit. Est autem primum & maximum in morbis mortalibus signum, quòd sine crisi mors sit subsecutura, virium imbecillitas: nam virtus iam prostrata, ad pugnam contra morbum non excitatur. Secundum verò,

rò, si nullum adsit signum, vel minimum, coctionis: & præter hæc, si magnus sit morbus, atque malignus, atque etiam celeriter moueatur. Cùm enim hęc affuerint, omnino absque crisi mors subsequetur. Quamobrem cum in bonis crisibus multum sciētiæ ac certitudinis sit, contrà in malis plurimum coniecturæ, & incertitudinis, prius exercitari in optimarum crisium prænotione Medicū oportet, deinde in eorum, quæ etsi non sunt optima, bona tamen existunt, atque tandem ad malorum prænotionem progrediendum erit. Cæterùm optimæ crises in vigore morbi, in augmento autem, si salus subsecutura, aut imperfectæ vel non securæ, fiunt. Neque temerè dictum est, si salus sit subsecutura: in exitialibus enim morbis magna ex parte ægri augmento, vel in principio moriuntur. Si igitur dies aliqua index futuram esse crisim pręostendit, simul etiam malam fore ostendet. Fac enim quarta die visam esse primùm in vrina nebulam nigram, aut sublimamētum nigrum, aut aliquid aliud huiusmodi: sint verò & alia omnia signa ac symptomata perniciosa, vt in Philisco apparuere, morietur quidē omnino ægrotus ille, eò quòd singula iam commemorata perniciē portendant. Verùm si in imparibus diebus accessiones fiant, septimo malum iudiciū die futurum esse: si vero in paribus, sexto. Certiorem verò expectationem faciet tibi morbi motus. Si enim cele-

celeriter moueatur, iudicium accelerans fore contestabitur, hoc est, sexto die futurum esse iudicium significabit: sin tardè moueatur, ad septimum differetur iudicium. Quum verò index dies nullum mali iudicij futuri signum dederit, eius quoque prænotio difficilis erit. Ea igitur crisis mala potissimum iudicabitur, in qua aduersus morbum natura quidem insurgit, sed tamen victa in duello superatur. Quæ est causa, cur non expectata concoctione ante tempus ad dimicandum cum morbo natura incitatur? Magnitudo & velox morbi motus & violētia ad certamen naturam prouocans, & tanquam calcaria & stimulos præbens, vt prodire in congressum velit. Nam simile quid circa ventrem & intestina contingit, cum in eorum cauitatibus vellicās aliquis & acris succus continetur, non sustinent nanque: sed mox protrudere à se quicquid tunicis adhæsit nituntur. Non lacessita autem statum, hoc est, concoctiones semper natura expectat, cuius rei illud maximum argumentum est, quòd eo tempore ipsa sua sponte ad iudicium progreditur, & pugnam appetit, quamuis nullis irritantibus vrgeatur. Quæ est distinguendi ratio, eos qui in mortem soluti leuiores tamen apparent, ab ijs qui re vera discussa duntaxat febrili caliditate melius se habent? Non alia sanè quā ex pulsu melior. Hic nanque in his validus & vehementissimus est, & bene ordinatus & æqualis,

lis, vt qui talis à virium robore proueniat: contrà autem obscurus sufficienter, & inæqualis, & nullum ordinis decorem & cultum habens, quibus in febribus interitus adest. Denique qui moriturus est, spirat difficulter, conflictatur, vigilat, & alia signa deterrima habet, ut Hippocrates prognost. 8. lib. 3. docet.

*Quomodo prænoscere oportet, an iudicabitur morbus, aut non, & quando.* *Caput V I I.*

MAGNI morbi, qui & citò & vehemẽter mouentur, omnino iudicantur. Parui verò & obscuriores, & qui debiliter mouentur, si diuturni sunt, soluuntur paulatim citra iudicationem. Raró verò & ad abscessum tales procedunt. Cæterùm si qua febris prorogatur, saluè affecto homine, neque dolore detinente aut ob inflãmationem, aut ob aliquam causam euidentem: expectari oportet abscessum cum ædemate ac dolore, qui in aliquem articulum, maximèq; inferiorem decumbat, vt inquit Hippoc. progno. 23. lib. 3. Et Galenus in com. docet, triplicẽ causam prorogationis febrium, aut propter aliquam partem affectã curatu difficilem, aut propter humores crudos & crassos inconcoctosq;, aut propter aliquod commissum: si nec affecta fuerit pars, aut nulla alia causa, aut ægri cõmittentis, aut curantium eum, aut propter exterio

rem

rem causam, uerbi gratia tempus, terram, conditionem, domicilium prauum, conflictationẽ, solicitudinem, angorem: restat, vt humoribus crudis ac concoctu difficilioribus prorogetur. Tertiana autem febris etiamsi intermittat, tamen quia cito, & vehementer mouetur, iudicatur. Quartana verò, quia diuturna est, paulatim ferè soluitur: item omnes, qui pigriùs mouentur. Naturam itaque morbi inspicere oportet; an biliosus sit, aut pituitosus, aut atræbilarius. Deinde anni tempus, & ægroti ætatem, & temperamentum, ac studium, & prægressam victus rationem. Imò & regionem, & statum ambientis nos aeris. Posteà verò considerare exacerbationum circuitus, & an intermittant, siue non, velut in continuis ac continentibus videre datur. Si enim festinauerint, & semper anticipauerint conuenientem horam & vehementiores facti fuerint, & per tertiam occurrerint, breui iudicationem futuram indicant. Si verò pigrè moueantur, & eadem hora irruerint, & quotidie contigerint, tardam fore iudicationem significant. Quod Hippocrates respiciens aphor. 30. lib. 4. dixit, Quibuscunque accessiones fiunt: quacunque hora febris dimiserit, si eadem cras occupauerit, iudicium difficile sequitur. Supponatur quispiã, inquit Galenus, prima die cępisse febricitare hora tertia, & cessauisse quauis alia hora: deinde die secundo eadem hora ter-

Z tia

tia cœpisse: rursus, cessasse febris quacunq; hora, & tertio rursus die hora tertia cępisse, mox rursus quouis tẽpore finita febris; cœpisse iterum quarto die eadem hora tertia, & ità deinceps seruari quidem semper horam tertiam, in qua accesio suum facit initium, non seruari autem alias, in quibus finitur. Hunc qui tali laboret morbo, necesse est tempus longum ægrotare: cùm horam sui principij accessio habeat inconcussam. Hoc quidem nos ab experientia cõprobatũ esse dictum arbitramur: eius verò causam talem esse opinandum est, quando causa accessionum non fuerit fixa ac stabilita, non seruare eundem terminum ac circuitum: vbi verò firmata fuerit, seruare: atque ideò difficulter solubile, quod fixum ac stabilitum: facilè verò solubile, quicquid non tale. Firmata enim magnam vim demolientem exposcũt, quæ longo tempore, & per fortiora ac plura auxilia fit. Quod si Galenus cap. 14. lib. 2. de caus. puls. dixit, Insuper ordo, vt æqualitas naturæ, si quid aliud, familiarius est. Dicendum est, hic Galenum loqui de dispositionibus naturalibus, in quibus optimum est, ordinem seruare: secùs in dispositionibus præter naturam, vt in febrium accessionibus. Considerandæ insuper sunt & superfluitatum concoctiones, an bonæ sint, & an in diebus indicatiuis fiãt, viribus robustis. Si enim morbus statim ab initio ostẽderit omnia signa

extra periculum, in primo quaternario iudicationem promittit. Si verò in quarta præsignificauerit, septimam non transgreditur. Leuissimæ enim febres, & in signis securissimis fientes, quarta die quiescunt, aut citius, inquit Hippocrates. Maligniores verò & in signis grauissimis fientes, quarta die occidunt, aut etiam citius.

## *Quod semper in accessionibus crises fiant.* Cap. VIII.

FIVNT crises in accessionibus, tum quod in ijs humores vehementer moueantur, & veluti ebullientes erumpant sanguinis profluuio, vel sudoribus, vel vomitu, vel deiectionibus, vel hæmorrhoidibus, vel mēstruo mulieribus: tum propterea, quòd id temporis ad excernenda illa impellatur natura: simul quòd grauata, & afflicta ad excernendum irritetur: simul quòd illis magis fusis & discretio noxiorum humorum promptior, & iudicium fiat procliuius. Vnum enim ex illis, quæ naturam stimulant, & veluti prouocant, accessio est, nullā quietem nec moram concedens, verùm incitās, mouensque, &, veluti dixeris, pugnam indicens. Hinc dixit Hippocrates lib. 1. de morbis vulga. sect. 3. text. 13. Quæ diebus paribus accedunt, paribus iudicantur: quorum verò sunt in imparibus accessio-

nes, imparibus iudicantur. Cæterùm huiusmodi accessiones in statu vniuersali morbi fieri debent, in quo crises optimæ fiunt. Contingit autem nonnunquam duas accessiones, vbi maximè factæ fuerint inuicem æquales, status, tempus circunscribere: nonnunquam verò vnam omnibus alijs præcedentibus, reliquisque sequentibus esse maiorem. Ad tres autem extendi accessiones status tempus, in morbis acutis non admodum accidit: in diuturnis verò non modò ad totidem, sed longè plures, vt inquit Galenus capit. 10. libr. 1. de crис. Quare non solùm in vna accessione, sed in pluribus status tẽpus consistit. In quo sanè tempore totum naturæ permittendum erit, nec quicquam à Medico agendum, nisi, vt victum conuenientem instituat. Vnde Hippocrates aphor. 20. lib. 1. dixit, quæ iudicantur, & iudicata sunt integrè non mouere, neque nouare, vel medicamentis, vel alijs irritamentis, sed sinere oportet. Non mouendi itaque humores sunt, quos nunc natura magno conatu expellere studet, ne scilicet, naturæ actionem turbemus, atque adeò per viã minus conuenientem humores noxios vacuemus. Neque etiam postquam natura integrè iudicauit morbum, eius actionem, vel medicamentis purgantibus, vel alijs irritamentis, hoc est præsidijs, quibus noxium humorem educimus, vt est venæ sectio, vomitio, clysteris, vrinam,

nam, & sudorem elicientia; nouare conuenit. Nam quorsum attinet post integras,& perfectas naturæ euacuationes, alias instituere? Neque enim vlla ratione committendum, vt corpus iam propter eam, quæ præcessit, vacuationem abundè imbecillum, Medicus per sequentem aliamve reddat imbecillius. Quocirca cùm omnia à natura ipsa rectè fiunt, aut facta sunt, nihil Medico agendum erit, sed vniuersa illi permittenda. Vbi igitur imperfecta iudicatio fuerit, hoc est, Galeno cap. secundo lib. primo de diebus decret. teste, vbi à morbo quippiam relictũ fuerit, ab ipso Medico subinde vacuandum erit. Omnis enim ars, & disciplina implere vult id, quod deest naturæ, vt Aristotel. cap. 17. libr. 7. Pol. & in principio quæst. Mechan. inquit. Quando verò non integrè iudicatur morbus, natura deficit: nam si potens esset, quis dubitat iudiciũ perfectissimum posse præstare? Et cùm ars naturam imitetur, testante eodem Aristotele cap. 8. lib. 2. Physic. & cap. 3. libr. 4. Meteo. & libr. de mundo ad Alexandrum; si aliquando contigerit, quòd natura humorem noxium per conuenientem locum non integrè euacuet, hanc Medicus imitabitur, cuius ipse minister est, & per loca conferentia humorem noxium educet, veluti Hippocrates insinuauit aphor. 21. libro primo. dicens, Quæ ducere oportet, per loca conferentia, eò ducere. Loca autem conferen-

tia Galenus docuit cap. 94. lib. artis med. & nos satis superque in com. nostris in libros Galeni de morbis medendis, exposuimus. Neque illud hoc in loco erat prætereundum, quod Galenus scripsit capit. 8. libr. tertio. de diebus decretorijs, crises scilicet, vt plurimum in accessionibus contingere, quibus verbis innuere videtur, quòd non semper in accessionibus fiant iudicia. Sed quia iste locus cap. 7. libr. 6. huius operis explicandus est, ideò hic eum omissum facimus.

*Per quas vias vnusquisque morbus, qui per excretionem finitur, iudicandus est.* Cap. IX.

SI Medicus rectè cognouerit, per quem locum natura in singulis morbis suas excretiones moliatur, haud dubie illis attentus, perpendet viam, vt suas quoque euacuationes ritè operetur. Nam si natura aquam inter cutem per vrinas, vel alui deiectiones, persanat: Medicus ab ipsa edoctus in curanda aqua inter cutem, id præcipuè intendet, vt per vrinas, vel alui excretionem materiam morbificam expellat. Et hoc sanè est quod Hippocrates ipse apho. 21. libr. primo. hortabatur, dicens, quæ ducere oportet, per loca conferentia, eò ducere. Quibus verbis Medicum monet Hippocrates initio, vt diligenter naturam ipsam in expel-

lendis humoribus noxijs imitetur, vt quæ ferè ſemper per commoda & idonea loca, eoſdem vacuet. Debet igitur & ipſe quæcunque ſunt in corpore noxia, non niſi per conferentia loca educere. Non autem temerè adiectum eſt, per conferentia loca: His enim verbis Hippocrates vult, vt Medicus naturam in ijs, quæ rectè ab ipſa fiunt, imitetur. Tertiana ergo febris, vt plurimum, per ſudores, vel vomitum, vel bilioſam deiectionem terminatur. Quotidiana per vomitum, vrinam, deiectionem, & ſudores abit. Synochæ febres per nares emiſſo ſanguine finiri conſueuerunt. Phrenitim diſcutere ſolet ſudor copioſus, vel ſanguinis profluuium è naribus. Lethargus, & peripneumonia rariſſimè profluuio ſanguinis ſoluuntur. Ardentes febres terminat vel ſanguis emanans è naribus, aut ſudor multus, vel vomitus, aut bilioſa deiectio. Pleuritis rariùs, quàm ardens febris, ſæpius verò quàm lethargus ſanguinis excretione per nares diſcutitur. Inflammationes hepatis, & lienis ſanguinis quoque per eundem locum eruptio tollit. Iuuat tamen omnes, quæ circa præcordia conſiſtunt inflammationes ſudor bonus. At ſudores febribus præſertim ardentibus proprij ſunt, ſemi tertianas illi abigunt, pituitoſæ, bilioſęque deiectiones, & vomitus: quartanas verò cum ſudoribus, atræ variæque deiectiones. Lethargi in pa rotidas ferè

terminantur. Præbet & suas notas morbi materia. Etenim bilis flaua, vt pote calida & leuis superiores extimasque partes vt plurimum petit, per sudoremque digeritur. Atra per aluum ferè educitur. Sanguis tenuis & calidus per nares viam quærit, crassus verò & feruẽs ad venas partium inferiorum potius delabitur. Pituita nunquam per sudorem, sæpius per vomitum, aut per aluum excernitur: aliquando verò in inferiorũ partium articulos decumbit, vt in quotidiana, quartanaq; febre, & hydrope euenire videmus. Ex loco præterea, subiectoq; corpore licet idem prædicere. Nam gibbæ hepatis affectus per sanguinis fluxũ è nare dextra, per sudores, & vrinas præsertim cũ calidi fuerint, expurgari cõsueuerunt. Alij verò morbi frigidiores & humidiores illic consistentes per vrinam potius abeunt, aut vomitum. Simæ uerò illius partis morbi per uentrem exitum petunt. Costalis morbus per sputum, ut plurimum soluitur. Cerebri affectus calidi, & humidi per nares, frigidi uerò & humidi ad aures potiùs abscedunt, vel in resolutionem alicuius membri terminantur. Præterea quæ dextras partes corporis infestant, cum dextris magis consentiunt, quàm cum sinistris, & per illas se se exonerant. Veluti hepar per narem dextram potiùs, quàm per sinistram lædentem humorem emittere solet: contrarium uerò facit lien, utpote qui in sinistra parte sit col-

locatus. Eodem modo cum dextram uteri partem urget inflãmatio, si sanguinis profluuium è naribus speretur, illud per dextram narem expectandum est, si modo naturæ vincentis beneficio uacuatio contingat. Est prætereà consulenda ægri natura, & corporis conditio, quæ non contemnendas notas præbebunt. Nam his, qui podagra infestari consueuerunt, ad articulos decumbere solent humores, qui alios morbos, & potissimum febres pariunt: nimirum cum ità comparatum sit, vt ad partes debiliores, rariores, inferiores, calidiores, & concauas, excrementa ferantur. Quæ quidem signa à causis, sine quibus non, & cum quibus uacuationes contingunt, ducuntur. At ualida natura aptissimum quemq; locum etiam distantissimũ eligit. Quæ uerò infirma est, propinquum quẽque capere cogitur. Vnde ex causis efficiẽtibus euacuationem notas capere licebit, ad locum designandum, per quem expectatur euacuatio futura. Ad quod quidem genus pertinere illæ uidentur, quæ ex ægri proprietate sumuntur. Sunt enim, qui per aluum, vel sudorem, uel aliũ peculiarem locum se à morbis eisdem liberare solent, conferente ad id certa quadam, & occulta proprietate, quæ in alijs eodem modo affectis non reperitur. Adhæc causæ iuuantes, lædentesque non leuiter conferunt. Quippe quæ iuuant, eò quòd sudorem moueant, per exter-

nas

nas partes solutionem morbi fore portendunt. Quæ verò sudorem arcent, admonent expectandum esse, vt natura per alias uias sese à morbosis humoribus exoneret. Dant & sua signa effectus morbi. Etenim actio læsa peculiariter alicuius membri ostendit aliquando quo morbus reijcietur: quod docet uehemens continuusque in febribus synochis capitis dolor, qui sanguinis profluuium per nares prenunciat. Atque eò quidem spectat quod ab Hippocrate scribitur aphor. 32. libr. 4. abscessus scilicet, in illis partibus expectandos, quæ per morbum plurimum laborarunt, tanquam tristis actio præsagiat, in quem locum abituræ sint morborũ causæ, & unà cum illis ipsi morbi. Adhæc excrementa inter affectus morborum idem hoc modo præmonstrant. Si enim alicuius partis recrementa suppressa fuerint, aut parcius emittantur, docent fore, vt per alias excretio fiat. Sicut urina suppressa, instante crisi sudorem, uel copiosam deiectionem, aut uomitum nunciat. Ac illud quoque est, quod in eodem libro apho. vltimo scribit Hippocrates, parcius eos mingere quibus soluta est aluus, & contrà minores fieri deiectiones quando copiosior vrina redditur. Nec solũ quidem ex copia excrementorũm aliarum partium, sed etiam ex eorũdem qualitate, & loco, quẽ natura per morbi cursum tentauit, idem præsagiemus. Nã hoc modo cum tenues,

aquosæque vrinæ in febribus apparent, abscessum circa faciem expectamus: cùm verò crassæ mingũtur, in articulis, inquit Hippocrates, decumbent humores. Nec illud quidem à ratione alienum est existimare per aluum, aut os, aut sudorem vacuationem futuram, quæ morbũ tollat, si anteà per eas partes in accessionibus natura sese exonerauit. Possunt & ex qualitatibus corporis notæ quædam sumi: quòd cum omnibus constare putem, superfluũ est hoc loco addere. Patent quoque signa, quæ ex similitudine aliorum sumuntur: quippe cùm sæpius sudorẽ, aut vomitum expectandum esse in tertianis, aut alijs febribus prænunciemus, eò ꝙ omnes, qui in illis temporibus huiusmodi morbis laborarunt, emissis per eas partes humoribus, aut liberati, aut extincti fuerint. Atq; hæc quidẽ prædicta indicia multò anteà, quàm hæc fiant Medicum præmonent. Reliqua, quę hic deficiũt, de aliorum morborum excretione ac iudicio, Medicus doctus vsu ac experientia, ex ijs, quæ hactenus scripsimus, ex Gale. lib. 3. de crisibus c. 3. & 11. cognoscere, & præsagire optimè poterit.

*Quòd Medicus tenetur non solùm, quæ in morbis euentura sunt, prædicere, sed etiam futuræ ægritudinis signa exactè perpendere.* Cap. X.

NON minus indagãda est ea medicinæ pars, quę instantem morbum declinat, prophylaticè

laticè Græcè dicitur, Latinè pferuatoria, quàm illa, quæ in morbis euentura præsagit. Vtraque enim ad prædicendum attinet: & vtraq; signis vtitur: Quapropter Medicus nō solùm tenetur quę in morbis sunt successura, psagire, sed etiã morbum ipsum euenturum prænunciare, causasq; signorum subtiliter inuestigare, quantùm, scilicet vires humanæ inquirere valent, ad eorum sanationem festinandum. Neq; enim facilè causæ cognosci huiusmodi possunt, vt hominem morbos non infestare præcaueamus, quẽadmodum videlicet & canis virus rabientis, cuius signum in corpore non continetur vllum antequam propè ad rabiem, qui cōmorsus est, venerit. Proinde & huiusmodi gratia causarum laborantes ipsos, de singulis, quæ ipsis contigere, interroget, necesse est Medicus. Hæc itaque Galenus respiciens de ratione præseruandi, & prædicẽdi futuros morbos in diuersis locis multa tradidit, veluti lib. artis med. cap. 82. lib. de constitut. artis cap. 19. lib. ad Thras. cap. 30. lib. 6. de sanit. tuenda. cap. 11. Et in methodo medendi frequentiùs. Docet igitur futuræ ægritudinis signa duplicia esse, alia quidem toto genere præter naturam: alia vero secundum naturã, sed quæ quantitate, qualitate, & tempore immutantur, cuiusmodi est cibi, & potus appetentia solito maior, vel minor, & quæ suo tempore non fit, sed citiùs, aut tardiùs, aut insoliti cibi, aut

eius

ęius excrementorum, vel plurium, vel paucio rum, vel liquidiorum, vel duriorũ excretio. Simili modo humidiorum recrementorum defectus, ac exuperantia pręter naturam, aut eorum colores, aut ſubſtantię, aut temporis excretioni à natura deſtinati mutatio. Vigiliæ quoque, ac ſomni prolixiores, aut ſuo tempore non adueniẽtes. Similiter potus liberalioris, aut parcioris calidi, aut frigidi inſolita cupiditas. Quemadmodum veneris immodicus vſus, aut intempeſtiuum deſiderium. Sudores plures, aut pauciores, quàm naturæ conueniat. Ad motũ tarditas, aut hunc molientibus grauitas. Aut vehemens exolutio. Aut menſium ſuppreſsio, aut profuſio miaor, aut minor. Quemadmodũ ſanguinis ex venis, quæ hęmorrhoides dicuntur, fluxio. Sed & ſi tanta in cibo & potu, quanta priùs fuit, voluptas non ſentiatur, futuræ ægritudinis eſt nota. Similiter autem & mentis hebetudo præter naturam, aut obliuio quædã inſolita, aut pluribus ſomni, quàm antè viſis pleni. Quinetiam auditus, guſtus, & viſus hebetiores ac obſcuriores. Atque vt ſemel dicam, quæcunque ſecundum naturam inerant, vel aucta, vel imminuta, vel tempore, vel quantitate, vel qualitate immutata. Atque adeò corporis moles maior & minor, rubicundior, aut albior, ſimiliter liuidior, & nigrior. Ructusq; & ſternutamenta, & flatus plures, aut pauciores, quàm

ex consuetudine. Eodem modo narium, palati, vel aurium (quibus cerebrum expurgatur) recrementa quantitate, qualitate, aut tēpore immutata. Hæc quidem ex eorum genere censentur, quæ secundum naturam sunt. Morsus autē ventris, vel stomachi, vel alicuius intestinorū, aut dolor, qui vel ventre exonerādo, vel vomēdo, vel vrina reddenda, vel alius quispiam mediocris sentitur, ex eorum, quæ præter naturā sunt genere esse censentur. Nondum tamen ita affecti ægrotare dicuntur, quemadmodum nec quibus caput aut granatur, aut dolet, cum nondum hæc solita impediant opera: atqui hic est ægrotandi terminus in eiusmodi affectionibus. Quocirca eandem affectionem cum alijs comparatam, iam morbosam & neutram etiam dicimus. Nam pro virtutis robore, vel facile ferentis, vel iam victæ, harum quæque aut morbus est, aut neutra affectio. Eodem modo & quæ in sensibus fiunt, non quæ maioris, & minoris ratione inter se differūt, sed quæ ex genere prędter naturam sunt, morbosa signa existunt, tantisper dum exigua sunt, & nondum à solitis operibus hominem abducere possunt. Eiusmodi autem sunt, cum gustui, vel salsum, vel amarū, vel aliquem alium saporem omnia, quæ eduntur, & bibuntur repræsentant: aut etiam si nihil assumatur, talis saliua apparet. In odoratu verò cū sine rei odore præsentia qualitatem aliquā sentimus:

timus: aut cùm plura diuersa, quàm naribus obiecta, eundem omnia, ac si essent similia, odorem repræsentant: sæpè vero nihil omninò odoramur: aut cum fœtorẽ aliquem, etiam si nihil adsit, quod grauiter oleat, sentimus. In auditu autem sonitus, & strepitus prẹter naturam sunt. Similiter & quæ oculis nigra, obscura, cęa, rufa, & flaua apparent. Atque horum alia rotunda esse, alia oblonga, quædam gracilia, quædã crassa: omnia autem volitare videntur. In tactu autem, tum inæqualitas quædam, vel densitas, vel grauitas, vel tensio, vel stupor, vel vlcerosa affectio in toto corporis habitu sentitur. Pari modo in vna quaque corporis parte vel tensio, vel contusio, vel morsus, vel grauitas, si nec magnę nec stabiles sint, neutrum esse affectum significant, morbum verò prænunciant. Quinetiam vnus morbus alterum præsagit, & minatur, veluti de multis refert Rasius lib. 4. ad Mansorem regem cap. 8. quem transtulit Auicenna lib. 1. par. 3. sect. 5. cap. 1. quales ita referũtur. Cùm capitis dolor vehemẽs fuerit, aut hemicrania diuturna, verendũ est, ne ad oculos humor descendat, & dilatetur pupilla. Palpitatio faciei diu permanens, si multa fuerit, & fortis, oris torturam adeò portendit vicinam, vt statim inuadere debeat. Totius corporis palpitatio multa, & diu permanens conuulsionem prænunciat. Stupor paralysim portendit. Faciei & oculorum rubedo,

 do,

do, atque venarum in ipsis manifestatio, & lachrymarum descensus, & claritatem luminis patiendi impotentia: omnia hæc si cum forti capitis dolore affuerint phrenitidis prognostica erunt. Incubus, & vertigo, si diu perseuerauerint, fortesq; extiterint, apoplexiā portendēt. Tristitia absque manifesta causa diu permanēs, & cordis malignitas, atque desperatio melancholiam significant. Cum aliquis ante oculos quasi muscas volare, vel quasi pilos stare aspexerit, vel in circuitu eorum, quæ aspicit quasi fumum, vel vaporem viderit, principium descensus aquæ, id est, suffusionis innuitur. Raucedines; & grauedines si frequenter euenerint, ne phthisis, uel asthma, uel pulmonis proueniant passiones, timendum erit. Sudor multus, & diu perseuerans, corporis significat repletionem. Si autem sudor malè fuerit olens, quòd febris sit iam uicina significat. Cordis tremor fortis, & frequens, mortem portendit subitaneā. Repletio superflua timorem hæmoptoicæ passionis futuræ, atque apoplexiæ, & mortis subitaneæ affert. Si sensuum turbatio ac motuum debilitatio, cum repletione affuerint, ne superueniat apoplexia, timendum erit. Grauitas si in dextero fuerit latere apud costas posteriores punctura, atque tensio, hepatis significat læsionem. Egestio plus solito tincta icteritiam significat. Facies etiam ac palpebræ, & extremitates

ſi inflatæ fuerint,præſagient hydropem. Fœtor, qui eſt in vrina, putrefactionē ſignificat, & qđ febres euenire debent. Laſsitudo, & diſſolutio cum deperditione appetentiæ, febrem ſignificant. Appetentiæ autem deſtructio, & nauſea innuunt colicam. Grauitas, & tenſio in inferioribus ventris, & iliorum, cū vrinæ à diſpoſitione ſolita permuatione, nocumentum in renibus inceptum demonſtrat. Ardor vrinæ diu perſeuerans, veſicā & virgā puſtulis hæreditabit. Mollis egeſtio ani, aduſtionem, ac puncturā faciēs, dyſenteriam demōſtrat futuram. Pruritus ani, futuras ſignificat hæmorrhoidas, ſi non cauſa, & vermium paruorum multorum, ibi exiſtētiū cōtingat. Hæc Raſius, & Auicenna, & alia quoque. Celſus lib.2.cap.7. Ante febres, inquit, ſi caput graue eſt, aut ex ſomno oculi caligāt, aut frequentia ſternutamenta ſunt, circa caput aliquis pituitæ impetus timeri poteſt. Si ſanguis, aut calor abundat, proximum eſt, vt aliqua parte profluuium ſanguinis fiat. Si ſine cauſa quis emacreſcit, ne in malum habitum corpus eius recidat, metus eſt. Si præcordia dolent, aut inflammatio grauis eſt, aut non toto die concocta fertur vrina, cruditatem eſſe manifeſtū eſt. Quibus diu color, ſine morbo regio malus eſt, hi vel capitis doloribus conflictātur, vel terrā edunt. Qui diu habent faciem pallidam & tumidam, aut capite, aut viſceribus, aut aluo laborant. Si

in cõtinua febre puero venter nihil reddit, mutaturq; ei color, neq; somnus accedit, ploratq; is assiduè, metuẽda neruorum distensio est. Frequens autem destillatio in corpore tenui, longoque, tabem timiendam esse testatur. Vbi pluribus diebus non descendit aluus, docet aut subitam deiectionem, aut febriculam instare. Vbi pedes turgent, longæ deiectiones sunt. Vbi dolor in imo ventre, & coxis est, aqua inter cutem instat. Sed hoc morbi genus ab ilibus oriri solet. Idem propositum periculum est his, quibus voluntas desidendi est, venter nihil reddit, nisi & ægrè & durum: tumor in pedibus est, idemq; modò dextra, modò sinistra parte ventris inuicem oritur, atque finitur, sed à iocinore id malum proficisci videtur. Quibus in pueritia sanguis ex naribus fluxit, dein fluere desijt, hi vel capitis doloribus conflictentur necesse est, vel in articulis aliquas exulcerationes graues habeant, vel aliquo morbo etiam debilitentur. Quibus fœminis menstrua non proueniũt, necesse est capitis acerbissimi dolores sint, vel q̃libet alia pars morbo infestetur. Eademq; his pericula sunt, quibus articulorum vitia, dolores, tumoresq; sine podagra, similibusq; morbis oriuntur & desinunt. Vtique si sæpè tempora ijsdem dolent, noctuque corpora insudant, frons prurit, lippitudinis metus est. Si mulier à partu vehementes dolores habet, neque alia

præterea signa mala sunt circa vigesimum die, aut sanguis per nares erumpet, aut in inferioribus aliquid abscedet. Quicunque etiam dolorem ingentem circa tempora & frontem habebit, is alterutra ratione eum finiet, magisque si iuuenis erit, per sanguinis profusioné: si senior, per suppurationem. Febris autem, quæ subito sine ratione, sine bonis signis finita est, ferè reuertitur. Cui fauces sanguine, & interdiu & noctu replentur, sic vt neque capitis dolores, neq; præcordiorum, neque tussis, neq; vomitus, neque febricula præcesserit, huius aut in naribus, aut in faucibus, vlcus reperietur. Si mulieri ex inguine febricula orta est, neque causa apparet, vlcus in vulua est. Frequens singultus, & præter consuetudinem continuus, iecur inflammatum esse significat. Quibus sæpè ex naribus fluit sanguis, his aut lien tumet, aut capitis dolores sũt, quos sequitur, aut quædam ante oculos tanquã imagines obuersentur. At quibus magni lienes sunt, his gingiuæ malæ sunt, & os olet, aut sanguis aliqua parte prorumpit. Quorum si nihil euenit, necesse est in cruribus mala vlcera, & ex his nigræ cicatrices fiãt. Omnisq; deiectio lippienti prodest. At varix ortus, vel per ora venarum subita profusio sanguinis, vel tormina, insaniam tollunt. Humerorum dolores, qui ad scapulas, vel manus tendunt, vomitu atræ bilis soluuntur. Et quisquis dolor deorsum tendit

 sanabi-

sanabilior est. Singultus sternutamento finitur. Longas deiectiones supprimit vomitus. Mulier sanguinem vomens, profusis menstruis liberatur. Quæ menstruis non purgatur, si sanguinẽ ex naribus fudit, omni periculo vacat. Quæ locis laborat, aut difficulter partum edit, sternutamento leuatur. Aestiua quartana febre breuis est. Cui calor & tremor est, saluti delirium est. Lienosis bona tormina sunt. Denique ipsa febris (quod maximè mirũ videri potest.) Sepè præsidio est. Nam & præcordiorum dolores, si sine inflammatione sunt, finit, & in iecinoris dolore succurrit, & neruorum distentionem rigoremque, si postea cœpit, ex toto tollit, & ex difficultate vrinæ morbum tenuioris intestini ortum. At dolores capitis, quibus oculorum caligo & rubor, cum quadã frontis prurigine accedunt, sanguinis profusione, vel fortuita, vel etiam petita submouentur. Si capitis, aut frontis dolores ex vento, vel frigore, aut æstu sunt, grauedine & sternutamentis finiuntur. Febrem autem ardentem, subitus horror exoluit. Si in febre aures obtusæ sunt, si sanguis è naribus fluxit, aut vẽter resolutus est, illud malum definit ex toto. Nil plus aduersus surditatem, quàm biliosa aluus potest.

DE

# DE OPTIMA PRAEDICENDI RATIONE, LIBER V.

## LVDOVICO LEMOSIO AVTHORE.

### *An sint decretorij dies. Cap. I.*

IN quocunque die posse morbos finiri, dúmodo adsit coctio, experientia quotidiana clarè nos docet: eadem etiam demonstrat in quibusdã diebus fœlicius hos morbos, in quibusdam verò infœlicius, illos terminari; ideoq́ue minimè ambigendum erit diem à die distingui fœlicitate, & infœlicitate euentuum. Quod Hippocrates, vir, vt cæteris fide dignior, ita omnium consensu decernendi peritissimus animaduertit, & nobis scriptum reliquit. Et Galenus ipse post Hippocratẽ doctissimus ab adolescentulo dies criticos obseruare incepit, vt ex ipsius experientia de ipsorum dissentione iudicaret, & inuenit, vt

Hippocrates, quosdam morbos in certis diebus absolutè terminari, fideliter, tutò, manifestè, conspicuè, & salubriter, veluti in septimo, vndecimo, decimo quarto, & alijs decretorijs: alios verò in alijs imperfectè, infirmiter, cum periculo, obscurè, sine signis & malè, vt in sexto, octauo, & alijs. Vnde sæpè illi in mentem uenit septimi diei naturam regi assimilare, sexti uerò tyranno. Ille siquidem clementior, tanquã bonus aliquis princeps, quos iudicat, vel supplicij partem adimit, vel illustrat victoriam: hic è cõtrario, vel pernicie illius, quem iudicandum accepit, gaudet, vel salute dolet: quæritque, vbi animum expleat, & malè ægrum, qui in ipsum incidit, tractet, & longa punitione exerceat. Atque hæc non semel, aut bis, sed millies longa experientia obseruasse, testatur. Vnde cap. 7. lib. 2. de diebus decretorijs, inquit, Ego in tota æstate interim plures, quàm quadringentos homines acutè ægrotantes vniuersos, vel septimo, vel nono die crisim habuisse conspexi: in alio rursus anno quosdã decimo quarto, quosdã vigesimo, plurimos post morbi reuersionẽ: in alio permultos sanguinis fluor quinto, perfectè septimo vel nono die. Vidi etiã in Autumno aliquando omnes undecimo iudicatos, sed hoc quidem bonam crisim attulit: in alio autem Autumno omnibus sexto die in salubre iudicium accidit. Quapropter etiam magis mihi

ſubit mirari eos, qui planè nullum in diebus diſcrimen uerùm eiuſdem omnes dignitatis eſſe arbitrantur. Hæc ille. Ex quibus clarè intelligitur in morbis iudicandis dies à diebus differre: Quod primus Hippocrates longa experientia inuenit, & in ægrotantibus innumerabilibus obſeruauit, vt ex libris de morbis vulgaribus vnuſquiſque clarè percipere valet. Quapropter in libro de ſeptimeſtri partu dixit, Medicum, qui ægrotorum ſalutem rectè coniectare volet, animaduertere quidem oportet, & contemplari omnes dies: ex paribus verò decimum quartum, & vigeſimum octauum, & quadrageſimũ ſecundum. Hic enim terminus ponitur à quibuſdam pro harmoniæ ratione, & integer ac perfectus numerus: uerùm ob quam cauſam, longiùs fuerit in præſenti exequi. Et iterùm in eodem libro, Morbi & ſanitas & mors, conceptus, abortus, & partus in mulieribus, hæc omnia partim ſecundũ dies, partim ſecundũ menſes, partim ſecundum dierum quadragenarios, partim ſecundum annum, ſignificationem ſui præbent. Et in eodẽ libro. In omnibus his temporibus inſunt ad unumquẽq; & utilia multa, & hoſtilia multa. Et ſtatim, dies maximè inſignes in plurimis, ſunt primi, & ſeptimi, multum potentes in morbis. Et iterũ dies alij intra quadrageſimũ inſignes quidem minus ſunt, multi uerò iudicant, & verũ. Eadem ratio iudicandi,

 ſcilicet

ſcilicet eſt in decretorijs diebus. Hanc dierum diuerſitatem in prognoſticis & aphoriſmis docuit ſæpè Hippocrates, libro etiam de carnib. & lib.4. de morbis, & lib. de diebus decretorijs. Et Galenus eandem millies confirmat, vt in toto hoc opere videtur: Aetius quoque, Paulus, Oribaſius, & reliqua Græcorum turba. Omnes item Medici Arabes, Raſius, Auicenna, Zoar, Haliabas, Auerroes, & alij omnes. Ariſtoteles quoque dies decretorios dari in morbis, planè credidit, lib.5. de hiſt. anim. cap. 20. & ſect. 26. quæſt. 15. diem tertium eſſe decretorium, dixit. De qua re vide Ludouicũ Cæliũ lib. 14. antiq. lect. cap. 11. Omnes ergo in eo conueniunt, non omnem numerum dierum eſſe aptũ ad criſim, vt experientia docet, ſed vnumquenq; propriã habere naturam ac facultatem, qua morbi benè aut malè terminantur. Non eſt itaq; nec Aſclepiadi, nec Celſo, nec ijs, qui ſunt iſtorum ſententiam ſecuti, temerè aſſentiendum. Neque uerò credendum eſt, id priuilegij, elogijq; iam dictis diebus ab Hippocrate fuiſſe aſcriptum, numerorum quodam ſtudio, atq; amore, aut quia ab illis mercedem accipiũt Medici, ut Galenus cap.3. lib. 1. de diebus decretorijs, inquit: nec quia pares dies imparesve ſint, ſed quia nõ modo id uſu, qui plurimùm hic ualet, ijs dieb. ita reſpondere, uerumetiam ratione, compertum habuit, ut ſequentibus dicemus. Verba autem

Celſi

Celſi ex capit.4.libr.3.hæc ſunt. Eſt autem alia de diebus ipſis dubitatio, quoniam antiqui potisſimum impares ſequebantur,eosque tanquã tunc de ægris iudicaretur,iudicatorios nominabant. Hi erant,dies tertius, quintus, ſeptimus, nonus,vndecimus, quartus decimus,vnus & vigeſimus : ita vt ſumma potentia ſeptimo, deinde quarto decimo,deinde vni & vigeſimo daretur. Igitur ſic ægros nutriebant, vt dierum imparium accesſiones expectarent,deinde poſteà cibum,quaſi leuioribus accesſionibus inſtantibus darent,adeò,vt Hippocrates, ſi alio die febris deſiſſet,recidiuam timere ſit ſolitus. Id Aſclepiades iure vt vanum repudiauit, neque in vllo die,quia par aut impar eſſet, his vel maius, vel minus periculum eſſe dixit. Interdum enim peiores dies pares fiũt,& opportuniùs poſt earũ accesſiones cib. datur. Et paulò poſt inquit, Atque idem alio loco quartum quenque diem, vt in vtrunque efficacisſimum apprehendit, id eſt, quartum, ſeptimum, vndecimum, quartum decimum, decimum ſeptimum, in quo & ab impari ad paris numeri rationem tranſit: & ne hoc quidem propoſitum conſeruauit,cùm à ſeptimo die vndecimus,non quartus, ſed quintus ſit: adeò apparet: quacunque ratione ad numerum reſpeximus, nihil rationis ſub illo quidem authore reperiri. Verùm in his quidem antiquos tunc celebres admodum,Pythagorici

nume-

numeri fefellerunt: cùm hic quoque Medicus nō numerare dies debeat, sed accessiones intelтueri, & ex his coniectare, quando dandus cibus sit. Hactenus ille. Qui nimis imprudenter ac temerè Hippocratem taxauit, intelligens parū quid Hippocrates per dies decretorios intellexerit. Non enim numeros ipsos obseruat Hippocrates, sed crises, quæ in certis diebus fiunt: cùm fieri non posit, vt, qui de diebus decretorijs quippiam referre aggressus sit, nihil de crisi etiam dicat: vel, qui de crisi doceat, non etiam de diebus decretorijs verba faciat, vt capit. 8. libro 3. de diebus decretorijs Galenus scripsit. Quare non numerus, sed potiùs motus naturę, author iudiciorum est, in certis diebus factus. Quare tantum abest, vt Pythagoricos numeros sectatus sit, vt Galenus subinde mirari se dicat loco citato, Pythagoram uirum alioqui tam sapientem, numeris tantum tribuisse. Quod si Celsus non ignorasset, nec Hippocratem nugari, nec sui disimilem esse, nec à numeris Pythagoricis deceptum asseuerasset: nec Asclepiadem, quem paulò antè dixerat vicem exhibuisse tortoris, Hippocrati, temerè antetulisset. Quod etiam scripsit Celsus, Hippocratem tantum voluisse in diebus imparibus fieri iudicium, falsum est, cùm ipse Hippocrates libr. 1. de morb. vulg. sect. 3. tex. 13. dixerit, quæ diebus paribus accedūt paribus iudicantur, quorum verò sunt

in

in imparibus accessiones, imparibus iudicantur. Vnum quoque & vigesimum diem decretorium fecisse Hippocratem, proclamat Celsus, quod etiam falsum cùm vigesimum diem faciat decretorium Hippocrates, vt Galenus enarrat cap.9.lib.3. De qua re latius in sequentibus, cùm membratim dies sequamur, dicemus. Cæterùm cognitio horum dierum maximè vtilis est, tum ad præsagiendum prudenter, tum ad rectè curandum. Ad præsagiendum, inquam, quoniam apparentibus notis futuræ crisis certè pronunciabimus, eam euenturam in die decretorio, vt si quarta die adsunt coctionis signa, certior erit prædictio de morbi exitu in septimo futura, quàm in sexto. Adde etiam, quòd in die iudicatoria apparentia signa, siue bona, siue mala multò firmiora erunt, quàm si alijs diebus appareant. Item post crisim peractam secũdum naturam diei, eam probamus, aut reprobamus. cognitio quoque horum dierum ad morborum curationes non leue momentum adfert, ne videlicet, ijs timeamus, qui fidis diebus iudicati sunt, aut tenuem victum præbeamus: ne ve perfidis diebus iudicatos parum diligenter obseruemus: vt capit. 3.lib.1.in quit Galenus. Et capi.6.lib.2.ait, Proinde fides iudicij, vel fallacia, hoc est, certitudo, vel incertitudo, ad bonam victus rationem indicatis morbo præscribendum conducit. Et cap.11.eiusdem libri, & cap.

13.lib.3.idem latius docet, veluti & cap.1.lib.1. docens, nõ bene iudicatos recidiuare, si aliquo modo peccent. Præterea in diebus imparibus non purgandum: in quo priores Medici maximè peccauerunt, non scientes quòd humor in corpore ægroti magis turbatur in imparibus diebus, nimirum corpore humorem ad ventriculum transmittente. Et si quis iam turbatum adhuc magis perturbet medicamento immisso, nihil miri est, ex talibus hominẽ perire, vt Hippocrates inquit lib.4. de morbis. Neque etiam venæ sectio in huiusmodi diebus exercenda est, vt plenius in sequentibus ostendemus. Nam pręter id, quod in his diebus aliquam naturæ euacuationem speramus, etsi non speretur, mutatio sæpè occulta in illis videtur fieri, quæ nullo pacto nostris euacuationibus erit perturbanda, vt in cerebro sphacelato constat, apho.50.lib.7. Quibus cerebrum, inquit, sphacelatum est, in tribus diebus pereunt: si verò hos euaserint, sani fiunt. Et in tetano, aphor.6.lib.5. Quicunque tetano corripiũtur, in quatuor diebus pereunt: si verò hos effugerint, sani fiunt. Item in grauidis vis illa dierum occulta reperitur, vt Hippocrates docuit libro 6. de morbis vulga. sect. 7.text.29. & Aristoteles libr. 5. di histo. anim. capit. 20. In fracturis etiam cranei, & in vulneribus, perspicuè apparent in huiusmodi diebus mutationes, quare cauendæ erunt euacuatio-

nes

nes, vt libro, de aquis, aere, & regionibus, Hippocrates docet.

*Quid sint dies decretorij, & de cæterorum dierum differentia.* Cap. II.

DIEM appellat Galenus tempus ex die ac nocte compositum, libro ad eos, qui de typis scripserunt: & lib. 1. de cris. cap. 16. Et cap. 2. lib. 2. eiusdem operis. Vtrum verò quis decretorius dies putãdus, an in quo iudicij aliquis dies extitit, an in quo morbus primùm discussus est? Affirmat autem Galenus, lib. 1. de diebus, cap. 3. decretorium eum dici, in quo quis iudicatus est. Cæterùm cùm partes crisis tres sint, ex Galeno cap. 11. lib. 3. de cris. perturbatio, uacuatio, & morbi solutio, si non incidant omnes tres in vnum diem dignoscere oportet, cui illorum sit crisis referenda, vt sic intelligamus ex natura diei, an fuerit fidelis, & tutus. Quam difficultatem propósuit Galenus capi. 8. lib. 1. de diebus. Et eam dirimit, ad notas has docens respiciendum esse nempe ad accesionum analogiam, ad dierum naturam, ad decernendi temporum numerum, ad ipsum iudicij tempus. Ad accessionum analogiam sic: imparibus diebus si æger magis laborarit, proprium magis diei imparis iudicium; quemadmodum, si paribus, illius proprium: nam in accesionibus plurimum iudicia

contingunt. Cæterum ad dierum naturam hoc pacto: si ambigas, vtrum noni diei vel decimi sit iudicium: si enim salubre, ac bonum, perfectum, sine periculo, noni magis est: si imperfectum, malum, & periculosum, decimi. Ad numerum decernendi temporum, quoniam hæc tria erant decretoriæ accessionis initium, decretoriæ motionis principium, finis ipse iudicij: qui dies tempora duo accipit in se se, magis iudiciū sibi vendicat. Sic & ipsum tempus iudicij vtra die fuerit longius, illi magis iudicium attribuēdum est. Si igitur quatuor quidem hæ notæ vno die introducantur, huic quoque tu iudicium attribues. Et, si vna ex his relinquatur, sic quoque adhuc adscribes: sed iam & alterum ipsius crisis participem fieri putabis. Si verò æquales fuerint, iudicium quoque vtriusque diei commune esse censebis. Interim verò non duos modo, sed tres etiam dies iudicium attingit. Iterum igitur huic mediam, quantum ad temporis longitudinem attinet, præpones: non tamen vniuersum ei concedes, sed primum quidem, si absque indice & contemplatorio die crisis fuerit, considerandum est: quoniam diximus maximam hoc potentiam habere. Secundò regulis quoq; alijs, quas modò enarrare desij, vtendum est, nempe accessionum collatione, dierum natura, decernendi temporum numero, & ipso iudicij tempore. Itaque Medici nominant dies decre-

to-

torios, authore Galeno prognoſt. 1. lib. 3. in quibus firmiter pariter ac plurimæ fiunt in morbis mutationes: vti eos indices, quicquid futurum in decretorio die ſit, prænunciant: quales quartus ſeptimi: & vndecimus decimi quarti, & decimus ſeptimus, vigeſimi. Hos enim contemplandos eſſe rectiſsimè in aphoriſmis Hippocrates dixit, quod in his aliquod ſignum appareat futuræ iudicationis: iudicatiuum quidem in altero aliquo decretorium dierum: vt ſi die ſeptima futura morbi iudicatio per ſanguinis de naribus manationem, aut ſudorem ſit, die quarta vel ſudare æger modicè, vel ſanguinem de naribus fundere incipiet. Qua ſanè ratione (vt ait Galenus) indices ac contemplabiles ab Hippocrate meritò dicti ſunt: vt decretorij, quòd in ijs iudicia fiant, quales ſunt ſeptimus, decimus quartus, vigeſimus, quadrageſimus, ſexageſimus, & alij complures, de quibus Hippocrates in lib. de morbis vulga. primo & tertio, & Galenus libris de decretorijs diebus abundè multa. Dies porrò intercalarij, quos intercedentes ſcholæ vocant, inter decretorios & indices medij ſunt, quales habentur, tertius, quintus, ſextus, nonus, duodecimus, in quibus iudicia fieri quandoque, ſed praua, imperfecta, grauia, & in malum finem plerunque tendentia ſolent. Nam quæ præter rationem incidunt in morbis aliquando, ordinemque, & ſtatus natu-

ræ motus confundunt : qualia sunt uel præceps nimium humoris motus, vel nimia illius copia, acrimonia, venenosa qualitas, & inepta seruata victus ratio, & extrinsecus accidentia : hæc inquam cùm obuenerint, efficiunt, ut iudicia incerta, mala, periculosa, & lethalia in intercalarijs diebus eueniant. Porrò in diebus decretorijs non potest contingre, modò nullum peccatum committatur, nisi frequens morbi solutio, ea nimirum quæ ad salutem sit: absoluta, id est, nihil in corpore relinquens: nam quę relinquũtur in morbis recidiuas facere consueuerunt, ideoque talis fidelis erit, & tuta, id est, sine grauibus symptomatis: item manifesta, id est, cum euacuatione, aut magno abscessu, & indicata, id est, quòd præcedant indicia crisis, & in summa frequentia iudicandi & firmitas in die decretorio adest, vt Galenus prognostico. primo. libro tertio. & prognost. 54. lib. secundo. & capit. tertio. lib. 2. de diebus tradidit.

## *De dignitate, & potentia dierum decretoriorum, Cap. III.*

GALENVS cap. 5. li. 1. de diebus decretorijs. Et capit. 8. lib. 2. eiusdem operis, collocauit sex ordines horum dierum, secũdum eorum potentiam: & in primo ordine constituit septimũ diem, qui omninm est fortissimus, quia frequen

ter

ter soluit & perfectè, & cum fide, & salubriter, & sine periculo, & clarè, & cum bonis signis. In secundo ordine statuit decimum quartum, qui maximè septimi naturam imitatur. In tertio verò, nonum, vndecimum, & vigesimum posuit. In quarto decimum, septimũ, & quintum. In quinto, quartum: denique in sexto, tertium, & decimum octauum. Dies autem nõ decretorij intra vigesimum sunt octauus, decimus, duodecimus, decimus sextus, & decimus nonus. & decimum quintum omisit typographus. In quibus diebus nunquam aut rarissimè fiunt crises. Decimus tertius certè omniũ decretoriorum imbecillimus: omnium verò, qui non decernunt, fortissimus, tanquam in medio quodam vtrorumque, virtutis situs. Vehementissimę itaque sunt crises, quæ vsque ad decimum quartum diem veniunt: minus ijs, quæ ad vigesimum vsque pertingunt: inde ad quadragesimum productæ, adhuc etiam minus vehemẽtes euadunt: in illo autem perfectè soluuntur. Præterea Hippocrates aphor. 24. lib. 2. & lib. 1. de morb. vulg. sect. 3. text. 14. quem sequitur Galenus illis in locis, & prog. 1. lib. 3. veluti in libris de diebus decretorijs, diuidit in quaterniones singulas septimanas. Quaterniones autem illos, seu quaternarios indices & cõtemplabiles appellat, quòd scilicet, dies decretorioş iudicatoriosve indicent, & quòd in ijs quales illi futuri sint, Medi-

cus contemplari posſit. Et quinam vtrique ſint: hoc ſchemate facilè intelligentur.

| *Indices.* | *Decret.* | *Indices.* | *Decret.* | *Indices.* | *Decret.* |
|---|---|---|---|---|---|
| 4 | 7 | 11 | 14 | 17 | 20 |
| 24 | 27 | 31 | 34 | 37 | 40 |
| 44 | 47 | 51 | 54 | 57 | 60 |
| 64 | 67 | 71 | 74 | 77 | 80 |
| 84 | 87 | 91 | 94 | 97 | 100 |

QVI autem dies inter indices & iudicatorios intercidunt, à Medicis intercidētes, & intercalares nominantur. Et ij quidem à decretorijs natura & vſu differunt. Natura, quòd decretorij naturæ ſuæ ratione ſint perfecti, & quòd omnibus rectè factis, nulliſque interuenientibus erratis, ſolius naturæ motu, nulloque alio impellente in ijs iudicia fiant. Proinde decretorij illi dies, qui per quaternarios ac ſeptenarios digeruntur, maximam vim habent. Contra intercidentes minus perfecti ſunt, neç in ijs naturę motu, & impulſu, ſed morbi malitia & morbificarum cauſarum vehemētia, aut aliquo extraneo impellente iudicia eueniunt. Hinc non ineptè à quibuſdam prouocatorij, quòd ſcilicet in ijs natura non ſua ſponte, ſed prouocata & irritata pugnam aduerſus noxios inſtituat, & adoriatur humores, ſunt appellati. Quapropter multò minorem

norem, quàm decretorij nominati vim habent. Differunt etiam inter se vsu. Nam quaternionũ circuitus ad futuri vigoris & iudicij notitiam conducunt: ad iudicium verò iam factum discernendum, num fidum, aut infidum fuerit, intercidentium cognitio confert. Sed iam de singulis diebus minutatim dicamus.

### *De natura dierum vsque ad vigesimum primum.* *Cap.* IIII.

PRIMA, & secunda dies ex sententia discipulorum Dioclis, vt refert Gal. cap. 9. libr. 1. de diebus decretorijs, morbos decernunt. Verùm ipse Galenus hanc rem in hunc modum distinguit. Aut crisis significat omnem morbi solutionem, aut præcipitem in morbo ac subitam in ęgrotãtis corpore morbi solutionem. Primo modo in prima & secunda die crises fiunt, quoniã in illis febres diariæ soluuntur: altero verò modo, minimè, eò quòd naturam in duobus diebus nequit morbum concoquere: concoctio autem vt sępè dictum est, crisim præcedere debet. Hinc est, quòd omnis euacuatio, quæ ijs diebus à natura fit, pessima est, vt apho. 22. libr. 4. docet Hippocrates. Quoniam quando aliquis incipit morbus, si quid excernitur, nihil tunc excernitur naturæ ratione, sed sunt omnia symptomata, earum, quæ præter naturam sunt in corpo-

re, dispositionum. Quod si Hippocrates libr. primo. de morbis vulga. sect. 3. tex. 14. in hunc modum scripsit, circuituum verò, qui iudicant imparibus diebus, primus, tertius, quintus, &c. quibus verbis videtur docere primum diem decretorium esse: dicendum est ex imparibus diebus primus circuitus ad tertium vsque diem peruenit. Sed quorsum isthæc adducimus, cùm ipse Galenus hunc locum capit. 8. libr. tertio. de diebus decretorijs interpretetur in hunc modum, dicens: Quapropter ab acutis omnibus ordine inciperemus, denuò decernentium dierum causas inuestigantes. Iam quidem in primo febres diarias solui contingit, idque ferè nulla cùm vehementia & perturbatione effatu digna: quanquam nonnulli Hippocratem quoque dies decretorios in Epedimeon primo enumerantem, & primi meminisse putant, duplici nomine errantes: circuitus enim primus, & non dies primus manifestò scriptus est in parium, impariumque dierum catalogo. Quemadmodum igitur in parium enumeratione primum circuitum præfatus, quartum diem inducit, ita in mentione imparium, tertium. Si verùm obijcias ex Galeno, qui libr. primo de cris. capit. 17. dixit, morbum aliquem prima die ad statum peruenire posse: in statu autem fit crisis: in prima igitur die crisis fiet: proinde prima dies decretoria erit: huic dicendum est, in qua-

quacunque die hominem mori posse, non tamen in quacunque die posse liberari. Morbi igitur qui prima die ad statum deueniunt, non sunt salubres, immo lethales, qui non iudicantur, sed magnitudine sua & sæuitia homines iugulant: iudicium autem non de malo, sed de bono absolutè dicitur.

Tertia dies est primum annumuranda inter dies decretorios, vt Hippocrates libr. 1. de morbis vulga. sect. 3. tex. 14. tradidit: & Galenus declarat libr. 1. de diebus, capi. 5. & libr. 3. capit. 8. Quòd si Galenus aphor. 36. libro. 4. dixit, quartam diem esse primam iudicatoriam: quanuis, inquit, sit primus iudicatorius, dicendum est, esse primum quartum dierum parium: imparium verò tertium, vt voluit Hippocrates. Hic autem in sexto ordine iudicandi, fuit suprà collocatus, propterea quòd raro bene iudicat, & ferè semper malè. In tertio nanque die perijt Crito libr 1. de morb. vulga. sect. 3. text. 26. Famula quoque Onesidemi tertio die obijt libro 5. de morb. vulga. Harpalus etiam lib. 7. eiusdem operis, tertio die defunctus est. At Tymochares fuit tertio die iudicatus, libr. 5. citati operis: & multi tertio die iudicabantur libr. 4. de morbis vulga. Frequentiùs autem, vt dixit, tertia die ægrotantes pereunt, quàm liberantur. Quare fac memineris, inquit Galenus libro 3. de morb. vulg. sect. 3. com. 18. in historia Philisci,

vbi quartus perinde, vt tertius grauia habeat symptomata,& signa in morbo acuto,breui expectandum iudicium esse : si paribus diebus inuadebat, potius in paribus : si vero imparibus, in his . Atque vbi iudicium, illic scilicet & mors, in morbis quidem exitialibus . In his ergo morbis, si vena secanda est ante tertium faciendum, & luxata restituenda sunt libro 3.de fract.com.32. Quòd si intra biduum facta non fuerint, erunt tardanda quousque quartus dies transeat, vt libro 4.de articulis,com.32.docuit Galenus.

Quarta dies, vt suprà dixi, decretoria est. Cur verò illam in aphorismis Hippocrates non constituerit nulla alia de causa factum est,quàm quòd in aphorismis de febribus acutis,ardente nimirum, & tertiana agit, quarum ortus cùm à flaua bile existat, de tertio in tertium mouentur. Quum autem iudicia plurimum in accessionibus fiant, nihil mirum sudores in imparibus diebus ortus esse iudicatorios, atque adeo bonos . Quare non temerè libro 1. de diebus decretorijs cap.4.Galenus inquit,si imparibus diebus magis laboret æger, proprium magis diei imparis iudicium . Huc etiam respexit Hippocrates, qui aphor.61.libro 4.sic scriptum reliquit . Febricitantem, si non diebus imparibus febris (scilicet acuta) dimiserit, solet recidiuare . Si verò paribus contingant acces-

accesſiones non mirum, ſi quarta dies decretoria ſit: in qua Caluus Lariſſæ, & Pericles Abderæ iudicati fuere libr. 3.de morb. vulga. ſect. 3.text. 76. &. 77. Sed ille ad mortem, hic verò per ſudorem ad ſalutem: nam & ad bonum,& ad malum iudicat quartus dies, vt Hippocrates prognoſti.2.libro 3.innuere ijs verbis videtur. Simplicifsimæ enim febres, ac ſignis firmatæ ſecuriſsimis, quarto die, aut citiùs deſinunt. Deterrimæ vero, ac ſignis affligentes difficillimis, quarto die aut citius interimunt. Cæterùm qui ſint illi,qui quarto aut moriātur, aut viuant, declarat Galenus capit.13.libro 1. de diebus decret. dicens, Si quis primo die acuta febre infeſtetur, nullum autem periculoſum ſignum ipſi adfuerit, ſed in vrinis aliqua concoctionis nota inuenta fuerit, non extra quartum diem morbus ſoluetur. Quinetiam ſi multa lethalia primo die ſtatim deprehendantur, morietur planè non extra quartum diem. Si quarta die tantòpere celebratur à Galeno, vt iudicatoria, cur Galenus libro 3.de criſ.capit. 4.dixit, tantum ſemel vidiſſe in quarta die criſim: Archigenem vero bis? Auget difficultatem, quoniam morbi exactè peracuti quarta die terminantur. Aut igitur Galenus eos nunquam vidit: aut frequentiùs criſes contingunt in quarto. Præterea in febribus intermittentibus ad criſim expectandus eſt numerus ac-

cessionum, non dierum, vt prognost. 8. libro 3. & libro 1. de morb. vulga. sect. 3. com. 17. & aphor. 59. libro 4. inquit Galenus. Ob id igitur exquisita tertiana septem circuitibus, non diebus septē, iudicari natura solet. Quinetiam, quod quartus dies à principio numeranti aduersus septimum est, id quarta circuitio aduersus septimam circuitionē. Quartus enim dies, septimi index est: & item quarta circuitio aduersus septimam circuitionem. Sed uidemus frequenter quarta accessione iudicari tertianam intermittentem: non ergo quartus dies rarò iudicat, sed sæpè. Dicendum igitur est ex eodem Galeno libr. 3. de diebus decret. cap. 8. ob id rarò contingere crises in quarto, quia tempore intermissionis febrium non fiunt crises, nisi in accessionibus, quæ cum non fiant in quarto, rarò igitur crises fiunt in quarto. Et id est quod Galenus loco citato & cap. 8. libr. 2. eiusdem operis, dixit, plurimùm accessiones in tertio fieri, rarò ergo in quarto: proinde rarò crises in quarto. Si enim sit celer motus morbi, in tertio: si verò quodammodo tardior, in quinto: si vero febris fuerit synochus, in quarto. Synochus autem cùm rarò soleat terminari per fluorē sanguinis narium in quarto, hinc dixit Galenus rarò crises fieri in quarto. De potētia autem quarti diei aphor. 24. libr. 2. Dixit Hippocrates, quē declarauit Galenus cap. 11. libro 1. de diebus

de-

decretorijs,& prognoſt 8.lib.3. nẽpe hunc ait, indicem ſeptimi eſſe: quod eſt,eam habere naturam, vt qualiſnam ſeptimus eſt futurus,indicet. Cùm ergo ſignum malum quarto apparuerit die, malus de neceſsitate ſeptimus eſt futurus: ſi verò ſalubre, & bonum,ſeptimus bonus erit. Nam proportione virtutis ſigni tum magis,tum minus, vel bonum, vel malum fore ſeptimum ſequens eſt.

Quinta dies iudicatoria eſt morborum peracutorũ lib.3.de diebus decret.cap. 8. In hac die iudicatus eſt Meton lib.1.de morb.vulg. ſect.3. per fluorem ſanguinis narium: & Eraſinus eſt mortuus in hac etiam die,ibidẽ: Philiſtes quoque in Thaſo mortuus lib.3. eiuſdẽ operis ſect. 1. Itaq; criſis quinto plurimis contingit,aphor. 36.lib.4.& cap.15. lib. 11.de morbis med. Et ſi coctionis ſigna in quinta die apparuerint, iudicabitur morbus nona. Cum autem in febribus, inquit Hippocrates,lib.4.de ratione victus,tex. 62. quinta die terrificum quippiam fuerit, vel venter repentè liquida deiecerit, & animæ defectus prehenderit,vel vocis priuatio,vel conuellatur æger,vel ſingultiat, ex his angi, grauiterq; affici cõſueu it,ſudoresq; circa tum muſtacem, tum faciem,tum ceruicem,ab occipitio eſſe cõſueuerunt. Qui autem hæc patiuntur ſpirituoſi paulò poſt morientur.

Sexta dies iudicat,ſed cùm difficillimis ſym-

ptomatis,

ptomatis,& periculo nō mediocri,adhæc abſq; fide,imperfectè,obſcurè,ſine notis, & ad malū lib.1.de diebus cap.2.& prognoſt.1.lib.3.& capit.4.libr. 1.de diebus inquit,Sextū autem diē, quantò pauciores in eo iudicantur,quàm in ſeptimo,tantò quoque maligniorem inuenio, vt qui ferè ex aduerſo natura ſeptimo oppoſitus eſt. Etenim, qui in quarto ad peiorem ſtatum recidunt,plerique ſexto moriuntur. Quod reſpiciēs Hippocrates lib.1.de morb. vulg. ſect.2. tex.75.inquit,ęgrotantes tempeſtate illa tertia ferè omnes ſexta die perire. Non eſt tamen in vniuerſum ſextus malus, quoniā virgo, quę Lariſſæ habitabat lib.3.de morb.vulg.ſect. 3. text. 83.Sexta die per fluorem ſanguinis narium fuit liberata. Duo tamen addidit Hippocrates, alterum,huic non repetit,tanquam mirum,quòd in ſexto die fuerit perfectè liberata: reliquum, cauſam ſolutionis morbi,nam dixit,Cum virgo eſſet, poſtquam iudicata fuit, huic primò menſes eruperunt. Item,lib.1.de morb. vulg.ſect.2. tex.83.ex illis duobus fratribus Epigenis, vnū fuiſſe iudicatum ſexto, alterum verò ſeptimo, ſcriptum reliquit.Auicenna quoque lib.4. part. 2.ſec.1.cap.6. docet planè poſſe dari criſim optimam, ſexto.Quid multa? Hippocrates lib.4.de morb. vulg. refert multos ægrotos ſexta die iudicatos, & addidit, omnia in his temporibus ſexta,& octaua iudicabantur, circa Pleiadū oc-

caſus

casus. Hoc autem ob nil aliud contingebat, nisi quia febres paribus repetebant, aliàs crisis in eo ferè nunquam bona fit, quod si aliquando contingat euacuationem in eo fieri, quæ ægro conferat, impossibile est quin post sequatur fortis ægri labor, & magnus timor, neque æger est securus, quin aliquid ex materia ægritudinis remanserit, ex quo ægritudo faciet recidiuam, vt Rasius optimè lib. 10. ad Mansorem regem cap. 29. aduertit.

Septimum dicimus primum omnium dierũ decretoriorum esse, non numero videlicet, & ordine primum, sed potentia & dignitate: omnes enim summatim decretoriorũ notas occupat. Etenim plurimos iudicat, & absolutè, item cum manifesta excretione, vel abscessu, sine periculo vehementi: & vt plurimũ quartus eum prænunciat. Nam, si vrinæ in illo planè, vel sputi, vel deiectionis, vel appetitus, vel mentis, vel sensus, vel alterius cuiusdam similis manifesta contingit mutatio: illam, vt non similis in septimo iudicatio comitetur, quomodo fieri posset, bona, si ad salutem: mala, si ad peiora portendat; Plerunque igitur bona iudicia eueniunt in die septimo: etenim hoc ei præter cæteros accedit, quanquam nonnulli etiam in eo moriantur, & euidenti conuersione ad pecora pergentes, in sequenti quodam decretorio intereunt. Appareat verò euidenter bonũ in quarto die signũ:

nullius

nullius periculi circa ægrotum sit suspicio: fieri non poteſt, quominus ſeptimo die fiat iudiciũ, ſi nihil extrinſecus peccatum fuerit. Decretorius itaque fortiſſimus omnium eſt dies ſeptimus.

Octaua dies eſt decretoria in paribus, vt Hippocrates lib.1.de morb.vulg.ſect.3.tex. 14.teſtatur. Hinc lib.4. eiuſdem operis dixit ipſe Hippocrates, octaua die multos iudicatos fuiſſe. At in diebus imparibus ſi aliquando in octauum diẽ, vel decimum ſubita morbi ſolutio incidat, ſimilis ferè ei eſt, quæ in ſexta accidat: verùm raro in his ſoluitur, nec cum fide, nec bene, nec perfectè: inſuper ad hæc obſcurè ſimul, & citra notas: vt Galenus inquit cap.5.lib.1. de dieb. decretorijs.

Nonus quidem plurimos iudicat: ſecundam vim obtinet quintus: & poſt hũc tertius: vt dixit Gale. cap.8.lib.2. de diebus decreto. Quod ſi Auicenna lib.4.part.2.ſect.2.cap.6.dixit, dies eſſe debiliores, quò plus à principio diſceſſerint, fortior igitur erit tertius quinto, & quintus nono. Dicendum eſt, re vera quintum diem fortiorem eſſe, ſed quia nonus inter duos decretorios ſeptimum, & vndecimum eſt, vel non factum in ſeptimo die iudicium, vel vndecimo futurum ipſe ſibi vendicat: rariùs quidem ſeptimi, ſæpè vndecimi criſim aſſumit. Etenim peculiare ſeptimo diei iudicium non ad nonum, mo-

dò

dò pauci errores commissi sint, vnquam peruenerit. Vndecimi propria crisis è contrario habet, nempe cùm & exactè omnia gesta sint, & violenta noni diei accessio inuadat. Lege cap. 8. lib. 3. de diebus decret. & prognost. 31. lib. 3.

Decimus dies, si aliquando subitam morbi solutionem efficiat, erit similis ei, quæ in sexta accidit, verum rarò in hac soluitur, nec cum fide, nec bene, nec perfectè: insuper ad hæc obscurè simul & citra notas. Cæterùm tã rarò dies decima iudicat, vt Galenus lib. 1. de morb. vulg. sect. 3. cõm. 14. dixerit, eos bene dixisse, qui ex paribus excluserunt decimum, & vigesimum octauum, propterea quòd non sunt decretorij. Cùm autem Hippocrates lib. 3. de morb. vulg. sect. 1. tex. 4. in historia Pythionis scripserit, decimo sudauit, sputa subcocta, iudicatus est, vrina circa iudicium subtenuis. Galenus in cõm. inqnit, At quòd de die decimo commemorandum produxi, idest, Neque in his vulgarium morborum libris est planè quisquam iudicatus die decimo, neque ipse asseruit vsquam esse decretoriũ decimum diem: sicut dixit, non rarò vndecimũ. Habes capita in commentarijs de diebus decretorijs collectã eius omnia, vbi & quadragesimus ostenditur, non quadragesimus secundus morbos iudicare, vt quorundã fuit opinio, qui circuitus dierũ decretoriorũ fieri integris septimanis ducebant. Quòd si ideò demum arbitretur

bitretur quis non esse morbum. Iudicatum in totum, ꝙ die decimo sudarat, non vndecimo Pythion, non rectè existimet; nam iudicium non integrũ eò, quòd haud dum sit concoctus morbus, necessariò fiat. Multos enim cum ipse conscripsit Hippocrates, tum nos cõspeximus diebus decretorijs non ex toto iudicatos per solã vrinæ cruditatem. Hæc si ambo coniuncta sint, imbecillis decimo die, & vrinæ cruditas: non oportebat fortassis hominem iudicari, aut non sa lubriter, sanè & decretoriè. Potuit igitur cum vndecimo esset scriptum, nõ decimo, statim ab initio in eo esse offensum, quod in alijs multis cernas, quæ ab ijs, qui primi descripserunt, neglecta in perpetuũ manent. Sed de die decimo hæc satis sint.

Vndecimus dies est iudicatorius bonus, aph. 36. lib. 4. Habent autem vndecimus, & decimus quartus eandem proportionem & naturã, quã cum septimo, quartus, cap. 8. lib. 2. de diebus. Hinc dixit Hippocrates apho. 71. lib. 4. Quibus septimo die iudicatur morbus, ijs quarto nubeculam habet vrina rubicundã, & alia signa proportione. In cuius commentarijs dubitat Galenus, cur si quarta die appareat signum coctionis, morbus septima iudicabitur, non verò ita fiat, si vndecima die appareat coctio, vt decima quarta iudicetur. Et respondet, ꝙ morbus, qui quarta die præbet victoriæ signum, mouetur ce-

leriter,

leriter,& fieri non poteſt, quin ſeptima iudicetur:at verò qui vndecimo vrinas coctas præbet tardius mouetur, & vires imbecilliores ſunt, propterea nō tantum indiget tribus diebus,ſed pluribus, vt experientia confirmat Galenus.

In duodecimo rari quidem adeò, vt nobis viſi ſint nōdum: & ſi cui aliquando ante nos in duodecimo die criſis eueniſſe viſa eſt:vel imperfecta,vel infida,vel periculoſa, uel obſcura, vel ſine ſignis,vel omnino ad malum accidere viſa eſt. Verba ſunt Galeni cap.2.lib.1.de dieb. decretorijs.

Decimus tertius medius inter hos ordines dierum ſubitò non ſoluentium, maximè uidetur mihi eſſe poſitus, octaui dico, decimi,duodecimi,decimiſexti,deciminoni,& tertij, quarti,quinti, ſexti,ſeptimi,noni, vndecimi, decimi quarti, decimiſeptimi, decimioctaui, vigeſimi. Nec ſcilicet ita reijciendus, ſicut hi, qui ſecundæ ſunt notæ: nec ita ſoluere morbos natus, ſicut ij,qui primæ ſunt notæ: cap.5.lib.1. de diebus decretorijs, inquit Galenus.

Decimus quartus dies naturam ſeptimi maximè imitatur,cap.7.lib.1.de diebus. Quemadmodum ergo peracuti in ſeptimo finiuntur: ità acuti in decimoquarto. Hinc apho.23.lib.2.dixit Hippocrates, Acuti morbi in quatuordecim diebus iudicantur. Eſto igitur febris continua, per triduum acceſſiones; tertio quidē die, hora

ra vndecima: quinto, noctis hora prima accessionem habeat: septimo, noctis hora tertia: semper enim accessionem duabus horis post uenire statuamus. Quapropter etiam noni diei noctis hora quinta, undecimi septima fiet accessio. Sunto iam huic alia similia per vniuersũm morbi decursum à principio usq; ad noctem undecimam. Vndecimo uerò die coloratiores simul urinæ reddantur, & quasi albæ nubeculæ in ijs innatent, priùs nõ uisæ Hic non mediocris spes est uerè Medicis morbũ in decimo quarto die discussum iri. Euenit tamen subinde solutionẽ in dierum quendam sequentium incidere Inuadat deinde quotácũque hora decimæ tertię noctis accessio cũ totius corporis cõcussione. Fieri siquidem potest, ut horam cõsuetam præoccupet, aut nõ præoccupet: ambo enim eueniũt: magis tamen, ut alterum præoccupet, cùm crisis futura est. Sit iam quoq; molesta grauisque, si placet, tota nox decima tertia facta, quo certiùs firmiusq; iudicium fore speremus: quoniã impossibile est eum, qui tam grauiter laborarit, in accessione decima tertia nocte incipiente non iudicari. Iam uerò nihil indefinitum sit, fingamus noctem grauem: inuadat accessio hora octaua cum uehementi corporis cõcussione, nullumque aliud ex ijs, quæ in crisibus superueniunt, symptoma absit, pulsus fiat inordinatus, inæqualis: sed motus crebriores, elati, & magni

 appareant.

appareant. Huiusmodi æger, vbi accessiò cum corporis concussione inuadens vigorem suum receperit, sudare statim decretorio modo in decimo quarto, videlicet die incipit: sic enim euenit decimatertia nocte hora octaua, si accessio inuadat. Itaq; iam faciliùs respirat pro euacuationis ratione, moueatq; sese, & pulsus edat meliores: tum facilis toleratio ista comitetur: & toto die vniuersũ corpus æqualiter insudet, dein ad vesperam in totum febri leuetur. Talis æger tutò iudicatus est. Hæc autem omnia, quæ de quarto decimo die, & septimo diximus, sunt intelligenda, nisi sit pestilens constitutio, vt aphor. 13. lib. 2. Galenus aduertit: quoniam id quod naturæ anteà fauebat, in statu pestilenti fit ei inimicum, propterea quòd eo tempore natura citius destruitur, quo venenum vincere conatur: quæ cùm venenum non vincat, necesse est, vt ab eo vincatur, & subindè mors sequatur.

Decima quinta dies non scribitur inter iudicatorios, neque contemplatorios, neque intercidentes, licet admodum rarò contingat, alicuius ex præcedentibus diebus iudicationem in ipsam labi, vt voluit Galenus cap. 7. lib. 1. de diebus: quæ non perinde secura est, vt si anteà fieret. Obijcies tamen ex Hippocrate, qui tertianam exquisitam terminari in quindecim dieb. vult, quoniã septem circuitus, quindecim dies complent: nam primus circuitus est tertia dies:

 secundus,

ſecundus, quinta: tertius, ſeptima: quartus, nona: quintus, vndecima: ſextus, decima tertia: ſeptimus decima quinta. Dicendũ eſt, vt ſupra quoque annotauimus, in tertianis, numerũ acceſsionum eſſe dierum, & ita in ſeptimo die iudicatam fuiſſe tertianam dicemus. Archigenes autem docuit à die decimo quinto incipere tertiam ſeptimam, quoniam vigeſimam octauam decretoriam fecit. Sed de ſeptimanis in ſequentibus dicendum.

Decima ſexta non eſt iudicatoria, veluti de duodecimo diximus, ex eodem Galeno cap. 5. lib. 1. de diebus decretorijs. Quod ſi aliquando in decimam ſextam labatur criſis, ſine fide omnino erit & ſi æger qd peccet, morbus denuò reuertetur: cap. 7. eiuſdem libri. Vnde cap. 4. dixerat, nunquam duodecimam, aut decimam ſextam iudicantes vidiſſe.

Decimus ſeptimus bonus, & iudicatorius eſt, apho. 36. lib. 4. Quare multi in libris de morbis vulgaribus decima ſeptima fuerũt iudicati. Si nãq; morbus celerem motum obtineat, & aliorum nullum obſtet, forſan etiã decimus quartus decernet, ſin minus, in decimo ſeptimo criſis erit, cap. 13. lib. 1. de diebus. Hunc diem decretorium eſſe multis teſtimonijs Hippocratis probat Galenus, cap. 3. lib. 2. de diebus decret. Quo in loco adducit librum primum de morbis vulg. ſect. 2. temp. 1. text. 18. & tẽp. 2. tex. 89.

vbi

vbi Hippocrates cõplures in vtraque aeris mutatione fuisse die decimaseptima iudicatos, cõceptis verbis enarrat. Est autẽ decima septima dies indicatoria vigesimi, quod manifestissimè docuit Hippocrates aphor. 24. lib. 2. dicẽs, Cõtemplabilis rursus decimus septimus, quippè quartus est à decimo quarto. Nam cũ ait, decimum septimum diem esse quartum à decimo quarto, palàm fit omnibus, postremum secundæ septimanæ diem esse tertiæ septimanæ principiũ, eaque ratione per quaterniones, vt priores duas, procedere. Cæterùm nullam vigesimi diei mentionem fecit eo in loco Hippocrates, quòd scilicet hunc ipsum decimus septimus iuxta rationem iam dictam indicet, cùm sit septimanæ tertiæ septimus dies. Vt enim in prima septimana quartus est index septimi, & in altera vndecimus decimi quarti: ita decimus septimus, qui est quartus à decimo quarto, erit index vigesimi, qui est tertiæ septimanæ vltimus dies. Hac etiam ratione cæteri indices vsq; ad centesimum colligi possunt, vt ex præcedenti tabella planum fuit.

Decima octaua non est decretoria, neque aliquem in ea die superstitem mansisse monet Galenus cap. 4. lib. 1. de diebus decret. Et si aliquãdo in eam diem, crisis futura in septimo decimo, labatur, imbecillior sanè erit. Quid opus est multis verbis? Nullũ enim nec in primo, nec

in tertio Epidemion libro, vel superstitem, vel mortuum in decimo octauo vidit Hippocrates, quare decretorius minimè. Quod si Hippocrates dixit lib.1.de morb.vulg.sect.2.tex.84. Iudicabatur exactè octauo decimo, respondet ibidem Galenus. Et quid habet admirationis in varietate morborum insignes extitisse iudiciorum diuersitates? nos hic de cōstitutis iudiciorum temporibus loquimur. Illud vero aduertendū est, quòd si vigesima prima erit, dies decretoria est, vt vulgus cum multis Medicis existimat, decima octaua illius erit index, veluti decima septima vigesimi, vt cap.3.lib.2. de diebus decret. Galenus scribit.

Decima nona non iudicat, neque aliquem in ea iudicatū vidit Hippocrates. Quòd si tertiana exquisita aliquando nouem circuitibus terminetur, vt in Coacis prænotionibus docet Hippocrates, qui sanè circuitus decem, & nouē diebus finitur, iam igitur dies decima nona decretoria est: dicendum est, quòd suprà est animaduersum, has accessiones vicem dierum subire, & ita potius finitur tertiana nona die, quia nona accessione, quàm decima nona die.

Vigesimus dies benè iudicat, apho.36. & 71. lib.4. Vigesimus enim & sæpè numero & validè iudicationem efficere cernitur, prog.1.lib.3. Cur autē vigesimus fortior sit vigesimo primo, declarat Galenus cap.9.lib.3.de diebus, ad quē

locum

locum se ablegat ipse Galenus progn. 4.lib. 3.

Vigesimus primus apud Hippocratem non est decretorius, apho. 38.lib.7. Nam ex omnib. ęgrotis, quos refert in lib. Epid. Nullus seruatus est, sed ne mortuus quidē, nisi vxor Dealcis, quæ in horto decumbebat, in vigesimo verò complures seruati, quamuis nonnulli etiam vita defuncti. De iudicatorijs diebus, qui post vigesimum numerantur, agit Galenus cap. 10. lib. 1. de diebus, qui per suos indices cognosci valent ex tabella superiori capite, descripta.

*De morborum principio, à quo dierum computatio fieri debet. Cap. V.*

GALENVS cap.6.lib.1. de dieb. decretorijs, dubitat, quodnā sint principium morbi, à quo dies decretorius cōputari debeat, & cōcludit, principium totius morbi dici oportere illud tempus, in quo homo febrire incipit, adeò manifestè, vt continuitatem corporis sibi solutā esse putet, & non amplius in publicum prodire valet, & consueta vitæ munia obire, & propterea decubitu opus habuit. Non enim idem est displicētiam habere, & febrire. Cui enim caput dolet, aut displicentiam habet, & corpore grauatus est, potest ferè in principijs consueta facere, donec præualens ipsi morbus vires eius deijciat. Hippocrates sanè medicorum omniū diligentissimus, vniuersa hæc cum obseruasset,

quemadmodum quòd complures repentè nullo prius oborto symptomate, quidam stando in rectum fatigati, febricitare inceperunt, memoriæ prodidit: ità iudicationes euenientes à primo die, quo febricitauit homo, non ab illo, quo capite doluit, vel huiusmodi aliud quippiā passus est, accuratè inspexit, quoniam in huiusmodi principijs decretoriorū dierum experientia Medicis est. Ergo non à primo morbi insultu, quia insensilis est, neque à decubitu, quia varius, sed cùm primùm febricitauerit æger, initium morbi faciemus. Quid si morbus iudicetur: & iterum reuertat, fiet ne computatio à reuersione, an à primo morbo? Antequā huic dubio respondeamus, docendæ sunt causæ, à quibus morbus solet reuerti. Prima enim est, si crisis fiat in die iudicatorio, sed nō integrè ac perfectè, tunc recidiuam expectare oportet: & hoc modo est intelligendus Hippocrates apho. 12. lib. 2. dicens: Quæ relinquentur in morbis recidiuas facere consueuerunt. Deinde si morbus soluatur sine coctionis signis, aut non in die decretoria, redibit sanè: vt Hippocrates inquit prægno. 22. lib. 3. & lib. 1. de morb. vulg. sect. 3. text. 15. Et prorhetico. 17. lib. 2. apho. 27. lib. 2. Et apho. 36. lib. 4 Præterea si euacuatio fiat, & illa generalis non sit, vt accidit Pario in Thaso lib. 3. de morb. vulga. sect. 3. tex. 72. Item, si tumor aliquis repente euanuerit, progn. 68. lib. 2.

Denique

Denique quãdo anni tempora inconstantia fuerint, recidiuas haud dubiè expectabimus, vt apho.8.lib.3.scriptum est. Hæc omnia docet euenire Galenus exemplo morsus canis rabidi, qui aliquandiu in suis seminarijs latens, posteà tandem apparet, prorhet. 17. lib.2.& c.5.lib. 6. de locis affectis. Ijs in hunc modũ dictis, illud aduertendum est, q̃ si morbus redeat in virtute causæ materialis relictæ reuersionẽ eandem esse cum primo morbo dicendũ est: eandẽ, inquã, non genere solùm & specie, sed numero quoq;. Cõtingit etiam sæpè diebus quibusdã decretorijs incipere: & cum numerum aliquem decretoriorũ excesserint, denuò in alio quodam decretorio die iudicari. Hac ratione omnes particulares acuti fiunt: postquã verò omnes coierint, diuturni. Interdum interualla ipsorum numero quodam decretorio circunscribuntur, vt cap.5.lib.2.de diebus decret. inquit Gale. Veluti si quis vndecimo die iudicatum imperfectè, decimo quartò morbus repetat: deinde vigesimo rursum die iudicato parum integrè, recidiua vigesimo septimo adueniat: inde posteà acutè ægrotans, quadragesimo iterum iudicetur. Itaque sola recidiua redditur morbus acutus, id autem, quod ex vtroque cõponitur morbus diutinus dicitur, vt etiam lib.1.de morb. vulga. sect.1.cõment.36.& sect.2.comment.83. & 85. scribitur. Ex ijs colligitur, quòd siue numeres à

primo morbo, siue à recidiua secundũ vtranq; computationem in die decretorio accidit crisis. Sic Herophon decima septima iudicatus est, qui nono sudauerat, & iudicatus, quinto die à iudicio redit morbus. Et Anaxion quoque trigesimo quarto est prorsus iudicatus, qui dies decretorius fuit, & à primo morbo & à recidiua. De qua re vidi historiam duorum fratrum Epigenis lib. 1. de morbis vulga. sectio. secunda, text. 83.

## An à partu, vel febri fieri debeat computatio dierum. Cap. VI.

PER partum intelliges totum doloris tempus, à prima hora dies computando, ut optimè aduertit Auicenna libro tertio, part. vigesima prima, sect. 2. cap. 6. ex Hippocrate lib. 1. de morb. vulga. sect. 3. in historia vxoris Hippocratis, vbi inquit, Epicratis vxor, quæ apud Archegetem ægrotabat instante iam partu, rigore correpta est, nõ incaluit, ut ferebant. Postridie eadem erant: tertio die filiam peperit. Vides quo pacto Hippocrates totum doloris tempus partum appellat, siue vna, siue plures dies duret. Quare non rectè Auerroes, lib. 4. collect. 40. c. accepit partum pro ea duntaxat hora, qua mulier peperit. Dubiũ ergo est, si modo pariat mulier, dein quinta die accedat febris, num computatio

putatio dierum criticorum fieri debeat à partu, an verò à febre. Cui ſanè dubio videtur Hippocrates reſpondere prognoſt. 10. lib. 3. dicens, pari modo in mulieribus iudicationes fiunt à partu: & Galenus in com. ait. Principium numerationis tibi fiat, non quo die cœperint febricitare, ſed quo pepererint. In quibuſdam igitur circa ſecundum aut tertium incipiunt diem, à partu, ex quo multi numerant futuram iudicationem. Sed res non ità ſe habet: ſed ex quo pepererint, numerationem fieri oportet dierum. Cæterùm idem Hippocrates ſibi ipſi aduerſari videtur, quippe qui lib. 1. de morb. vulg. ſect. 3. text. 21. in hiſtoria vxoris Philini, & tex. 22. in hiſtoria vxoris Hippocratis, & text. 27. in hiſtoria vxoris Dromeadæ, à febre & non à partu computat, & numerat decretorios dies. Non nulli videntes hanc controuerſiam dixerunt, libros de morbis vulga. eſſe prius ſcriptos, quàm libros prognoſticorum, quare ſentẽtia progno. eſt præferenda ijs, quæ in lib. Epid. docentur. Confirmant ſuam ſententiam ex Galeno capit. 6. lib. 2. de diebus decret. vbi ità inquit, Demonſtratum enim nobis ſæpius eſt, epidemiorum libros prognoſtico priùs, & aphoriſmis ſcriptos eſſe, quòd memoriam rerum priùs obſeruatarum ſuggerant. Ex hoc itaque loco inferunt, Hippocratem tanquam obſeruatorem, & non vt præceptorem, libros de morbis vulgaribus,

ſcripſiſ-

ſcripſiſſe, quare reliquis ſunt poſthabendi. At ij non vident eundem Hippocratem in iiſdem libris à partu quoque dies enumeraſſe, decretorios, veluti conſtat ex libro 3. eiuſdem operis, ſect. 2. in hiſtoria illius mulieris, quæ apud Pantimedem degebat: & in hiſtoria vxoris Oecetai, & in hiſtoria mulieris, quæ decumbebat in Mendacium foro, & ſect. 3. in hiſtoria illius mulieris, quæ apud frigidam aquam in Thaſo ægrotabat, in quibus omnibus palàm à partu Hippocrates enumerat dies, veluti & in prognoſticis enumerauit. Non eſt igitur hac in re facienda diſtinctio inter libros Epidemiorum, & prognoſticorum libros: cùm vtrobique ſimilis ſit ſententia, quæ ſi diuerſa eſſet, Galenus diremiſſet; neque eam ſilentio præterijſſet, veluti non præterijt alias multas, quæ videbantur reluctari ipſi Hippocrati, in ijs, quæ in aphoriſmis tradiderat. Alij plures excitarunt hanc difficultatem, multas imaginantes ſolutiones, ad ipſum Hippocratem conciliandum; nullus tamen, iudicio meo, ſcopum tetigit, neque mentem Hippocratis intellexit. Dicendum igitur eſt, quòd quemadmodum ſi duo genera morborum coniungãtur, vt inflammatio, & febris, vnumquodq; ſuas expoſcit indicationes, ſeu excretiones, vt Zoilus libro 2. de morbis vulga. ſect. 2. qui poſt puris emanationem, ſudore opus habuit ad ſalutem, quoniam febricitabat, & Anaxion libro 3. eiuſ-

dem

dem operis ſect. 3. præter ſputorum reiectioné, criſim per ſudorem eſt paſſus, vt à febre liberaretur, itá vnumquodque ſuum computum ac numerum dierum habet, ſiue febris antecedat, ſiue ſequatur, vt etiam in vulneribus fit. Pari igitur modo in partu, & in febre à partu fieri debet. Habet enim partus ſuum iudicium, nimirum congruam ac decentem purgatiõnem, quæ in aliquibus terminatur quarta die, alijs ſeptima, veluti nonnullis decima quarta, & itá in quolibet alio die optimo, licèt nullus terminus in hac purgatione præſcribi poſsit. Sat eſt intelligere partum illum eſſe morbum, & iudicari per purgationem, quę paulatim in melius ſemper tendere debet, quæ ſi retineatur non ſolum morbus, ſed etiam & mors continget, vt accidit vxori Philini. De qua Galenus ſic inquit, mulieri enim huic ex retenta à partu purgatione, & morbus cõſtitit, & mors. Quòd ſic Hippocrates huius mulieris hiſtoriam enarrans, inquit, purgatam ex præſcripto naturæ, fuiſſe, dicendum eſt, hoc in primis diebus fuiſſe factum, nam decima quarta die, vt ipſe inquit, purgatio deſita eſt. Non eſt igitur cur aliquis in intelligendo hoc Hippocratis loco, excrucietur. Partus igitur criſis, eſt purgatio: cui ſi febris ſequatur, requiritur altera criſis. Veluti curatio partus, diuerſa eſt à curatione febris: ab vtroq; igitur numerabuntur dies, à partu ſcilicet & febre,

bre, quia vnumquodque suam expostulat crisim, ad id tamen, quod magis vrserit, magis Medicus inspiciet, altero non neglecto. Vnde non mirum si aliquando à partu, aliquando verò à febre initium sumat Hippocrates computationis dierum. Quando ergo Galenus inquit à partu, & non à febre, id vult docere, à partu fac computationem dierum, & si febris sequatur, non solùm ab hac, verùm etiam ab illo, vt cęteri Hippocratis loci declarant. Quare de hac re nemo ampliùs ambigat.

*Quòd in indicatorio die non est vtendum medicamentis purgantibus. Cap. VII.*

HIPPOCRATES aphor. 20. lib. 1. in hunc modum scripsit, Quæ iudicantur, & iudicata sunt integrè nec mouere, neque nouare aliquid, siue medicamentis, siue aliter irritando, sed sinere oportet. Cùm enim in crisi quædam fit turbatio, magnaque concertatio esse soleat, certè sequitur, vt natura labore conflictata, neque remedia, neque medicamenta, neque irritamenta ferre queat. Itaque cum fit iudicatio, totum negotium est naturę committendum, vt ne tu, quidpiam molitus, magis prægraues, aut ad immoderatam euacuationem irrites, atque ita ægroto mortem afferas. Cùm igitur tibi sit propositum, medicamentum dare, quod aluum subducat,

ducat, caue, ne id facias in morbi exacerbationibus, atque inuasionibus, & diebus ijs, in quibus fieri iudicationes solent: Vis enim medicamenti corrumpitur, quod fortè humores sursum vergant, & contrà, quàm vt fieri euacuationem, oporteat. Huc respiciens Hippocrates lib.4. de morbis, dixit in hunc modum, Quicunque iam à febre continua correpti, pharmaco vsi sunt in diebus paribus, hi nimium purgati nunquam sunt. Qui verò in diebus imparibus medicamento forti vsi sunt, nimiũ purgati sunt. Multi verò etiam perierunt nimium purgati. Proinde priores Medici in hoc maximè peccarunt. Medicamenta enim exhibuerunt in diebus imparibus, & homines perimerũt, nõ scientes, quòd hæc res se ita habet. Humor enim in corpore ægroti magis turbatur in imparibus diebus, nimirum corpore humorem ad ventriculum transmittente. Et si quis iam turbatum, adhuc magis perturbet medicamento immisso, nihil miri est ex talibus hominem perire. Hæc ille. Ex quibus omnibus colligitur, quòd in die iudicatoria non est vtendum purgantibus medicamentis, quòd præter id, quod naturam à suo munere turbamus, noxam nõ paruam ægrotantibus afferemus. Hac etiam ratione id ostendi potest: aut purgandus est humor putrescens, aut qui nondum putruit. Non humor qui putridus est, proptereà quòd accessionis tempo-

re

re mouetur ab interioribus partibus ad exteriores :medicamentum autem contrà facit, vt Galenus inquit aphor. 5.lib.4. Neque etiã purgabitur ea die, qui nondum putruit, quia melius die quietis fiet: nullus ergo humor die accessionis erit purgandus, & multò minus in accessione, in qua crisis expectatur. Si verò necessitas vrgeat, vt vacuare cogaris in exacerbatione, tum scito, per superiores esse euacuandum, vt per sanguinis profluuiũ, aut vomitum, aut quid huiusmodi. Cùm verò exacerbatio desierit, tunc per inferiora euacuabis, vt per vrinam, aut per sedem, & eiusmodi loca, quemadmodum esse accommodatius videbitur, veluti Galenus libr. 2. de hum. com. 13. scriptum reliquit. Hæc autem sunt intelligenda in accessionibus, in quibus iudicia expectanda nõ sunt, quoniam in ijs neque venæ sectione, neque medicamento vti oportet, sed totum negotium naturæ permittendum est. Purgans igitur medicamentum in diebus decretorijs propinari non debet, neque item eo tempore sanguis mitti prodest; quoniam etsi naturæ magnam vim non inferat, naturæ tamen motum auertit, quem ægrè ferre certum est. Hoc in statu prohibetur, quoniam tunc naturam maximè laborare, ac fatigatam esse, quã sæpè inquit Hippocrates: propter quod ne ipsi molestiam addamus inedia commendatur. Quod si alimentum tantopere officit, magis

gis euacuatio lædet, diebus præsertim iudicatorijs. Vnde non temerè Hippocrates libro 2. de hum. com. 21. non propè iudicationem, sed longius ab ea purgare concessit. Neque omnes iudicatorij dies, dies iudicij sunt, sed qui in morborum statibus contingunt, in quibus naturæ & morbi lites apud iudicem (vt progno. 5. lib. 3. vult Galenus) componuntur, atque de eis sententia fertur. Hoc enim in statu fit, ideò Medicus litis iudex ab omni opere vacare debet, & natura præsertim, cuius res agitur. Hi enim sunt dies, in quibus excretiones, quæ bonę sunt fieri, Hippocrates libro de iudicationibus ostēdit: nam malæ, quæque in morbi gratiam excernuntur, alios dies sibi vendicant, quemadmodum lib. 3. de diebus decret. cap. 3. Galenus testatur. Crisis ergo optima in die iudicatoria necessario fieri debet, mala autem & in decretoria & in non decretoria: quod de morte, & salute etiam dicendum est.

## *Declarantur causæ, cur nostris temporibus non ità frequenter contingant crises, quemadmodum tempore Hippocratis & Galeni.* Cap. VIII.

VNVM autem dolendum maximè est, nos, nisi valdè raro dies decretorios adnumerare perfectè posse, cùm magna principij temporis parte transacta ab omnibus ferè vocemur ęgro-

tis,

tis, aut si opportunè accersimur, quamuis diligenter singula inuestigamus, ad interrogata tamen sæpènumerò illi nesciunt respōdere, etiam si idiotæ non sint, & tamen in morborum acutorum curationibus ij maximè necessarij sunt, vt suprà ostensum est. Et hæc vna causa est, quare crises non manifestæ appareant, quæ in omni morbo acuto fieri non semper est opus, sed quandoque paulatim ac sensim, qui morbum generant humores discutiuntur, vt sæpe euenire videmus. Et licèt à Medico principium morbi cognoscatur, adhuc tamen crises bonæ impediuntur medicamentis purgantibus temerè & intempestiuè exhibitis, cibis etiam nimijs, & alijs rebus non naturalibus præpostere, & non vt decet, administratis. Adhæc varia ægrorum in se peccata, Medicorumque, si Medici appellandi sunt, non artis corruptores, qui hoc seculo permulti sunt. Nec minus illa, quæ ęgris propter ministerium, & illa, quæ extrinsecus accidunt nonnunquam. Quæ nam igitur sunt quæ committuntur peccata, declarat Galenus cap. 11. lib. 1. de diebus decretorijs, ità dicens, Quædam sanè ab ipso ægroto, videlicet: quædam à Medicis his admirandis, putantibus, nisi quis introgressus ad ęgrum, deinde succingens se uel cataplasma imposuerit, vel perfuderit, aduszerit, vel clysterem indiderit, vel venam inciderit, vel cucurbitulas adiunxerit, vel confricuerit,

vel

vel nutriuerit, aut huiusmodi aliud factitauerit nihil ab ipso gestum esse artificiosum: hi enim quoties ad ægrum accedunt, toties peccant. Nõ igitur iudicium in septimo die, ad quem paratum erat, fieri potest, tot intereà erroribas admissis. Quandoquidem naturæ motus statutis periodis pro sui ratione contingit: interim ab exterioribus peccatis circuitus seruare prohibetur. Sic itaque Hippocrates vndequaque admirabilis inquit, Natura omnino sufficit. Peccatur in hanc extrinsecus cataplasmate, inunctione, & totius, & partis inspersione. Sic etiam Medicum naturæ ministrum appellat, re vera Medicum, non pharmacopolam quendam ex triuio. Tantum enim hic à iusta naturæ ministri appellatione abest, vt etiàm maximè contrarium nomen ipsi magis conueniat: inimico videlicet, & naturæ ipsius, & ægrotantium hosti iure appellato. Quapropter nos meritò, cùm quispiam de ægro aliquo euentum iubet prædicere, cum distinctione id facimus, dicentes: Huic morbus soluitur isto die, primum si victus ratione à nobis, non alio quodam Medico regatur: deinde si nihil peccet, & faciat quæ iniunguntur, omnia: postremo si nullus magnus extrinsecus error admissus fuerit. Quæ iam exteriora peccata sint (quoniam hoc quoque diffinire pollicitus sum) opportunum erit dicere. Vt, si æger incendio domus accidente, aut latronibus inua-

dentibus, aut fluuio inundante, subitò cogatur fugere, quanta ei noxa aduenerit, quorsum attinet referre? Simili modo, si tegmen aliquod delapsum vel parietem sentiens extimescat, simul & fugam repente moliatur: item, si per regulam quippiam defluat, vel pluuia copiosior oborta capiti ægrotantis incidat, vel alius etiam quocunque ipsum irrigauerit, vt locum mutare, vigil esse, & timere cogatur, & hoc non mediocrem ipsi offensam inducit. Eodem pacto vicinorum tumultus, vel alia quædam talis vigilię causa eueniens, aut nuncium aliquod triste, pro noxæ ipsius magnitudine etiā prædictionis perfectionem corrumpit. Vigilię siquidem propter ipsum morbum intra prædictionem, & crisim ægris aduenientes, nihil præsagia offendunt. Quæ vero extrinsecus inopinata eueniunt, horum nihil Medicus pręcognoscit: vnde nec futuram inde offensam conijcere potest, nec prædictioni secundum morbi rationem factæ adijcere. Hæc itaque ipsa Hippocrates statim in Aphorismorum principio præcipit, inquiens, Oportet non solùm ipsum, quæ res postulat, facere, verùm etiam ægrum, assidentes, & exteriora. Si nanque, ait, disquirere quippiam & indagare ex nostris cogitas, ipse primùm opportuna facito vniuersa. Deinde æger in omnibus præcipienti obtemperet, nihilque ex intemperantia peccet. Postea ij, qui adsunt ei, nihil erroris com-

committant, vt vel iram ob delicta concitent, vel tristitiam ex intempestiuis nuncijs afferant: vel offensam, quòd imperfectius in re administranda se gerant: sed apparatus omnis ante iudicij tempus promptè statuatur. Obsonia pulchrè parentur: ministerium inculpatè exhibeatur. Insuper quartum genus eorum, de quibus rationem habendam iussit, apposuit: nominat ipsum vno complexus nomine, exteriora, multiforme licet existat: atque hoc culpa vacet. Etenim pluuiæ, tonitrua, fulgura, vicinorum tumultus, canum latratus, insultus latronum, domus ruina, defluens aqua, fluuius irruens, incendia, ictus, atque eius generis vniuersa exterioribus attribuuntur. Hæc igitur quatuor genera, quorum partes etiam sunt diuersæ, dum naturæ motus impediunt, subinde circuituum ordinem destruunt: quoniam, vbi quartus dies euidens iudicij signum attulerit: si neque Medicus quid peccauerit, neque æger, neque ministrorum quisquam, immo, si neque extrinsecus error admissus sit, septimo die necessario crisis futura est. Hactenus ergo demonstrauimus quibus de causis futura impediatur crisis, quarum præcipuam maximè à Medico pendet. Hinc est, quòd cum Hippocrates verus fuisset imitator naturæ, perinde & Galenus, crises non impediebant, sed potiùs cum summa prudentia expectabant, vt ex libris de mor

bis vulgaribus constat. Nostrates verò Medici, tantum abest, vt eas expectent (tanta est eorum imprudentia) vt potius perturbent, suis remedijs temerè adhibitis: qui, vt videantur aliquid semper noui facere, nunquam ad ægrotos accedunt, quin remedia aliquot adhibeant, quibus & naturam impediunt, & eandem adeò fatigant, vt pugnam aduersus morbum committere non valeat. Parum enim considerant illud Hippocratis dictum, Optimum medicamentum est nihil dare: & illud, Si non prosis, saltem ne noceas: & illud quoque, Natura sufficit. Præstaret igitur aliquando solam relinquere naturam, quàm imprudenter eam adiuuare, ne dicam impedire ac perturbare, vt plerique Medicorum faciunt, quorum errores natura fortis occultat, ac corrigit: quæ si ipsa clamasset, proh dolor, quàm pauci Medici, qui re vera tales essent, inuenirentur. Alij autem præueniunt ac prærumpunt crisim in principio euacuantes humores, cum quibus simul idonei cum ijs, qui lædunt, excernuntur, vt Galenus cap.8.libro 3.de diebus decret. aduertit. Concocta enim medicanda sunt, vt sæpè proclamat Hippocrates. Concocta quoque iudicanda, si quidem prius natura concoquit, deinde secernit, postremò expellit. Verum cogitur interdum ea, quæ molesta sunt, ante perfectam concoctionem amoliri: sicuti

etiam

etiam interdum concoctione iam absoluta moratur, & præ imbecillitate lentè ad munus obeundum progreditur. Facultas igitur quæ aliena expellit, ea est, quæ iudicationes in morbis facit. Proinde, cum omnia ea, quæ in animante sunt, iam concocta sint, tunc optimæ iudicationes fiunt. Priùs autem expelli, ac iudicationem præuenire malum est: propterea quòd cum ijs, quæ noxia sunt, etiam vtilia excernantur. Id quod fieri solet, cùm natura vel à Medico, vel ab ijs, quæ corpore continentur, irritetur. Quanquam non Medicus solus afferre causam erroris possit, si quid minus rectè fecerit, sed etiam ægrotus, & ministri, & alia, quæ propriè externa appellantur: vt in ipso corpore offendunt morbi, causæ, & accessiones. Ac si accessio sit, quæ naturam stimulet, nullam quietem, nullamque moram concedit, sed excitat, mouetque, & tanquam ad pugnam prouocat. Quemadmodum igitur natura pressa magna vi excrementorum, & humorum infestantium cogitur sæpènumerò eos extrudere, idque malum est, si id antequam concocti humores sint, & ante tempus iudicationis faciat, ità nostrum erratum iudicandum est, si idem propè iudicationem fecerimus. Quocirca expectandum est, vt longiùs à iudicatione id fiat, vt si natura nihil tũc fecerit, nos faciamus: quod non bonum sit, si prius expurges. Quomodo

ergo (instabit quispiam) Hippocrates apho. 29. libro 2. dixit, Incohantibus morbis si quid videtur mouendum, moue: vbi nomine motus, Galeno authore, & venæ sectionem & purgans medicamentum intellexit? Adde etiam, quòd fatetur Galenus sola venæ sectione multas febres ante crisim iugulasse, in libr. de morbis medendis. Item nos medicamentis purgantibus non raro cum magna medicinæ laude, & ægrotantium commodo idem præstitimus. Ergo ante crisim ex Hippocrate & Galeno, monente ratione & experientia, tutò possumus vti euacuationibus, quæ aliquando omnino tollunt morbum, aliquando verò sunt causæ, vt commodiùs & faciliùs crises contingant, vt quàm sæpè experti sumus. Dicendum est, quòd in plenitudine humorum, necesse est, partem illius deponere prædictis euacuationibus: idque ante crisim optimè exerceri. Leuata nanque, quæ nostrum corpus regit, natura, exonerataq; eo, quo velut sarcina, premitur, haud ægrè, quod reliquum est, vincet. Itaque proprij muneris haud oblita & coquet, quod concoqui est habile, & excernet, quod potest excerni: vt Galenus capit. 15. libro 11. de morbis medendis scriptum reliquit. In acutis etiam morbis in principio medicamento purgante vti possumus, si turgeant. Idque erit magna animaduersione faciendum: si quidem non medio-

diocre periculum impendet, si quis in morbo acuto malè medicetur. Debet enim Medicus hoc attendere, vt æger maiorem fructum ex noxiorum humorum euacuatione ferat, quàm noxam, qua corpora à medicamentis purgantibus necessariò afficiuntur. Erit autem maior vtilitas, si omnis humor molestus cum tolerandi facilitate, ac sine molestia euacuetur. Sed de ijs in libris de morbis medendis multa diximus.

*Quòd dies impares sint fortiores in iudicando & securiores paribus. Cap. IX.*

HIPPOCRATES lib. 4. de ratione victus. text. 56. inquit, Maximè vero numerus impar est obseruandus. Nempe hi dies in hanc, vel illam declinantes partem reddunt: id est, mortem, vel vitam præsagiunt. Cuius sanè sententiæ ratio est, quia morbi acuti plærunque ex bile fiunt, qui per impares dies suas efficiunt accessiones, in quibus quoque iudicia fieri debent. Vnde Hippocrates ipse apho. 61. libro 4. dixit, Febricitantem, nisi diebus imparibus febris dimiserit, reuerti solet. Quod etiam apho. 29 & 36. eiusdem libri, scripserat. Et Galenus capit. 8. libro 3. de diebus decretorijs de hac re agens, sic scripsit, Vnum iam ex illis, quæ naturam stimulant, & veluti prouocant, accessio est, nullam quietem, nec moram concedens, verum incitans, mouensque, & veluti

dixeris, pugnam indicens. Vnde acutorum morborum in diebus imparibus iudicium contingit: in his enim & accessiones. Quæ igitur causa sit, ob quam in acutis morbis tertio quoque die plurimum accessiones fiant: in longis autem, vel quotidie, vel quarto, non promptum est inuenire, nec in præsentia disquirere necessarium. Quod verò sic eueniunt, oculis vsurpare licet. Si enim ponamus, vt etiam apparent, secunda ab initio accessio ad tertium diem delabetur, tertia ad quintum, quarta ad septimum, quinta ad nonum: omnes autem in impares incidunt. Cùm ergò natura non conuenienti semper tempore de morbis decernat, sed concitata plerunque alias ab alijs causis, à quibus accessio in morbis acutis maximè continua redditur (ostensa verò est in impares incidere) in imparibus acutorum morborum plurima iudicia fieri ratio est. At dies ipsi primariam decernendi virtutem non habent (semper enim huic animum adhibere oportet) sed per accidens aliquod sic eueniunt. Prædixit, opinor, manifesto iam hoc accidens: siquidem ratione, qua morborum iudicia frequentissima in accessionibus accidunt: hæ autem in dies impares incidunt: eadem in morbis acutis imparibus diebus iudicia contingunt. At, si dierum numerus ipse decernēdi facultatē haberet, nō frequenter diebus imparib. rarò paribus, verū perpetuò impa-

ribus,

ribus, nunquam paribus de acutis morbis iudicium fieri oporteret. Hæc ille. Quibus clarè docuit morbos acutos imparibus, diutinos verò paribus terminari: quod etiam aduertit Galenus in lib. breuis denot. dog. Hippocratis. Quod si morbi acuti paribus exacerbentur, vt in illis symptomata crescãt, & accessiones, fiũt diuturni, aut citò perimũt, vt Galenus lib. 1. de morbis vulg. sect. 2. cõm. 75. sic inquit, Iam accessiones cum diebus paribus fiunt à principio statim, interim ad sextum diem pessimum iudicium fore prænunciant: interim in longum producendum morbum. At siquidem admodũ moueantur, quarto die prauam habente accessionem, ad diem sextum de vita decedunt. Et lib. 3. de morb. vulga. sect. 3. tex. 36. inquit Hippocrates. Accessiones plerique diebus paribus habebant. Galenus in cõmen. ait, Et hoc quoque inter rara est. Nam febres ardentes solent adeoq; omnes, ità vt illæ, morbi multum acuti, accedere diebus imparib. Et lib. 4. de ratione victus, tex. 68. dixit, Perniciosas esse iudicationes, quæ diebus paribus fiunt. Itẽ apho. 36. lib. 4. inquit Galenus, Pares dies si habeant vehementiores accessiones, morbus est longus: in quibus non fit perfecta iudicatio, vt idem inquit aphor. 20. lib. 1. Denique, quæ diebus paribus accedunt, paribus iudicantur: quorum verò sunt in imparibus accessiones, imparibus iudicãtur, vt Hip-

pocrates

pocrates lib. 1. de morbis vulga. sect. 3. text. 13. tradidit. Sed quæstio oritur: quum indicatio semper in critico die, id est impari fiat, cur in quartodecimo, qui est par, non verò impar, fieri dicat? Cui respondendum, quod septem, & septem quatuordecim fiunt, qui vtique sequestrati impares sũt, hoc est, duæ septimanæ. Hinc Galenus lib. 4. de ratione victus cõm. 56. postquam numerauit vigesimum, trigesimum quartum, & quadragesimum, subiunxit, Impares autem & hi. Quem locum latius & ipse Galenus explicat lib. de hum. cõm. 2. tex. 19. & 20. Si morbi acuti, dicet quispiam, accessiones per impares habent, vt dictum est, potius finientur in decima tertia, quàm in decima quarta die. Nisi esset, quòd in decima tertia incipit crisis, & decima quarta finitur.

### *Mortis dies, & hora, vt præcognoscenda. Cap. X.*

MORTIS quidem dies, vt Galenus cap. 10. lib. 3. de cris. docet, præcognoscitur, vbi quanto morbus naturam superet, considerabimus, & grauiores accessiones inspexerimus. Si enim morbus plurimùm superauerit, & parum admodum vis naturæ, resistere videatur, mors haud diu aberit. Si verò quoque acciderit, vt morbus quidem virtutem superet, non tamen

plurimùm

plurimùm, & virtus admodum resistat, tardius mors sequetur. Sed demus excessum illum, quo morbus naturā superat, esse satis magnū, quomodo tunc scire poterit Medicus num mors vnum diem, vel duos prorogetur? Ex accessionum vtique circuitibus. Nam quo die futura est accessio, eo etiā morietur æger. Porrò qua diei hora mors eueniet facilè dignosces, si quo morbi tempore moriatur ęger memineris. Nam qui per accessiones affligunt morbi, in principio quando materiæ multitudo & crassitudo ad interiora mouetur, occidēt, quòd scilicet, hoc tēpore natiuus calor suffocetur. Si verò eo tēpore magis infestent accessiones, quo iam ad exteriora morbus vergit, in augmento, vel vigore, nempe quando morbus vehementissimè molestat, ægrotus morietur. Quod si ex dissolutione mors continget, ea in declinatione expectāda. Quapropter eos, quos deterius afficit prima accessionis pars, per febres, quæ cum rigore infestant, in ipso frigore mors excipit. Qui autem grauius habēt, quum calor affligit, in ipso augmento, vel vigore accessionis moriuntur. In quibus verò emanāt sudores perniciosi, aut per insensilem transpirationem corpus discutitur ac dissipatur, in illis, vbi calor se remittit, mors accidit. Quòd si accessionis tempora obseruentur, quonam die quave nocte accessio grauior, ac maior fiat, & qua eiusdem hora grauius

molestet,

molestet, facilè mortis hora prædicetur. Ea.n. die, aut nocte, qua maior est accessio, ęgrũ perimet, & in ea accessionis hora, in qua anteà per alias accessiones illũ grauiùs afflixit. At si morbi per accessiones non vrgent, certiùs nihil sciri potest, nisi quòd ea hora expectanda mors est, in qua æger grauius se habere consueuit, & deteriora illi affuerunt symptomata. Qui igitur morbi intra diem decimum quartum terminũ habent, vt motus velocitate præstant, ita & motus vehementes faciunt per crisim. Nam & morbi sæpè subito soluuntur, & magna cum conflictatione. Ab his quoque magis disceditur, eò & languet magis criticus motus. Tres itaq; dierum ordines statuere cõuenit, facilioris doctrinæ gratia. Primus eorum sit, qui intra decimũ quartum comprehenduntur: secundum eorum, qui intra vigesimum: tertius ad quadragesimũ extendatur. Nam morbi, qui vltra hunc terminum extenduntur, raro crisi finiuntur. Nã plerunque per concoctionem finiuntur. Quòd si quando crisis fiat per abscessum, multum à prioribus degenerabit. Nam primum abscessu potiùs fiet, quàm excretione, neque adeò grandẽ perturbationem inuehet. Quòd si excretione aliquando fiat, neque illa vehemens erit, nec subitam morbi solutionem faciet, sed sæpius imperfecta erit, & multos durabit dies. Contingit quidem (quãquam rarò) quod & nos fatemur,

in longis quoque morbis ſubitas, & vehementi motu ſolutiones fieri. Cæterùm in ijs ſolis, qui ex multis morbi remiſsionibus, & repetitionibus in longum tempus protractis tandem criſi ſoluuntur. Atqui neceſſariò eueniet, vt aliquot dierum periodis anteà vehementes euadant, ac velocitatem acquirant motus acutorum inſtar, febresque & ſymptomata ſuperueniant his ſimilia: vt verè dici poſsit, hos tunc acutos eſſe cœpiſſe. At illud perpetuum verum ſit in ſolis acutis morbis, validas, ſubitasque mutationes fieri.

DE

# DE OPTIMA PRAEDICENDI RATIONE, LIBER VI.

## LVDOVICO LEMOSIO AVTHORE.

### De causis dierum criticorum.

*Quòd numerus non sit causa dierum criticorum.* Cap. I.

MVLTI sunt, & illi viri doctissimi, qui causam dierum criticorum ad vim, & potentiã numeri imparis retulerunt: ideoque dies impares, veluti tertium, quintũ, septimum, nonum, & alios eius generis iudicatorios esse, dixere. Imparẽ enim perfectum, parem verò imperfectum esse dicũt: & parem quidem formæ, imparem verò rationem materiæ obtinere: & imparem numerum marem, & parem fœminam vocari. Nãque illi

imparem patris, & parem matris appellatione venerantur, veluti Macrobius libro 1. in ſomn. Scip. cap. 6. refert. Atq; ideò dixiſſe Vergilium,

*-- Numero Deus impare gaudet.*

Itaque cùm ſeptenarius, & nouenarius impares ſint, & proinde perfecti, iudicari in illis, & abſolui morbos acutos, aiunt. Quia verò octonarius ſit par, hinc fieri, vt octauo die nemo iudicatus viuat. Plinius quoque lib. 28. cap. 2. inquit, Cur impares numeros ad omnia vehementiores credimus: idque in febribus dierum obſeruatione intelligitur. Cæterùm ex ijs diebus imparibus maximus dies ſeptimus eſt, vt de eo dixerit M. Tullius in ſomnio Scipionis, ſeptimus numerus omnium rerum nodus eſt. Linus quoque Poeta antiquiſsimus ſic cecinit,

*Septima cum venit lux, cuncta abſoluere cœpit*
*Omnipotens pater, atque bonis, & ſeptima, & ipſa*
*Eſt etiam rerum cunctarum ſeptima origo.*
*Septima prima eadem, perfecta & ſeptima ſeptem.*
*Vnde etiam cœlum ſtellis errantibus altum*
*Voluitur, & circlis totidem circum vndiq; fertur.*

Macrobius multa de ſeptenario ex partibus, unitate, & ſenario, binario, & quinario, ternario, & quaternario, quarum partium perfectionem omnem vult etiã ſeptenario contineri, tum multa colligit genera rerum ſeptenario comprehenſarum, conceptionem hominis ſeptem horis ſeptem diebus formationem, ſeptem menſibus partum,

partum, multaq; alia per bis, ter, quater, quinquies, sexies, septies, octies, decies septena. Deinde ad simplices septenarios reuertitur. Nigra membra hominis dicit esse septem, linguã, cor, pulmonem, iecur, lienem, & renes duos: item septem cibi, & spiritus membra, guttur, stomachum, aluum, vesicã, intestina principalia tria: septem organa sensuum, linguam, oculos, nares, aures: ac pleraq; eiusmodi addit, & animam mundanam ab illo Deo Platonico septenis numerorum limitibus esse compositam, & septem planetas, & quater septenis diebus cursum lunæ distingui, & bis septenis Oceani motus: denique hunc numerum Palladi sacrum: quia neque gignatur nisi ab vno, vt Pallas à solo patre Ioue absque mulieris semine. Et hunc locũ declarat Ludouicus Cęlius lib.4. antiq. lect. c. 24. Similia quædam apud Censorinum de die natali recensentur, quòd per omnem vitam septimus quisque annus sit crisimus, & periculosus, & climatericus vocetur, & alij alijs difficiliores à genethliacis obseruati sint. Hinc Augustus Cęsar teste Gellio lib. 15. cap. 7. Sibi gratularus dicitur, suæq; incolumitati abundè prospectũ existimabat, quòd ætatis annum tertium & sexagesimum euasisset. Is siquidem annus rarò absq; vitæ periculo transigi senibus solet. Sunt autem duo annorum numeri, septimus & nonus, qui plerunque rerum, vitęq; rationẽ, ac grauia peri

cula inuehunt. Quò fit, vt ſexageſimus tertius, qui vtriuſque numeri multiplicatam, atque inuicem ſibi connexam ſummam continet, non ſine periculorum aceruo ingruat: nouies enim ſeptem, & ſepties nouem, ſexaginta tres conſtituunt, atque ob id climatericus is annus appellatur: quia à ſeptimo orſus, vitam hominis, velut per gradus quoſdam peragrat. Itaque omnes, qui per ſeptem, aut nouem annos conſurgunt, decretorij dicuntur, in quibus magnam mutationem ſubeunt homines: nam vel calumnijs impeti ſolent, vel grauiſſimis morbis deuexari, vel periculis obijci, vel deniq; aliquod perpeti detrimentum, ac iacturam vel facultatum, vel valetudinis. Verùm enim verò ſi hoc negotium de poteſtate numerorum penitius intelligatur, ridiculum eſſe planè intelligemus. Quod reſpiciens Galenus lib. 3. de diebus decretorijs capit. 8. in hunc modum ſcripſit, Non igitur, quòd omnis par numerus fœminam, impar maſculum referat, acutorum iudicia imparibus diebus accidunt: neque enim impar abſolutè pari fortior eſt, neque, ſi fortior, iam fœmininus imbecillior: neque, ſi fœmininus quidem hic, maſculus autem alter ſit, acutos morbos in maſculinis numeris iudicari, diuturnos in fœmininis, rationi conſentaneũ eſt. Omnia ſiquidem, quæ de numerorum virtute nugantur, tam facilè abſurda eſſe deprehendimus, vt mihi

Ee ſub-

ſubindè mirari ſubeat Pythagoram illum tam ſapientem virum numeris tantum tribuiſſe. Item cap. vndecimo eiuſdem libri, inquit, At quid ad rem propoſitam ſpectat, ſi Pleiades ſeptem ſint, Dionem laterali morbo laborantem ſeptimo die de morbo iudicium ſuſtinuiſſe? Etenim aliàs nono, aliàs decimo die criſim habuit. Quid autem ſimilitudinis eſt, ſi ſeptem Nili oſtia, Theonem pulmonis vitio ægrotantem, ſeptimo die ad criſim perueniſſe? Quod etiam illa tam multiplici ſubductione exemplorum credidit Macrobius aliquid ſacrum de numero ſeptenario docuiſſe: cùm plæraque tamen illorum falſa ſint, vt cùm ait, ter ſepteno menſe puerum loqui, & quater ſepteno ambulare, & quinquies ſepteno lac horreſcere, cùm ſæpè illa ante tempus hoc, & poſteà contingant, & illis exemplis quicquid ad huius numeri perfectionem contineri vult, ſuperſtitioſum videatur exiſtimare. Neque ſolùm numerò impati perfectionem tribuunt, ſed etiam pari, vt denario, quem perfectum eſſe credunt, quoniam ipſe numerorum omnium perfectio ſit, & complemẽtum. Neque enim omnes, qui antecedunt numeri, denario maiorem perficere poſſunt: ſed qui denario ſuccedunt, omnes ex decem, & præcedentium aliquo conſtituuntnr. Hinc Ariſtoteles ſect. 15. quæſt. 3. rogabat, cur homines omnes, tam Barbari, quàm Græci, ad decem vſ-

que

que enumerare consueuere, non ad aliquem alium numerum, vt duo, tria, quatuor, quinque, tum repetendo vnum quinque, duo quinque, sicut vndecim, duodecim: nec verò vltra denarium numerum cessantes, inde replicare incipiunt? Est enim numerus quisque, quod præcedit, ac vnum, aut duo, & deinceps quantitas aliqua: enumerant enim statuto termino denarij numeri. Haud enim fortè, casuque id facere semper, omnibusque in rebus putari debent, cum non fortuna, sed naturalis res sit, quę semper, atque vbique effici soleat. Vtrùm quod perfectus numerus denarius sit? continet enim omnia numerandi genera, vt par, quadratum, quadrantale, longum, planum, primum, compositum. An quòd denarius fons, atque principium est, quippe qui ex vno, duobus, tribus, & quatuor constet? An quia corpora, quæ feruntur, numero nouenario continentur? An quoniam decem proportionibus, quatuor cubales numeri consumantur, è quibus numeris vniuersum constare Pythagoreis placet? An quòd omnes homines digitis decē lege naturali creātur: itaque sui numeri calculos quasi adipiscentes hac eadem multitudine cætera quoque numerantur? Vna gens quædam Thracum ad quatuor numerandi seriem terminat, eò quòd amplius meminisse modò puerorum non potest, neque vsum habet rerum multarum. Hæc ille.

Plato quoque in Tymæo octonarium plenum facit, quia absoluit numerum cęlorum, qui mouentur, qui octo sunt. Philo libro de opificio Dei, numerum senarium esse perfectissimum censet, ideò in eo mundum perfecisse, Deum Opt. Max. tradidit Diuus Augustinus lib. 11. de ciuitate Dei, cap. 30. in hunc modum de hoc numero scribit, Hæc autem propter senarij numeri perfectionem, eodem die sexies repetita, sex diebus perfecta narrantur: non quia Deo necessaria fuerit mora temporum, quasi qui non potuerit creare omnia simul, quæ deinceps congruis motibus peragerent tempora, sed quia per senarium numerum est operum significata perfectio. Numerus quippe senarius primus completur suis partibus, idest, sexta sui parte, & tertia, & dimidia: quæ sunt vnum, & duo, & tria: quæ in summam ducta, sex fiunt. Hactenus Augustinus. Ex omnibus ergo dictis constat vtrobique perfectionem reperiri, in numeris scilicet paribus, & imparibus: quare non est asserendum dies impares esse authores dierum criticorum, quòd perfectiores sint, cùm in paribus eadem perfectio reperiatur, vt probatum est. Item fieret, vt in paribus nunquàm contingerent crises perfectè, quod falsum esse quotidiana experientia demonstrat, in ijs morbis, qui per pares accessiones habent: præterea eadem ratione impares horæ diei decretoriæ essent: cùm

cùm à quacunque poſſet numerus incipere, fierent omnes horæ decretoriæ, vel non decretoriæ: quod cùm abſurdum ſit, ad imparem numerum cauſa dierum criticorum minimè poteſt referri. Interpretanda tamen ſunt verba Diui Auguſtini loco ſuprà citato, vbi ità inquit, Vnde ratio numeri contemnenda non eſt, quæ in multis ſanctarum ſcripturarum locis, quàm magni æſtimanda ſit, elucet diligenter intuentibus. Nec fruſtrà in laudibus Dei dictum eſt: Omnia in menſura, & numero, & pondere diſpoſuiſti. Primùm dico, omnia eſſe numero diſpoſita, id eſt perfectione, & limitibus certis, ac determinatis. Deinde dicendum numerum duplicem eſſe ex Ariſtotele capit. 12. libro 4. Phyſic. vnum numeratum, & alterum numerantem. Numerus numeratus, quem alioqui materialem vocant, eſt planè res, vel multitudo numerata, vt exercitus, populus, nũmus. At numerus numerans, quem alioqui formalem vocant, bifariam dicitur: nam alius eſt principalis, vt anima ipſa numerans, & diſcernens à ſe inuicem omnia & ſingula, & quidem ſola anima hominis: bruta enim nihil numerant. Alius eſt numerus medius, quo tanquam inſtrumento anima noſtra numerat, qui eſt numeri ſymbolum, vt vnum, duo, tria, quatuor: & hic vocatur mathematicus numerus, quantitas ſcilicet collecta ex multis vnitatibus: ſicut linea eſt colle-

cta ex multis punctis continuis. Quando ergo diuina scriptura inquit, Omnia Deum numero disposuisse, intellexit numero numerato, & non de numero numerante mathematico, qui accidens est, & nullius actionis causa, quam in nostra disputatione inquirimus. Nunc qua ratione per illos annorum circuitus, qui climaterici dicuntur, morbi plerunque incrudescant, interpretandum est. Ego eò id euenire conijcio, quòd certis annorum periodis corpus humanum magnam humorum collectionem, ac redundantiam congesserit, quorum motu atque agitatione morbi excitantur. Cùm enim natura ad immodicam repletionem deuenerit, ac conceptacula humorum plenitudinem perferre nequeant, in morbum erumpere necesse est. Quamobrem omne studium, operamque conferre expedit ad materiæ exuperantis euacuationem, quod semper Vere & Autumno vel incisione venæ, vel purgantibus medimamentis moliendum est. Hac enim ratione effeceris, vt post septennale curriculum, aut in quem alium annus climatericus inciderit, morbum non metuas, aut aliquam corporis permutationem pertimescas. Ex hac annorum obseruatione mos inoleuit apud plerasque gentes, vt herus fundique dominus nouos contractus ineat cum colonis septimo quoque anno. Eadem ratione syluę ex salice, alno, populo alba & nigra, omnibus-

que

que arbustis, quæ vdo mollique ligno constant, quarto quoque anno cædi solent: quæ verò ex dura materia consistunt, vt sunt quercus, ilex, vlmus, fraxinus, septimo, aut nono mutilari, trũcarique postulant. Hæc autem non numero mathematico sunt tribuenda, sed terminis ab ipsa natura præscriptis. Nam mathematicus ille numerus intelligibilis solùm est, vt capit. 23. libro primo post. indicat Aristoteles: alius verò sub sensum cadit. Quocirca quæ de illius numeri virtute nugantur multi, tam facilè absurda esse deprehenduntur, vt doctissimis plerisque viris, & Galeno Pythagoras ille vir tam sapiens omnibus ferè sæculis habitus, magnam admirationem excitarit, quòd numeris tantum tribuisse videatur. Neque enim ex illis vlla demonstratio scientifica haberi potest: siquidem omnia illorum placita planè incerta sunt. Cùr enim monadem formam, dualitatem verò materiã quandam infinitam appellent, cur parem fœminam, imparem masculum statuant? Quin & numeris quibusdam Mineruæ, Dianæ, atque Apollinis nomen tribuunt, prout quemque minus magisve laudare, vel etiam vituperare libitum est? Quod sanè volenti perfacile est: atque ideò parum firma sunt, imò verò inepta eorum dogmata. Quamobrem illis relictis veritatem ipsam meliori ratione, modoque exploremus.

*Declarantur aliquot hypotheses ex Galeno ad ipsius sententiam explicandam. Cap. II.*

GALENVS in principio libr. 3. de diebus decret. conatur reddere causam dierum criticorum, & ad illam inuestigandam præmittit postulatum quoddam, duplicem scilicet esse motum, vnum ordinatum, & alterum inordinatum. Illum à causa superiori proficisci existimat, veluti hunc à causa inferiori. Cùmque dies decretorij inhæreant ordini, intercidentes verò minimè: causa illorum ad superiora referenda est, sicuti istorum ad inferiora. Cum enim varietatis causa sit contrarietas, & mistio in agente & patiente, necessarium est, ut in mistis inanimatis plurima reperiatur varietas, tum ratione agentis, tum quoque patientis ratione. In facultatibus autem naturalibus, licèt ex parte patientis varietas inueniatur, cuius causa monstra quandoque procreantur, ex parte agentis illa non contingunt, quoniam facultas naturalis ex se semper vnum operatur. Cæterùm corporà cęlestia neque ex parte mouentis intelligentiæ neque ex parte cœli moti variantur, idcircò motus superiorum vniformis est, vt latè probat Aristoteles capit. sexto libro 1. de cœlo. Nam erratici Planetæ sic dicuntur, quia non seruant æqualitatem motus vnius diei ad alterum: seruant

uant autem vnius periodi ad sequentem ordinem: cùm nulla errent minùs illis, vt inquit Plinius libro 2. cap. sexto. M. Tullius libro 2. de natura deorum, ait, falsò stellas errantes appellari, quoniam nihil errat, quod in omni æternitate seruat progressus, & recessus reliquosque motus constantes, & ratos. Errare tamen, inquit, videntur, quia tum occultantur, tum rursus aperiuntur, tum abeunt, tum recedunt, tum antecedunt, tum subsequuntur, tum celeriter mouentur, tum tardiùs, tum omnino ne mouentur quidem, sed ad quoddam tempus consistũt. Addit quoque Galenus omnia astra in nos operari, calore, lumine, & influentijs, quod ipse multis experientijs probat. Porrò calor à cœlestibus corporibus in hæc inferiora transmissus à motu cœlestium corporum originem habet. Neque Aristotelis sententia huiusce caloris causa alia est præter motum cęlestium corporum, ac potissimum solis, vt ipse docet capit. 3. libro 1. Meteo. & capit. 7. libr. 2. de cęlo, vbi calorem hunc non vult cęlo, vel astris insitum: sed illorum motu in corporibus inferioribus excitari. Solet enim, inquit, motu, ac conflictu ex lignis & lapidibus & ferro ignis elici, & tela celeri per aerem agitatione ità ignescunt, vt plumbum etiam colliquescat. Illud autem primum intelligendum est à totius orbis celeri motu non tam causari calorem, quàm à corpore ipsius solis.

Quan-

Quantò enim solidius est corpus, quod mouetur, tantò necesse est vehementiorem calorem à motu causari. Vnumquodque autem astrum est densior pars sui orbis, vnde intelligi potest ab ipso astrorum corpore magis in inferioribus produci calorem, quàm à reliquis cœli partibus, in quibus nullum est astrum, licèt tam celeriter moueantur, quàm astra ipsa. Facit enim plurimum ad producendum calorem corporis, à quo producitur per motum calor, magnitudo. Habet autem sol insignem magnitudinem supra reliqua astra, vnde fit, vt etiam si Venerem, & Mercurium infra solem esse cum Astrologis contra Aristotelem dicamus, nihilominus tamen iusta causa reddi posset, cur à solis motu calor magis producatur, quàm à Veneris, aut Mercurij motu. Quanquam enim Veneris & Mercurij motus sint celeres, nec ità remoti ab inferioribus, quia tamē deest magnitudo astri, quæ in sole non deest, licèt sit ab inferioribus remotior propterea fit, vt à Venere, & Mercurio minus caloris produci existimemus, quàm à Sole, cuius est insignis supra alia astra magnitudo. Ex ijs facilè ratio reddi potest, cur non semper sit æqualis calor in ijs inferioribus, cùm ipsi cœli æquali motu semper moueantur. Ratio enim est, quia non à cœlo, sed ab astris in cœlis infixis calor producitur: astra autem non eodem modo affecta sunt ad inferiora. Hinc fit,

vt noctes frigidiores sint diebus, qa noctu Sol, à quo maximè calor producitur est sub horizonte. Cur verò eadem die maior sit calor meridie, quàm mane, aut vesperi, causa est, quia habitationem nostram Sol magis rectè respicit meridie, quàm mane, aut vesperi: quæ eadem causa est, cur dies æstiui calidiores sint hybernis: quia scilicet æstate Sol ad habitationem nostrám magis accedēs producit in nostram habitationem radios magis directos, quàm hyeme, quo tempore à nobis maxime recedit. Quod, vt planius intelligatur, paulò altius repetendum est, quid sint illi qui appellantur solis radij. In quo primùm intelligendum est radios solis nō esse corpora quædam, etiam si tribuatur illis reflexio quasi corporibus, sed illi, qui appellantur radij nil aliud sunt, quā recepta qualitas à Sole producta in aere. Sicut autem accidit eandem aeris partem ab eodem igne vehementiùs calefieri, si conclusus est aer, ità vt prohibeatur calor, ne possit longiùs latiusque diffundi, quàm si idē aer minimè conclusus esset: idque ex eo accidit quòd calor prohibitus, ne possit se longiùs diffundere, reflectitur, & quodammodo reciprocatur in idem corpus; ob idque unita qualitas maior fit: ita calorem in aerem receptum vehemētiorem tum fieri intelligendum est: quando terra sese offert magis ad prohibendum, ne longius per aerem diffundi calor possit. Quanto au-

autem magis Sol ad vnamquanque habitationem accedit, tantò lineam breuiorem esse, necesse est, quæ intelligatur ducta esse à centro Solis ad illam habitationem. Ex quo intelligitur minus esse spacium, per quod transmitti debet calor, tunc cum Sol ad aliquam habitationem magis accedit. Quod si minus spacium est, prohibitus calor ne longiùs diffundatur, vehementiorem faciet calorem per reflexionem, quàm vbi est maius spacium. Itaque caloris in aere recepti à terra reflexio, cum prohiberi à terra intelligitur, ne vltra se in aerē diffundat, ea est, quæ appellatur radiorum solis reflexio. Et quoniam corpus solis globosum esse perspicuū est, palàm est eam lineam futuram breuissimam, quæ ducetur à centro solis ad centrum terræ: siquidem sphæra sphærę vno tantùm puncto maximè appropinquat, vt apparet in contactu duorum globorum, qui se in puncto tantùm contingunt. Vnde sequitur calorem causatum à corpore solis vehementiorem futurum in ea aeris parte, quæ breuissimam lineam occupat, ex his, quæ à sole ad terram duci intelliguntur. Ex ijs facilè reddi causa potest cur æstate sit vehementior calor, quàm hyeme, quia scilicet linea ducta ab illa solis parte, quæ est terræ propinqua respectu nostræ habitationis breuior est æstate, quàm hyeme. Hinc sol cum ad nos reddit, gignere dicitur: quia vere fœcundiores rerum

omnium ortus sunt, quàm reliquis anni tempo ribus: tum enim terra quasi grauida facta, fructus suos æstate profert, & belluarum pars maxima idem tempus habet ad coitum secundum naturam definitum. Quin & in ipso homine, quem hac in re nulla lege teneri Aristoteles scribit lib.6.de hist. anim. tum maior est ad Venerem inclinatio, quoniam hoc solis reditu, spiritus in sanguine accrescentes, maiorem adferunt titillationem. Item transacta media nocte ægrotantes quiescunt ex doloribus, & dormiunt occulta vi solis iam ad nos accedentis: ex qua vi etiam nonnullæ arbores vigente frigore germinant. Quæ omnia respiciens Galenus capit. secundo. libr.3. de diebus decretorijs, dixit, omnium certè superiorum astrorum potentia fruimur: verùm solis maximè hunc orbem exornat, & concinnè disponit: quippe veris, æstatis, autumni, & hyemis author alius nemo extat; nec alius tam manifestò, vel ex terrestri fæce animalia generare potest, neque fruges maturare, neque ad coitum, & generis propagationem animantia prouocare. Et paulò post, Vt igitur luna solis auxilio in omnibus indiget, ità Sol ad nullam rem maximam, vel alterius cuiusdam astri, vel ipsius lunæ operam desiderat. A nullo enim impeditur, quo minus æstatem faciat cùm in vertice nostro constiterit; aut frigus adducat, si humilis eius cursus fuerit: aut æquinoctium

ctium vtrunque constituat, cùm mediocriter obliquus videtur: sed ipse, velut rex quispiam maximus, est: luna verò, vt princeps non mediocris inter illum, & nos medius constitutus terrestrem regionem meritò gubernat, non potentia cæteros planetas, sed vicinitate exuperans. De sole etiam sic scribit Mercurius Trismegistus capit. 5. Pimandri, Sol, inquit, Deus deorum cœlestium præstantissimus. Soli cœsites reliqui velut principi, regique parent. Sol tantus terra simul amplior, atque mari, minores tamen supra se stellas innumeras, conuerti patitur. Eundem Cicero in somn. Scip. appellat ducem, principem, & moderatorem reliquorum luminum, & mundi mentem: qui vt idem ait libro 2. de natura deorum, inflectens cursum suum tum ad Septentrionem, tum ad Meridiē: æstates, & hyemes efficit: & ea duo tempora quorum alterum hyemi senescenti adiunctum est, alterum æstati. Similis locus apud Plinium capit. 6. libro 2. Sol, inquit, non temporum modò terrarumque, sed syderum etiam ipsorum, cęlique rector: hunc mundi esse totius animum, ac planius mentem, hunc principale naturæ regimen, ac nomen credere decet, opera eius æstimantes. Hic lucem rebus ministrat, aufertque tenebras. Hic reliqua sydera occultat: hic vices temporum, annumque semper renascentem, ex vsu naturæ temperat. Hic cœli tristitiam discutit,

tit, atque etiam humani nubila animi ſerenat. Hic ſuum lumen cæteris quoque ſyderibus fœnerat, præclarus, eximius, omnia intuens, omnia etiam exaudiens, vt principi literarum Homero placuiſſe in vno video. Homerus autem libro tertio. Iliados ſic dixit,

*Cunctaq́; qui cernis, quiq; audis Delphice cuncta.*

Calor autem ſolis non eſt confector & conſumptor omnium, vt noſter ignis, qui cuncta diſturbat ac diſſipat, ſed ſalutaris eſt, omnia conſeruat, alit, auget, ſuſtinet, ſenſuque afficit, vt libro 2. de natura deorum, inquit Cicero. Quòd autem de temporum mutationibus ex Aſtrorum varietate dictum eſt: id Chalcidius confirmat, comment. in Tymeum Platonis. Cauſa, inquit, mutationum ex vario motu planetarum eſt. Nam ſi vna eademque eſſet, perinde vt ſtellarum fixarum circumuectio: vnum ſemper eundemque motum obſeruantibus omnibus ſtellis, ne iſta quidem proueniret vlla diuerſitas. At nunc conuerſiones, æquinoctia, proceſſuſque, & regradationes, per latitudinem, perque altum: maxime quidem ſolis & lunæ, tum cæterorum quoque ſiderum, vices temporum mutant, & iſtam adferunt commutationem. Quæ omnia latiſſimè docet Ariſtoteles capit. 10. libro 2. de generat. & corrupt. Id autem, quod de calore ſolis eſt dictum, de lumine etiam ſolis eſt intelligendum proptereà quod vnum ab

altero separari nequit: item & de influentijs, quibuscum vtrunque sidus, & cætera corpora cęlestia in hæc inferiora operantur, vt Aristoteles libro 3. de generat. ani. cap. 11. multis exemplis demonstrat. Cui subscribit Plinius libro secundò. capit. 39. qui non planetis solum, sed stellis etiam fixis, magnis sideribus, cœlis, & radiorum cœlestium permistionibus vim quandam, & specificam proprietatem inditam esse vult, qua cum lumine suo hæc inferiora, sed non æquè semper afficiant. Vult enim Plinius cum Astrologis vim illam ne sui quidem semper esse similem, aut vno semper modo sese rebus exhibere, sed alias aliter pro stellarum situ vario, quarum commixtio implexioq; plerunque euariat, quamquam vector spiritus, seu vis diuinitus in omnes res permeans vna est, & impermutabilis substantia. Sic lunam & alium planetam potenter operari dicunt, si in domicilio suo sit in exaltatione, triplicitate, facie, si non sit combusta, non tarda cursu, non in ecliptica, non denique in puteis. Vnde volunt illi corpora cęlestia prout fœliciter, vel infęliciter affecta sunt, ita & nos & nostra opera, aut cõmodo aut damno afficere. Itaque corpora cęlestia agunt in hæc inferiora tribus medijs quasi instrumentis. Primò per suum motum, quo calefaciunt & fouent, & viuificant hæc inferiora corpora. Secundò lumine suo, eò quod lucem omnibus rebus

afferant, & tenebras tristitiamque discutiant, & illustrent hæc sublunaria. Tertiò per virtutem & influentiam suam. Sanè influentia cęlestis est quædam qualitas immaterialis, & occulta in cœlo, efficax, quæ nequit impediri, quin suos effectus præstet in corporibus compositis, pro eorum qualitate, natura, & habitudine.

*Quòd luna habeat à sole lumen & calorem.*
*Cap. III.*

SOlem, Cicero libro 2. de natura deorum, dictum esse, ait, vel quia solus ex omnibus syderibus tantus sit, vel quia cùm sit exortus, obscuratis omnibus solus luceat. Quam sententiam confirmat Macrobius libro 1. in somnium Scip. capit. 20. Huius autem syderis duo maximi sunt effectus, quibus conseruat, gubernat, & viuificat omnia inferiora, calor scilicet & lumē. Num verò calor illi actu insit, an non, philosophi certant, & adhuc videtur litem sub iudice esse. Aristoteles enim lib. 2. de cœlo capit. 7. calorem hunc, quem sentimus, non vult soli esse insitum, sed illius motu in corporibus inferioribus excitari. Solent enim, inquit, motu ac cōflictu ex lignis & lapidibus & ferro ignis elici, & tela celeri per aerem agitatione ità ignescūt, vt plumbum etiam colliquescat. Quæ sanè sententia mihi vera esse videtur: quoniam si Sol ca-

lidus esset actu, media aeris regio minimè esset frigida: immo quàm infima esset illa calidior, propterea quòd magis ad calorem accedit, vnde magis calida esset. Hoc autem experientiæ & rationi aduersatur. Vbi enim fierent nubes, pluuiæ, grandines, niues, & alia eiusmodi, quæ à frigido coagulantur, & à calido dissoluuntur? Sanè Deus Opt. Max. rerum omnium architectus & opifex prospiciens mundum hunc duraturum vicissitudine ortus, & interitus rerum, Solem ità potentia calidum, & non actu creauit, ne esset impedimento quominus sua actuali caliditate, media illa aeris regio esset calida, proinde inepta ad pluuias efficiendas, ex quibus continuitas mundi pendet, & proficiscitur. Item si radij solares nil aliud sunt, quàm recepta qualitas à sole producta in aere per eorum reciprocationem à terra: radij autem illi idem prorsus sunt cum calore, & lumine solis: necessariò colligitur, quòd, si terra non esset vbi reflecterentur radij, neque lumen, neque calorem sol ipse nobis exhiberet: ideò si fingas terram è medio sublatam, oportebit te etiam fingere vniuersam aeris machinam absque lumine, & calore esse. Potentiam igitur quam habet Sol ad producendum calorem, & lumen, ad actum reuocatur per reflexionem radiorum à terra. Et quemadmodum lumen, vt ait Aristoteles capit. 7. lib. 2. de anima, est actus perspicui, secundum

quod

quod eſt perſpicuum, ità de calore cenſendum eſt. Neque mihi obijciat aliquis in hunc modum: Sol habet lucem actu: ergo Sol habet lumen actu. Quoniam lux & lumen maximè differunt, propterea quòd lux in corpore minimè perſpicuo reperitur, veluti in Sole, & ſtellis: lumen autem in corpore perſpicuo, vt in aere. Et item lux qualitas, qua luminoſum ex ſe lumen producit: vnde lumen è luce veluti ex fonte proficiſcitur, & emanat. Habet ſe autem lux ad lumen, veluti frigiditas virtualis, vt ità dicam, ad actualem, quæ licèt ſpecie differant, virtualis actualem producit, vt frigiditas, quæ eſt in opio potentia, & illi intrinſeca, producit aliam actu in me, illi ſanè extrinſecam. Sic lux eſt intrinſeca ſoli, quæ lumen producit extrinſecè diſtinctum à ſe, quod lumen perſpicui actus eſt. Quare Sol calorem, quem in inferiora mittit, in ſe actu non habet, calfacit nihilominus per ſe radiorum ſui luminis propinquitate, directorie, & mora. Quibus adiungit Ariſtoteles motum ipſius ſolis celerem, eſſe cauſam vel præcipuam caloris prædicti, quòd mihi non videtur rationi conſentaneum. Cur enim Sol etiam ſtans, non calefaceret: cùm rem ſtantem eius radij magis afficiant? Parum autem intereſſe videtur, res ne, quæ incaleſcit, an quæ calefacit moueatur. Quòd idem Ariſtoteles reſpiciens ſect. 5. prob. quæſtio. 34. in hunc modum rogat, Cur in

Sole cum ſtamus, amplius recaleſcimus, quàm cum mouemur: cum tamen motus omnis vim calfactoriam habeat? An non omne mouendi genus calfacit, ſed eſt etiam quod refrigeret. Quod etiam in ollis feruentibus patet, quoties eas efflamus, aut verſamus. An, quia cum ſtamus, calor permanet: is autem, cum permanet, amplius calfacit, quàm cùm mouetur. Corpus etenim noſtrum vaporem de ſe quendam mittit aſſiduè tepidum, qui proximum aerem tepefacit, quemadmodum initio. Cum igitur quieſcimus, aer nos circunfundens, calidus ob prædictam cauſam redditur. At cum mouemur, flatus excitatur, qui refrigerare nos poteſt: flatus enim quiſque frigidus eſt. Cæterum corpus lunæ quale ſit, explicare non poſſumus, immo neque qualitate vlla nobis manifeſta præditam eſſe aſſeuerare valemus. At calorem ex ſole vnà cum lumine habere certiſſimum eſt. Quod Ariſtoteles confirmat libr. 1. Poſter. capit. 27. Vbi quærit, cur luna ſplendeſcit aduerſus ſolem? an quia lumen habet à ſole. Et capit. 2. lib. 2. eiuſdem nominis verum idem repetit, veluti lib. 2. de cęlo capit. 8. Plinius libr. 18. capit. 28. inquit, Sed interlunio omne lumen, quod à ſole accipit, cœlo regerit. Et idem capit. 9. lib. 2. dixerat. Nam ſi luna proprium haberet lumen, eius nunquam fieret eclipſis: vmbra nanque terræ impedit, quominus lumen ſolis ad lunam perueniat.

In coitu quoque luna opaca & lucis expers est, vt Galenus capit.3 lib.3. de diebus decretorijs inquit. Quam etiam sententiam confirmat Cicero in somnio Scip. sic dicens, Ex quibus erat ea minima, quæ vltima à cœlo citima terris, luce lucebat aliena. Quem locum exponens Macrobius libro 1. cap. 19. inquit, Luna vero, quia sola ipsa sub sole est, & caducorum iam regioni luce sua carenti proxima: lucem, nisi desuper posito Sole, cui respondet, habere nõ potuit. Item Lactantius Firmianus lib. 7. de diuino præmio cap. 24. idem vult: & confirmat oraculo sibyllæ. Cæterùm Plinius lib. 2. capit. 9. Lunam in defectu etiam esse conspicuam scribit. Et Ioannes Picus Mirand. ipsam eam, lumen, sed obscurissimum & tenuissimum habere credi posse docet lib. 3. cap. 5. aduersus Astrologos. Vnde in coitu, inquit, non omnino fugit obtutum. Sed ea tunc videtur quatenus est opaca, non verò lumine aliquo affecta, vt vnusquisque contemplari poterit. Adde eam tunc magis minusve videri, prout vmbra terræ rarior, aut densior fuerit. Theon Arati interpres, diligens sanè atque eruditus homo tradit tragicos poëtas appellare Lunam Solis filiam: quia cùm lumen accipiat à Sole, sine luce & cœca sua vi existẽs, quasi gignitur ab ipso. Poëtę autẽ illi Euripides, & Æschylus fuere. At Hesiodus fratrem ipsius solem esse cẽsuit, quẽ manifestò Vergilius secutus, cecinit.

*Nec fratris radijs obnoxia, surgere Luna.*

Quare Luna ità dicitur, vel quòd vna lumen Solis accipiat, vel quod vna noctu luceat. Hinc Pylades Brixianus libro 1. suę theogoniæ dixit,

*Sed Lunam idcirco, noctu quòd luceat una,*
*A radijs, vel quòd lumina solis habet.*

Licèt M. Tullius libr. 2. de natura deorum, à lucendo dictam esse existimet. Hinc Lucina, quasi lucida, lucemque præbens à Terentio & alijs appellatnr. Porrò lumen illud non recipit Luna à Sole per luminis à se tanquam à speculo, aut corpore læui, & terso ad nos reflectionem, sed per ingressum, &, vt ita loquar, incorporationem luminis solaris in proprium ipsius corpus. Argumentnm huius rei est facies lunæ maculosa, sic eam appellat Aristoteles lib. 2. de cœlo capit. 8. quæ ita apparet, quòd in aliam atq; aliam eius partem solis lumen aliter, atque aliter sese insinuet: Media enim pars lunæ vtpote rarior minus lucet, & obscurior est, & quodammodo maculosa videtur: pars autem densior potentiùs refulget, & purior cernitur. Per illam faciliùs radij solares penetrant: per hanc verò difficiliùs. Sic enim Luna fabricata est, vt per eius partes rariores, virtutes stellarum & cęterorum planetarum (quando nobis vicina est) penetrarent, & ad nos accederent. Plinius lib. 2. cap. 9. maculas in medio orbe Lunæ apparentes, nil aliud esse dicit, quàm raptas cum humore sor-

des.

des. Philo libro de mundo, eam faciem nil aliud esse inquit, quàm permistum Lunæ aerem, qui natura sua niger est, & ad cœlum vsque protenditur. Quòd verò in terram non mittat Luna lumen per reflexionem radiorum solis, sed vt dictum est, per ingressum, argumentum nobis erit, lunam parùm nos calefacere, licèt à Sole recipiat calorem: quoniam per illam radiorum immissionem obtunditur calor, idcirco radijs suis imbecilliter nos calore afficit. Hinc est, quòd cùm plena est, magis calefaciat, & noctes calidiores sint, vt Aristoteles dixit lib.4. de part. anim. capit. 5. confirmauit Alexander problemate 67. Ea propter scripsit Galenus libro 3. de diebus decret. capit. 2. Luna cum plena est, fruges adauget, maturatque celerrimè, quippè calet, lucet, incrementum rebus perinde atque Sol affert, sed moderatiùs tamen & remissiùs omnia facit. Quare dixit Galenus loco citato, magna esse lunæ in hæc inferiora opera, sed solis operibus effectibusque posteriora. Quod respiciens Macrobius lib. 1. Satur. cap. 21. testatur lunam sub Cereris nomine vnà cum sole à Virgilio primo Georgico inuocari, quia ambo pariter fertilitatibus glebæ, & maturãdis frugibus, vel nocturno temperamento, vel diurno calore moderantur. Illud verò quod Galenus capite suprà relato inquit, Lunã inter Solem, & nos esse constitutam, atque adeo

ſolem in ſecundo orbe eſſe collocatum, interpretandum nobis erit. Plato in Tymeo poſt Lunam ſtatim collocauit Solem: item Ariſtoteles libr. 2. de cœlo capit. 12. Et libro de mundo ad Alexandrum, & capit. 8. libr. 12. Metaphyſi. M. autem Tullius in ſomnio Scipionis, ſolem in medio planetarum conſtituit, ſic dicens, Deinde ſubter mediam ferè regionem Sol obtinet, dux & princeps & moderator luminum reliquorũ, mens mundi, & temperatio, tãta magnitudine, vt cuncta ſua luce luſtret, & compleat. Addunt nonnulli etiam ipſum M. Tullium, veluti ſibi contradicentem, qui libro de vniuerſo ſolem conſtituit in ſecundo orbe. At ille liber non eſt Ciceronis: ſed eſt Tymeus Platonis, à Cicerone tamen conuerſus. Itaque Cicero à Platone diſſentire videtur, cùm Solis ſpheram quartam de ſeptem, ideſt, in medio locatam dicat. Plato à luna ſurſum ſecundam, hoc eſt, inter ſeptẽ à ſummo locum ſextum, tenere commemoret. Ciceroni Archimedes, & Caldæorum, & Aſtrologorum ratio conſentit. Plato Aegyptios omnium philoſophiæ diſciplinarum parentes, ſecutus eſt, & hunc Ariſtoteles, qui ita ſolem inter Lunam & Mercurium locatum volunt. Horum ratio hæc eſt: ſi Mercurius, & Venus ſub Sole exiſterent, fieret, vt Mercurius, & Venus Solem occultarent, quod cum nunquam fieri viſum ſit, relinquitur, ſolem ſub illis eſſe. Hæc tamen

men

men ratio nihil concludit, quoniam ſi Mercurius ac Venus Solem non cooperiunt, fit, ob eorum molem exiguam, ſi ad Solis magnitudinẽ conferatur. Si enim aliquod minimum obiectum ante oculos mihi occurrat, non efficiet, vt parietem illum non videant: niſi adeò attingat oculos, quòd propter eius propinquitatem cernere non poſſim, veluti contingit in Luna, quæ cùm multò ſole ſit minor, ea tamen eſt cauſa, vt ſolem in ipſius defectu minimè cernam. Quare ob magnam propinquitatem, quam cum terra Luna habet efficitur, vt Luna nobis ſolem cooperiat. Ratio quoque Macrobij lib. 1. in ſom. Scip. cap. 19. nihil colligit. Inquit enim Lunam, quia luce propria caret, & de ſole mutuatur, neceſſe eſſe fonti luminis ſui eſſe ſubiectam. Quod planè fatemur, ſed non adeò, vt cum ſole ſit coniuncta, propterea quòd eminus illud idem Sol efficere poteſt. De ijs etiam, & de maculis Lunæ vide Ludouicum Cęlium lib. 1. antiquarum lectionum cap. 15. Et Cæſarem Scaligerum, exercitatione 62. aduerſus Cardanum.

## *De actionibus Lunæ in hæc inferiora. Cap. IIII.*

DIERVM decretoriorum cauſas altiùs Galenus veſtigans, eas ad ſolem primùm, deinde & ad Lunam etiam hoc, vel illo modo affectã refert. Ab ijs verò eas idcircò dependere docet,

cet, quòd corpora cœleſtia vires ſuas in hæc inferiora tranſmittant. Vtriuſq; ergo ſyderis magna opera in hac rerum ſubſtantia apparent, verum Lunæ, Solis effectibus poſteriora ſunt. Idcircò minor Sol ab Ariſtotele lib.4.de generat. anim.ca.10.appellatur, & à Moyſe in principio Geneſeos, luminare minus. Quemadmodū igitur annum integrum Sol diſponit, itā Luna mēſem, inquit Gal.cap.5.lib.3.de diebus decretorijs. Et Plutarchus problemate 75.ſcribit, Solē annum, Lunam menſes conficere. Quod reſpiciens Virgilius primo Georgico. ita dixit.

*– vos ò clariſſima mundi*

*Lumina, labentem cœlo, quæ ducitis annum.*

Annus enim Lunæ eſt menſis: annus tamen Solis præcipuè dicitur, quia Solis motu reliquos motus cœleſtes metimur. Atq; cū de Sole plura dixerimus, de Luna dicamus. Luna ergo nouum lumen ſortitur, cùm Sole primùm fruitur: tanta verò eius portio ſemper illuxerit, quantam Sol aſpicit: prorſus antē deficit, luciſq; expers redditur, vbi terra ſuo interuētu ipſam obtenebrarit. Quapropter à Solis receſſu omnes mutationes ſuſcipit. Galenus quinque tantū mutationes præter coitum enumerat: etenim plena eſt, cū diametra apparet. Aequa portione diuiſa, cum quadrangula eſt: gibboſa, cum triangula: & falcatam ſpeciem refert, ſexangulis prædita. Atq: tunc primū recens eſt, cum poſt Solis con-

congreſſum apparet: obſcuratur omnino, cum Solis lumẽ circa eam emergit. Eaſdem ferè differentias docet Ariſt.cap.11. lib. 2. de cœlo. Et Plinius lib.2.cap.18.his verbis: Luna in quadrato Solis diuidua eſt, in triquetro ſemiambitur orbe. Impletur autem in aduerſo, rurſusq; minuens, eaſdem effigies paribus edit interuallis. Tempus autẽ coitus, ſeu coniunctionis Lunæ cum Sole interluniũ dicitur. Varroni lib.1. cap.137.inter menſtruum, Catoni de re ruſtica cap.50.Luna ſilens,alijs coniuncta Soli,& combuſta dicitur. Vbi ergo Luna cum Sole coit,vehementiores mutationes eueniunt, inquit Galenus.Omnia etiam,quæ facere nata eſt,vbi falcis figuram repreſentat, languida fiunt,inualeſcunt,cum plena fuerit. Hinc docet Ariſt.lib.4. de part.anim.cap.5. ex Lunaribus incrementis Echinos,& id genus animalia, vtpote cancros, oſtres,conchas,conchilia pleniora fieri, & vberiore lumine fœta ſucculentiora euadere humiditatis viuificæ, & Lunaris caloris beneficio. Quod notat etiam Gellius lib.20.c.7.ex Anniano docẽs,Oſtreas Luna ſeneſcẽte tenues & exuctas eſſe,& ex Lucillio Lunam Echinis,& muribus fibras & peculiares, & pecu addere. Addit Plinius lib.2.cap.42. minimũ animal formicam ſyderis vim sẽtire,& interlunio ceſſare,& c.102 eiuſdẽ libri ſcribit,Lunã accedentẽ corpora implere,abſcedẽtẽ inanire.Plena,inquit Galenus,

fru-

fructus auget, incrassatque, animantia implet. Adhæc menstruorum statum tempus mulieribus conseruat. Item comitialium circuitus, custodit, inde quod solis plus, vel minus participat. Quapropter & fruges intereà adauget, maturatque celerrimè, ferarum occisa corpora in tabem resoluit: somnoque sopitis sub eius lumine vel aliter diutius immoratis pallorem & capitis grauitatem conciliat. Est etiam Luna sydus homini familiare, ac proximum, terræque citimum, præ cæteris in corpus humanum vim suam immittit, ac per singulas partes peculiari vi, effectuque voluitur, non sine acerrimo nonnunquam cruciatus sensu. Si quid enim latentis occultique vitij vlli membro subest, doloribus acerbè concutitur ac dilaceratur, vellicante illas partes Lunæ vi, aut agitatis humoribus, qui illi infixi sunt, ac tenaciter inhæreſcunt. Itá omnes morbi, affectus intemperies, Lunæ vi asperantur, atque incrudescunt, vbi articulis insidet, adeò, vt vulnera ægrè sanescant, aut cicatrice obducantur, ac nonnunquam lethalia efficiantur, si quando illi membro illata sunt, cui incumbit. Item in vulneribus capitis, in affectibus rheumaticis, & maximè in pueris, ac decreptis, & tandem in omni humida natura, vel morbo præcipuè vis Lunæ sentitur. Quò autem hæc plenius intelligantur, paulò altius repetenda sunt, quæ de actionibus lunæ in hæc inferio-

feriora diximus. Cùm enim actiones Lunæ ab ipsius motu & lumine oriantur, aduertendum erit triplici motu considerari Lunam moueri. Aut enim mouetur motu diurno, qui nil aliud est, quàm motus lunæ raptu primi mobilis. Etenim primum mobile vnico mouetur motu, ab oriente in occidentem super polos mundi & æquinoctialem. Hic motus omnium notissimus est, circulumque totum absoluit intra viginti quatuor horas. Hic etiam omnia corpora inferiora secum rapit. Aut motu illuminationis mouetur, eo scilicet spacio, quo à Sole illuminatur, qui sanè motus ferè in viginti sex diebus & duodecim horis perficitur. Aut denique motu proprio mouetur, is definitur profectione & reditu Lunæ à Zodiaci puncto in idem punctum, in quam viam luna viginti & septem dies cum horis octo consumit. Cum autem inter vnum & alterum Lunæ cum Sole congressum, Sol motu proprio versus orientem moueatur, interim dum luna suum integrum circulum peragit, ad transitum illius spacij indiget luna duobus diebus & horis quinque ferè. Ijs ergo motibus luna multa & varia in hæc inferiora operatur. Primùm motu diurno luna mouet mare fluxu, & refluxu, vt ait Plinius lib. 2. capit. 97. Et cap. 78. ex sententia Aristotelis inquit, nullum animal, nisi æstu recedente expirare. Verba Plinij sunt hæc, His addit vt nihil quod equidem nouerim

præ-

præteream Aristotelis, nullum animal, nisi æstu recedente expirare. O mira rerum naturæ spectacula. Quid syderi aquas alligauit? vbi vestigia figit currens, atque onera trahens numen laboriosum? nil, nisi cædentes ac inanes spiritus premit. Motu illuminationis varia sanè Luna operatur, vt suprà ex Galeno relatum est. Et Plinius lib. 2. cap. 99. & capit. 101. repetit. Quo vera, inquit, coniectatio existit, haud frustra spiritus sydus Lunæ existimari. Hoc esse, quod terras saturet, accedensque corpora impleat, abscedens inaniat. Ideò cum incremento eius augeri conchilia, & maximè spiritum sentire, quibus sanguis non sit. Sed & sanguine hominem etiam cum lumine eius augeri, ac minui: frondes quoque ac pabula (vt suo loco dicetur) sentire, in omnia eadem penetrante vi. Item de natura Lunæ, inquit, è contrariò ferunt Lunæ fœmineum ac molle sydus atque nocturnum soluere humorem, & trahere, non auferre. Id manifestum esse, quòd ferarum occisa corpora in tabem visu suo resoluat, somnoque sopitis torporem contractum in caput reuocet: glaciem refundat, cunctaque humifico spiritu laxet. Ita pensari naturæ vices, semperque sufficere, alijs syderum elementa cogentibus: alijs verò fundentibus, sed in dulcibus aquis Lunæ alimentū esse, sicut in marinis solis. Item cap. 28. libr. 18. scribit Plinius. Nam primum omnium non hoc

euenire, nisi noctibus, & ante solis ardorem, deprehenditur, totumque lunari ratione constat. Quoniam talis iniuria non fit, nisi interlunio plenave Luna, hoc est, præualente: vtroq; enim habitu plena est, vt sæpius diximus, sed interlunio omne lumen, quod à Sole accipit, cœlo regerit. Differentia vtriusque habitus magna, sed manifesta. Namque interlunio æstate calidissima est, hyeme gelida. Econtrariò in plenilunio æstate gelidas facit noctes, hyeme tepidas. Causa euidens, sed alia redditur à Fabiano, Græcisque authoribus. Aestate enim interlunio necesse est cum Sole nobis proximo circulo currat, igne eius continuis recepto candens: eadem interlunio absit hyeme quando abscedit & Sol. Item plenilunio æstiuo procul abeat aduersa Soli: hyeme autem ad nos per æstiuum circulum accedat. Et capit. 30. inquit, Crescente enim Luna frumenta grandescunt. Et licet Plinio capit. 32. eiusdem libri, discrimina lunarium dierum tradita ab Hesiodo in eo libro, cui titulum fecit, opera, & dies: & comprobata à Virgilio Georgico. primo, superstitiosa videantur, & parum probata, tradit tamen hanc generalem Lunæ legem, omnia, quæ cæduntur, carpuntur, tondentur, innocentius decrescente Luna, quàm crescente fiunt. Stercus, nisi decrescente Luna ne tangito. Maximè inter menstrua, dimidiaq; stercorato. Verres, Iuuencos,

arie-

arietes, hœdos, decreſcente Luna caſtrato. Oua Luna noua ſupponito. Scrobes Luna plena noctu facito. Arborum radices Luna plena operito. Humidis locis interlunio ſerito, & circa interlunium quatriduo. Ventilari quoque frumenta ac legumina, & condi circa extremam Lunam iubent. Seminaria cum Luna ſupra terram ſit, fieri: calcari muſta, cum Luna ſub terra. Item materies cædi, quæque alia ſuis locis diximus. Hæc ille. Ergo velit nolit Plinius optimè cecinit Heſiodus in vltimis verbis traditi operis.

*Interdum nouerca eſt dies, interdum mater,*
*Harum beatusq; & felix, qui hæc omnia*
*Sciens operatus fuerit inculpatus Dijs.*
*Auguria obſeruans, & præuaricationes euitans.*

Quem imitatus Vergilius loco retrò dicto, ſic dixit,

*Ipſa dies alios alio dedit ordine Luna.*
*Felices operum.*

In plenilunio etiam carnes putreſcunt noctu, vt Alexander problemate 67. ſcripſit: grauidæ tunc peſſimè habent: editos quoque infantes præcipuè infeſtat, vt ait Ariſtoteles libro 7. de hiſt. anim. capit. 4. Et Plinius libro 7. capit. 6. Conchilia omnia valdè tunc augentur: & cerebra hominum vulneratorum irrumpunt. Ligna tunc cęſa male ſonora fiunt, & citiſſimè putrēt, & curuantur. Oleum tunc creſcit in vaſis, vt quan-

quandoque effundatur. Medullæ in offibus magnæ apparent. Fructus omnes aceruandi tunc collecti, citò pereunt. Oculi feliū crescunt. Dormiens sub plenilunio habet faciem liuentem: & sæpè patitur rupturam vasis in pulmone, & caput dolet, vt à Galeno dictum est. In cōstitutione pestilente frequentissima mors est in plenilunijs, & nouilunijs. Parientes etiam illis temporibus fluxu sanguinis periclitantur. Si conceptus fiat in illis oritur fœtus septimo mense, & non aliter, vt visum est Plinio lib. 7. cap. 5. Carnes in plenilunio occisæ non diu durant. Prætereà opera plenilunij validiora sunt, cū Luna fuerit supra Horizontem. Item si apoplexia in plenilunio corripiat, perimit, vt Alexander Trallianus, c. de apoplexia, aduertit. Iā vētos, pluuias, & serenitates sequi hunc motum illuminationis Lunæ, vel agricolæ nouerunt. Luna item particulares cuiusq; mensis dies disponit, paruæ mutationis facultatem habens, eamq; non simpliciter ex se, verùm ex solis aspectu consequitur. Vehementiores itaq; mutationes eueniunt, vbi ipsa cum Sole coit. Insuper in apparitionibus plenilunij minores his contingunt, dum medio orbe apparet: obscuræ, dum curuata in cornua ac falcata videtur. Tuta igitur crisis, inquit Galenus, cap. 4. lib. 3. de dieb. decretorijs, euadet, cum in toto mense status in secundo die accidet: quo primo & manifesto Luna, & longo sa-

tis tempore super terram iam apparet, & lumē sensi'e de se mittit, adhæc vmbrā euidenter ostēdit. Primus autem dies tādiu Lunam super terram vagantem habet, quādiu adhuc Solis etiam lumen post occasum retinet. Quare in hoc Luna simul cum Solis lumine occidit: sæpè verò & priore est occidua, & secundo die primùm elucescit: nunc minus, nunc magis apparet. Atque hoc ei accidit tum longitudine à Sole recessus, qui ob peculiarem Lunæ motum fit: non enim ex æquo semper mouetur, tum propter latitudinis immutationem, tum propter signorum occasum, non æquali tempore euenientem, itē ob præteriti congressus tempus. Vnde non semper vnum tempus est, quo clarè Luna cōspicitur, sępissimè triduo in coitu Solis remorata, planè inuisibilis est: quo nondum hæc terrena immutare potest. Et tempus tum peculiares eius circuitus, tum in nos actionis in idem quodammodo recedit. Etenim circuitus vicenis diebus, septenisque, & tertia ferè diei parte peragitur: in tanto.n. tempore totum signiferi circulum percurrit. At, quo nobis lucescit circuitus, quod is quoq; idē conueniat numero, planè intelligas, si occultationis tēpus de toto mēstruo eximas. Ex ijs ergo constat, quantum hallucinentur iuniores Medici nonnulli, qui ad opera medica, plenilunia, & nouilunia nihil conferre, arbitrantur: quibus non solū ratio, sed etiā quotidiana

experien-

experientia aduersatur. Cæterùm operatio Lunæ ex motu ipsius proprio desumpta, manifesta est, multis animalium exemplis, quæ Aristoteles lib. 5. de hist. anim. cap. 14. & lib. 6. cap. 17. & lib. 7. cap. 12. adducit. Quibus in locis declaratur in omnibus ferè animalibus partũ fieri per certos septenarios: & incubationem post alios, & exclusionem fœtuum per alios: figurationem quoque certis septenarijs perfici. Quare mensem à Luna immutari, secundũ septimanas iam est perspicuum. Quòd autem aliæ res vniuersæ inde quoque mutantur, omnibus non perinde constat: sed ijs, qui huiusmodi accuratè obseruarint, inconfesso sunt. Ad hæc post seminis conceptionem omnis imprægnatio: insuper nihilominus hac & post partum adauctio: item omne actionis initium magnas alterationes in septenarios circuitus retinet. Si ergo Luna propter vim eximiam, qua pollet in mouendis humiditatibus inferioribus efficit in septimanis mutationes insignes à conceptu, ab ortu, ab incubatione, idem sanè efficiet in morbis ortis ab humorum abundantia, vt scilicet, in illis diebus frequenter efficiat mutationes, vnde oriuntur dies decretorij. Maxima autem probatio sumitur ex obseruatione Aegyptiorum, quam Galenus cap. 6. lib 3. de diebus decret. affert, sic dicens: Porrò illud denuo repetendum est, quod nos quoque obseruantes verissimum esse comperimus,

perimus, ab Aegyptijs Astronomis inuentum, Lunam non modò ægris, sed etiam sanis, dies, quales tandem futuri sint, posse prænunciare. Si etenim ad planetas tẽperatos steterit, quos salutares nominant, faustos ac bonos dies producere: si ad intemperatos, graues, molestosq́,. Hæc ille. Aegyptij enim perinde atque Chaldęi Astronomiæ, & Mathematicarum in primis studiosi, & cultores fuerunt obseruatissimi. Aegyptiorum autem disciplina cũ longè lateq; vagaretur, & ad alias etiam nationes serperet, inque tantum incrementum deuenisset, vt reperirentur, qui ex varia syderum inter se comparatione & effectione quid cuiq; in vita euenturũ esset ꝑdicere se posse, superstitiosiùs credo quàm verius, profiterẽtur. Strabo in principio lib. 17. & lib. 1. etiã inquit, Sacerdotes apud Aegyptios Philosophiam, & Astronomiã excoluisse, & cũ Regibus etiam fuisse cõuersatos. Et lib. 16. scribit, Chaldęos apud Aegyptios tales fuisse, quales apud Indos Gymnosophistę, apud Persas Magi, apud Romanos Hetruriæ Aruspices erant.

*Declaratur causa dierum decretoriorum ex Galeni sententia. Cap. V.*

ARISTOTELES cap. 2. lib. 1. Meteo. rectè dixit, hunc orbem inferiorem à superioribus

corporibus

corporibus moueri,dirigique, & cunctas, quæ hic contingunt mutationes á cęlestibus pendere.In quibus cũ nihil sit,quod nõ maiori,quàm hæc terrena facultate polleat, præcipuè tamen duorum nobiliũ syderum Solis, atq; Lunæ vim, potentiamq; experimur,illius quidem per se,& primariò huius verò quatenus à Sole aspicitur, & illucescit. Et quemadmodum annum integrum Sol disponit, ità Luna mensem per septimanas ei accidente. Nam vtrunque tempus, & quo post primam apparitionem in medium orbem accrescit,& quo inde plenum efficit, septẽ diebus absoluitur: ambo quatuordecim.Simili modò, si inde cum æquali portione diuisa est, ad secundam diuisionem eiusmodi rationem subduxeris, & hos dies reliquosque,cùm planè ab oculis Luna declinata est, septem inuenies. Cæterùm aerem ambientẽ magnas afferre mutationes,dum Luna primùm occultatur, & rursus primùm apparet, nemo mortalium ignorat: maximè ij, quibus hoc studij est, agricolæ, & nautæ: qui statũ aeris tunc vocant,cùm Luna primùm apparens, vento cuipiam opponitur. Sumatur ergo principium non Astronomis tantum, vel naturalibus Philosophis, sed agricolis quoque,& nautis, hominibusq; omnibus receptum, Lunam videlicet terrestrem plagam, veluti principem quendam magni regis Solis, immutare. Cùm ergo Luna signiferi circulum

 quem

quem Zodiacum nominant, totum diebus vicenis septenis, & triente, hoc est, tertia vnius diei parte, quæ constat horis octo, pertranseat. Hoc quidem spacium in se complectitur quatuor septimanas, quarum tamẽ nulla integros septem dies habet, sed vnicuiq; quatuor desunt horæ, hoc est, sextans diei : singulæ itaque senos dies cum horis viginti continent. Qua quidẽ ratione tres septimanæ pariunt dies viginti cum horis duodecim, nec vigesimum primũ attingunt. Quapropter iudicatio in vigesimum, qui est tertiæ septimanæ postremus, incidet. Pari modo quatuor septimanæ faciunt dies viginti septem cum horis octo, nec vigesimum octauum diem attingunt, vt hoc quoque nomine iudicatio deriuetur in vigesimum septimum, qui quartæ septimanæ postremus est. Vt secundum hunc Lunarem per signiferum circulum, cursum iudicatorijs sint quartus, septimus, vndecimus, decimus quartus, decimus septimus, vicesimus, vicesimus quartus, vicesimus septimus. Hunc modũ computãdi dies decretorios ex cursu Lunę proprio nonnulli Medici ex sententia Galeni esse desumptos intellexere, sed falso, ac temerè. Quippe si hoc modo dies describerẽtur, cur magis crisis esset diei vicesimi, quàm vicesimi primi, si tres septimanæ constant viginti diebus & horis duodecim? Numerus.n.ille duodecimus ex ęquo conuenit vicesimo, & vicesimo primo,

Quod

Quod respiciens Galenus cap. 9. lib. 3. de diebus decretorijs scribit, quamobrem tres septimanæ non vnum & viginti dies integros, sed minus ferè vnius tota dimidia parte consequuntur. Ob quod etiam numerum huiusmodi non magis viginti, quàm vni, & viginti diebus vicinum, vtrique parti conuenire videas. Vt igitur propriam indicaret Galenus sententiam, in eodem capite subiungit, non solum Lunæ circuitum, sed menstruum etiam tempus virtutem quandam in nos possidere: propterea, quòd ambientem nos aërem immutat, vt ex omnium consensu suprà demonstratum est. Hoc autem tempus continet viginti sex dies & duodecim horas, ideoque septimana eius minor adhuc priùs dicta meritò euadet. Ergo vtrunque tempus nos immutat. Quapropter quasdam mutationes vocat Galenus proprias, & quasdam cõmunes. Proprias vocat, quæ ex signiferi circuitu proficiscuntur: communes, ex menstruo tẽpore ortas. Cum ergo apparitionis manifestæ, & efficacis tempus sit dies viginti sex, & horæ duodecim: signiferi verò circuitus expleant viginti septem dies cum tertia vnius parte: liquet medium ipsorum fore vigesimum sextum diẽ, cum dimidiæ vnius diei parte, quæ sunt horæ duodecim, item tertia diei parte quæ sunt horæ octo, & adhæc duodecima diei parte, quæ sunt horæ duæ: quæ omnes horæ in vnam sum-

mam collectæ, constant horas viginti duas. Siquidem vbi vtroque tempore coniuncto, scilicet, viginti septem dies & octo horas ex vna parte, & ex altera viginti sex dies, & duodecim horas acceperis, medium ipsum inuenies esse viginti sex dies, & horas viginti duas. Quæ cũ ita se habeant tres septimanæ viginti diebus, & quatuor horis cum dimidia comprehenduntur. Hinc concludit Galenus vicesimum diem magis decretorium esse, quàm vicesimum primum, contra Archigenem. Dies autem interlunij, quibus scilicet Luna cum Sole coiens delitescit, in supputationem uenire non debere censet Galenus, quia Luna nihil omnino suæ virtutis tunc temporis nobis effundat. Vult enim eam, vt Lumine, ità & viribus, quibus agit in hæc inferiora eo tempore destitui. Quæ causa ipsum Galenũ mouit, vt hunc sibi mensem excogitandum putaret. Quoniam autem Luna serius aliquando, aliquando ocyus emergere, è solaribus radijs contingit, fit, vt exactè occultationis dies de summa dierum illuminationis non possimus præscriptè subtrahere. Quo fit, vt mensibus imparibus dies viginti sex, paribus dies viginti septem attribuere cogamur: quamquam nec sic quidem exacto calculo, aut apparitionis, aut occultationis tempus præscribatur. Quod animaduertens Galenus, scribit, Quapropter exactam, vel misturam, vel ablationem

Deus tantum nouit. Quantum verò humana coniectura indipisci licet, præstat circuitum eārum communem medium inter vtrasque collocari. Cùm autem totus mensis comprehendatur viginti sex diebus, & viginti duabus horis, sequitur, vt vicesimus septimus sit magis decretoria quàm vicesima octaua. Quod Hippocrates in libris de morbis vulgaribus, in prognosticis, & vbique voluit. Et secundum hanc considerationem dies decretorius apud Galenum habebit viginti tres horas, & quartam decinam partem horæ. Ex quibus colligit Galenus bene dixisse Hippocratem prognost. 4. lib. 3. supputationem per integros dies fieri non posse: quippe cùm nec annus, nec menses ipsi integris diebus numerantur. Vt igitur annus ad trecentos sexaginta quinque dies particulam diei maiorem quarta adiectam habet, tum mensis ad triginta dies absoluendos vnius dimidium deside rat: sic & septimana, sexta maximè diei parte, vt septem integros habeat, indiget. Et iterum ad finem capitis inquit: iam sanè ostendi secundũ rerum veritatem, & Hippocratis sententiam, nullam horum supputationem per dies integros fieri posse, hoc est, absolutè, citraque fracturam: neque septimanam, neque quaternionem, neque mensem, neque annum, neque alium quẽuis numerum. Et cap. quinto eiusdem libri dixerat Galenus: Proinde huius te admodum meminisse

miniſſe ad futura conuenit, nempe Lunæ tranſpoſitionem tetragonon non diebus ſeptem integris circunſcribit. Cæterùm cùm in vniuerſum figuræ Lunæ ſint octo, quo pacto quæque in quadris Lunæ, & diametro reperiatur, dicendum eſt. Prima eſt falcata in aſpectu ſextili, die ferè quarto. Secunda eſt æqua portione diuiſa in aſpectu quadrato, die ſeptimo. Tertia eſt gibboſa in aſpectu trino, die vndecimo. Quarta eſt plena in diametro ſiue oppoſitione die decimo quarto. Quinta iterũ gibboſa, die decimo ſeptimo. Sexta iterum æqualiter diuiſa die viceſimo. Septima iterum falcata, die viceſima quarta. Octaua in coniunctione quæ ſilens dicitur die viceſima ſeptima. Ex quibus Galenus lib. 3. de diebus decretorijs. cap. 6. colligit, rem quamlibet ſingulis circuitibus ſiue ij ſeptimani ſint, ſiue menſtrui, ſiue etiam annui, ità bene vel malè iri affectum, vt ea ortus ſui temporis aſtra vel benè vel malè affecta & inter ſe comparata ex aſpectu triquetro, quadrato, ſextili, & cęteris id genus habuerit. Quod ſi quis & huius ipſius cauſam, cur quadratæ & diametræ ſtationes ſint potentiſſimæ, quærat, is longiſſimè à propoſita diſputatione digreditur, inquit Galenus. Ipſe tamen videtur reſpondere, quia in principijs bonis, bonas faciunt alterationes, in malis malas. Fingamus, inquit, homine quodã naſcente ſalutares planetas in Ariete, malignos

in

in Tauro esse: is homo nimirum, cum Luna in Ariete, Cancro, Libra, & Capricorno fuerit, pulchrè deget. Cum vero Taurum ipsum, vel tetragonum aliquod, vel diametrum signum occupat, malè tunc & molestè vitam transiget. Atque iam morborum initia huic, cum Luna in Tauro, Leone, Scorpio, & Aquario fuerit, pessima. Sine periculo autem & salutaria sunt, cum arietem, cancrum, libram, & capricornum Luna permeat. Adhæc alterationes magnas, quas in tetragonis & diametris per septimanas fieri diximus, in lethalibus quidem morbis lethales & ipsas, in salubribus bonas euenire necesse est. Quamobrem Hippocrates etiam damnat maximè mutationes, quæ in diebus decretorijs ad peiora declinant: quippe quod lethalis morbi symptoma sit, quemadmodum (vt arbitror) benigni, seu ad sanitatem tendentis contrarium. Ita suo quæque res principio circuitus sequentes vniuersos consonos haber. Hæc ille.

### *Reprobatur Galeni sententia de causa dierum decretoriorum.* Cap. VI.

VTINAM Galenus Hippocratem imitatus rationem dierum criticorum nunquàm reddere, neque docere, etsi rogatus ab amicis fuisset, tentaret: sed solum vsu atque experientia esset contentus, veluti ipse de Hippocrate scribit,

bit, lib. ſecundo de diebus decretor. cap. quarto, ne tot tenebras, vel potiùs figmenta in medicina fingeret. Adeò, quòd multi exiſtimarunt librum tertium de diebus decretorijs Galenum non ſcripſiſſe, ſed ab alio eſſe additum. Videbant enim non ſibi digna Galenum in illo tradidiſſe libro: quin potiùs multa vana, pleraque ficta, & non pauca ſibi contradicentia, & à doctrina ſua prorſus aliena. At euaſio iſta nullius prorſus eſt momenti, cùm ipſe Galenus prognoſtico. 4. libro tertio in hunc modum ſcripſerit: Sed quænam ſit cauſa horum, ipſi tentauimus docere libro de diebus decretorijs tertio, cùm tamen nemo anteà vel dicere aggreſſus ſit. Et idem reperit aphor. 36. lib. 4. diecens, Cauſas autem ipſorum tentantes in tertio perquirere. Palàm ergo profitetur Galenus ſe in libro tertio de diebus decretorijs cauſas ipſorum dierum explicare, tentaſſe. Cæterùm inter cauſas potiſſimas, quas ibi reddere conatus eſt, menſis ille Lunæ medicinalis, conſtans viginti ſex diebus, & viginti duabus horis, fuit. Hic enim conflatus eſt ex duobus menſibus, vno peragrationis Lunę, & altero illuminationis, ideo que medius inter illos conſtituitur. Quare autem hunc menſem ità finxerit Galenus, non omnibus eſt facile dictu. Videbatur namque ſat eſſe, aut motum Lunæ proprium, aut ſaltem illuminationis ad oſtendendum, quod probare ex

ope-

operibus Lunę conabatur. Rimandæ igitur sunt causæ, ob quas Galenus mensem hunc medicinalem docuerit, ex illis duobus compositum; eò quòd sibi persuaserit neque vnum, nec alterum ad morbos iudicandos sufficere. Vna igitur potissima causa multi esse videtur, quam suprà retuli, dies scilicet interlunij, quibus Luna cum Sole coiens delitescit in supputationem venire non debere; propterea quod luna eo tempore nullius virtutis fit. Quemadmodum enim luna tunc lumine priuatur, ac destituitur, ità & viribus, quibus in hæc inferiora agit, vt clarè ipse scribit cap. quarto & 9. libro tertio de diebus decretor. Adde, id eo consilio fecisse, vt contra Archigenem vicesimum, & eos qui illius ordinis sunt, potius quàm vicesimum primum criticum esse doceret. Idque facile colligitur ex eodem Galeno capit. nono libro tertio citati operis, vbi ita inquit: Proinde, si hunc in modum exactè rationem ineamus, triũ septimanarum numerus paululum viginti dies excedet, atque his multò magis, quàm viginti & vni erit proprius. Quibus verbis cõcludit, quòd in principio capitis dubitauit, cur & vigesimus & vigesimus primus multò magis vigesimus decernat. Propter has duas causas Galenus excogitauit suum mensem medium ac medicinalem, non solum obscurum, & difficilem intellectu, sed etiam ad vsum medicinæ prorsus inutilem. Et

nihil

nihil mirum, si ex talibus principijs monstrum fuerit ortum,& ridiculus mus natus. Docet primùm lunam in coitu solis interiora non immutare, idque per spacium trium dierum,vt mensem omnia mutantem conficiat. Qua in re sibi planè aduersatur Galenus, quippe qui cap.3.citati operis ità scribit, Cùm ergo potentissimè validissimeque præcedentes omnes,& modò dictæ Lunæ affectiones hæc inferiora immutent, tunc tamen longè immutat potẽtiùs, dum cum Sole congrediens sub eius radijs delitescit.Nã alijs modis affecta Luna conspicua & luminosa est. Sic autem putà cum Sole coiens,opaca est & lucis expers.Hæc ille. Agit ergo in nos Luna cum Sole congrediens eo modo,quo quis agit, nihil agendo. Nam destituens corpora suo lumine,nocet illis.Hinc Aristoteles sect.26.prob. 20. Rogat, cur ventus magna ex parte ante Lunæ defectus excitetur initio noctis, cùm defectus medio incipit noctis, medio verò cum mane? An quoniam calor Lunæ propterea hebetatur, quia cursus iam proximè est, quòd defectus exultet. Remisso itaque calore, quo retentus aër quiescit, rursum moueri, ac spiritus reddi incipit. Dixit insuper Galenus aspectum diametrum esse ualidissimum. Potest autem Luna cum coit esse in aspectu diametro cum alijs planetis, & magnas facere mutationes. Quod verò etiam asserit Galenus Lunam triduò delitescere,

scere,

ſcere, falſum eſt, cùm plerunque eodem interlunij die & mane conſpiciatur, priuſquam Sol exoriatur, & veſpere eiuſdem diei nouaculari etiam facie: quod & experientia indicat,& Plinius teſtatur libr. 2.capit.17.Nouiſſimam verò, inquit, primamque eadem die vel nocte, nullo alio in ſigno, quàm Ariete conſpici: id quoque paucis mortalium contigit. Et inde fama cernendi lynceo. Adde,quòd peracto puncto congreſſus Lunæ cum Sole, ſtatim Luna accipit lumen à Sole, quod etſi à nobis non videatur ob ſolis viciniam, & lucem, nihil eſt quòd prohibeat actionem illius luminis in terram agere. Neque etiam Galenus ſibi conſtans eſt,cum capit.4.lib.3.de diebus decret.dicat,aliquando ſecundo die Lunam eluceſcere, & nunc citiùs, nunc verò tardius, vt ex ijs inconſtantia Galeni in hoc dogmate tradendo omnibus ſit nota. Cùm ergo neque Luna in cõgreſſu Solis terrena deſinat mutare: neque tribus diebus abſcondatur, quod erat principium Galeni, vt ſuum menſem excogitaret medicinalem:quid mirum eſt, vt ex tanto abſurdo multa ſequantur? Neque altera cauſa firma eſt, quoniam vigeſima prima dies decretoria eſt, & frequentiùs in ea contingit criſis,quàm in vigeſima: quod conſiderans Hippocrates dixit aphor.36.lib.4.Sudores febricitanti ſi incęperint,boni, tertio die,& quinto,& ſeptimo,& nono, & vndecimo, & de-

cimo

cimo quarto, & septimo decimo, & vigesimo primo, & vigesimo septimo, & trigesimo primo, & trigesimo quarto. Quod si idem Hippocrates in libris de morbis vulgaribus rarius meminit vigesimi primi, frequentius verò vigesimi: constat ex Galeno capit. sexto libro primo. de diebus decretorijs, libros de morbis vulgaribus esse prius scriptos aphorismis, & prognosticis: proinde aphorismorum sententia est præferenda ei, quæ ex libris de morbis vulgaribus sumitur. Vidit autem Hippocrates in libris de morbis vulgaribus plures crises fieri in die vigesima, quoniam illi morbi per pares accessiones habebant, in quibus necessariò crises sunt expectandæ. Cùm autem sæpius accessiones imparibus contingant, quòd morbi acuti vt plurimum biliosi sint; hinc constituit Hippocrates in aphorismis generale preceptum, dum scripsit, quibus diebus sudores essent boni. Neq; argumentum Galeni lib. 2. de diebus decreto. capit. 4. concludit, quod ita se habet: Si dies vigesima prima esset magis decretoria quàm vigesima, decima octaua esset index, & non decima septima: quod absurdum est asserere. Quoniam decimaseptima est index vigesimæ primæ, veluti quarta, septimæ, & vndecima, decimæ quartæ. Cùm enim vires eo tempore sint imbecilliores, quàm prioribus morbi temporibus, requiritur, vt maius sit spacium ab indice ad decretorium, quàm in

reliquis, vt natura facilius prout potuerit, cri-sem possit emoliri. Item si ad astra sit referenda decretoriorum potestas, frustra tam exquisitè disputat Galenus de die vigesimo, & vigesimo primo, vter decretorius sit. Quippe potius statuere debuit eum ex duobus decretoriorum futurum, in quem Solis & Lunæ tetragonus, vel alius aspectus efficax ceciderit. Verùm quemadmodum ista erant falsa, sic & illa. Nam quod Galenus initio suæ disputationis præmittit tanquàm verum, cui omnis illa tractatio innitur, superiora scilicet mouere inferiora, sic intelligendum est, vt inferiorum effectuum vniuersalē tantum causam esse, non particularem, corpora cęlestia, dicamus. Quod etiam videns Galenus peruersionem dierum criticorū, modò tribuit errori Medici, modo ægroti, aut ministrorum, lib. secundo, de diebus decretorijs, capit. secundo, modò ait, naturam non conueniente semper tempore de morbis decernere, lib. secundo cap. 8. eiusdē operis, & alijs multis modis impediri, quos ipse refert capit. 11. lib. primo, prædicti operis. Præterea illud Aristotelis testimonium quod habetur capit. secundo, lib. primo. Meteo. quo astruit, mundum hunc inferiorem idcircò cęlo esse attiguum, vt ab eo vim recipiat non ità vniuersaliter accipiendum est, sed particulariter de Meteorologicis impressionibus, de quibus tunc Aristoteli sermo erat. Item si Sol

ac Luna præcipuam darent causam diebus decretorijs, certè horum potestas in quadris, & oppositis aspectibus maximè appareret: quod minimè verum est: neq; enim quadrata eorum radiatio in septimum diem: neque opposita in decimum quartum ex præscripto cadit. Si enim caderet, fieret, vt omnes ægritudines inciperent in nouilunio, alioqui neque diei septimæ dimidia Luna, quadratusque aspectus, nec diei decimæ quartæ plena luna oppositusque aspectus respondebunt, nisi initium morbi à nouilunio sumatur. Quamobrem cum omnibus diebus ac horis, nedum in nouilunijs, à morbis nos inuadi cernamus, profectò in his ipsis, qui nos post nouilunium inuaserũt, dierum criticorum ratio cum Lunæ motu in signifero minimè constabit. Quod verò de motu ordinato corporum cœlestium Galenus supponit, benè dictum est. Sed quid ad rem, cùm dies decretorij quàm sæpè varientur: & intercidentes fiant decretorij, vt de die sexta, & alijs in retrò dictis est scriptũ? Item vnde valet hæc deductio, Corpora cęlestia agunt in hæc inferiora, eademque habent motũ ordinatum: ergo semper præstabunt eundem effectum. Eadem namque coropra diuersos producunt effectus secundum naturam patientis. Sol liquefacit ceram, & exiccat lutum: denigrat carnem, & dealbat ossa: maturat viuentia, & putrefacit cadauera. Non est igitur necesse, vt ex

or-

ordine corporum cœleſtium eundem in regione inferiore eſſe intelligamus. Neque etiam verum eſt in inferioribus non reperiri motus ordinatos, cùm in acceſſionibus febrium talis ordo maximè appareat. Fingit denique Galenus ſeptimanas non integris diebus conſtare, ſed ſextam ferè diei partem deeſſe. Quoniam, vt ipſe ait, Sex diebus & viginti horis cum dimidia continetur, quare dies cum fracturis numerandi veniunt, vt ſuperiori capite ex eodem Galeno demonſtratum eſt. Quæ ſanè ſententia ſibi aduerſatur, quippe qui ſcribat, diem eſſe tempus ex die ac nocte compoſitum; ſpacium nimirum viginti quatuor horarum, in libro ad eos, qui de typis ſcripſerunt: & lib. 1. de criſ. capit. 16. Et lib. ſecundo, capit. ſecundo. Et lib. de ſeptimeſtri partu. Neque bene Galenus interpretatur verba illa Hippocratis prognoſtico. 4. lib. tertio. Fieri enim non poteſt, vt horum vllum integris diebus eximie numeretur, ità, vt illa computatio referatur ad quaterniones, & ſepti manas, vt ipſe vult inſinuare lib. primo, de morbis vulg. ſect. 3. in hiſtoria vxoris Epicratis. Vbi ſcribit, Quare fac memineris, id qđ experimenta atteſtantur, diem quadrageſimum & octogeſimum decretorios eſſe: & mendacium eſſe, nec experientia approbari, integris hebdomadibus decretoriorum dierum rationem iniri. Alioqui enim alter & quadrageſimus; ſexageſimus ter-

tius, & octogesimus quartus indicia, non quadragesimus, sexagesimus, & octogesimus afferrent. Quod etiam docet cap. 1. tertio, libr. 2. de diebus decret. dicens, Si itaq; coniunctum quaternionem cogitaueris & conseruatum, vt in decimo quarto incipiat, in decimum septimum desinat, habuerimus sic conseruatam periodũ. Si porrò disiunxerimus, vt decimus quartus secundę hebdomadis finis sit, incipiat autem à decimo quinto tertia, non ad septimum decimum sic; verum ad decimum octauum primus tertiæ hebdomadis quaternio perueniet. Atqui, si hoc verum est, tertia septimana in vigesimum primum necessariò finiet: quemadmodum, si etiã decimum septimum statuerimus primi in tertia septimanæ quaternionis finem esse, ad vigesimum diem huius septimanæ finis producetur. Hæc ille. Quibus videtur insinuare, verba prognostici esse intelligẽda de quaternionibus, qui nequeunt integri enumerari; qui sanè intellectus verborum Hippocratis falsus est, & ipsi Galeno repugnans, qui lib. tertio, de diebus decretorijs. cap. 12. dixit, quoniam vero inter septimanas ipsas duæ solùm primæ separantur, tertia copulatur, perspicuum est quaterniones quoque nonnullos necessariò coniungi, alios separari. Ergo aliqui separantur, aliqui uero coniunguntur. Hippocrates autem inquit, fieri enim non potest vt horum vllum, ergo nullus quaternio

nio coniungi poteſt. At poteſt, non eſt igitur il le intellectus verborum Hippocratis. Et quòd verba Hippocratis ſint intelligenda ex ipſo Ga leno de diebus fractis, conſtat ex com. ad illum locum, vbi inquit, partem quandam diei deeſſe. Et ſubiunxit, ſed, quænam ſit cauſa horum, ipſi tentauimus docere libro de diebus decretorijs tertio. In hoc libro retulit cauſam ad menſem medicinalem, qui, vt dictum eſt, conſtat diebus fractis, vt ex Galeni ſententia retrò demonſtrauimus. Cæterùm veluti mendacium eſt computare dies refractos, ita & non minus eſt, copulare hebdomadas aut quaterniones. Quis vnquã per Deum immortalem curando, quaterniones aut ſeptimanas cõiunxit? Quis accedẽs ad decimum quartum diem, ſequenti dixit, adhuc ſumus in decimo quarto. Non Hippocrates, qui in ſuis hiſtorijs ſingulatim dies computauit, nulla facta eiuſdem diei repetitione: non etiam Galenus, qui minutatim dies enumerat. Quorſum igitur hæc dierum repetitio ò Galene? Eſt ne vera an ficta? Vera eſſe non poteſt. Fictam ais eſſe capit. 3. lib. 2. de diebus decretorijs. Componis igitur ſeptimanas & quaterniones ex diebus fictis ac veris. At ſcientia de veris eſt, non de fictis. Quod fictum eſt, non poteſt cauſa eſſe alicuius rei. At per te ſunt dies decretorij: ſaltẽ illi qui repetuntur in nudo animo. Præceptum Medicum quod non do et curare ſophiſticum

eſt, vt tu aſſeris. At fictum, quid docebit. Medicus non agit de ijs, quæ ſub ſenſum haud cadunt. Galenus hac in parte, alias doctiſſimus, non ſolum præterit ſenſum, ſed & intellectum, quippe fingit quæ non ſunt, tanquam ſi eſſent futura. Quare Galenum, ò Medici, in cauſa dierum huiuſmodi inquirenda non ſequemur neque imitabimur, vt qui magis aliorum ſententijs, citra vllum demonſtrationis robur nitatur, & ex Aegyptiorum vanis dogmatibus ad Lunæ motum dierum decretoriorũ vim referat, aliàs præcellentem virum, uereque diuinum confiteri habemus, & ſic prorſus imitandum & admirandum eſſe cenſemus.

*Veræ cauſæ dierum criticorum enarrantur, cum quibus Galenus conſentire videtur.* *Cap. VII.*

SAPIENTISSIME Terẽtius ille Comicus ſcripſit, diffidere nõ oportere, quia nihil tam occultũ foret, quod inueſtigari non poſſet, quemadmodum contrà, quod negligitur, ſineque cura vlla adminiſtratur, facilè fallit cunctos. Verba poëtæ ſunt,

*Nihil tam difficile, quin quærendo inueſtigari poſſit.* Difficile ſanè eſt inuenire cauſam dierum decretoriorum, ſed nihil tam difficile, quod quærendo inueſtigari non poſſit. Vbi aũt cauſæ dierum huiuſmodi commodiùs & faciliùs inuenientur,

quàm

quàm in illis duobus Medicinæ luminibus, Hippocrate & Galeno? Hos ergo exquiramus, & hos, istorum causas docere, perspicuè reperiemus. Hippocrates libro de septimestri partu abstinuit à dierum decretoriorum causis, nō quòd essent obscurissimæ, vel in occultioribus naturæ penetralibus reconditæ, sed quia ille locus hanc tractationem nō postulabat, ideo in Epidemijs, prognosticis, & aphorismis, illas docuit, vt ex illius verbis licebit colligere. Galenus in libro primo & secundo de diebus decretorijs, veram, vt mihi videtur, causam docuit. Atq; vtinam librum tertium nunquam scribere tentasset, ne in tam profundas & vanas Astronomorum tenebras, meraque somnia incidisset: quæ à crisium natura alienissima esse, & longissimè posita, ipsa rerum experientia docet. Quod prudenter ipse Galenus cap. 10. lib. 3. respiciens, sic scribit, Qui iam disputationis huius subtilitati succenset, ac difficilem eam existimat, hunc nemo ipsam addiscere cogit: verùm primus huius operis liber ei sufficit. Quod si nō laboris fugitantior sit, secundum quoq; adijciat, à tertio aut abstineat. Nos siquidē hęc paucis planè ijsq; inuitò scripsisse affirmamus. Vos ò dij immortales nouistis, vos in testimonium voco, hæc me amicorū quorundā precibus vehemēter adactū scriptis mandasse. Hæc ille. In primo. n. lib. enumerantur iudicatorij dies, & ipsorū vis ac facultas ostendi-

 tur,

tur, via quoq; & ratio ipsorũ prænoscendorum explicatur. In secundo explicat Galenus experiẽtia & ratione vim dierũ iudicatoriorum, indicatq; illorũ ordinem & proportionem, & qui quos ad morbos pertineant. Tertiũ non vult legi Galenus: quasi in duobus prioribus tractasset ea omnia, quę ad dies decretorios intelligẽdos, sat erãt. Quod esse verũ iã demõstrare incipio. Primũ scribit lib.2. de diebus.cap.2. in hunc modum, naturalẽ conuenit esse, qui hæc iudicet, & persuasum habere, naturam prorsus sufficere, & summa quadã prouidentia corpori nostro prospicere: itẽ proprijs ẽt motibus ordinatis, si qd aliud, ita & ipsam vti: ex ijs ergo intelligitur, naturã ipsam crises facere, & ipsam omnino sufficere ad crises faciendas, propterea dixit Hippocrates, natura omnino sufficit, licèt sub alijs verbis lib.6. de morb. vulg. sect.5. in principio, morborum, dicens, naturæ medicatrices. Neq; vero par est quenquã existimare Hippocratẽ illo pronunciato aut artẽ medicã tollere de medio, aut Medicos de republica exterminare, nullosque omnino esse velle. Sed id vult naturã primò, & maximè curare morbos, dum.s. crisi per sudores, vrinas, deiectiones, sputa, vomitus, & similia, noxios humores foras protrudit. Nam morborũ crises à natura fieri docet Gale. cap.2. lib. 17. de vsu partiũ. Et aph.13. lib.2. inqt, crisis fit, natura separãte à bonis mala, & ad excernendũ

præparãte. Et aph. 20. li. 1. scribit, in iudicatione, vbi ĩtegra facta est, vel adhuc fit, totũ naturæ pmittere, & nihil nos nouare oportet: vbi vero integrè iudicat, si qd deficit, supplere nos conuenit. Natura ergo est, q̃ crisim facit. Medicus aũt secundariò sanat tanquã naturæ minister, dum scilicet obseruat, quid naturam grauet, quò vergat ipsa, & qua noxium humorem tẽtet propellere, & dum simul cogitat de adhibendo opportunè remedio conuenienti morbo. Tertio loco morbos curãt auxilia à Medico artis præceptis instructo adhibita. Natura autem aliquãdo ipsa sola ad propulsandos morbos sufficit, vt Galenus lib. 1. de locis affectis, cap. 1. aduertit. Quæ si deficiat, nihil prorsus medicamina prosunt, vt vulgus etiam asserit. Sed quare natura omnino sufficit? an quia naturæ vis est potentior qualibet arte: idcirco ipsa per se ipsam agit: Medicus vero auxilio ipsius naturæ: atqui cum potẽs sit, docta & prudens est, ideo summa quadam prouidentia nostro corpori prospicit. Quare Hippocrates libro de alimento, dixit, naturæ omnium nullo doctore vsæ sunt. Quem locũ exemplo hœdi lactentis confirmat Galenus cap. 6. libro 6. de locis affectis, & cap. 13. lib. 1. de natu. facult. in hunc modum scripsit, Atque Hippocrates quidem omnium, quos nouimus, Medicorũ Philosophorumq́ue primus, vt qui primus naturæ opera norit, hanc semper tum admiratur, tum

tum prædicat, quam & iustam nominat, & solã animalibus ad omnia sufficere dicit, ipsamque per se sine doctore, quæ opus sunt, agere. Et nõ solùm iustam, imo iustissimam appellauit ipsam Hippocrates lib. 1. de fracturis cõ. 1. propterea quòd de omnibus partibus corporis prouidentiam habeat, & vnicuiq; alimentum præbeat, secundum vniuscuiusq; naturam. Perinde enim natura, inquit Aristoteles cap. 4. lib. 2. de genera. anim. atq; paterfamilias prudẽs, nihil admittere solet, ex quo facere aliquid cõmodi possit. Dispensatur enim in cura rei familiaris ita, vt cibus optimus detur liberis, deterior seruis, vilissimus socijs animalibus. Ita natura alimentum melius partibus nobilioribus, peius alimentum mediocribus, & vilissimum alijs tribuit. Est insuper natura opulenta, ac diues, vt lib. 15. de vsu partium cap. 5. Et multis alijs locis testatur Galenus. Et Aristoteles cap. 1. Polytici primi, differens naturam non gignere singula, ad plures vsus, sed vnumquodq; ad suum peculiarem propriumq; finem, inquit, non enim natura tale quippiam facit, quemadmodũ ærarij fabri gladium Delphicum, quasi per inopiam, sed vnumquodque ad singula. Nam Delphicus gladius ad eum modum erat fabrefactus, vt eodẽ simul & sacras mactarent victimas, & nocentes afficerent supplicio. Meminit item huius rei Aristoteles cap. 6. lib. 4. de partibus animalium tractãs

de linguis insectorum, quæ pluribus funguntur officijs, simul & tentātes cibum & attrahentes, & spiculi vice aduersus iniurias defendentes, id quod negat facere naturam, nisi coactā inopia, vt idem instrumentum ad vsus dissimiles accōmodet, quandoquidem ad defendēdum magis appositum videatur, quod sit acutissimum: ad gustandum, quod sit fungosum. Vbi enim, inquit, licet duobus vti ad duo opera, nec aliud impedit, nihil tale natura facere solet, quale per inopiā ars excusoria obelisco lychnium ex veru, lucernaq; componit: attamē id si fieri non potest, eodem ad plura opera abutitur. Natura ergo cùm diues sit, habet plures vias ac modos, per quos varios vsus operetur. Agit insuper natura eodem modo: nam cuiusq; animantis cōceptus in suo genere statuto tempore exactè seruatur, natura videlicet ordinatos motus semper habente. Sic etiam post editionem, seu partum vnumquodque animans increscit absoluitur, & declinat præfinitis temporibus. Cùm ergo natura potens sit, prudēs, iusta, diues, & semper sui similis in actionibus suis, quid mirum erit, si naturam esse authorem crisium dicamus? Hæc autē natura nil aliud est, quàm anima vegetatiua Aristoteli, Stoicis, & Platoni concupiscibilis, Galeno facultas naturalis, quæ cum vna sit genere, specie vero multiplex, vt ait Hippocrates libro de alimento, videndum est, quæ po

tentia

tentia illius, seu pars crises faciat, quæ nulla alia est nisi expultrix: hæc enim est, quæ detinet bonum, & malum expellit, per sudores, per vrinas, per deiectiones, per sputa, & alia huiusmodi. Hinc Galenus lib. 2. de humoribus cõm. 21. dixit, Facultas igitur, quæ aliena expellit, ea est, quæ iudicationes in morbis facit. Proinde, cum omnia ea, quæ in animante sunt, iam concocta sint, tunc optimę iudicationes fiunt. Prius autẽ expelli, ac iudicationem præuenire, malum est: propterea, quod cum ijs, quæ noxia sunt, etiam vtilia excernantur. Id quod fieri solet, cum natura, vel à Medico, vel ab ijs, quæ corpore continentur, irritatur. Item apho. 21. lib. 7. ait, Ostensum siquidem est in commentarijs de potẽtijs naturalibus, quod est quædam in ipsis vis aliena excernens, quæ & sudores criticos, id est iudicatorios facit, & profluuia sanguinis, & alui inferioris deiectiones, & quæcunque alia huiuscemodi. Secundum hanc igitur vim nonnunquàm vehementius natura operans magnum, & violentum arteriarum efficit motum, appetens illa, quæ molestant expelleret, atq; ita profluuium sanguinis facit. Idem scripsit apho. 22. lib. 1. Et apho. 22. lib. 4. Et lib. 3. de cris. cap. 13. Et lib. 3. de diebus decretorijs, cap. 8. Vis igitur expultrix est, quæ primò ac per se iudicationes facit. Secundariò vero copia humoris, accessio, & morbus ipse: ex quibus si aliquod defecerit

crises

crises non fient. Quibus etiam accedit causa vna externa, aer scilicet ambiens. Copia, inquã, humoris crisim efficit, quoniã si natura nõ fuerit eo modo stimulata, non conabitur expellere quod nocuum est, idcirco perturbationes antecedunt crises: & quanto maior fuerit abundantia, tanto perturbatio erit vrgentior. Accessiõ etiam facit crisim, quòd tum vehemẽter humores moueantur, & veluti feruentes erumpant. Vñ dixit Hippocrates, quæ diebus paribus exacerbantur, paribus iudicantur. Quorũ verò accessiones diebus imparibus fiunt, diebus imparibus iudicantur. Galenus autem lib. 3. de diebus decret. cap. 8. verba illa Hippocratis aduerbio, vt plurimũ, restringit, quod etiam quamquam non ita expresse facit cap. 4. lib. 3. de cris. cum inquit, oportere crisim, in idem tempus cũ accessione incidere, necessariumq; esse acutorum morborum febres, aut synochos esse, aut continuas, sed quæ per tertium exacerbentur. Nam quãquam eo loco, id simpliciter enunciare videtur, ex ijs tamen, quæ subiungit satis intelligi datur, ipsum id non simpliciter enunciare, sed innuere, vt plurimum fieri solere. Subiungit autem rarò adeò fieri, vt per easdem febres die quarto fiat crisis, vt Archigenes bis tantum toto vitæ suæ tempore id obseruasse videatur. Ipsemet verò ad eam qua scriberet horam, semel tantum. Ex eo enim quod rarò fieri docet,

vt per synochos, aut cõtinuas febres crises quar ta die (id autem est paribus diebus, ac proinde etiam extra accessionem, cum acuti imparibus exacerbentur) fiant. Inde inquam inferre licet crises, vt plurimũ cum accessionibus coincidere. In accessionibus, quæ in statu fiant, propterea quod iudicationes in statu maximè contingunt, in quo & coctiones humorum summopere pficiuntur, & in ipso crisis optima profertur, quæ veluti canon, & exemplar, & sigillum est aliarum crisium, quarum quæque ita bonitate cę teris præstat, quò ad illam magis optimam accedit. Species quoque morbi est, quæ crisim facit, quoniam exactè peracuti iudicãtur in quarto die, peracuti nõ exactè in septimo, acuti exactè in decimo quarto, acuti non exactè in vigesimo, aut vigesimo primo, acuti ex delapsu, sequentibus diebus alij morbi potiùs soluuntur, quàm iudicantur. Huiusmodi autem iudicationes variantur, secundum maius, vel minus naturæ robur. Fieri enim potest, vt qui septimo die erat iudicaturus, in decimo quarto finiatur, quia natura imbecillis copiam humoris non valuit coquere perfectè vsque ad illud tempus. Perturbatur quoque ille terminus, vt sæpè dictum est, & declarat Gale. cap. 11. lib. 1. de dieb. decret. & cap. 8. lib. 3. à Medico, ægro, ministris, & exteriorib. adde & ab ipso ambiente: nam is, vt ex libris de morbis vulgaribus constat,

ſtat,& prognoſt.40.lib.3. non parum iuuat, ad bonam,vel malam criſim efficiendam, ideoque Hippocrates dixit,in Lybia, in Delo,in Scythia prædicta prognoſtica vera eſſe, Libiã enim tanquam calidam ſcripſit, Scythiam tanquam frigidam, Delum tãquam modificatam mediamque inter vtramque, gratia exempli,commemorauit.Ergo natura ipſa eſt,quę iudicationes molitur, in hoc verò die magis, quàm in illo facit morbi ſpecies: dilatari autem hunc diem & illũ abbreuiari robur,aut imbecillitas naturę cogit, ſimul cum humorum coctione,aut cruditate,& alijs,quæ retrò diximus.Itaque ſi quando in homine,qui febrem habeat, vnà cum ſignis concoctionis etiam robuſtas vires comperies,eũ omni periculo vacare,& celeriter morbum iri diſſolutum ſcito. Sin robuſtæ vires ſint, ſed nullũ in humoribus concoctionis ſignum adſit, tum longiore temporis ſpacio ægrotum ſeruatum iri intelligito,ſi ęgri nullum erratum committant, aut nulla noxa extrinſecus accedat. Qui igitur Medicus fœlix voluerit eſſe in prædicendo,exactè facultatem cum morbi magnitudine metiatur,& proſpiciat deinde, num ferat, & feratur, vt inquit Galenus prognoſtico.6.lib.2. facultas enim fert,corpus fertur. Ergo, quemadmodum ferentes onera,aut grauati ab eis vix mouẽtur, aut ſi leuius appareat onus, innocuè ferunt: itâ facultas. Si enim valida eſt,facilè corporis onus

fert,

fert, vt haud quaquam mouendo oſtendatur: ſi debilis, vtpote grauata, vix ſubleuat corporis partes. Atque hæc quidem ſunt, quæ de cauſa dierum decretoriorum explicare propoſueramus, reſtat modò diluere aliquot dubia, quæ adhuc mentem lectoris cruciare poterant.

*Explicantur, atque ſoluuntur nonnulla dubia, quę ex retrò dictis oriri poterant.* Cap. VIII.

Primum.

QVAMOBREM Hippocrates maximè damnat mutationes, quæ in diebus decretorijs vergunt in deterius? An quia ex diei fide certiorem aſſument prauitatem? Item quòd lethalis morbi ſymptoma ſit, quemadmodum benigni, ſeu ad ſanitatem tendentis contrarium?

I I.

¶ Quare dies ſeptima perfectiùs ceteris omnibus iudicat? An quia natura tunc fortis eſt, etſi quarta die præceſſit coctio, fieri nō poteſt, quin ſeptima ſoluatur morbus?

I I I.

¶ Qui nam morbi intra quatriduum iudicantur? Quibus dum acutè febriunt, vrina bene colorata, & commoderatè craſſa, & ſigna omnia ſaluberrima affuerint, & multò amplius ſi nebula, aut hypoſtaſis alba cum ijs apparuerit, ij inter quartum iudicantur. Sic ſi à principio in

morbo

morbo acuto omnia ſigna periculoſa, & mortē exitumq; portendentia videas, intra quatuor morietur æger. Si ſigna ſalutis, aut mortis, & reliqua non ſuperlatiuè talia, ſed tamen adhuc lethalia ſunt, aut ſalubria, morbusq; non ſimpliciſſimus, ſed ſimplex, morbum ad ſeptimam noueris fore prolungādū. Ante omnia igitur, quæ ſigna ſint periculoſiſsima, quæ ſaluberrima, quę ſalua, quæ exitioſa, prædidiciſſe, menteq; obſeruaſſe oportet.

IIII.

¶ Cur ſi quemadmodum ſe habet quartus ad ſeptimum, ita ſe habet vndecimus ad decimum quartū, ſi quartus indicet bene iudicatur morbus ſeptimo: ſi verò vndecimus indicet etiam benè, non proinde iudicatur decimo quarto? An quia natura fortior eſt in ſeptimo ad expellendum, quàm in decimo quarto?

V.

¶ Quare cum fortior ſit dies vigeſima in criſi committenda, quàm vigeſima ſeptima, & vndecima, quàm decima ſeptima priores longè validiores, ſi concocta aliqua ſputa in ijs apparuerint, non habent tantam vim ſoluendi morbi? Quia proceſſu euadunt imbecilliores, quamuis ſi in principio ſit morbus ſoluendus, ſint fortiores.

VI.

¶ Cur dies ſextá apud Hippocratem etiā benè

iudicet, quod etiam nos experientia obseruauimus? An quia illi morbi paribus mouebantur, ideoque paribus iudicabantur? Quando enim Galenus cōparat sextā diem tyrāno, intelligendus est in morbis, qui per impares mouentur.

VII.

¶ Cur in febre pestilente ægrotantes diebus iudicatorijs salubrius se habere videntur, & tandem pereant? An quia illis diebus est pugna inter morbum & naturā, quæ ob morbi sæuitiem nequit eum inuadere, vnde melius (quia cessat bellum) se habere videntur ægrotantes: posteà verò morbus superior factus vincit, ac īterficit.

VIII.

¶ Cur dies septimus, omnium dierum decretoriorum, non numero & ordine sit primus, sed potentia & dignitate? An quod omnes decretoriorū notas occupet, & plurimos iudicet absolutè, & cum manifesta excretione.

IX.

¶ Cur iudicium decimi diei sit malum, periculosum, & imperfectum? An quia non est terminus alicuius morbi? Perinde nullum in duodecimo & decimo sexto iudicatū vidit Galenus.

X.

¶ Cur dixit Hippocrates febricitātem, nisi diebus imparibus febris dimiserit, reuerti solet, cū tamen constet, febres etiam nonnunquam in paribus diebus rectè iudicari? An quia locutus

est de febribus acutis, atque adeò tantum continuis, quæ in diebus imparibus iudicium habent. Hinc est, quod alio loco dixerit, sudores febricitāti vbi incęperint tertio, & quinto, & septimo, diebus boni.

XI.

¶ Cur ab Hippocrate appellatur decimus quartus impar? An quia finis est secūdæ septimanæ.

XII.

¶ Quare quòd in continuis febribus vna dies in iudicationibus, videlicet, potest, id in intermittentibus vna accessio? An propterea quod, vt in febribus cōtinuis numeramus omnes deinceps dies in prædictionem futuræ iudicationis, ità in intermittētibus accessiones, vt quod in cōtinuis septimus valet dies, id in intermittentibus septimus circuitus possit? Ob id igitur tertiana exquisita septem circuitibus, non diebus iudicari solet. Quinetiā quod quartus dies à principio numeranti ad septimum est, id quartus circuitus ad septimum circuitum. Quartus enim dies septimi index est, & item quartus circuitus septimi index est.

XIII.

¶ Quæ est ista natura, quæ crises facit? Est illa in qua elucent, atque expresse se proferunt diuinitatis vestigia, cuiusque rei principium, quo consistunt omnia. Hæc natura est mens, seu ratio diuina, operum naturalium effectrix, rerum-

que existentium conseruatrix. Est etiam hæc natura ordinaria Dei potestas, vt Hippocrates docet: à nullo præceptore edocta, nec discursu, neque rerum comparatione. Est insuper natura principium motus ac quietis. Est denique forma rerum naturalium, quatenus sunt naturales.

XIIII.

¶ Cur sextus dies non sine periculo & perturbatione iudicet? An quod natura, vt suprà diximus, intempestiuiùs insurgat, & quasi bellum indicet priùs quàm vires recuperarit, & valida, recreataque fuerit: quo tempore nondum superior, imo ne vix quidem par viribus cum morbo, difficultatem in eo profligando habet? Huc accedit, quod neq; tunc concocti sunt humores, neque dies ille est terminus morbi acuti, saltem bonus. Qua ratione dixit Hippocrates, febricitantibus, si sexto die rigores fiant, iudicationem habent difficilem.

XV.

¶ Cur tremunt, qui die sexto iudicantur? Quia crassi & lenti humores facultatis vias ita obstruunt, vt parcior spiritus affluat. Tremunt autem illo die, quia difficile iudicium habent.

XVI.

¶ Cur in crisi grauiter se habent ægri, & grauitas hæc noctu fit manifestior? An quia hoc tempore dormire cōsueuimus? Somnis ergo à turbatione interruptis, clariùs grauitas illa percipitur.

¶ Cur

XVII.

¶ Cur decretoria, quæ non decernunt, mortalia sunt? An quia tale signorum genus deterrimum esse constat. Nempe, quę vel tubercula, vel pustulæ ex imo ad cutem enata recurrerunt, grauissima omnium existunt. Sudores quoque, qui cœperunt quidem, sed protinus cessauerunt, praui: sunt deiectiones item, & quæ per sanguinis eruptiones, vel in mulieribus per vterum vacuantur. Omnia siquidem hæc deteriora ijs sunt, quæ nullo apparent pacto, si, vbi cœperint, cessent.

XVIII.

¶ Cur Hippocrates scripsit ante crisim noctem esse difficilem, & non diem, quum iudicatio pariter & nocte fiat, & die? Quia sicut homo cessat ab operibus suis, ita etiam quodammodo à corporeis sensibus, noctis torpore simul & horrore occupatus, corporeorum sensuum exercitium non habet. Natura enim humana gaudet ijs excitari, quorum exercitatione moderata solet plurimùm foueri. Quum ergo acuta ægritudine aliquis detineatur, quomodo grauem noctem habebit, cùm hinc ægritudine premitur: hinc verò torpet adiutorio sensuum? Necesse igitur est, vt nocte sentiat æger molestiam: in die verò quamuis non operetur homo, tamen sensus vigilant, & alia officia naturæ.

XIX.

¶ Quare ante criticum diem perturbatio fit? Quia natura paratur ad bellum, vt humores facientes morbum expellat: tunc autem oportet Medicum generosum non perturbari, sed futuræ rei euentum prænunciare.

XX.

¶ Cur nox, quæ iudicationem sequitur, leuior existit? An quod, scilicet iam natura ipsa à superuacuis & corpus ipsum molestantibus humoribus exonerata sit, atque adeo commodè nunc homo quiescere possit?

XXI.

¶ Quæ facultatum in morbis iudicandis est necessaria? Animalis quidem nullum vsum præstat, nec enim disputare, aut currere, aut loqui, aut ratione quidquam agere ęgros necessarium est. Vitalis autem inquantum vitam tueatur, in tantum necessaria est Necessarias autem esse naturales vires & robustissimas summè operæ pretium est, vt concoquant, & alterent, & expellent causas committentes morbos, & omnino vitiositatem humorum emendent, & permutent in melius.

FINIS.

IN-

# INDEX CAPITVM TOTIVS OPERIS, DE OPTIMA PRÆDICENDI RATIONE.

## C ita libri Primi.

## Capita Libri Secundi.

## Capita Libri Tertij.



*De*

Capita Libri Quarti.



Capita Libri Quinti.



*De*

## Capita Libri Sexti.



Re-

# IVDICIVM OPERVM MAGNI HIPPOCRATIS,

## LVDOVICO LEMOSIO AVTHORE,

*Argumentum iudicij.*

QVINQVAGINTA ferè ſunt volumina, quæ nomine Hippocratis circunferuntur, ab omnibusque ſub hoc nomine, & præſertim à Galeno paſſim citantur, omnia tamen Hippocratis, qui ob præſtantiam magnus vocatur, proculdubio non ſunt, ſed plurium aliorum, qui eo nomine, vtpote inſigni, gauiſi fuere, Medici omnes, & eiuſdem familiæ omnes. Cuius ſanè rei non ignarus Galenus veritatis aperiendæ cupidus, commentarium, cùm maius otium nactus fuerit, componére deſtinauit, in quo viam apperiret, quemadmodum ea omnia opera ſuis authoribus reſtituenda quidem forent. Verùm cum is liber, vel quia non compoſuit, vel quia perijt, non extet,

col-

collectis omnibus, quæ sua & ex aliorum ſenten tia ex tranſcurſu, ſuper hac re in omnibus libris ſuis Galenus ſcripſerit, libellum hunc conficere propoſui, ne Hippocratis ſtudioſi tam periculoſa homonymia deinceps decipiantur, vnde non mediocre incommodum ſaluti imminet. Nam inter tot plagas, quas Hippocratis ſcripta paſſa fuerunt, hæc non mediocris eſt, quòd Hippocratis opera alienis miſta operibus calumnientur, ità, vt ſi Hippocrates viueret, ſua ſcripta minimè cognoſceret, quòd aliorum liuioribus, vibicibusque quaſi deformia reddita ſint, quemadmodum ex ijs, quę in hoc paruo libello dicemus, cognoſces. Neque me fallit fore aliquem, qui hunc laborem noſtrum acutis naribus & caperata fronte condemnet, negetque me omnia, quæ ad inuentionem librorum magni Hippocratis pertinent, attigiſſe: quem ego verum dicere fatebor, iuſtè negabo. Quippe ſi bonus eſt, quæ omiſi, non oblita mihi, ſed præterita exiſtimet. Dehinc qualiſcunque eſt, cogitet ſecum, quàm multa de his non reperiſſet, ſi ipſe quæſiſſet. Poſtremò, quod facile eſt, cùm ipſe multa inuenerit, comparet ſę atque me: occupatum, cum otioſo: pranſum, cum abſtemio, diligentiam meam, & calumniam ſuam. Alius enim alio plura inuenire poteſt, nemo omnia.

Quan-

*Quantum sit necesse libros veterum incorruptos habere.* *Cap. I.*

MAxima olim fuit inter veteres Hippocratis magni interpretes, de libris eius controuersia: quinam essent illius germani ac proprij, qui verò spurij ac falsò tanto viro attributi. De quibus alij alia dixerunt, vt non facile sit certum aliquid de ipsis pronunciare. Quod ipse Galenus alta mente considerans, de proprijs libris Hippocratis, veluti de suis fecit, librum scribere pollicitus est: Si vnquam maius, inquit, in Proœmio lib. de humoribus, otium nanciscar commentarium profectò conficiam, in quo qui veri, quique spurij libri Hippocratis sint, exponam: & libro 6. de Hipp. & Plat. decretis cap. 5. & nos etiam, ait, si Deus aliquando concesserit, vt de germanis vtrisque Hippocratis libris commentarium scribamus, pluribus ostendemus. An verò Galenus hoc opus ediderit minimè cõstat, cùm non extet, neque aliquis sit scriptor, qui illud legisse testetur. Videbat nanque sapiẽtissimus Galenus non parum conferre ad medicam facultatem intelligẽdam, scire, quæ nam essent propria opera ac germana cuiuslibet authoris: propterea quòd, si in libro sapientis manifestum mendacium deprehendamus, potiùs dubitandum est nos non intelligere, quàm il-

lum

lum erraſſe,vt aphor. 34 lib. 6.ſcriptum ipſe reliquit. Aut amicè eſſe, quod capit. 5. libro 2.de ſympt. cauſ.ſcribit, interpretandum, quàm hoſtiliter inſectandum. Hinc Galenus veteres ſcripturas ſemper eligebat, licèt difficilius explicarentur,vt ipſe lib.6.de morb. vulga. ſect.3.com. 31. tradidit. Quod ſi opus non eſſe alicuius authoris magni nominis,conſtiterit, haud dubiè, buccis plenis & ipſum errare, & reprehendere non erubeſcemus: eò quod ab alijs edocti, illis & meliores & doctiores effici poſſumus. Quare in eo maximè laborandum eſt,vt diligenter verus author operis cuiuſlibet perſcrutetur, quis nam ille ſit, vt argumentum ad rem probãdam firmius, & ſtabilius euadat,vt cap. 9. primi Topici Ariſtoteles aduertit. Nam, licèt in medicina duo ſint inſtrumenta, quibus omnia firmare ſolent Medici ac ſtabilire,ratio ſcilicet, & experientia,quibus ipſa medicina, & præter mathematicas artes,plerǫque aliæ fulciuntur : authores tamen qui rationes excogitarunt, & eaſdem experientia confirmarunt maximi habẽdi ſunt, niſi omnia nouiter velimus experiri,& omnium rationem ſubinde inueſtigare:quod licet noſtra vita triplo longior eſſet, nullo pacto id conſequi poſſemus. Vnde enim nos agaricum pituitam attrahere cognoſcimus,& huic morbo prodeſſe,illi verò nocere? Non quid ratione,aut noſtris experientijs id inuenimus? minimè ſanè.

Ab authoribus illud accepimus, nosque illis eatenus fęliciores sumus, quòd ea, quæ illi longo temporis spacio, multis laboribus curisque inuenerunt, breui tempore discimus. Quod si posthac non negligenter artes excolere, & similium dissimiliumque discretionibus assiduam operam studiumque impendere voluerimus, nihil vetabit, quominus veteribus meliores erudi tioresque efficiamur. Habemus enim in qualibet arte, quem præcipuè imitemur: Physiologi habent suum Aristotelem: Geometræ Euclidē: Astrologi, Ptolomæum: nos Medici Hippocratem, non quenuis, sed magnum. Is enim præcepta curandi morbos optimę docuit: præcepta, in quam, generalia, nō particularia, quæ neque ipse attigit, vt planè fatetur in ea epistola, quam ad Crateuam scripsit. Ego enim dicens, etiam si iam senex sim nondum ad finem medicinæ perueni. Quæ verò ad prædictionem morborum spectant, absolutè absoluit. Illa verò, quæ ad cognitionem ipsorum pertinebant, etsi obscurè ac imperfectè, ab illo tamen illa edocti, vt nihil nobis ignotum fuerit relictum. Huius ergo viri tam celebris germana opera inuestiganda sunt, & cum maxima diligentia inquirenda: quod quantum difficile sit, facilè intelligetur ex verbis Galeni, qui in illis duobus locis tempus commentarium hoc scribendi, desiderat quod nunquam edidit, vt vel etiam ex li-

Kk bello

bello ſuorum operum palàm eſt, quod in alijs operibus ſcribendis, nunquam ſic pollicitus eſt. Indicauit tamen Galenus viam ac methodum, qua opera hæc inuenire valeamus: quoniam librum aliquem non eſſe alicuius authoris poteſt à loquendi modo, & ab ipſa reprobari, vt apho. 63. lib. 7. ipſe tradidit. Cum igitur vnum germanum pro comperto habuerimus, ex modo dicendi, & acumine ſententiarum, inſtar huius, alios reperiemus, vt ipſe Galenus oſtendit in Procœmio libri de humoribus. Ijs igitur veſtigijs, tanquam certiſſimis ducibus poſſumus tutò libros germanos ac proprios magni Hippocratis venari, eosque ab ſpurijs & corruptis diſtinguere. Vnde autem tantum malum in medicina euenerit, vt nomine Hippocratis multi alij libri circunferantur, qui Hippocratis non ſunt, paucis dicam. Ante ætatem regum Alexandriæ & Pergami nullum librum falſum titulum habuiſſe, Galenus lib. 1. de hum. com. 1. affirmat, in hunc modum dicens, Quo enim tempore Pergameni Alexandriniq; reges inter ſe de libris ſibi comparandis certatim contendebant, eo ipſo tempore ab ijs, qui pecuniarum cauſa ad reges clarorum hominum ſcripta afferebant, & confectiones librorum deprauari cœperunt. Et libro 1. de natur. hum. com. 43. ante enim, inquit, quã reges in Alexandria & Pergamo in comparandis veterum libris largiter munifici eſſent, necdum

dum falsò liber fuerat inscriptus, cum, qui librum ipsis veteris cuiuspiam viri afferrent, accipere pretium incępissent, sic multos, vbi falsam inscriptionem fecissent, attulere. Maximum enim certamen fuit in libris comparandis inter Attalum regem Pergami, & Ptolomæum regem Alexandrię, vt Galenus in Proœmio libro 2. de natur. hum. scriptum reliquit: nam quo tempore, ait, Attalici, & Ptolemaici reges inuicem in comparandis libris de munificentia contendebant, malitia initium habuit circa ipsorum cum insctiptiones, tum apparatus in ijs nimirum, qui ad reges, vt argentum acciperent, libros illustrium virorum afferrēt. Nam tanti studij ad veterum libros comparandos Ptolomæi illius, magnum esse argumentum referunt, rationem, quam habebat cum Atheniensibus: qui quindecim pigneratis argenti talentis, Sophoclis ab eis accepit, & Euripidis, Aeschylique libros, vt eos tantum describeret, & mox sartos tectos restitueret, magnificè cum apparauisset eos in pulcherrimis membranis, quos ab Atheniensibus acceperat, retinuit: illis misit, quos ipse parauerat, orans quindecim talenta tenerent, acciperentque nouos pro veteribus, quos ipsi dederant libros. Quòd si Atheniensibus ne nouos quidē remisisset libros, sed veteres retinuisset, non erat, quòd ægrè ferrent, qui argentum hac lege acceperant, vt hoc ipsi serua-

rent, si ille retineret libros. Atque illi simul & nouis libris & argento sunt potiti Hæc Galenus lib. 3. de morbis vulgaribus. sect. 2. comment. 4. Hanc etiã Ptolomæi diligentiam in libris comparandis confirmat Eusebius libro 8. de præparatione euangelica capit. 1. qui ob traductionem scripturæ ad Eleazarum pontificem, auri quinquaginta talenta, argenti centum, & lapides non paucos ad crateras, phialas, & mensam, cæteraque vasa & sacrificia facienda Deo, misit. Hæc etiam scribit Iustinus Martyr in sermone exhortatorio ad gentes. Itaque veteres illi nihil iutentatum, inexpertumque reliquerunt, nihil occultatum, quod non prodesse posteris cuperent. Pompeius cognomento Magnus, superato Mithridate, commentationum medicinæ ac antidotorum exemplaria, quæ ille in arcanis suis reliquit, transferre sermone Latino, vt vitæ hominum prodesset libertum suum Lenæum iussit: Medici illi, quorum huius maximè intererat, authores priscos non situ obsolescere, sed etiam barbarissimos, & peregrinos scriptores, inuicem optimorum surrogari, sunt passi. Veteres igitur Medici, licèt omnia non attigerint, reprehendendi non sunt, imo potius laudandi, quòd inuestigare sunt conati; veluti Hippocrates libro 1. de diæta, inquit. Et suis philosophis maximas agere gratias oportere, licèt omnia non caluerint, Ari-

ſtoteles multis in locis, affirmat, & præſertim cap. 5. lib. 2. de cœlo.

***De more veterum ſcribendi in tabulis & de origine artis impreſſoriæ.* Cap. II.**

NON minor cauſa fuit deprauatæ ſcripturæ librorum, ſcribendi mos, quo veteres vtebantur, & eoſdem publicandi conſuetudo. Scripſiſſe enim veteres in tabulis cõſtat, ex ijs quæ ſtatim ſubijciam. in operibus Hippocratis lib. 6. de morbis vulg. ſect. 7. text. 34. ſcribitur, Hæc ex natura tabella. Et Galenus in com. inquit, puto hoc fuiſſe adſcriptum à Theſſalo Hippocratis filio, qui vt notaret vnde nam omnia, quę collegerat, ſumpta eſſet, ſic addidit, vt poſtea cognoſceret, vnde illa eſſent repetẽda, ſi quid fortaſſis occurriſſet. Conſueſſe autem veteres in tabulis aut tabellis ſuas res conſcribere conſtat inter omnes. Alia etiam in membranis, alia in codicibus tiliæ ſcribebant, vt in Procœmio de ijs quæ in medicatrina fiunt Galenus ſcribit. Membranæ autem dicuntur chartæ pergamenę, quòd de animalium membris ſint detractæ, in quorum tergoribus primùm ab vno latere ſcribi cœptum, deinde ab vtroque, de raſis pilis. Harum vſus Pergami, regnante Eumene inchoauit: magnamque earum vim Rex Attalus Romam miſit, vt penuria chartæ pellibus pen-

ſaretur, vnde Pergamenarum nomen ad hanc vſque diem, tradente ſibi inuicem per manus poſteritate, ſeruatum eſt, Quintilianus libr. 10. cap. 3. inquit, illa quoq; minora non ſunt tranſeunda, ſcribi optimè ceris, in quibus facillima eſt delendi ratio, niſi fortè viſus infirmior membranarum potius vſum exiget. Plinius lib. 7. cap. 21. in nuce incluſam Iliada, Homeri carmen, in membrana ſcriptum, tradidit Cicero.

Martialis lib. 1.

*Hos eme, quos arctat breuibus membrana tabellis.*

Horatius in arte.

*Membranis intus poſitis delere licebit,*
*Quod non ediderís.*

Cicero pro C. Rabirio, cum inquit, auditæ viſæque merces, fallaces quidem & fucoſæ: chartis & linteis & vitro delatæ. Differt autem charta à membrana, quòd membranæ pelliceæ ſunt, & Pergami primùm inuentæ: vnde & Pergamenæ ſunt appellatæ. Chartæ autem olim ex papyro in Aegypto fiebant, vt Plinius oſtendit cap. 12. lib. 13. Apud nos decentonibus certo quodam modo maceratis & glutino concretis firmãtur. Chartam ex papyro in victoria magni Alexandri inuentam ſcribit Varro: antea palmarum folijs ſcriptitatum fuiſſe, deinde quarundam arborum libris, poſtea publica monumenta plumbeis voluminibus, mox & priuata linteis, & ſchedis confici cępta. Ptolomæus autem chartas,

Eumenes vero membranas, cùm vterq; eorum maximas haberet bibliothecas, inuenerunt: quorum alter Pergami, alter Aegypti rex fuit, vt suprà dictum est. Plinius autem putat charta rum vsum Numæ temporibus fuisse, idq; autho ritate Cassij Heminæ confirmat, qui Cn. Terentium scribam, agrum suum in ianiculo repastinantem, inuenisse, ait, arcam, in qua Numa rex situs esset, & in ea libros eius è charta scriptos. Sed Numam pluribus ætatibus ante Alexandrũ fuisse constat. Solebant etiam prisci in corticibus arborum nomina deliciarum suarum notare. Virgilius Ecloga decima,

*-Tenerisq; meos incidere amores*
*Arboribus: crescent illa, crescetis amores.*

Et in Ecloga quinta,

*Imo hęc in viridi nuper quę cortice fagi,*
*Carmina descripsi, & modulans alterna notaui,*
*Experiar.*

Oenone quoque ad Paridem apud Ouidium, sic dixit,

*Populus est, memini, fluuiali consita ripa,*
*Est in qua nostri litera scripta memor.*
*Et quantum trunci, tantum mea nomina crescunt,*
*Crescite: & in titulos surgite ritè meos.*

Publicabant autem veteres libros suos in templo sui Dei, palàm eos collocantes, vt omnibus esset perspicua editio: qui si non essent à viris doctissimis huic muneri dicatis, appro-

bati, vt etiam nunc regia lege sancitum est, nequaquam diuulgabantur: nisi tales essent authores quod extra omnem ingenij aleam ponerentur: quibus sine approbatione licitum erat in publicum edere, quicquid vellet. Quam promulgandi facultatem Augustus Virgilio concessit, Veluti Ecloga prima.

*Et ipsum*
*Ludere quæ vellem, calamo permisit agresti.*

Poetæ enim ad templum Apollinis opera sua deferebant: quod Augustus, vt ait Suetonius cap. 29. in ea parte Palatinæ domus excitauit, quam fulmine ictam desiderari à Deo aruspices pronunciarent, Addita porticus cum bibliotheca Latina, Græcaque: quo loco iam senior sæpè etiam Senatum habuit, decuriasque iudicum recognouit. Ad hoc templum Martialis librum suum mittebat, dicens Epigr. 38. libro primo.

*Inde sacro veneranda petes pa la tia cliuo*
*Plurima, qua summi fulget imago ducis.*

Et Epigr. 3. lib. 12.

*Iure tuo veneranda noui pete limina templi*
*Reddita Pierio sunt tibi templa choro.*

Et Persius in præfatione dixit,

*Ipse semipaganus*
*Ad sacra vatum carmen affero nostrum.*

Quæcunque igitur ab Hippocrate scripta sunt

vt

vt diuulgarentur, in templo erant posita, ideoque limitata ac perfecta. Opera quoque Galeni in templo reponebantur, qualia fuerunt de compositione medicamentorum per genera, quæ Romæ vnà cum alijs incendio conflagarunt, quando Pacis delubrum totum, & ingentes palatij bibliothecæ exustæ fuere, vt ipse Galenus ait cap. 1. lib. 1. per genera. Et lib. de libris proprijs cap. 2. & 11. Postquã vero ars impressoria inuenta est, minus corrumpi libri cœperunt, tum quia maior copia illorũ est, tum etiã, quia inter excudendum correctores adsunt ad errores castigandos, & delendos. Cœpit autem hæc celeberrima ars Anno Christi MCCCCXL. inuenta à Ioanne Gutembergio Germano Argentino. Is enim primus artem excusoriam in vrbe Argentina inuenit. Inde Maguntiam veniens eãdem feliciter compleuit. Hinc Beroaldus in quodam Hendeca syllabo de laude huius artis cecinit.

*O Germania muneris repertrix,*
*Quo nil vtilius dedit vetustas;*
*Libros scribere, quæ doces premendo.*

Non piguit in præsentia eum qui chalcographiam inuenit, memorare. Non sunt enim tantæ rei authores sua laude fraudandi, præsertim vt posteritas sciat, quibus hoc diuinum & immortale munus acceptum referre debeat.

De

## *De magno Hippocrate, patre, & auo, filiis & nepotibus.* Cap. III.

PRAESTANTIA & sapiētia Hippocratis magni constat ex illa epistola, quam Pætus Regi Artaxerxi scripsit, in hunc modum, Naturalia auxilia pestilentis morbi popularem grassationem non soluunt. Qui enim ex natura fiunt morbi: eos ipsa natura iudicans sanat. Qui vero ex populari grassatione, eos ars curat, artificiosè iudicans corporum mutationem. Hippocrates autem Medicus curat hoc malum. Et genere quidem est Doriensis: ex ciuitate Co, patre Heraclida, qui filius fuit Hippocratis, qui Gnosidici, qui Nebri, qui Sostrati, qui Theodori, qui Cleomittadæ, qui Chrysamidis. Est igitur diuinus Hippocrates nonus quidem à Chrysamide rege: decimus autem & octauus ab Aesculapio: vigesimus vero à Ioue: ex matre vero Praxithea Phenaretes filia, ex familia Heraclidarū. Quare ex vtroque semine à Dijs ortum habet diuinus Hippocrates: vt qui à patre quidem Asclepiades est, à matre vero Heraclides. Didicit autem artem, tum à patre Heraclida, tum ab auo Hippocrate. Verùm ab ijs quidem primū, velut verisimile est, in re medica initiatus est, quantū sanè credibile est hos nouisse. Vniuersam vero artem ipse seipsum docuit, diuina

natura

natura vſus, & in tantum animi induſtria progenitoribus transgreſſus, quantum etiam artis præſtantia eoſdem ſuperauit. Tollit autem non beſtiarum genus, ſed ferorũ ac agreſtium morborũ, per magnam terræ ac maris partẽ, Aeſculapij auxilia, quemadmodum Triptolemus Cereris ſemina diſpergens. Proinde iuſtiſsimè in multis terræ locis diuinos honores etiam ipſe conſequutus eſt, & iiſdem donarijs cum Hercule & Aeſculapio Athenienſibus dignus factus eſt. Hunc ipſum accerſe, & auri, atque argenti quantum voluerit, ipſa dare iube. Hic enim nõ vnum modum curationis huius morbi nouit. Hic eſt ſanitatis pater, hic ſeruator, hic dolorũ curator. In ſumma, hic diuinæ ſcientiæ particeps. Vale. Cùm ergo ab vniuerſa Græcia peſtem fugaret Hippocrates, accenſis ignibus, ob eam rem Athenis aurea ſtatua illi erecta eſt, & vt Ariſtophanes inquit, Honores Herculi decretos, vni Hippocrati, ob eius merita, vniuerſa Græcia impertiebat, veluti ſui Coi, qui ſingulis annis illi per multa ſęcula parentabãt, eo præcipuè die quo natus fuerat. Eſt autem natus Hippocrates primo anno 80. Olympiadis, die 27. menſis Agrianei. Floruit eo tempore, quo Democritus Abderitanus, vt ex epiſtolis ipſius cõſtat. Plinius lib. 7. cap. 37. inquit, Hippocrates in medicina, qui venientem ab Illirijs peſtilentiam prædixit, & diſcipulos ad auxiliandum cir

ca

ca vrbes dimiſit: quod ob meritum honores illi, quos Herculi, decreuit Græcia: & cap. 1. lib. 29. ait ſequentia eius ( mirum dictu ) in nocte denſiſsima latuere vſque ad Peloponeſia cum bellum: tunc eam reuocauit in lucem Hippocrates, genitus in inſula Coo, in primis clara ac valida, & Aeſculapio dicata. Is cũ fuiſſet mos, liberatos morbis ſcribere in templo eius Dei quid auxiliatum eſſet, vt poſtea ſimilitudo proficeret, ſcripſiſſe ea traditur, atque ( vt Varro apud nos credit) iam templo cremato, inſtituiſſe medicinã hanc, quæ Clinicè vocatur. Et c. 2. lib. 26. de laude Hippocratis, ita inquit, Hippocratis certè, qui primus præcepta medendi clariſsimè condidit, referta herbarum mentione inuenimus volumina. Euſebius in ſuo Chronico tradit natum Hippocratem fuiſſe Anno mundi 4760. quo tempore Ezras propheta quoque viguit. Suidas ſic de Hippocrate ſcripſit: Eius libri tanquam diuino emanauerint ore, vbique celebrantur, in primo enim iuſiurandum continetur, in ſecũdo prognoſtica, tertio aphoriſmi, quarto illa admirabilis compoſitio LX. libris omnem ſcientiam medicinæ complectens. Exceſſit è vita annos natus C I I I I. ſuſcepit filios Theſſalum & Draconem. Hunc ergo Hippocratem nullus ante Galenũ intellexit, à quo multis varijsque nominibus laudatur, verax enim à Galeno appellatur, probus, magnus, omnium

philoſo-

philoſophorum & Medicorũ Princeps, diligentiſſimus, magiſter, nobiliſsimus, author & dux omnium diſciplinarum, medicinæ artis omniũ bonorum author, maximè admirandus, diuinus Senex venerandus, cuius dictio tanquam Dei vox eſt, vir qui nihil fruſtra, aut dixit, aut ſcripſit. Plato in Protagora, & in Phædro Aeſculapij ſucceſſorem, nuncupat. Macrobius lib. I. in ſomn. Scip. cap. 6. neque fallere, neque falli poſſe hunc Hippocratem, tradidit. Habuit Hippocrates iſte magnus duos filios Theſſalũ & Draconem, vt conſtat ex oratione Theſſali filij Hippocratis ad Athenieñſes, me vero, inquit, in Macedoniam demiſit. Cum regibus enim Heraclidarum, qui iſthic Imperium obtinent, paterna nobis intercedit amicitia. Et ego quidẽ ibam à Theſſalia eo, quo me pater iuſsit, auxilium his qui iſthic eſſent laturus. Iniunxit autem mihi, vt etiam vrbi veſtræ opem ferrem. At fratrem meum Draconẽ ex Pegaſis profectum, in Helleſpontum nauigare iuſsit, conſimili conſilio inſtructum, quali etiam ipſe vtebatur. Non.n. omnes loci eadem auxilia ferunt, eo quòd non omnis ambiens nos aër ſimilis eſt. Polybium vero, qui filiam ipſius, meam autem ſororem habet, & alios diſcipulos, ad alios aliorũ conuentus, & vias profecturos emiſit, quò quam plurimis opitularetur. Habuit etiam Hippocrates magnus duos nepotes ex Theſſalo & Dracone,

ex

ex quocunque Hippocratem vnum, vt Galenus cõm 1. lib. 1. de humor. inquit in hunc modum, Dioſcorides autem exiſtimauit hanc dictionẽ eſſe Hippocratis Theſſali filij: ſiquidem magnus Hippocrates duos habuit filios, Theſſalum & Draconem: quorum vterque filium nomine Hippocratem ſuſcepit: & idem repetit Galenus prorhetico. 18. lib. 2. Et cap. 8. lib. 2. de diff. reſp. Et lib. 2. de natur. hum. cõm. 1. Porrò, non nepotes per Græciç ciuitates, quemadmodum filios & generum Hippocratem diſperſiſſe ad peſtilentiam ſedandam, ex oratione Theſſali conijcies, quam cum Athenienſibus habuit à Cois legatione immiſſus, quod eo tempore, vel nati non fuerint, vel nondum in medicina inſtructi. Et in lib. 3. de differ. reſp. in fine, filios Hippocratis eiuſdem cum parẽte artis fuiſſe Galenus ſcribit, à quibus non longè Euriphontem abeſſe, quem inter præcipuos eius ætatis ſemper connumerat, quoties in ſuis operibus eiuſdem meminit. Nam de Theſſalo in Procemio ſect. 2. lib. 8. de morb. vulg. ſpeciatim dixit, Erat autem inter filios Hippocratis probatiſſimus, qui parentis mentem eſt aſſecutus: & in Procemio ſuper librum de hum. de ipſo vnà cum Polybio ſcribit eiuſdem Hippocratis artem & ſciẽtiam habuiſſe, & ab ijs non remotum eſſe Euriphontẽ, quorum omnium opera Hippocrati attribuuntur, vt addit in fine lib. 3. de diff. reſp. De Polybio

ſpeciatim

ſpeciatim etiam ſuper librum de natur. humo. in Proœmio, quòd non ſolùm Hippocratis diſcipulus fuit, ſed etiam in diſcipulis docendis ſucceſſor, qui nullũ planè ipſius dogma ſibi vendicans, in vllo ipſius libro tranſmutaſſe videtur: quemadmodum neq; Theſſalus eius filius, memorabilis ſanè vir, & hic exiſtimatus, ſed qui nõ in patria ſicut Polybius permanſerit. Nam Archelao regi Macedoniæ familiaritate conuixit. Quos omnes præter Draconem ſcripſiſſe, in hoc libello videbimus, Medicus tamẽ Draco ipſe fuit, & pater eum cum Theſſalo, & Polybio per Græcię ciuitates ad tollendam peſtilentiam diſperſit, vt ſuprà relatum eſt. Quod autẽ Galenus libro illo, quòd animi mores corporis temperaturas ſequantur, cap. 4. inquit, Hippocratis autem filij ob calorem immodicũ ſtulti in Comicorum fabulis videntur. Vbi nomine Comicorũ intelligit Ludouicus Cęlius lib. 25. antiq. lect. cap. 26. Ariſtophanem, qui ita ait.

*Hippocratis filios exhibebis, teq; vocant.*
*Fatuum.*

Hinc Hippocratis filij, in prouerbium abijt, pro fatuis. Vnde Solon, vt Plutarchus refert in eius vita, ad Piſiſtratum dixit, non rectè ò fili Hippocratis Homericum Vliſſem aſſimilas. Non eſt intelligendum hoc opprobrium in filios Hippocratis illius magni, proiectum, vt ex dictis conſtat, ſed in filios alicuius nepotis, aut alterius

rius Hippocratis Medici: quoniam vt Suidas te ſtatur quinque fuere Hippocrates, omnes qui- dem eiuſdem artis & familiæ. De hoc tamen quinto in monumentis Galeni nihil dictum re- perimus.

### De cauſis corruptorum operum magni Hippo- cratis. Cap. IIII.

MVLTAE ſunt cauſæ, quæ iudicij certitu- dinem obfuſcant, quibus minus intelli- gamus, quodnam ſit verum ac germanum ma- gni Hippocratis opus. Et prima quidem eſt no- men ipſum, fuerunt enim plures Hippocrates Medici, vt paulò ſupra diximus. Homonymia igitur nominis opera Hippocratis obſcura red didit, cùm enim inſcribitur opus Hippocratis, dubium eſt, cui Hippocrati illud verè attribua- tur. Deinde quod dictionis characterem poſ- ſibile ſit ſeruare: Theſſalus enim eius filius ma- ximè in dictione Hippocratem eſt imitatus, vt Galenus lib. 3. de morb. vulga. ſect. 2. in Proœ- mio, tradidit. Tertiò quòd vnus & idē ſcriptor modò robuſtiore, modo remiſsiore dictione per ætatem vtatur, & cum non ſit vbique ſui ſimilis, facile erit eius opus, aut commutare, aut imitari. Item quòd multa ſunt inſerta in li- bris Hippocratis, quod Galenus vehementer deplorat prorhe. 4. lib. 1. Et lib. 6. de morb. vulg.

ſect. 2.

sect.2.cõm.41.& sect.3.com.19. Et verba huius loci referre libet, Thessalus, inquit, Hippocratis filius, si in patris commentarijs repertum rescripsit, & libro interseruit, malè fecit: nam à patre longo tempore dijudicata, & per Aphorismos in communem enunciationem redacta firmiora ipsum putare oportuit, quàm illa, quæ dum quærerentur antea, nondum cognoscebantur. Quod si ipse ex se id adscripsit longè maius peccatum cõmisit, patris cõmunem enunciationẽ inuertens, atque deprauans. Atsi quispiã alius Thessalo posterior librum hunc scripsit, malè & ipse fecit, vt enim sępè iterauimus, experientia rerum euidenter apparentium index est, non ratio, quam sibi vnusquisq; verisimiliter commẽtus fuerit. Nam cũ aliquid fieri fama sit, ratio inuestigat, atq; id ita esse contendit: cum quid autem planè fieri conspicitur, nugatoria & superuacua ratio est, quæ ipsum fieri causam afferens, dicat. Et sect.5.cõm.5. quamobrem, ait, neque legitimam hanc eius esse particulam, sed ab aliquo, vt plerasque alias, fuisse interpositam; forsan vero & eius filium Thessalum patris scripta collegisse, vt aiunt, in chartis, & corijs, & tabellis ea nactum, & huius generis quasdam particulas interiecisse accidit. Qua de re multa Galenus scribit lib.3. de morb.vulga.sect.1.cõm.4. Et sect.2. in Procemio. Et li.4. de ratione victus in Procemio, & lib.1. de hum.cõm.1. Adde, ꝙ

veteres & recentiores Hippocratis interpretes, cùm nomen dictionis, quid significet, ignorarint, multa, quę minimè decebat, attulerũt, corrigentes sanè ea, quæ non intelligebant, vt lib. 1. de humo. cõm. 24. inquit Galenus. Inter omnes autem qui veteres scripturas peruerterunt, Capitonem & Dioscoridem ad hoc faciendum, audacissimos reperio, ait idem Galenus lib. 6. de morbis vulgaribus. in Procemio, & lib. 1. de natur. hum. comm. 1. Artemidorus, inquit, qui Capito fuit appellatus, edidit Hippocratis libros: quam editionẽ approbat non solùm Adrianus Imperator, sed etiã nunc multi non modicè excolunt, sicuti & eam, quam Dioscorides edidit cognatus ipsius: vtrique igitur multas veteres scripturas immutarunt, quas norunt tantum ij, qui libros Hippocratis exposuere. Verùm Capito præter cæteras quidem & hanc, quam nũc in manibus habemus immutauit, quam in hunc modum scripsit. Non. n. in vniuersum aerem dicimus hominem esse, neq; ignem, neque aquã. Quoniam profecto librum antiqui hominis nõ adinuenit, qui terram solùm dixerit elementũ esse, neque historia perhiberi, præsertim à Peripateticis viris talem historiam excerpentibus, quidquam eiuscemodi opinionis cuiquam fuisse ascriptum, factum est, vt dictionem aliquã audacter immutarit. Quibus & sequentibus verbis, non vt decebat, reprehendit Capitonem:

non

non enim à dictione Hippocratis terram deleuit, quia non inuenit librum hominis antiqui & præsertim ex Peripateticis, qui solam terram esse elementum tradiderit, quoniam Aristoteles cap.4. lib. 1. Metaph. dixit Hesiodum huius sententiæ fuisse, quam ipse in lib.2. quem inscripsit opera & dies, scriptam reliquit. Et eundem Hesiodum, licèt nomine tacito, citat Aristoteles cap.1.lib.2. Physic. Quod si idem Aristoteles cap.2. lib. 1. de anima scripsit, terram nullũ iudicem habuisse, intelligendus est in ijs, quæ ad animam spectant. Redeamus ad Hippocratis correctores, quos etiam reprehendit Galenus lib.de ijs, quæ in medicatrina fiũt, in Procemio. Neq; minor causa fuit operis deprauati, inscriptionis libri mutatio, imo inter omnes hæc potißimum locum videtur habere, vt in singulis libris examinãdis postea adducemus, nũc id omittimus, ne sæpè in paruo libello eadé cogamur repetere. Librarij etiam seu transcriptores, libros Hippocratis peruerterunt, veluti Galenus lib.1.de morbis vulga.sect.2.cõm. 83. Et lib.3.de hum.cõm. 29. scriptum reliquit. Alias quoque causas Galenus cap.1.lib.de libris proprijs, adducit: hanc igitur ob rem dicens, & quoniam libros meos multi multifariam læserunt, tanquam ipsorum proprios alij in alijs gentibus legentes, quædam tum demendo, tum addendo, tum immutando, consultum mihi vi-

ſum eſt eam prius cauſam, quam propter illi hactenus corrupti, & deinceps, qui mei re vera ſint libri, & quæ cuiuſque materia exponere:

## *De libris editis à magno Hippocrate Cap. V.*

GALENVS libro tertio de morbis vulgaribus, ſect. 1. comment. 4. inquit in hunc modum, Miror huius libri, vt aliorum etiam Hippocratis multorum infœlicitatem, quorum hi ſunt diſſipati, illi aliquid habent ſcriptis Hippocraticis adiectum. Rectiùs dicam fortaſſe infelicem non fuiſſe librum, cæterùm nos eius lectores, qui tempus in re perdimus inani, id eſt difficili, & quæ conſequi non poteſt. Hanc igitur ob rem & quoniam libros Hippocratis multi multifariam læſerunt, tanquàm ipſorum proprios, alij in alijs gentibus legentes, quædã tum demendo, tum addendo, tum immutando, conſultum mihi viſum fuit, eas priùs cauſas propter quas illi hactenus corrupti ſint, explicare, vt dictum eſt, & nunc qui re vera Hippocratis magni libri ſint, & quæ cuiuſque materia exponere. Initium à libris de morbis vulgaribus ſumendo. Quæ autem fuerit de horum librorum authore, Galeni ſententia, ipſe explicat libro ſecundo de difficult. reſp. cap. 8. dicens,

dicens, cùm septem quidem sint de morbis vulgaribus libri horum vtique septimus euidenter spurius, iunior, & subornatus omnibus apparet. Quintus vero non magni Hippocratis illius Heraclidæ filij, sed iunioris, Draconis nimirum: sunt autem quibus secundus, quartus & sextus, Hippocratis esse filij, nonnulli etiã quibus ipsius Hippocratis esse visi sunt, non tamen exquisita cura scripti, & ordine digesti, neque tales, vt qui aliquando Græcis ederentur, sed vt commentarij tantum rerum antea obseruatarum memoriam suggerentes, essent. Quibusdam verò qui exactiùs librorum vim didicisse videntur, quinque quidem à Thessalo, duo autem à magno Hippocrate conscripti esse existimantur, & propterea alibi inscriptos esse hoc titulo, quæ ex parua tabella, quòd scilicet, Thessalus omnia quæcunque pater eius conscripsisset, ne quid periret, in vnum colligere librum studuerit: solos vero ex septem ijs libris primũ & tertium magni esse Hippocratis, propè omnibus inconfesso est. Et cap. 1. libro tertio eiusdem operis inquit, quemadmodum autem primus & tertius, non solùm ab Hippocrate compositi esse videntur his, qui optimè de his sentiunt ac iudicant, sed etiam ob speculationis familiaritatem mutuò inter se connexi: eodem modo, opinor, habent ea quæ in secundo & quarto & sexto habentur. Inconfesso est

enim iam, etiam hos Thessalum Hippocratis filium composuisse, vt qui in parentis tabulis, aut chartis, siue pellibus & membranis quibusdam commentarios repererit, ipseque etiam aliqua, eaque non pauca, de suo addiderit. At vero quintum & septimum morborum popularium, non videtur mihi quisquam genuina Hippocratis doctrina dignos censere, &, vt ego sentio, neque quartum, quãuis quidam etiá hunc à Thessalo compositum esse putent. Et libro sexto, de morbis vulgaribus, sect. 2. comment. 13. scripta namque, ait, ab Hippocrate in diuersis, vel chartis, vel tabulis eius filium Thessalum collegisse aiunt, duosque hos libros secundum videlicet ac sextum integrasse: nonnulli & quartum addunt: primum vero ac tertium, vt ederentur, compositos esse constat. Ex quibus certè omnibus satis perspicuum est, primum & tertium librum de morbis vulgaribus, ad magnum Hippocratem esse referendum, secundum vero ac sextum, veterum & Galeni sententia, vel ad magnum illum Hippocratem, vel huius filium Thessalum authorem referri posse: alios vero ad ipsius Hippocratis nepotes: de qua re lege etiam eundem Galenum lib. 6. de morbis vulgaribus, in Procœmio, & sect. 1. comment. secundo. Et sectio. secunda. comment. 44. Ex quibus quoque illud est intelligendum nonnullos libros Hippocratem scripsisse, vt ederétur, alios

vero,

vero, vt ſibi duntaxat eorum, quæ viderat fidelem ſuggereret memoriam, & vt Plato dixit ad obliuionem ſenectutis, quæ ipſe Hippocrates commentaria appellauit, vulgò memoralia vocantur. Et hæc quidem de authoribus horum librorum. Iam ad eorum titulum accedamus. Inſcribitur hoc opus. Epidemicon, id eſt, de morbis popularibus, ſeu populariter vagantibus, qui ſcilicet tempore quodam plures in eodem loco infeſtat. Qua qnidem ratione nō tantum peſtilentiam, ſed & quicunque alij morbi, qui in regione aliqua, eodem tempore multos inuadunt, complectuntur. Qui ſi cū hoc quòd pluribus communes ſint, aliud etiam habeant, vt plurimos interimant, iam hic morbus peſtis nominabitur. Itaq; errare paſſim Medicorum vulgus manifeſtum eſt, qui Epidemiam cum peſte confundunt, cùm locum generis Epidemia ad peſtem obtineat. Cuius rei teſtis eſt Galenus qui lib. 1. de ratione victus.comment. nono, ita inquit, hac ratione quam plurimos quidem morbos vno tempore fieri oſtendit: quos ſanè, vbi pernicioſi fuerint, peſtem nominant. Vbi autem mitiores, alia quadam appellatione explicant, populares vocantes, vt ſit quidē popularis morbus, qui tempore quodam anni in regione aliqua abundat: peſtis vero Epidemia pernitioſa. Hæc ille. Illud etiam aduertendum eſt, Hippocratem in his libris potiſsimum

Inſcriptio lib. epid.

quæ ipſi experiebatur in ægrotis,ſcribere,quorum rationé alibi ſuggerit, cùm ſcilicet ſe ſe offert occaſio. Proinde hos libros priores eſſe alijs,dum adhuc Theoremata experimentis exploraret,ab Hippocrate ſcriptos eſſe , quémadmodũ teſtatur Galenus lib. 1. de diebus decretorijs.cap.3.dicens, Demonſtratum autem nobis eſt alibi, nec iam minus ex ſequentibus clarum euadet, prius Epidemicon libros Hippocratem ſcripſiſſe,dum ſpeculationes adhuc experimentis exploraret, nec generatim ſententiam de eis pro ferre auderet: & cap. 6. libr.ſecundo,eiuſdem operis, demonſtratũ enim, ait, nobis ſæpius eſt Epidemiorum libros prognoſtico priùs & aphoriſmis ſcriptos eſſe, quòd memoriam rerum prius obſeruatarum ſuggerant. Aphoriſmos autem eſſe magni Hippocratis Galenus lib.tertio,de different.reſp. cap. primo,& capit.13.Affirmat:item Rufus, Pelops, Lycus, Soranus, Domnus, Attalio, & multi alij,qui Hippocratis interpretes extitere : quod etiam grauitas ſentẽtiarum (eſt enim Hippocratis ſententia in aphoriſmis quaſi natura loquens) quæ hic traduntur, facile confirmat. Deinde quod nemo tale opus aggreſſus ſit poſt Hippocratem, quem Philoſophi amicum naturæ dixerunt. Tentauit quidem Democritus talem librum conſcribere,ſed non potuit, vt Oribaſius aduertit. Quinetiam apud Græcos Aphoriſmi primùm

mùm ex ſtudio illiſma Hippocratis Coi opera & ſolicita indagine inclaruerunt, libri aphoriſmorum ſeptem ſunt, in quibus ad finem libri ſeptimi nonnulli nothi ſunt additi, vt Galenus aduertit lib.4.de ratione victus, in Proœmio: & in alijs libris, nonnulli etiam interiecti fuere, vt Galenus ſcribit, aphor.47.lib.ſeptimo, & apho. 62.& 63.lib.5.Et aphor. 26. & 44.libr.ſexto.& aphoriſ.63. libr.ſeptimo. Porrò aphoriſmus, vt de inſcriptione dicamus, nil aliud eſt, quàm ſermo, qui breuiſſimis verbis omnes rei proprietates explicat & circunſcribit, vt definit Galenus apho.1.libro primo. aphoriſ.28.lib.ſecundo, aphor.47.libr.quarto.aphoriſ.64.libr.quinto. & lib. quarto, de ratione victus. comment.19. Et lib.ſexto.de ſimplic.med. facul.in principio. Aphoriſmus etiam eſt ſermo verborum quidem inops, ſenſibus autem locuples ac diues. Quod de ſciẽtiarum principijs ſolet Ariſtoteles enunciare, maxima, nimirum qualitate, licèt mole minima ſanè ſint, vt capit.nono, libro ſecundo, Elench.& capit. quinto, lib.primo, de cęlo, tradidit. Hinc Galenus lib.primo, de criſ.capit.6. dixit, in aphoriſmis ſola capita Hippocratem conſtituiſſe, quæ in prognoſticis particulariter dicuntur. Definitiones quoque aphoriſmos appellat Galenus lib.quarto, de art. comment.42. Collegit autem Hippocrates Aphoriſmos ex ijs, quæ in libris de morbis vulgaribus ipſe Hippocra-

Aphor. inſcriptio.

pocrates est expertus, quemadmodum Galenus prognostico 38. libr. tertio. scripsit, vbi nomine sententiarum, veluti in alijs plurimis locis, aphorismos intellexit. Nomen aphorismi deductum est à verbo ἀφορίζω quod seligere significat: est enim aphorismus quasi sententia selecta, vt ex retrò dictis clarè intelligitur. Prognostica quoque esse eiusdem authoris confirmat Galenus multis in locis, tum præcipuè libr. tertio. de differen. resp. capit. primo. & cap. 13. Est enim hoc opus exactum, vt lib. sexto. de morbis vulgaribus. sect. secunda, comment. 44. scribit Galenus: quod hactenùs nemo reprehendere ausus est, eodem lib. tertio, de difficult. resp. cap. sexto, authore. Et licet ex alijs operibus suis magnus meruit appellari Hippocrates, vt capit. 13. lib. de sub figuratione Empirica tradit Galenus, præcipuè hoc nomen adeptus est ex arte ac scientia prædicēdi, adeoque, vt diuinus hanc ob causam appellatus fuerit, & omnium posteriorum iudicio, Aesculapij gloriam adeptus est. Quare opus hoc non solum perfectum ac consummatum est, sed dignum vt multis nominibus commendetur ac laudetur, vt latius cap. 3. lib. 1. de optima prædicendi ratione, diximus. De inscriptione huius operis nihil hic dicam, cùm multa cap. primo, operis citati dixerim. Ad quem locum studiosum lectorem mittimus. Cæterùm libri de victus ratione in morbis acutis

tis germanissimi Hippocratis magni sunt, quemadmodum Galenus affirmat capit. primo, libro tertio, de differẽ. resp. & capit. sexto, ita inquit, atque nullus, de ijs libris loquebatur, eorum qui ex contentionis studio multos Hippocratis libros velut non genuinos rescindunt, hunc librum detruncare ac Hippocrati auferre ausus est. Et lib. tertio, de morbis vulgaribus. sectio. secunda, in Procemio, ait, deinde amicorum exhortatione persuasus, commentarijs libri de victus ratione in morbis acutis partem exposui partem ad balnearum vsque vsum, quæ quidem germanissima habetur. Hæc adiunxit Galenus, quia liber quartus de ratione victus Hippocratis non est, veluti ipse in Procemio eiusdem libri in hunc modum asserit, quæ in libro de victus ratione post eum, qui de balneis est, sermonem scribuntur, iure optimo plerique medicorum Hippocratis non esse sint suspicati. Nam ab ijs quæ antea scripta sunt, & vi interpretationis & Theorematum integritate longo discedunt interuallo: & comment. quinto, eiusdem libri, inquit, liber hic, etsi Hippocratis non sit, antiquus tamen est, quippe qui legitimo operi iam Erasistrati temporibus adiectus fuerit. Et comment. 38. libr. secundo, eiusdem operis, nempe, ait, qui in hoc libro à balnearum consideratione extant, si quis, veluti in typo, ab Hippocrate ad futuram memoriam scripta, in domo reperiens

riens post viri mortem deprompsit, forsan ratione quidem hoc fecit, veruntamen vt liber digna Hippocratis mente, non sunt. Multis autem modis ij libri inscribuntur, De ptisana, & aduersus Gnidias sententias, vt lib. primo, eiusdem operis comment. 18. libr. tertio, de different. resp. capit. sexto. lib. nono, de decretis Hippoc. & Plat. capit. sexto, lib. octauo. Meth. capit. secundo. Plinius hos libros de ptisana citauit libro 18 capit. septimo. Item Cœlius Aurelianus lib. primo, acut. pass. cap. 12. & lib. secundo, cap. 19. Aduersus Gnidias sententias idem Cœlius inscribit lib. tertio, acut. pass. cap. octauo. Et lib. quarto, tard. pass. cap. tertio. Cæterùm huiusmodi sententiæ Gnidiæ Euryphonti attribuuntur, vt Galenus lib. sexto, de morbis vulgaribus sectio. prima, commento. 29. testatur. Nomen deduxere à Gnido, Euryphon enim Gnidius fuit, vt ipse Cœlius lib. tertio, pass. acutar. capit. 17. inquit, velut à Coo Coacæ prænotiones. Vtranque autem inscriptionem reprehendit Galenus lib. tertio, de alimen. facult. capit. 39. veluti & in aliquibus locis retrò citatis. Vera autem inscriptio horum librorum est de victus ratione in morbis acutis, & de ratione victus acutorum: & hæc posterior apud Galenum frequentior est, vt passim in eius monumentis reperitur. Verba quoque illa de victus ratione non referenda sunt solum ad cibum & potum, sed ad alias etiã

res non naturales, vt Galenus lib. tertio, de morbis vulgarib. sect. tertia, comment 9. ita docet, Victum appello, non hunc tantum, qui cibo & potione constat, verùm etiam, qui omnibus alijs, vt otio, exercitatione, balneo, venere, somno, vigilijs, & omnibus, quæ quouis fiunt modo in corporibus humanis. Liber de aqua, aere, & locis germanus Hippocratis est, vt cap. primo, libro tertio, de difficult. resp. docet Galenus. Quem de habitationibus, & aquis, & temporibus & regionibus, vult esse inscribendum, Galenus cap. sexto, libro de proprijs libris: cuius in hunc librum commentaria non extant. Agit ergo Hippocrates in hoc libro de morbis regionalibus, veluti in Epidemijs, de morbis, qui passim grassantes, nominãtur. Differunt namq;, quòd hi quidem per aliquod tempus aliquam regionem peruadant, hi vero incolas, ac si cognati essent, nullo non tempore comitentur. Quo factum est, vt in libro de aere, aquis, & regionibus, ægritudines regionales docuerit, quæ per singulas habitationes fiant, in Epidemijs ægritudines, quæ per aliquod tempus passim vel ciuitates vel nationes adoriantur: & consueuit quidem ambo hæc ægritudinum genera & communia & passim grassantia nuncupare: cæteras vero omnes sporadicas, idest dispersas, scilicet quæ non omnino multos, sed seorsum vnumquemque prehendunt. Vbi illud aduertendum

est,

De Aer, aq. et locis.

est, quòd morbi communes aut fiunt ratione aeris, aut regionis, aut vtriusque causa: illi qui fiunt ratione aeris Epidemici, populariterque grassantes, dicuntur: de quibus in libris de morbis vulgarib. agit Hippocrates, & quos oportet Medicum diligentissimè cõsiderare, docuit prognostic. 38. lib. tertio. Et lib. sexto, de morb. vulgarib. sect. octaua. tex. 6. Verum si morbus is vulgaris id quidem habeat, vt in aliqua priuatim regione sæpissimè multos apprehendat, is morbus patrius, vernaculusq;, & Eudemus dicitur, de quo Hippocrates in libro de aëre, aquis, & locis. Alij vero morbi qui & ratione aeris & regionis proueniunt Sporades dicuntur, quasi dispersi & distincti positi, qui plurimùm ex eorũ sunt genere, qui ex victu consistunt, ideoque Hippocrates in libris de victu acutorum de illis egit. Omnes igitur relatos libros Hippocratis esse Galenus palàm fatetur ad finem lib. tertij. de differen. resp. Porrò ab hoc numero liber de natura humana exterminandus nequaquam est, idque vel sententia ipsius Galeni confirmandum, qui lib. de libris proprijs cap. sexto, inquit tum libros de natura hominis duos: quib. iam absolutis, cum audiuissem calumniari quosdam hunc librum tanquam adulterinum, commotus sum alios adhuc tres libros conscribere, qui huiuscemodi habent inscreptionem. Quod Hippocratem in alijs suis scriptis concordem habere

re

re ſententiam cum eo de hominis natura libro appareat. Quæ verba iterum repetit in poſtremis verbis comment. in illum librum. Et paulò ſuprà teſtimonio Platonis in Phædro veluti, & in Procemio eiuſdem libri, probat librum de natura hominis Hippocratis eſſe. Fuit autem Plato maximè vicinus Hippocrati, vt diſcipulorum Hippocratis coætaneus eſſet, vt in vita Platonis refertur. Inſcribitur autem ille liber de natura humana, ac ſi dixiſſet de principijs ac elementis hominis, tum animalium, tum omnium aliorum, vt ipſe tex. 15. eiuſdem libri declarat, & Galenus in expoſitione cõfirmat. Talis, inquit, eſt natura non hominis ſolùm, ſed etiam omnium aliorum, ſcilicet ex calido, & frigido, & ſicco, & humido ſimplicibus atque extremis attemperata. Hinc edidit Galenus duos libros de elementis ſecundum Hippocratem. In hanc ſententiam & laudem huius operis de natura humana multa annotauimus in noſtris comment. ſuper librum primum. de morb. med. cap. ſecundo. Ex quo loco clarè intelligitur librum de natura hominis Hippocratis eſſe. Is vero Hippocrates eſt, qui diſcipulos adiurat ſuos, antequã doceat, & in verba ſua iurare compellit, ac ſilentium ſacramento extorquet, ſermonem, inceſſum, habitum quoque præſcribens, & alia quæ ſuo Iureiurando habentur, à quo eſſe ſumendũ initium in facienda medicina volunt veteres

Hip-

Hippocratis interpretes, vt Oribasius in præfatione Aphorismorum aduertit: & Scribonius Largus in præfa. ad Caium Iulium Callistum. Epistolæ, quæ ad finem operum Hippocratis extant, illius magni sunt, quemadmodum ex Plutarcho constat, in vita Catonis Censorini. Liber de alimento paruus quidem est, sed plenus multis varijsque sententijs, quæ ab alio, quam ab Hippocrate magno scribi non poterant, ideo eius esse hunc librum planè affirmo, & ita sub hoc nomine eum citat Galenus lib. sexto, de locis affectis capit. sexto. Et libr. sexto, de morbis vulgaribus. sect. tertia, comment. primo. Et libr. primo, de comp. med. per genera capit. 17. & alijs sexcentis locis, in quibus ferè omnia quæ Hippocrates in eo libro scripsit, ipse interpretatur. Si enim Hippocrati breuitas est propria, sententiarum acumen, dicendi grauitas: is certè liber Hippocratis est, propterea quod in eo illa tria reperiuntur, & præter id pronunciatorum veritas, quæ sola faterat, vt per eam libros Hippocratis inueniremus. Genuinum quoque esse Hippocratis librum de humoribus Galenus affirmat in cõmentarijs proprijs, licèt non desint, qui velint hunc librum à Thessalo Hippocratis filio, aut à Polybo eius genero confectum esse, quorum vterque in suis scriptis artem & sententiam Hippocratis secutus est: Galenus tamen vbique Hippocratis nomine, eum veluti germa-

num

num citat & laudat, tum alibi, tum etiam lib. tertio, de morbis vulgarib. sectio. secunda in præf. in quo etiam loco librum de vulneribus capitis & de vlceribus progenuinis ac proprijs ipsius Hippocratis habet, & etiam cap. sexto, libro de proprijs libris, quippe qui & dictione & sententiarum pondere & argumentorum plena bonæ frugis tractatione genuinam illam medicinæ parentis Hippocratis sapientiam referre videntur. Liber de fracturis & de articulis, ex aliquorum sententia lib. primo, de ratione victus. comment. 18. attribuitur Hippocrati Gnosidici filio, auo nempe magni Hippocratis Heraclidæ filio. Verùm si penitiùs sententiarum pondus horum librorum perpendamus, haud dubiè esse magni Hippocratis opera, inueniemus: ideoque ea opera exacta esse dixit Galenus libro sexto, de morbis vulgarib. sect. secunda. comment. 44. Et inter opera magni Hippocratis ipsa quoque enumerauit lib. tertio, de morbis vulgarib. sect. secunda. in Prooemio: & cap. sexto, lib. de proprijs libris. Liber de ijs, quæ in medicatrina fiunt ab Hippocrate magno fuit factus, non tamen vt ederetur, sed in modum commentarioli exemplaris, post tamen authoris mortem fuit editus, vt declarat Galenus lib. tertio, eiusdem operis, comment. 27. Et lib. secundo, comment. 23. inquit, non fuisse recognitum ab Hippocrate priusquam ederetur, ideoque opus non ab-

ſolutum ipſum appellat, comment. 16. eiuſdem libri. Hinc eſt, quòd nonnulli Hippocratis interpretes crediderunt opus hoc eſſe primi illius Hippocratis Gnoſidici filij: nõ enim, inquiunt, debere nos exiſtimare breuem illum libellum, qui nunc ita inſcribitur, eſſe eum qui à magno Hippocrate fuerit conſcriptus, qui inter Græcos optimus & Medicus & ſcriptor habitus fuit, veluti ſcripſit Galenus lib. primo, de fract. comment. 1. Quo etiam in loco reprehendit Galenus eos, qui vnam communem inſcriptionem eſſe aſſeruerunt, quæ in medicatrina fiunt, prædictis libris: qui deinde ob magnitudinem in duas partes fuerit diuiſus: quarum altera, quæ prior eſt, de fracturis: ſecunda de articulis inſcriptionem obtinuerit, veluti etiam idem Galenus lib. quarto, de art. comment. 49. refert. De inſcriptione hac multa Galenus lib. primo, eiuſdem nominis, comment. quinto, & cap. ſexto, libro de proprijs libris, de ijs quæ in medicatrina fiunt, id eſt, de ijs quæ ex medica ratione fiunt, item de officina chyrurgiæ, ſeu de Medico vulnerario. Liber de natura pueri editus eſt à Magno Hippocrate, adeò, vt Galenus in libro an animal ſit id, quod in vtero eſt, cap. ſecundo, dicat ſcripta in eo libro ab Hippocrate, veluti ex Delphico tripode præ diuinante, ac prædicante, eſſe aſſerta: & capit. nono, libro primo de ſemine admirabilem ac diuinum appellat

Hip-

Hippocratem, ob ea quæ in eo libro ſcripſit: Et Macrobius libro primo, in ſomn. Scip. cap. ſexto, citans hunc librum, inquit Hippocratem neque fallere, neque falli poſſe. Quòd ſi hæc vera ſunt, mirum eſt, cur Galenus videatur quaſi palinodiam recantare, libro de fœtus formatione capit. primo, dubitans de hoc libro, num ſit Hippocratis, an vero Polybi eius diſcipuli, niſi velit Polybum æqualem facere cum magno Hippocrate, quod nullo pacto erit concedendum. Neque illud ſilentio erit prætereundum, quod aliud doceat Hippocrates in hoc libro, quàm ſe facturum antea in iureiurando pollicitus ſit: aduocans omnes tum Deos, tum Deas etiam ſibi teſtes, ſe nunquam medicamentum quo fœtum corrumpere poſſit propinaturum, neque cuiquam vt id faceret conſulturum. Interim tamen iam contrarium feciſſe videtur, dum illo libro vxoris ſuæ Pſaltriam, quam nō fuerat honeſtum concepiſſe, ad eijciendum fętum commouerit. Libellus de lege, licèt nunquam à Galeno citetur, magni Hippocratis eſſe videtur: in eo namque docentur conditiones futuri Medici, & digni arte Hippocratica. Quiſquis enim, inquit, mediciuæ ſcientiam verè ſibi comparare volet, cum ijs ducibus voti ſui compotem fieri oportet: Natura, doctrina, loco ſtudijs apto, inſtitutione à puero, induſtria, & tempore: quas omnes conditiones minutatim capit. 25. libro De lege

primo, nostr. parad. explicuimus. Inscribitur ergo de lege, ac si diceret, De natura: lex namque apud Hippocratem naturam significat, libro primo, de fract. text. secundo, & lib. de genitura in primis verbis scribit ille author, Lex omnia corroborata, idest, natura. Liber de septimestri partu Hippocratis quoque est, vt commentarij Galeni in illum librum ostēdunt, & idem confirmat libro sexto, de morbis vulgaribus, sect. septima. comment. 27. Perinde dicendum est de libro de octimestri partu. Liber quoque de superfœtatione, Hippocratis esse videtur. Propterea quòd, quæ in hoc libro continentur, in alijs germanis ipsius Hippocratis reperiuntur. Hæc sunt Hippocratis opera, quæ Galenus Medicorum maximus, auxit, amplificauit, & ad summum vsque compleuit. Difficillimas enim ob breuitatem Hippocratis sententias & oracula adeo sapientissimè, copiosissimè, & clarissimè aperuit, vt ex vna Hippocratis sententiola, nobis plurima commentaria reliquerit. Post hos aūt, duo in medica facultate lumina, plurimi tū Græci, tum Arabes, atq; Latini emerserunt, q illos fidelissimè interpretādo, multa cōdiderunt volumina, quib. rei medicę auctio facta est, & plurima antiquis partim omissa, partim ignorata, nos docuerūt. Hac nēpe via, vt reliquę artes, sic medicina ad id deuenit, vt ad cumulum eius nil amplius desideretur.

De

## *De libris Polybi passim nomine Hippocratis, citatis.* *Caput VI.*

PRAETER Draconem ac Thessalum, vt dictum iam est, habuit Hippocrates magnus filiam, quæ Polybo Hippocratis discipulo nupsit. Qui non solum discipulus fuit, sed etiam in docendis discipulis successor: nulli sanè visus in suis ipsius libris ab Hippocratis doctrina deuiare, non secus ac Thessalus filius ipsius, & hic quidem vir admirandus, sed in patrio solo, sicut Polybus non vixit, versatus cum Archelao rege Macedoniæ. Is ergo multa opera conscripsit, inter quæ liber Secundus de natura humana est, veluti Galenus libro sexto, de decretis Hipp.& Plat.cap.tertio,docuit. Et in Procemio lib.secundo,de natur.hum.inquit,Et videtur quidem esse commentarium Polybi Hippocratis auditoris. Aristoteles quoque lib.tertio, de histor.anim.cap.tertio, nomine Polybi citat ea, quæ ibidem de venis scribuntur. Et hoc argumento liber de ossium natura est Polybi,propterea quod eandem sapiat doctrinam, vt de venis & alijs, videre licet, quam in libro secundo de natur. hum. tradidit: nusquàm tamen à Galeno citatum reperio: sæpius à Ruffo, in libris, quos de corporis humani partium appellationibus, composuit. Apud Ianum Corna-

rium liber de ossium natura inscribitur etiam, Mochlicus, id est, rectiarius. Mochlia autem traductio est osis, aut ossium ad naturalem locum ab eo, qui præter naturam fit. Liber etiam de Salubri diæta Polybi est, vt planè fatetur Galenus in Procemio eiusdem libri, & comment. quarto. Et lib. primo, de ratione victus. comment. 18.

*De libris, qui Hippocrati Draconis filio, tribuuntur.*
*Cap. VII.*

GALENVS libro secundo, de differen. resp. cap. octauo. inquit, librum quintũ de morbis vulgaribus esse Hippocratis filij Draconis: Quintus verò, ait, non magni Hippocratis Heraclidæ filij, sed iunioris filij Draconis. Ex ijs constabit, libellum de insania huius Hippocratis esse, in quo ita scripsit: porrò in quinto popularium morborum libro quendam recensui, cui fiebat vocis interceptio, ignorantia, frequentes delirationes & reuersiones. Quo etiam in loco libellum de morbo sacro citat à se scriptum, quemadmodum, inquit, in libello de morbo sacro dixi.

*De libris, qui Hippocrati Thessali filio, tribuuntur.*
*Cap. VIII.*

GALENVS libro sexto, de morbis vulgarib. sect. prima. comment. 29. Ex sententia Dioscori-

scoridis vult librum de morbis esse Hippocratis Thessali filij. Quinetiam, inquit, & in libro de morbis Hippocrati ascripto, quem Dioscorides ab altero Hippocrate Thessali filio scriptũ esse voluit. Quod si hoc verum est, liber de genitura huius quoque Hippocratis erit, hoc sanè argumento, quòd veluti in lib. quarto, de morbis enumerantur quatuor humores ijs nominibus, sanguis, bilis, aqua, & pituita, sic & in libro de genitura referũtur, vt nomine aquæ, quę in splene continetur melancholia intelligatur. Nam Hippocrates hunc humorem nõ solet hoc nomine appellare, vt constat ex lib. primo, de natur. hum. & ex illo libello Galeni, quem inscripsit, breuis denotatio dogmatum Hippocratis, veluti refert Stobæus serm. 101. Liber etiam de medicamentis purgantibus ob eandem caussam huic Thessali filio tribuendus est.

De morbis

### *Quòd Coacas prædictiones & prorhetica vtriq; Hippocrati Galenus referat.* Cap. IX.

GALENVS prorhet. 18. lib. secundo, inquit, quod sæpius iam & antea dictum est, dicam & nunc. Qui librum hunc composuit, videtur quidem eiusdem cum magno Hippocrate esse artis, sed ipso longè est inferior: atque ob id quidam librum hunc, Draconis Hippocratis, alijs Thessali esse putauerunt. Duo siquidem Ma-

gni Hippocratis filij fuisse perhibentur, Draco & Thessalus: quorum vtriusque rursus filius Hippocrates. Constat ergo ex ijs Galeni verbis Prorhetica & Coacas prædictiones non esse magni Hippocratis, quòd erroribus sint plena, vt lib. 3. de morb. vulg. sect. 2. com. 1. inquit Galenus. Et repetit idem prorhet. 4. & 5. libr. 1. Et prorhet. 59. lib. 2. Et prorhet. 12. lib. tertio, & lib. de præcogn. ad Post. cap. 4.

## *De libris de diæta iudicium.* Cap. X.

FATETVR Galenus libro primo, de alimen. facult. cap. 13. librum de diæta non esse Hippocratis, esse tamen viri alicuius antiqui, & aphor. primo, lib. sexto, inquit, in libro autem de victu salubri, qui & ipsi Hippocrati ascribitur (licet, qui adulterinum censent, nonnulli ad Aristonem, nonnulli ad Philistionem, quidam ad Pherecydem referunt) scribuntur hæc verba. Et libr. primo, de ratione victus, commento 18. ait, tum etiam ex Hippocrate ipso, qui in libro de victu Salubri de Chondro ipso mentionem fecit. Nam etsi liber ille Hippocratis non sit, sed vel Euriphontis, vel Phaontis, vel Philistionis, vel Aristonis, vel alterius cuiuspiam ex antiquis (nēpe ad multos librū hunc referunt) sanè omnes hi ueteres uiri sunt, atque ex eis quidam & Hippocrate antiquiores, alij vero tēpore ipsius vixerūt. Et cap. 1. lib. 1. de alimen. facult. ita in-

inquit, in præsentia vero tempus expoſcit, vt alimentorum temperamenta exequamur ea methodo, qua in libro de victus ratione ſcripta ſunt, qui eſt, vt nonnullis placet, Hippocratis: vt alijs, Philiſtionis, aut Ariſtonis, aut Euryphontis, aut Philitæ, omnium antiquorum virorum. Initium autem ipſius in nonnullis exemplaribus eſt, ciborum omnium ac potuum facultates, tum naturales, tum arte accitas ſic dignoſcere oportet. In alijs autem hoc, locorum autem omnium ſitum ac naturam ſic oportet dignoſcere. Cum nãque ſeorſum libellus ille circunfertur, de ratione victus inſcribitur, eſtque is ſecunda pars; cum opus totum in partes tres ſit diuiſum. Cum vero totus vnicus & non diuiſus ex tribus conflatus inuenitur, de natura humana, & victus ratione inſcribitur. Secunda igitur pars, in qua agitur de cibis, non ab re forte Hippocrate digna putabitur, ſed prima quam plurimum ab Hippocratica ſententia recedit.

*Quod cæteri libri Hippocratis magni non ſunt, ad aliquem tamen virum antiquum ſunt referendi.*
*Cap. XI.*

NVNC ſigillatim iudicium aliorum librorũ percurrã, ne quid in hoc munere obeundo intactum relinquatur. Liber de locis in homine, quem clarius inſcribes de partibus corporis humani, non eſt magni Hippocratis: licèt

Ruffus

Ruffus Ephesius lib.2. de corporis humani partium appellationibus sub Hippocratis nomine ipsum citet,& Cęlius Aurelianus lib.5. tardarũ paſſ.cap.1.ad finem, vt hinc cognoſcatur quanta ſit confuſio in nomine Hippocratis. Liber de glandulis non eſt Hippocratis, vt Galenus inquit lib.1.de art.cõm.46.Non tamen vllus, ait, de Glandularum ſolimembria Hippocratis liber nunc extat: tametſi quidam ex recentioribus Hippocratis ſectatoribus paruum quendã librum edidit de glandularum ſolimembria inſcriptum,qui & dicendi forma,& ſententijs longè à germanis Hippocratis operibus abeſt. Vt omittam quod neque ex ſuperioribus Medicis quiſpiam mentionem eius fecit: neque qui iudices librorum Hippocratis cõdidere, eum agnoſcunt. Liber de affectionibus,cuius ſit,à Galeno ambigitur aphor. 1.lib.6.dicens,ſiue Hippocratis ſit liber, ſiue Polybi eius diſcipuli. Liber de internis affectionibus Hippocrati attribuitur, ſed quiſnã ſit eorum, dubitatur, & meritò quidem. Nam cũ Hippocrates lib.2.de ar.cõm. 18. de diuturnis pulmonis morbis alibi dicturum promittat,liberque ille (vt Galenus in cõm. affirmat) non extet: quamuis in maiori libro de affectionibus, qui incipit, ſi pulmonis arteria vlcerata ſit: & in primo de morbis pulmonis, m Ita ſanè ſcripta ſint, in neutro tamen perfectè definita reperiuntur. Vbi vtrunque opus nõ

ab alio, quàm ab Hippocrate ſcriptum à Galeno non admodũ occultè inſinuatur, qui ex tot Hippocratibus quis ſit,conſtare non poteſt,niſi alterum ex nepotibus eſſe conieceris, nempe Theſſali filium, aut Draconis. Nec enim à primo Hippocrate vtrunque librum eſſe confectũ, tibi perſuadere poteris, cũ ex quorundam ſententia (vt ſuprà dictum eſt) nihil ſcripſerit: nec à magno Hippocrate,quoniam (vt lib.2. de ratione victus,cõm. 38.dicitur) digni magni Hippocratis non ſunt,quanquam multa in his bene ſcripta ſunt. Cum igitur vtrunq; opus neutrius numeratorum ſit,nempe Hippocratis Gnoſidici filij, aut Heraclidæ, alterius ex conſobrinis eſſe coniectandum tibi relinquitur, Theſſali videlicet filij, aut Draconis. Mihi autem Theſſali filius Hippocrates libri de internis affectionibus author eſt, non ſecus quàm libri de morbis,quem eidem tribuere Galenus palàm videtur lib.6.de morbis vulg.ſect.1. cõm.29. Liber de carnibus,quem Cæſar Scaliger lib.15.aduerſus Cardanum exotericar. exerc. exerc. 10. de membrorum conſtitutione inſcribit, non eſt Hippocratis: cùm in eo reperiantur multa Hippocrate indigna, qualia ſunt de vita hominis, de nutrimento fœtus, de generatione ſtercoris, & alia nõ pauca. Liber de flatibus Hippocratis non eſt, ſed memorabilis tamen viri videtur eſſe, tum quòd ad dictionem, tum quod ad ſententias

tentias

tentias attinet, quas Galenus non raro adducit. Hippocratis autem neque modus dicendi, neq; sententiarum acumen in ipso est. Cęteri libri qui nomine Hippocratis passim circunferũtur, veluti liber de arte, de veteri medicina, de Medico, de decenti ornatu, de præceptionibus, de corporum refectione, de exsectione fœtus, de dentitione, de corde, de insomnijs, de humidorum vsu, de virginum morbis, de natura muliebri, de morbis mulierum, de sterilibus, de iudicationibus, de diebus iudicatorijs, de fistulis, de hæmorrhoidibus, de visu, à Galeno nusquã citati reperiuntur, ideoque magni Hippocratis non sunt. Non tamen omnino sunt spernendi: habent enim complures sententias memorabiles, & non nisi ab aliquo viro doctissimo scriptas, & quæ ex se fidem faciunt. Etenim in medicina, quid dicatur maximè considerandum est, & non à quo dicatur, aut Gręco, aut Arabe, aut Latino. Remedia enim curant morbos, non authores. Quare remedia à quouis petenda sunt, eaque ipsa, aut bona, vel mala confirmanda, aut refutanda: authores vero diligendi, qui nobis talia remedia inuenerũt. Quod tibi apophtegmate Alexãdri perspicuè illustrabo. Alexandrũ commonefaciebant, vt Græcis quidem sicut amicis, Barbaris autem sicut hostibus vteretur. Satius esset, respondit Alexander, hæc virtute, atque malitia diuidi:

complu-

complures enim Græcos malos esse, & Barbaros vrbanos, sicut Indos & Arianos, Romanos etiam & Carthaginenses respublicas mirifice tractantes. Tanti ergo viri consilium sequamur, vt veritatem cuiuslibet rei cæteris omnibus anteponamus. Quare, Lector amice, in cuius gratiam hæc summis vigilijs à me scripta & notata sunt, boni, præcor, consulas, si non rationem instituti mei perfectè absoluerim, sat est breuem hanc submonitionem prosecutum fuisse.



FINIS.

# INDEX CAPITVM QVAE IN HOC LIBELLO CONTINENTVR.



FINIS.